

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

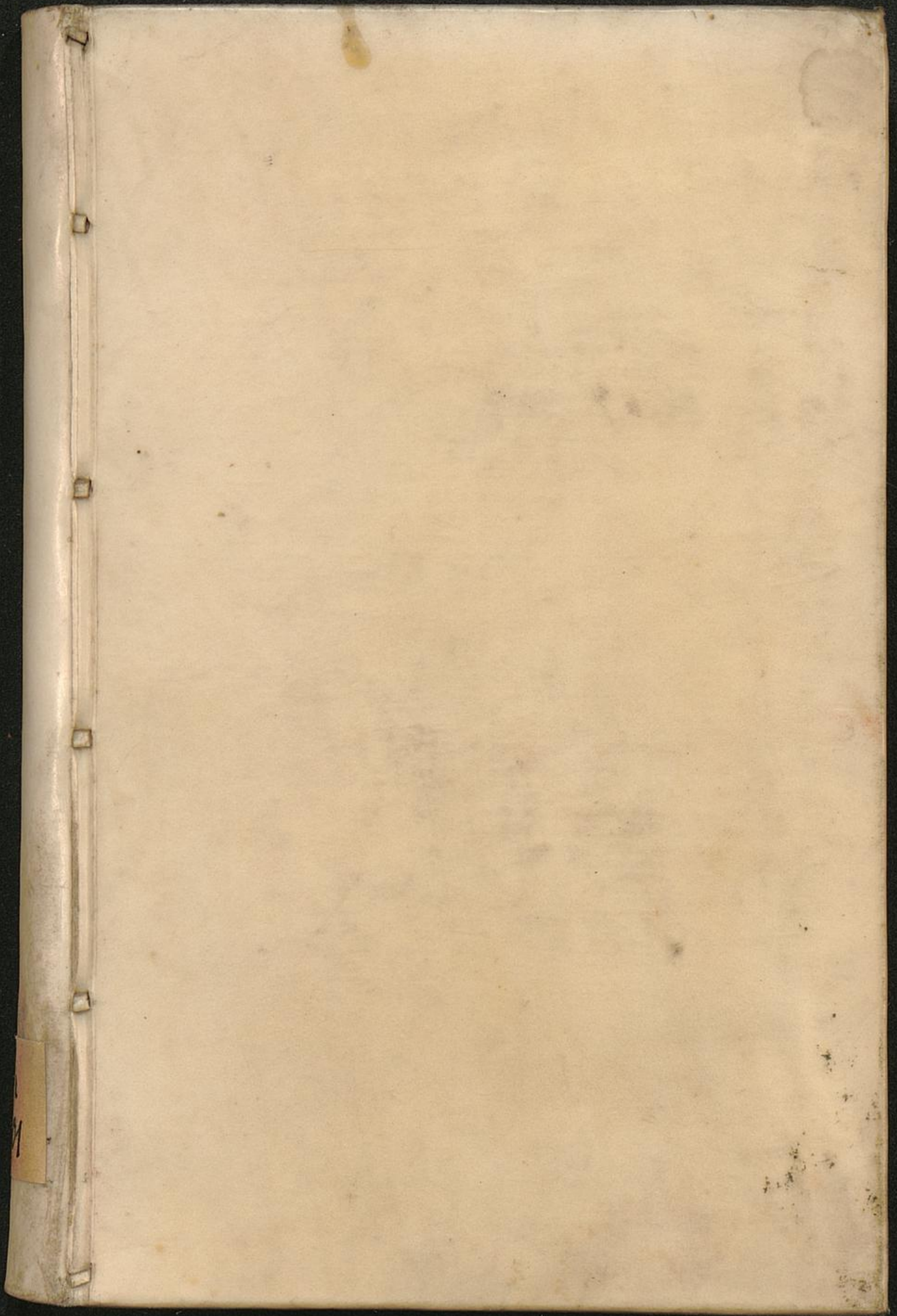
Universitätsbibliothek Paderborn

**Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici, Miscellaneorum
Observationum Libri quatuor**

Petit, Pierre

Trajecti ad Rhenum, 1682

urn:nbn:de:hbz:466:1-13245

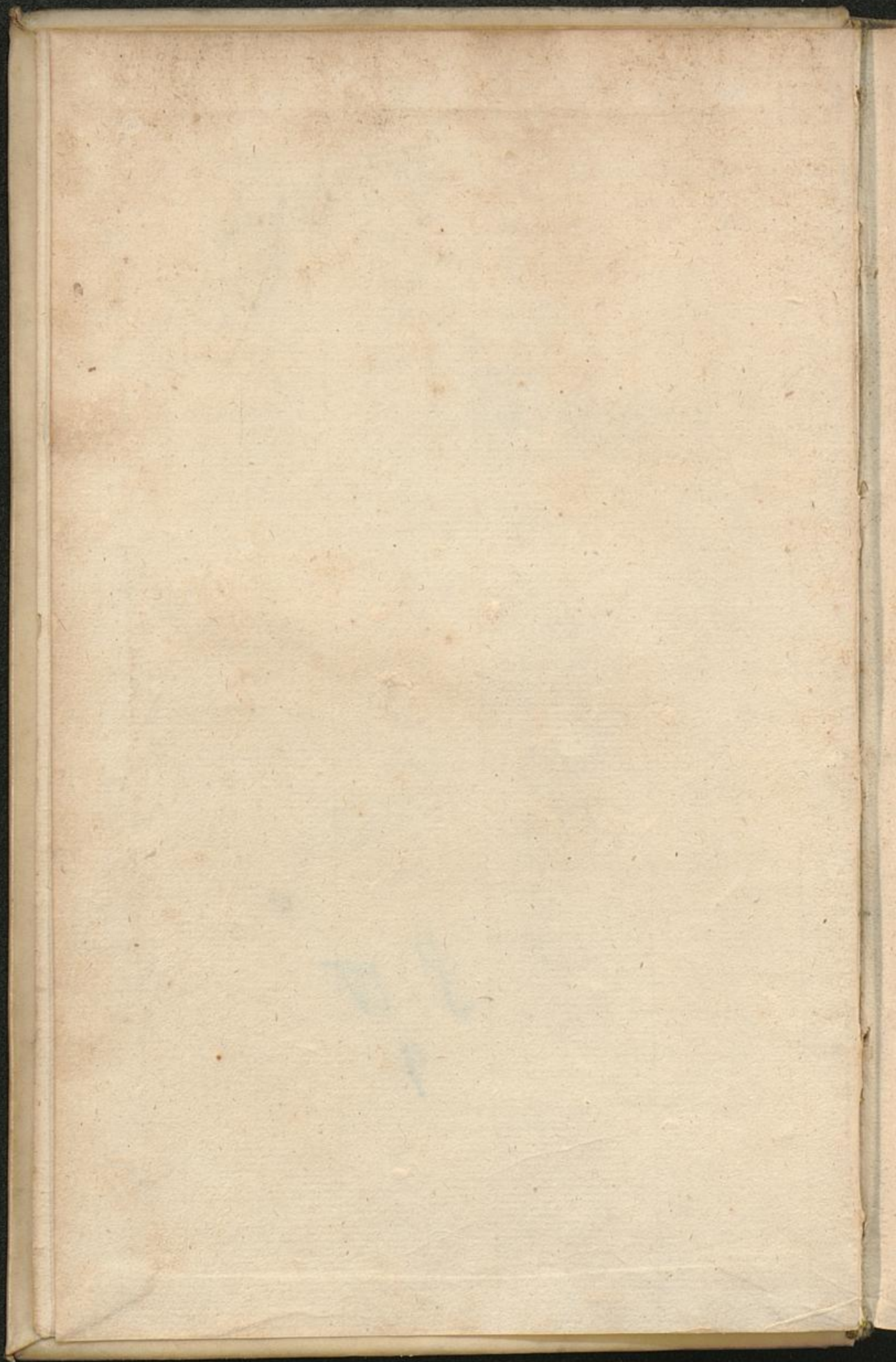

SIV
g

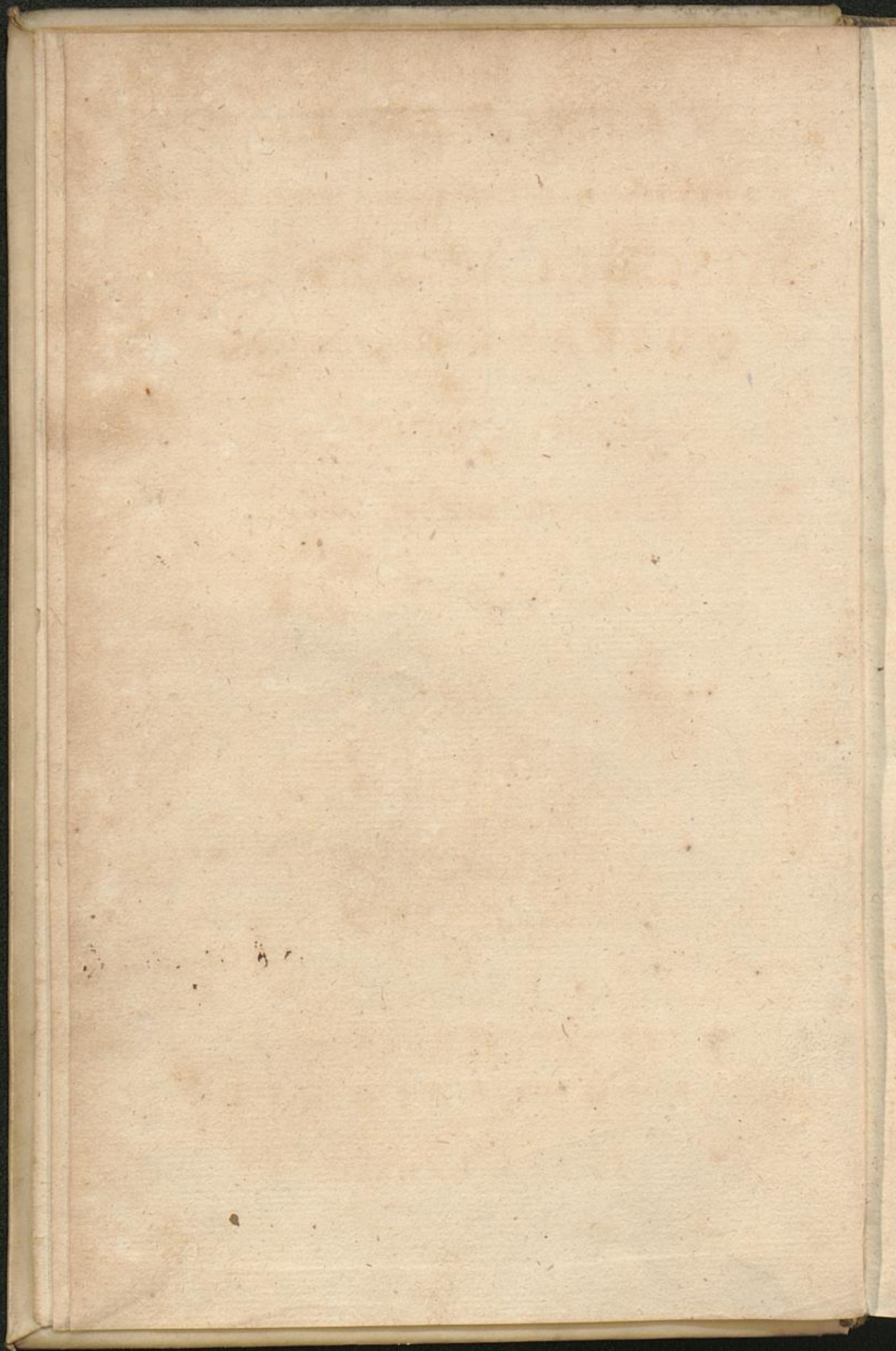
Th. 6107.

f

S IV
9

PETRI PETITI,
PHILOSOPHI & DOCTORIS MEDICI,
MISCELLANEARUM
OBSERVATIONUM

Libri quatuor,

Nunquam antehac editi.

*Ex Legato Electi Principis Ferdinandi Epri
Paderb et. Monaster. 1683.*

*Lib. exim. rarit.
F*

TRAJECTI ad RHENUM,
Typis RUDOLPHI a ZYLL.

CIO. IO. C LXXXII.

Collegij Socii I. E. S. U. Paderborna

PETRI PETITII

Philosophi & Doctoris Medicis

MISCELLANEARUM

OBSERVATIONUM

Libri quatuor

Novamque antea editam

Ex Libris Joh. Baptistae Kellmanni
Patris Joh. Baptistae Kellmanni

lib. 1. 2. 3. 4.

TRAJECTI ad RHENUM

Typis RUDOLPHI & ZYLII

MDCCXXXII

Collegium Joh. Baptistae Kellmanni

In Libros
MISCELLANEARUM
OBSERVATIONUM

Præfatio,

Ad EMERICUM BIGOTIUM, genere &
omnis disciplinæ liberalis studio nobilem.

Um tuum, ut scis, consilium secutus sim, de hisce edendis Miscellanearum Observationum libris, generosissime BIGOTI & mihi multis nominibus colende; non mihi diu quærendus fuit, cui hos libros commendarerem. Aderas nempe, cum id consilii caperem, qui mihi hujus auctor fuisti; dum etiam commentarer, aderas, quem tunc in urbe commorantem de omnibus consulebam: Nec porro dubito, quin nunc quoque vel maxime eidem ingenii mei fœtui in publicum prodeunti adesse velis, quo tutior inter judiciorum pericula versetur. Quod sane ut facias, majorem in modum Te oro obtestorque, ac mihi metum, qui me misere pro ista lucubratione discruciat, patrocinio tuo minuas. Enimvero multa me in ea editione perturbant: Primum quidem, ut dixi, hominum judicia, & motus diversi animorum. Jam mihi videor audire superciliosos censores, universum istud desipientes scribendi genus, ut tenue nimis, nec satis philosophi aut medici personæ, quam sustinere volo, accommodatum. Quid, inquit, minus philosophi est, quam varias in auctoribus lectiones & tricas verborum persequi? Quid infelicius, quam fructuosa in literis & magna prætereuntem, in corruptis, velut muscæ in putridis solent, hærare: ex emendationibus plerumque arbitrariis, immo vero meris somniis famam captare? Quid hæc tam obscu-

ra diligentia ad philosophi propositum, rerum causas, & naturæ arcana ex professo indagantis? Quid ad medicum emendare libros, cum valetudinem debeat? Atqui non video, quid tali censuræ iniquius fieri possit; ita namque insultant, tanquam ulli sit vitio, quoquo modo juvare rem literariam, aut multum mihi ipse hisce miscellaneis placeam; ac non longe meliora dari posse agnoscam. Interea non reputant, quot ignavi homines ubique occurrant, qui cum libris tota vita affideant, nihil tamen unquam ex iis abradere valent, quod aliis profit; cum tot λεξιπνευσται in circulis garriant, quibus egregium ingenii specimen videtur, aliorum studia & labores contemnere. Atqui si censores isti satis me norint, & si sciant, quam invita Minerva hæc Aristarchea in hoc volumen congesserim, licet pauca e multis, quæ mihi olim, ut fit, inter studendum notaveram; magis mirentur, me, ut ea vulgarem, adduci ullo modo potuisse: cum præsertim majora non deessent, quibus non solum medici; sed & philosophi, immo & Theologi dignitatem sustinere possem: cum & poëtica haberem, ut spero, non humillimi spiritus, ex quibus justum, si colligere libeat, volumen conficiatur. Sed non, quæ volo, hæc facio, qui nescio quo fato externis omnibus præsiidiis destituor, quibus ingenii monumenta ad hominum commendationem manare solent. Sane enim, quod ille ait apud Terentium, meorum solus sum meus. Sed reliqua, quæ me anxium habent, exsequar. Nam neque deerunt philosophiæ osiores, qui me ultra modum in hisce libris philosophari arguant: insurgent cæteræ novorum philosophorum, istorum dico, qui ex Aristotelis insectatione nescio quam apud indoctos famam aucupantur, cum me videbunt, ubi occasio datur, immo consulto in Aristotelis & Græcorum ejus interpretum avia divertere, eorum dicta laudare, exponere, emendare. Ita misellus ego apud eos, tanquam forex indicio meo, perpetuo perierim. His, quæso BIGOTI, (Te enim

enim, ut vides, patronum mihi in hac causa adscivi) quaeso, inquam, meis, immo tuis verbis, respondeas; illis quidem, quibus haec critica ad stomachum non faciunt, non mihi placere arrogantiam, quae modum alienae industriae praescribat: me illa graviora & fructuosa in bonis auctoribus multo melius iis videre, ac praecipue sectari. Sed si illa magna sunt, non continuo minora ista contemni debent, sine quibus ad summa non pervenitur. Istis vero philosophiae, & quod sequitur Aristotelis hostibus, non me hominem putare, quisquis non philosophatur: nullam adeo mihi sapere in literis, quantumvis accuratam compositionem, quam nulla condiderit salis philosophici mica. Quin sciant me nunquam passurum fuisse, haec critica & philologica in vulgus manare, nisi putassem, aliquid iis posse interponi ex Academiae umbraculis, & Lycei ambulacris profuturum sapientiae studiosis. Nec porro medici professionem putem abhorrere ab his criticis, cui injuriam faciunt, qui ejus pomceria ad clinices angustias & sordes contrahunt. Non me latet, quam suaviter medicorum atque aliorum hominum naribus oleat lucrum; non tamen, quae mea est simplicitas, adduci unquam potui, ut me earum opum, quantas laboriosis hominibus medicina promittit, auctoramento ullo paterer ab aliis nobilioribus studiis, magisque meo genio accommodatis abstrahi: tametsi nullus est ejus disciplinae angulus, in quem non me penetraverim, nulla nobilis quaestio, quam non luculenter, me, si opus sit, explicare posse confidam. verum haec ad mentis potius felicitatem, meaeque & meorum valetudinis custodiam, quam rei domesticae subsidium, & mercenariam operam referenda esse decrevi. Sed ecce alia crimina ab iis, qui me accusabunt audaciae, & temeritatis, quod quaedam hisce in observationibus, Criticorum coryphaeis desperata attingam loca, meas in his conjecturas flocci facient. Quibus non aliud repositum velim, nisi quod humanae sapientiae inventor &

perfector Aristoteles præfatur, libro primo de cælo, excusans perplexitatem, qua se coactum fatetur eo loci, plausibilia amplecti pro viris: Δύοιν δ' ἀπορίαιν ἔσθαι, περὶ ἧν εἰκότως ἂν ὁτισὲν ἀπορήσειε, πειρατέον λέγειν τὸ φαινόμενον, αἰδῆς ἀξίαν εἶναι νομίζοντας τὴν προθυμίαν μᾶλλον, ἢ θράσος, εἴ τις διὰ τὸ φιλοσοφίας διψῆν, καὶ μικρᾶς εὐπορίας ἀγαπᾶ, περὶ ἧν μεγίστας ἔχουσι ἀπορίας. Si tantus philosophus, in quibus solida doctrinæ fundamenta non inveniebat, veri umbras & similitudines, modo non iis, quæ sensui apparent, neque rationi oppositas, sequi fatius iudicat, quam nihil dicere, hancque animi ad causas reddendas promptitudinem censet venerabilem, dignamque adeo, quæ philosophiæ siti potius, quam audaciæ adscribatur; cur nobis, in eadem rerum obscuritate versantibus, non liceat illa etiam auctorum κεκινδυνευμένα attingere pudenter, & cum eadem præfatione humanæ imbecillitatis, non video. Quid porro dicam de iis, qui si forte quid in hisce observationibus, ab aliis occupatum reperient, furto illis a me sublectum dicent? Ceu vero non omnes, quotquot in eodem studii genere versantur, eidem sint calumniæ opportuni; aut aliquid cuiquam tam proprium in literis esse possit, quod non illi hoc modo eripiat. Quamobrem Donatus illustris ille Grammaticus, cum, quæ sibi meditati ratio objecisset, postea apud alios priores videret, quin iis malediceret, temperare non poterat: *Pereant* (inquit) *qui ante nos nostra dixerunt*. Quod igitur magnis viris imprudentibus accidit; cur mihi, tanquam omnia viderim atque in numero habeam, plagio imputetur? Quod crimen, tantum abest ut in me competat, ut sancte affirmare possim, nihil me tam cavisse in his libris, quam ne in aliorum inventa incurrem; ac multa suppressisse, quæ ut nova & indicta imprudens retuleram in commentarios, cum eadem postea apud alios exstare comperissem. Atque hæc ita dico, ut tamen sperem multa esse hic, quæ nusquam alibi reperian-

tur.

tur. Sed de his hæcenus. Restat, ut iis quoque satisfaciam, partim, qui me alicubi omisisse non pauca, quæ ad rem facerent; partim cumulasse alibi multo plura, quam res posceret; accusabunt, in illis diligentiam, in his iudicium requirant. Quod ad prius attinet, sciant nunquam me operæ prærium putasse, eam miscellanæ scriptiõnis oportere esse diligentiam, quæ nihil prorsus eorum, quæ ad propositum faciunt, præterlabi sinat. Sufficit, nisi fallor, in hoc genere admonere lectores, & quasi digitum ad fontes intendere. Sic quoque posterius removeo, ut eos rogem, qui me libero nimis cursu ferri dicent (quod utique verum crimen non diffitebor) cogitent, quam sit difficile, in satis prolixo & πολυβέλῳ opere, non aliquando occasione oblata uti ingenio suo: ut omittam hanc tractandi inæqualitatem, huncque ingenii æstum, modo se effudentis, modo resorbentis, non male fortean convenire proposito & titulo miscellaneorum. Atque utinam tam plausibiliter sub hoc titulo cetera, quæ in hisce libris reperientur, peccata mea delitescant.

Hæc igitur, quæ velim pariter ab aliis cognosci, præfari ad te potissimum visum est, Vir præstantissime, more antiquo. Sic namque veteres illi Heroes, qui nobis beneficii & scribendi exemplum reliquerunt, solebant apud eos, quibus sua opera mittebant, præfari. Nunc, quod in ipso opere dictum oportuit, seorsim in epistolam conferre malunt, cui præfationem subjungunt, epistolam dedicatoriam aut nuncupatoriam vocant; ego adulatoriam & nugatoriam. Quid enim in ea, nisi meras nugas agunt? Tametsi legitimas ibi interdum dari laudes haud omnino inficias iverim: Verum, quid ad id officii opus sit peculiari epistola, non video, cum liber ipse mittatur. Atque illud, quanquam rectius iudico, non tamen laudibus tuis istud volumen, tuamque verecundiam onerare decrevi.

Quid possum de Te scribere, quod non omnibus sit ma-

hifestissimum? familiæ tuæ decora, an ingenii tui dotes, impensam rectis studiis ætatem, cum magnus in republica esse posses, mores candidos, singularem probitatem, atque in omnes bonos propensionem? Nonne hæc & alia naturæ tuæ bona, clarissima in luce pridem sunt posita? Quæ si nihilominus literis mandari debent, egone hanc operam sumere audeam, post Ægidium Menagium, qui hunc locum pridem in sui Laertii frontispicio occupavit? Possumne ego, inquam, de te aliquid memorare, quod non ille expresserit; & quidem ea verborum facundia, ad quam mea nequaquam adspiret oratio. Absit ut me eadem, quæ ille, tentando, quod ineptissimum est, actum agere dicant; aut, quod non minus abominor, cum tanto viro in hac laudum tuarum palæstra certasse voluisse, quod extremæ esset amentix & temeritatis:

— *Quid enim contendat hirundo*

Cycnis? aut quidnam tremulis facere artibus hædi

Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?

Certus igitur hæc a liberali homine, atque ingenio meo aliena vitare; statim me ad propositum convertam.

INDEX

INDEX CAPITUM.

LIBRI PRIMII.

CAPUT I.

DE Euemero & aliis atheis. Euripidis versus e fabula Sisypho. Videri eos versus Critiæ Tyranno Atheniensium adscribi a Sext. Empirico. Lacuna in libro Empirici detecta. p. 1.

Cap. II. Callimachi versus de Euemero correcti & explicati. De hujus & aliorum, qui athei dicti sunt, proposito. Pugnancia M. Tullii & Clementis Alexandrini loca. An vere dicitur fuerit Euemerus? Plutarchi de eodem insignis locus emendatur, explicatur, illustratur. Quis primus Panchææ & Panchæorum mentionem fecerit? 8.

Cap. III. Lacuna in textu Ciceronis ex conjectura supplementur. 16.

Cap. IV. Ciceroniani loci hæctenus deplorati, de Dionysii Syracusarum tyranni obitu & sepultura, emendatio ex conjectura tentatur. 18.

Cap. V. Porphyrii locus e primo περί ἀποχῆς ἐμψύχων emendatus & explicatus. 20.

Cap. VI. Locus Plutarchi e libro, qui inscriptus est convivium septem sapientum, correctus & illustratus. 24.

Cap. VII. Pliniani loci, qui frustra hæctenus eruditos exercuit, emendatio tentatur. 26.

Cap. VIII. Ejusdem auctoris locus, ex eodem capite, vindicatur ab iniqua Cæsaris Scaligeri censura. 29.

Cap. IX. An herba Metallum dici possit? Plinii locus notatur, & explicatur. 31.

Cap. X. Solonis versus, quo se agebat semper aliquid addiscentem senescere, & quid de senili studio Plato senserit? 33.

Cap. XI.

I N D E X C A P I T U M.

- Cap. XI. *Vetus proverbium ex verbis Aristotelis erutum.* 34.
- Cap. XII. *Quid significet verbum $\alpha\rho\sigma\epsilon\nu\delta\eta\mu\epsilon\acute{\iota}\nu$, & a quo primum usurpatum?* 35.
- Cap. XIII. *De fragilitatis humane consideratione. Parum hanc prodesse corruptæ mentis hominibus, variis auctorum antiquorum locis ostenditur.* 36.
- Cap. XIV. *Mendum sublatum e codice Plutarchi. Quid sint $\eta\chi\epsilon\acute{\iota}\omega$, & quis eorum usus esset in theatris veterum. Victorius & Turnebus defensi ab iniqua Hofmanni censura.* 39.
- Cap. XV. *De ratione dignoscendi hominum ingenia, Terentii locus aliorum collatione illustratus.* 42.
- Cap. XVI. *Observatio quadam Aristotelis usurpata Galeno, suppresso auctoris nomine.* 44.
- Cap. XVII. *Quiddam apud Platonem animadversum de ministranda cicuta damnatis apud Athenienses, & de ejus herba vi. Locus Plinii emendatus.* 46.
- Cap. XVIII. *Quadam ex Theogoniæ Hesiodi initio accuratius pensitantur. Loca Aristotelis ad eam rem pertinentia. Quid per Chaos intelligi debeat secundum Simplicium?* 49.
- Cap. XIX. *Memoria $\sigma\Phi\acute{\alpha}\lambda\mu\alpha$ indicatum apud Maximum Tyrium: & de iis, qui $\acute{\alpha}\nu\theta\omicron\delta\iota\delta\alpha\kappa\lambda\omicron\iota$ Græcis dicuntur.* 56.
- Cap. XX. *Philoponus memoria lapsus in citando Platonis loco ostenditur. Ficini error.* 60.
- Cap. XXI. *Loca duo Plinii emendata.* 61.
- Cap. XXII. *Apuleji locus e prima Apologia explicatur. Quid sit querquerus morbus; qua in genere aquatilium spuria & fascina dicantur?* 63.
- Cap. XXIII. *Vox restituta in versu Empedoclis: emendatio auctoritate Aristotelis confirmata.* 66.
- Cap. XXIV. *Ejusdem Empedoclis versus a Plutarcho citati*

INDEX CAPITUM.

*citati & explicati præter auctoris mentem. Genuina eorum
versuum sententia explanatur.* 68.

LIBRI SECUNDI.

CAPUT I.

DE Poëmate Homeri, quod Margites inscriptum.
quid Margites significet? loca Platonis & Ari-
stotelis de eo plane dissentanea & contraria. Ve-
terum audacia in detorqueñais aliorum dictis atque interpo-
landis. 75.

Cap. II. Quorundam Galeni librorum inscriptio mutila,
ex Philopono suppletur. 85.

Cap. III. Eadem opera Galeno in libri alterius inscriptio-
ne commodata. 88.

Cap. IV. Locus Aristotelis a Philopono aliter lectus
acceptusque, quam exstat in libris excusis. 91.

Cap. V. Emendatus Eunapii locus in Ædesio. 94.

Cap. VI. Locus alter Eunapii corruptissimus ex conje-
ctura restituitur. 96.

Cap. VII. Alia macula ex ejusdem auctoris codice deter-
se. 97.

Cap. VIII. Lacuna in commentario Simplicii ad lib. 4.
Φυσικῆς ἀκροάσεως suppletur. 101.

Cap. IX. Mendum sublatum ex eadem Simplicii digressio-
ne. Τόπ@, hoc est, locus, idem interdum valet, quod
περιοχή. quid sit περιόχη in divinis? 104.

Cap. X. Themistii locus ex orationibus, præter doctissimi
interpretis sententiam declaratus. Quid sint Platoni Ἰώδες
Μῆσαι, quid Σικελικοί; 106.

Cap. XI. Animadversa quadam ex Lactantio de materie
patibilitate. Plotini sententia de eadem excussa. 111.

Cap. XII.

INDEX CAPITUM.

- Cap. XII. *Ementatus Porphyrii locus, ex libro πρὸς τὰ νόητα ἀφορισμῶν.* 114.
- Cap. XIII. *Locus e Themistii orationibus enucleatus. quis ibi novus Empedocles?* 116.
- Cap. XIV. *Cebetis tabulæ lux. discussa caligo prava quorundam interpretationis. Stupenda de ictu serpentum.* 119.
- Cap. XV. *De iis, quos vipera momordit, locus Platonis in Symposio explicatur. nonnulla obiter de Periaptis, & de animæ immortalitate.* 122.
- Cap. XVI. *Quid sint decani; quid sacræ decanis herbæ apud Pamphilum?* 131.
- Cap. XVII. *Risus acceptio multiplex. varia de hoc auctorum loca animadversa & explicata.* 134.
- Cap. XVIII. *Non recte judicare, qui librum de Mundo, Aristotelis nomine inter alia ejus volumina publicatum habitumque, genuinum ejus esse factum negant. obiter de Procæmiis, & catalogo librorum Aristotelis.* 139.

LIBRI TERTII.

CAPUT I.

- A**nimadversa quedam ex beato Hieronymo. 149.
- Cap. II. *Molere farinam in scripturis inter κακόφασα. locus Hieronymi.* 152.
- Cap. III. *Ejusdem Hieronymi locus de Timæo Platonis, & Ciceronis interpretatione ejusdem dialogi, emendatur & explicatur. Item de Septenarii dignitate & mysteriis, Pythagoreorum nuga. & de vocibus ἐξόμνη & ἐξόμας.* 156.
- Cap. IV. *Ejusdem Hieronymi locus, de pedum multitudine in insectis, & serpentum incessu. Et quid de his Aristote-*

INDEX CAPITUM

- stoteles? 159.
- Cap. V. *Locus Aristotelis initio Naturalis Auscultationis aliter citatus a Galeno, quam in nostris libris existat.* 162.
- Cap. VI. *Themistii Peripatetici locus perperam acceptus ab Hermolao Barbaro. Anaxagoram & Empedoclem primos causæ efficientis mentionem fecisse.* 164.
- Cap. VII. *Insigne mendum ex eadem paraphrasi Themistii sublatum.* 165.
- Cap. VIII. *Alia macula detersea ex eadem paraphrasi Hermolai versio notata.* 166.
- Cap. IX. *Nonnulla e Philoponi commentariis macula detersea.* 168.
- Cap. X. *Loca alia ejusdem Philoponi emendata e commentariis in lib. 2. de Anima.* 170.
- Cap. XI. *Aristotelis locus difficilis ex libro de Animalium motione expenditur.* 173.
- Cap. XII. *Latini interpretis lapsus in quodam Aristotelis loco ostenditur. Verbi ψύχουδα notio minus vulgata indicatur. in eodem error Hermolai Barbari. Platonis & Galeni loca explicantur.* 175.
- Cap. XIII. *Locus Aristotelis ex historiis animalium de costarum numero, & Lygniis vulgo male acceptus emendatur.* 177.
- Cap. XIV. *Menda detersea e problematis Aristotelis Hesiodi & Plinii loca expenduntur. Hallucinatio Apolloniensis in ejus problematis expositione.* 179.
- Cap. XV. *Minus vulgata hujus nominis ἀνδρωτῶ & notio ex Platone observata.* 181.
- Cap. XVI. *Antiquis licitum fuisse abjicere recens editos partus, quos alere nolent. vel certe abortivo conceptus nondum animatos perdere.* 183.
- Cap. XVII.

INDEX CAPITUM.

- Cap. XVII. *Suppletur locus Aristotelis mutilus e Meteorologicis, de Geographicis veterum tabulis. Alexandri Aphrodisei perplexitas in eo loco.* 186.
- Cap. XVIII. *Quod falso Averrois quadam Avempace praeceptori suo tribuat, quae sunt Philoponi. Quo tempore Philoponus vixerit; quo item Averrois & Avempace?* 188.
- Cap. XIX. *Plinii locus de veterum in auspiciis observandis superstitione illustratur. Terentii item locus* 192.
- Cap. XX. *Quaedam passim apud Maronem notata.* 193.
- Cap. XXI. *Locus quidam Maronis de Tartaro emendatus: alter de limo apud inferos notatus.* 199.
- Cap. XXII. *Veterum opinio, perire animas eorum, qui naufragio, aut aliter aquis submersi interirent. loca de his pugnancia expenduntur.* 201.
- Cap. XXIII. *Liquidum plasma quid sit apud Persium? dissentientes Turnebi & Casauboni explicationes. Cantantium in theatris, & recitantium mos. de vocis formatione loca Aristotelis & Quintiliani; item Theophrasti de tibicino: & alia ad eam rem pertinentia.* 205.
- Cap. XXIV. *De quibusdam locutionibus poetis: pectus ferreum, vox ferrea, mens alba, columna pro monte; & alia ejusmodi.* 208.
- Cap. XXV. *Locus Terentii expensus & scrupulus ex eo sublatus.* 211.
- Cap. XXVI. *Sententia Pindari quadam, & altera Simonidis, ab Horatio expressa.* 214.
- Cap. XXVII. *Locus Aristotelis de Thermis naturalibus illustratur.* 215.
- Cap. XXVIII. *Vindicatur Virgilius a quorundam censura.* 217.
- Cap. XXIX. *Quo sensu beatus Hieronymus, Ruffinum,*
Cal-

INDEX CAPITUM.

- Calphurnium lanarium appellet? 218.
 Cap. XXX. Plutarchi locus insignis emendatur & explicatur. 221.
 Cap. XXXI. Platonis locus ex Phædone explicatur. 224.

LIBRI QUARTI.

CAPUT I.

- C**iceronis & Luciani de variis Philosophorum opinionibus censura expenditur. qualis in Philosophia extiterit M. Tullius? De Romanorum illius ætatis ingenio & studiis, Cæsaris Scaligeri & Mureti iudicium. 227.
 Cap. II. Alius Ciceronis locus, de sapientum otio, & vulgi vita occupata, accuratius consideratur. 235.
 Cap. III. Alius Ciceronis locus, de Catonis morte spontanea ex eodem libro primo Officiorum, quid sit gravitas de hominis ingenio usurpata? 246.
 Cap. IV. Ejusdem M. Tullii problema, de paucitate oratorum excellentium, nullum esse ostenditur. 254.
 Cap. V. Alius Ciceronis locus, in quo libellum duodecim tabularum, cum philosophorum bibliothecis comparat. 260.
 Cap. VI. Excusatio eorum, qua in Ciceronis dictis animadvertimus, & Tullianæ divinitatis ex aliis locis assertio. 268.
 Cap. VII. Defenditur Socrates ab improba Lactantii calumnia, & ejus iusjurando. 270.
 Cap. VIII. Quid sit impinguari locustam apud Salomonem in Ecclesiaste? Panis odium in valde decrepitis morbis propinqua signum. 279.
 Cap. IX.

INDEX CAPITUM.

- Cap. IX. *Animadversa quaedam in Maronis Eclogis, de cicadarum & ruminantium ingenio.* 283.
- Cap. X. *Ejusdem in pastoralis pedi descriptione cura apprimè bucolico carmini congruens, tum alia obiter animadversa.* 286.
- Cap. XI. *Virgilii & Theophrasti loca, de malo medica, comparantur; videri Theophrasti codicem in ejus arboris descriptione mutilum: suppletur ex Athenæo. de mali medici usu olim ad emendandum oris foetorem apud Medos.* 288.
- Cap. XII. *Servii Grammatici supinitas in verbis Plinii citandis, pudendus ejusdem error de leonum natura.* 291.
- Cap. XIII. *De fictionibus poetarum, quales esse debeant? Servii de iis monitum. De miserando Laocoonis & filiorum ejus interitu fictio explicatur.* 292.
- Cap. XIV. *Loca duo Maronis obscura e sexto Æneidos explanantur.* 299.
- Cap. XV. *Verba Aristotelis, de natura hominis, in sensum contrarium detorta a Scaligero. eorundem vera expositio.* 302.
- Cap. XVI. *Volatilium differentie, & in his lapsus Basilii Magni. Quid sint κελόπτερα animalia apud Aristotelem?* 305.
- Cap. XVII. *Ejusdem Basilii locus alter de cornicum Æliani transmigratione cum Aristotelis & locis collatus.* 307.

PETRI

PETRI PETITI,
PHILOLOPHI & DOCTO-
RIS MEDICI
MISCELLANEARUM
OBSERVATIONUM
LIBRI QUATUOR.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

De Euemero & aliis atheis. Euripidis versus e fabula Sisypho. Videri eos versus Criticæ Tyranno Atheniensium adscribi a Sext. Empirico. Lacuna in libro Empirici detecta.

Multa quidem Plinius, in septimo *historie naturalis*, collegit monstrosa de gentium figuris & moribus: mihi vero nullum majus in genere humano videtur portentum, iis quos prisca *Ætæ* dixerunt, qui Divinitatem omnem tollebant: supra omnia monstra, multos ejusmodi existisse, & in his eruditos, Protagoram Abderitem,

A

Theo-

Theodoram Cyrenæum, Diagoram Melium, Euemerum Messenium, velut aliis placet, Tegeatem, aut Agrigentinum. Quibus *Plutarchus* Euripidem poetam aggregat; *Sext. Empiricus* Critiam, illum *Platonis* ore celebratum, Callæschri filium, qui unus fuit e triginta Atheniensium tyrannis: *Clemens Alexandrinus* Hipponem & Nicanorem. Sed & senarios *Empiricus* ibi plusculos affert Critiæ illius nomine, ad abolendam Divinitatis opinionem compositos. In quo olim non mediocris mihi incessit dubitatio de auctore eorū versuum. Propterea quod hos *Plutarchus* in primo *de Placitis Philosophorum*, citat Euripidis nomine. Ex quo sequi videtur aut horum alterutrum de eorum versuum auctore hallucinatum, aut alterutrius codicem esse corruptum. Hoc nunc, ut est captus miscellanæ scriptionis, perpendere visum est. Versus autem eos adscribi omnino oportet, si non omnes, certe, quantum eorum satis ad id quod volumus demonstrandum: quo memoratorum Auctorum in his dissensio appareat, cujus causam indicabo; tum etiam ut eos in melius restituam, quam in vulgatis exstant codicibus. Quippe ex his non paucos, quibus ne mensuræ quidem ratio constabat, correxi, & nisi me admodum conjectura fallit, restitui, luxata in suum locum verba repesui, fugitiva revocavi. Ac primum quod *Empiricus* Critiæ hos versus ascribat, ostendo ipsius verbis, ex libro *adversus Mathematicos*: Καὶ Κριτίας ἦ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις τιραννισάντων, δοκεῖ ἐκ τῶ τάγματι τῶ ἀθέων ὑπάρχειν, φάμεν τὸ ὅτι οἱ παλαιοὶ νομοθέται βῆσισκοπον τινα τῶν ἀνθρώπων κητορθεωμάτων καὶ ἀμαρτημάτων ἐπλασαν τὸν θεόν, ὑπὲρ ἑμῆδενά λαθρα τὸν πλησίον ἀδικεῖν ἐυλαβόμενον τὴν ὑπὸ τῶν θεῶν τιμωρίαν. ἔχει παρ' αὐτῶ τὸ ῥητὸν οὕτως. i. Critias quoque unus ex iis, qui tyrannidem Athenis exercuerunt, videtur esse in albo impiorum dicens, quod antiqui legistatores finxerunt Deum inspectorem rerum, qua bene vel male fiunt ab hominibus, ut nemo proximum clanculum injuria afficiat, cavens ne a Deo punia-

punia-

rumiatur. Disertis autem verbis ita dicit. Quibus verbis mox Critiæ sententiam hunc in modum subjungit:

Ἦν χρόνῳ ὅτ' ἦν ἀτακτῶ ἀνθρώπων βίῳ
 Καὶ θηριώδης, ἰσχύῳ θ' ὑπερῆρης,
 Ὅτ' οὐδὲν αἰθλον, ἔτε τοῖς ἐδλοῖσιν ἦν,
 Οὐτ' αὖ κόλασμα τοῖς κακοῖς ἐγίνετο,
 Κἀπειτα μοι δοκῶσιν ἀνθρώπων νόμους
 Θεῶναι κολασὰς τοῖς κακοῖς, ἵν' ἡ δίκη
 Κρατῆ τυράνῳ, τὴν θ' ὕβριν δούλην ἔχη.
 Ἐζημιῶτο δ' εἰ τις ἐξαμαρτάνοι.
 Ἐπειτ' ἐπειδὴ τ' ἀμφανῆ μὲν οἱ νόμοι
 Ἀπῆγον αὐτὰς ἔργα μὴ πράσσειν βία,
 Λάθρα δ' ἐπρασσον τῆνικαῦτα μοι δοκεῖ
 Πυκνός τις εἰδεῖν, καὶ σοφὸς γνώμην ἀνῆρ
 Γινῶναι, θεὸς θνητοῖσιν ἐξευρῶν, ὅπως
 Ἐπιτε δεῖμα τοῖς κακοῖσι, καὶν λάθρα
 Πράσσωσιν, ἢ λέγωσιν, ἢ φρονῶσιν αὖ.
 Ἐντεῦθεν οὖν τὸ θεῖον εἰσηγήσατο,
 Ὡς ἔστι δαίμων ἀφθίτῳ θάλλων βίῳ,
 Νόψ τ' ἀκῶν, καὶ βλέπων, φρονῶν τε, καὶ
 Προσέχων τε τούτοις, καὶ φύσιν θεῖαν φορῶν.

Quæ sic Latine sonant: Fuit tempus, quando erat hominum vita inordinata & belluina, & virium ministra, quum neque bonis ullis esset premium, neque ullum malis supplicium. Deinde mihi videntur homines leges tulisse, quæ pœnas irrogarent, ut tyrannus esset justitiæ, & ancillam haberet contumeliam. Multabatur autem, si quispiam peccaret. Deinde quoniam leges quidem ipsos eo adducebant, ut palam scelera non admitterent, clanculum autem ea admittebant, tunc mihi videtur vir aliquis ingeniosus & prudens cognovisse, quod operæ pretium faceret, si inter mortales invenisset, quemadmodum malis metus esset incutiendus, etiam si clam agerent, aut dicerent, aut cogitarent. Hinc Deum introduxit. Nempe quod sit Deus minime interitui obnoxia vicens vita: menteque audiens & aspiciens cogitansque & divinam gestans naturam.

Haecenus is, quisquis est, poeta apud *Empiricum*. verborum quidem contextus & series Critiam esse arguit: Verum *Plutarchus*, ut mox patebit, Euripidem his auctorem inscribit. Et versus profecto non indigni Euripide. Ceterum quam sunt elegantes, tam detestabilis sententia. Cui tamen non absimilem videre est apud *Senecam* in secundo *Naturalium Quaestionum*, quam & subnectere visum est: *Quid tam imperitum est, quam credere fulmina e nubibus Jovem emittere, ut impunitis sacrilegis, percussis ovibus, incensis aris, pecudes innoxias feriat. Si quæris a me quid sentiam, non existimo tam hebetes fuisse, ut crederent Jovem, aut non aequæ voluntatis, aut certe minus paratum esse. Utrum enim cum emisit ignes, quibus innoxia capita percuteret, scelerata transfret, aut noluit justius mittere, aut non successit? Quid ergo secuti sunt, cum hoc dicerent? ad coercendos animos imperitorum sapientissimi viri judicaverunt, inevitabilem metum, ut supra nos aliquid timeremus. utile erat in tanta audacia scelerum, aliquid esse adversum quod nemo sibi satis potens videretur. Ad conterrendos itaque eos, quibus innocentia nisi metu non placet, posuere super caput vindicem & quidem armatum. Obiter restituatur vox, quæ in eo contextu excidit, post hæc verba, inevitabilem metum. quibus oppone, fodes, verbum prodesse, vel conducere, vel quid ejusmodi. Age nunc *Plutarchi* verba quibus eorundem versuum auctorem citat Euripidem consideremus: Καὶ Εὐριπίδης ὁ τραγωδοποιὸς ἀποκαλύψαι μὲν οὐκ ἐθέλησε, δεδοικῶς τὸν Ἀρείον πάγον. ἐπέφηνε δὲ τῆτον τὸν τρόπον τὸν γὰρ Σίσυφον εἰσήγαγε προσάτην ταύτης τῆ δόξης, καὶ συνηγόρευσε αὐτῆ ταύτη τῇ γνώμῃ. Ἦν γὰρ χρόνον, ὅτ' ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων βίος, καὶ θηριώδης, ἰσχυροῦς δ' ὑπηρέτης. ἔπειτά φησι τὴν ἀνομίαν λυθῆναι νόμων εἰσαγωγῇ. ἐπεὶ γὰρ ὀνόματι τὰ φανερά τῶν ἀδικημάτων εἰργεῖν ἐδύνατο, κρύφα τε ἠδίκουν πολλοί, τότε τις σοφὸς ἀνὴρ ἐπέστησεν, ὡς δεῖ αἰεὶ ψευδεῖ λόγῳ τυφλωσάσαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ πείσαι τὰς ἀνθρώπους, ὡς ἔστι δαίμων ἀφ' οὗτος*

ἔφθίτω θάλλων βίω, ὅς ταῦτ' ἀκούσῃ, καὶ ἐλέπει, Φροσ
ναί τ' ἄγαν. i. Sed Euripides tragœdiarum scriptor, Areopa-
gum metuens, proloqui aperte, quid de Diis sentiret, noluit:
verum tamen rationem qua tuto id palam faceret, hanc excogi-
tavit. In quadam fabula Sisyphum inducit hujus opinionis,
quam ipse probaret, auctorem, & ei suffragatur. Nam fuit
tempus, inquit, cum hominum vita esset incomposita, bellui-
na, & viribus omnia transigens. Postea legibus introductis sub-
latam e medio fuisse injustitiam. At enim vero, cum lex foris
quidem injurias arcere valeret, multi autem jus in occulto
violarent; sapiens quidam vir intellexit, nihil magis fore ex usu,
magisque necessarium, quam si falso sermone veritas premere-
tur, ac vulgo persuaderetur aliquem esse Deum, immortali flo-
rentem ævo, qui omnia audiat, omnia inspectet, summoque
consilio administret.

Nunc utrum codicem, Plutarchi an Empirici corru-
ptum dicamus, quando de auctore horum versuum errasse
tales viros incredibile est, non adeo promptum est, ne-
que in proclivi dijudicare, qui fabulam hanc Euripidis non
habemus. Hanc enim, ut alias longe plures ejus poëtæ ex-
cellentissimi nobis vetustas invidit. Sed tamen conjecturæ
hic suppetunt graves, quæ nos ducant. Sane quod *Plu-
tarchus* ait poëtam, cum suam de Deo opinionem non
auderet proferre metu Areopagi, abusum ad id Sisyphi
persona, non videtur is metus in tyrannum cadere, qua-
lis fuisse Critias dicitur impotens, sævus, juris humani
oblitus, & Deorum contemptor. Fortasse nec ejusmodi
poëta fuit, cui tanta boni versus adscribi possint. Tametsi
scimus *Platonem* in *Charmide*, de hoc ipso Critia sentire,
ut de homine haud male nato ad poëticam. Ibi enim in
colloquio cum Socrate, hunc in modum de Charmide ado-
lescentulo propinquo suo inducitur loquens: Ἐπεὶ τοὶ καὶ
ἔστι φιλόσοφος γε, καὶ, ὡς δοκεῖ, ἀλλοιοῖ τε καὶ ἑαυτῷ πάν-
ποιητικός. i. quippe & amans sapientiæ est, & ut aliis,

ac ipsimet etiam videtur, felici ad poetica ingenio. Ad
 quæ verba sic respondet Socrates: Τὸ μὲν τὸ, ἦν δ' ἐγὼ,
 Φίλε Κριτία, πόρρωθεν τὸ καλὸν, ὑμῖν ὑπέρχεται ἀπὸ τῆς Σόλων-
 οῦ συγγενείας. i. Et hoc ornamentum vos, amice Critia,
 longe a Solone, generis communis fato ducitis. Ubi interim
 nota illud: Fortes creantur fortibus; & vim sanguinis, etiam
 ad ingenium, & artium præstantiam. Sed & in *Timeo*
 apertius adhuc eundem Critiam commendat his verbis:
 Κριτίαν ἣ πον πάντες οἱ τῆδε ἴσμεν ἕθενος ἰδιώτην ὄντα, ὧν λέγο-
 μθα. i. Critiam vero omnes utique hac in urbe, nullius eorum,
 quæ dicimus, esse imperitum scimus. Proclus in commentario
 ad hunc locum: Οἱ Κριτίας ἦν μὲν γενναίαις καὶ ἀδραῖς φύσεως,
 ἤπλετο δὲ καὶ φιλοσόφων σινησιῶν, καὶ ἐκαλεῖτο ἰδιώτης μὲν ἐν
 φιλοσόφοις, φιλοσόφος ἢ ἐν ἰδιώταις, ὡς ἡ ἰσορία φησιν.
 i. Erat quidem Critias generosa & vehementi indole, nec philoso-
 phicarum expers disceptationum; sed ita tamen ut idiota inter
 philosophos, philosophus inter idiotas vocaretur; ut quidem hi-
 storia testatur. Quod significat hunc quidem non fuisse per-
 fectum in philosophia, sed tamen ingenio aptum, & mul-
 tæ eruditionis. Præterea non mihi absolum videtur, ali-
 quem nobilem & clarum in civitate poemata & tragœ-
 dias scribere, cum Dionysium Syracusarum tyrannum
 constet id genus studii impensius coluisse, ac fabulis compo-
 nendis gloriam quæsisse. *Esto.* non tamen adduci possum,
 ut credam vitium esse in libro *Plutarchi*, cum alibi etiam,
 puta, in capite 6. ejusdem libri i. de *Placitis*, cui titulus
 est, πόθεν ἐννοίαν ἔχον &c. memoratorum versuum aliquot
Euripidis nomine citatos videam sic: Ὅθεν καὶ *Εὐριπίδης* φη-
 σί, τὸν ἀσερωπὸν ἕραν ὀσέλας, χρόνου καλὸν ποίκιλμα,
 τέκτονος σοφῆ. Qui versus sic apud *Empiricum* leguntur:

Βροντῆς, τὸ τ' ἀσερωπὸν ἕραν ὀσέλας

Χρόνου καλὸν ποίκιλμα, &c.

Tum magis profecto Euripidi convenit, quod ait *Plu-*
tarchus, non ausam metu *Aleo-pagi* aperire mentem suam

de

de Diis; propterea Sisyphi personam ab eo indu-
 ctam. Nam & Plato Euripidi objicit in octavo *de Repu-
 blica*, quod tyrannis impensius faveret, & tyrannidem
 laudaret, ita autem scribit: Ἡ τε τραγωδία ὅλως σοφὸν
 δοκεῖ εἶναι, καὶ ὁ Εὐριπίδης διαφέρει ἐν αὐτῇ. τί δὴ, ὅτι
 καὶ τὸ πικρῆς διανοίας ἐχόμενον ἐφθέγγετο· ὡς ἄρα σο-
 φοὶ τύραννοί εἰσι, τῆ τῶν σοφῶν σπουδῆ, καὶ ἔλεγε δη-
 λονότι τούτοις εἶναι τὰς σοφὰς εἰς ξύνεσι. καὶ ὡς ἰσόθεον γ'
 ἔφη, τὴν τυραννίδα ἐγκωμιάζει, καὶ ἕτερα πολλὰ, καὶ οὐ-
 τῶ, καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταί. i. Igitur *tragœdia sapiens artificium
 esse, atque in ea Euripides excellere videtur. Quamobrem?
 quod & hoc profunda mente cecinit, sapientes tyrannos esse sa-
 pientum consuetudine, dixitque hos sapientes esse, qui cum iis
 conversantur. Quin etiam tyrannidem, tanquam rem divinam,
 extollit: aliaque permulta hic aliaque poëta. Quidni igitur Eu-
 ripides tyrannis amicus, & Archelao Macedonum regi
 haud sane admodum laudato, in amoribus, hanc senten-
 tiam in ea tragœdia tyrannorum moribus consentaneam
 protulerit: utpote quibus religio nihil aliud sit, nisi machi-
 na theatralis, qualem poëtae habent in promptu, ad ex-
 pediendum fabulae quempiam nodum? cum enim neque
 religionis respectum habeant, id tamen modis omnibus
 student, ut, quibus imperant, populi, religioni maxime
 pareant. Quamobrem mihi probabilius videtur, mutilum
 esse *Empirici* librum, quam *Plutarchi*, nec ea modo, quæ
 ex *Critia* citabat, ævo substracta, sed etiam ipsius verba
 illa, quibus Euripidem eorum versuum auctorem laudabat,
 antequam versus ipsos poneret. Quo sane factum putan-
 dum est, ut iis, qui lacunam non adverterent, iidem ver-
 sus *Critia* adscribi ac nomine ejus citari ab *Empirico* vide-
 rentur. Hujus admonere hic studiosos visum est, ne
 quis forte incautior versuum eorum auctorem *Critia*
 putet; a *Plutarcho* autem falso esse adscriptos Euripidi,
 vel contra. Cæterum de lacuna supplenda, spes una in*

manuscriptis libris & melioribus quidem iis, quibus hactenus viri docti usi sunt, si tamen meliores alicubi reperiri possunt.

C A P U T. II.

Callimachi versus de Euemero correcti & explicati. De hujus & aliorum qui athei dicti sunt, proposito. Pugnancia M. Tullii & Clementis Alexandrini loca. An vere à Deos fuerit Euemerus. Plutarchi de eodem insignis locus emendatur, explicatur, illustratur. Quis primus Panchæ & Panchæorum mentionem fecerit.

DE Euemero, quod religionem oppugnauerit, eorumque in numero habitus sit, qui nullos esse Deos putaverunt; satis constare arbitror: vere autem an falso, antequam dissero, *Callimachi* de ipso versus a *Plutarcho* citatos in primo libro *de placitis philosophorum cap. 7* in medium proferre visum est: cum ut nonnulla in iis corrupta emendem, tum ut explicem. Quando viri docti, neque eorum sententiam assequi, neque in iis, quæ sunt vitiosa ab integris discernere potuerunt. Qui *Plutarchi* hunc locum citantes, ne hoc quidem videre potuerunt, *capitis illius septimi lib. 1.* titulum mendo non carere. Ita enim in editis libris legitur, *τις ἔστιν ὁ θεός;* Atque ibi non de natura Deorum & quid sit Deus, opiniones tradit *Plutarchus*, sed de quæstione, an Deus existat. Quod statim verba ejus indicant: *Ἐνιοὶ τῶν φιλοσόφων, καθάπερ Διαγόρας ὁ Μήλιος, καὶ Θεόδωρος ὁ Κυρηναῖος, καὶ Ἐΰήμερος ὁ Τεγεάτης, καθόλου φασὶ μὴ εἶναι θεούς.* Nonnulli Philosopho-
rum,

rum, quemadmodum Diagoras Melius, Theodorus Cyrenæus, & Euemerus Tegeates in totum negant Deos. Mox de Euemero sic: τὸν Ἰ Εὐήμερον καὶ Καλλιμάχου ὁ Κυρηναῖος ἀνιτίτεται ἐν τοῖς Ἰάμβοις, γράφων. Mox versus hos Callimachi de Euemero citat:

Εἰς τὸ πρὸ τείχευς ἱερὸν ἀλέες δεῦτε,
 Οὐ τὸν παλαι χάλκεον ὁ πλάσας Ζᾶνα,
 Γέρων ἀλαζῶν ἀδίκᾳ βιβλία ψύχει.

Ταῦτ' ἔστι τὰ περὶ τῶ μὴ εἶναι θεός. Haecenus Plutarchus. Samuel igitur Petitus, ἐπώνυμῳ meus, lib. 4. Miscellaneorum cap. 5. ad hos versus: corruptus (inquit) est locus: Nam Euemerus non erat Deorum plastes: immo potius everfor numinis illorum. Sic autem eosdem versus ab se, ut quidem putat, emendatos exhibet,

Εἰς τὸ πρὸ τείχευς ἱερὸν ἀλέες δεῦτε,
 Οὐ τὸν παλαι χάλκεον, καὶ πλάσας Ζᾶνα,
 Γέρων ἀλαζῶν ἀδίκᾳ βιβλία ψύχει.

At hoc non est emendare, sed corrumpere. Primum juxta placitam ei lectionem, non constat versus: esset enim spondæus, quarto loco, præter legem scazontis. Præterea χάλκεον vitiose positum pro χάλκειον non vidit.

Sed neque sensum horum versuum est assecutus, neque in verbis corrigendis boni Critici officio functus est. Non fuit (inquit) Euemerus Deorum plastes. Esto: nec enim ipse pertendo: Sed non ea, quam ibidem affert, ratione, quod Deorum numinis everfor fuerit. Hæc ratio nulla est, quia potuit Euemerus iste, cum initio statuarum opifex fuisse, postea talis cultus vanitate comperta, & ejurata superstitione, in eam insurgere, ac testimoniis undique conquisitis, mendacium redarguere. Nam & Socrates initio λιδοξός, Statuarius, post philosophus illustris fuit. Sed quia non verisimile est, non multos futuros fuisse, qui notarent de tali viro; si id verum esset. Nunc ab aliquo observatum non memini. Porro infelicissime articulum, ὁ, in conjunctionem καὶ, participium, πλάσας,

in πλάκας transformat hæc verba, τὸν πάλαι χάλκεον Ζᾶνα, nihil aliud putans significare, nisi, πλάκας, hoc est, inscriptiones & titulos Jovis, in tabulis æneis: quia horum verborum sententiam perspicere non potuit, quæ est ejusmodi: *Ubi Senex gloriosus, is qui ex antiquo Jove nobis æneum concinnavit*: hoc est, qui finxit, quem Deum Jovis nomine colimus, non esse alium præter idolum istud æneum, quod in templo est positum; sicut neque alios Deos agnoscit, præter lapidea & ænea simulacra. Sed neque mendum vidit in voce ultima, ψύχει, quæ aliena prorsus ab hoc loco. Vera lectio est, ψύττει, *exspuit, exscreat*. Hefychius: ψύττει, πλύει. Genus loquendi in eos qui libros malos & nullius pretii condunt. Ac de his versibus hæcenus.

Nunc vere an falso habitus sit ἄθεος Euemerus dubitari potest: plane expertem religionis fuisse censet M. Tullius in primo de Nat. Deorum. *Quid? qui aut fortes, aut claros, aut potentes viros tradunt post mortem ad Deos pervenisse, eosque esse ipsos, quos nos colere, precari, venerarique soleamus? nonne expertes sunt religionum omnium? Quæ ratio maxime tractata ab Euemero est: quem noster & interpretatus, & secutus est præter ceteros Ennius.* Clemens autem Alexandrinus in Protreptico & Euemeri & aliorum Deos negantium non modo non improbat disputationes, sed etiam in bonam partem accipit, hos bonos viros fuisse, atque aliis acutius vidisse censet. Saltem enim id vidisse, non esse plures Deos. Credat qui volet: mihi quidem non persuadet. Ejus verba hæc sunt: Ὡν δὴ χάριν (ὃ γὰρ ἕδαμῶς ἀποκρυπλίον) θαυμάζειν ἔπεισι μοι, ὅτῳ τρόπῳ Εὐήμερον ἔκ Αἰκραγαντῖνον, καὶ Νικάνορα τὸν Κύπριον, καὶ Διαγόραν, καὶ Ἰππῶνα τὸν Μήλιον, τόντε Κυρηναῖον ἐπὶ τέτοις ἐκεῖνον, ὁ Θεόδωρος ὄνομα αὐτῷ, καὶ Ἰνας ἄλλης εὐχυνῆς σωφρόνως βεβιωκότας, καὶ καθεωρακότας ὀξύτερον πού τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τὴν ἀμφὶ τὰς θεὰς τέττας πλάνην, ἄθεος ἐπικεκλή-
κα-

κασιν, εἰ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν μὴ νενοηκότας. ὁπερ ἔσμι-
 κρον εἰς ἀλήθειαν φρονήσεως, ζώπυρον ἀναφύεται σπέρμα.
 id est: *Qua de causa (nullo enim modo dissimulandum est)*
venit mihi in mentem admirari, quomodo Eumerum Agrigen-
tinum, & Nicanorem Cyprium, & Hipponem Melios, Cy-
renaum insuper illum, cui nomen Theodorus fuit, & multos
alios qui moderate & continenter vixerunt, & ceteris homini-
bis acrius hunc de Diis istis errorem perspexerunt, impios &
ἀθεῖς, hoc est absque Deo cognominarunt, etiamsi veritatem
ipsam affecuti non fuissent, sed certe errorem suspicati sunt:
quod ipsum non parvi est momenti, sed velut fomes & semen se
habet ad excitandam in animis veritatis lucem. Benigna sane
interpretatio & Clemente digna. Ego vero non video
quem religioni locum relinquat, quisquis citra exceptio-
nem, citra ullam distinctionem præcidit non esse Deos.
Primum ita omnes eorum disputationibus adducti indica-
runt sublatam ab iis funditus Divinitatem; Cicero citato
loco; & Plutarchus in primo de Placitis Philosopho-
rum: Ἐνιοὶ τῶν φιλοσόφων καθάπερ Διαγόρας ὁ Μήλιος, καὶ
Θεόδωρος ὁ Κυρηναῖος, καὶ Ἐνήμερος ὁ Τεγεατῆς καθ' ὅλην
φασὶ μὴ εἶναι θεῖς. Qui καθ' ὅλην, in totum, universe, o-
mnino, penitus Deos esse negat; nullum, opinor, re-
linquit. Sed & Laertius in Aristippo, de hoc ipso Theo-
doro: Ἦν δὲ ὁ Θεόδωρος πάντα πασιν ἀναιρῶν τὰς περὶ θεῶν
δόξας. Theodorus (inquit) omnes de Diis opiniones su-
stulit.

Præterea si solum falsorum multitudinem Deorum tol-
 lere voluerunt, nec tam Divinitati, quam superstitioni
 & stultis opinionibus bellum indixerant; cur tantam invi-
 diam subire maluerunt, quam aperte declarare sententiam
 suam? Nam neque alii sapientes vulgi errores de Diis
 probabant; quidam etiam ex his ita libere insectati, ut
 periclitarentur, & partim eorum exilio voluntario sibi ca-
 vere, partim dare pœnas cogerentur. Quid quod nec bo-
 na

na fide Eumerus agebat, sed σοφιστικῶς, non enim sequitur, si gentium moribus bene meriti de republica & de genere humano viri divinis honoribus afficiebantur, non fuisse alios gentibus Deos, haud hominum instituto & legibus, sed natura Deos. Atqui hoc erat potissimum Eumeri argumentum, quod multos ex hominibus Deos populorum consensu effectos constaret, nullum verum esse Deum probare. Quod est sophisticum.

Quin nec in ea fictorum numinum & politicorum demonstratione, temperare potuisse, quin acta civitatum de genealogiis Deorum, sepulturis, & consecrationibus a se conficta & supposititia in medium proferret, auctor est Plutarchus in libro de *Iside & Osiride*: Ὅς αὐτὸς (Εὐήμερος) ἀντίγραφα συνθεῖς ἀπίστῃ καὶ ἀνυπάρκῃ μυθολογίας, πᾶσαν ἀθεότητά καλασκεδάωνυσι τὴν οἰκουμένης ἰδὲ νομιζομένους θεοὺς πάντας ὁμαλῶς διαγράφων, εἰς ὀνόματα στρατηγῶν καὶ ναυάρχων καὶ βασιλέων, ὡς δὴ πάλαι γεγονότων. ἐν δὲ Πάγχοντι γράμμασι χρυσοῖς ἀναγεγραμμένοις, (οἷς οὐτε Ἑάρβαρος οὐδέ τις, οὐτε Ἕλληνας, ἀλλὰ μόνον Εὐήμερος, ὡς ἔοικε πλεύσας εἰς ἰδὲ μηδαμῶδι γῆς γεγονότας μηδὲ ὄντας Παγχῶς, καὶ Τριφύλλης) ἐντελευχῆται. i. Qui cum ipse exemplaria incredibilis & nullo nixa fundamento fabulositatis mentitus esset, omnem per universum terrarum orbem dispersit impietatem, Deis, quotquot sunt hominibus recepti, equaliter expunctis atque ad imperatorum, navalium ducum, & regum, qui olim extiterunt, nomina translatis. In urbe autem Panchonte, cum ad Panchoos, & Triphyllos, ad quos nemo unquam neque Barbarus, neque Gracus, sed solus Eumerus, si Diis placet, navigasset; apud eos igitur, qui nusquam terrarum, neque unquam existimonumenta aureis inscripta literis invenit.

Insignis Plutarchi locus, cui conferre juvabit, quæ de Panchæa insula, Hiera nuncupata, in Oceano australi sita, & Jove Triphylio refert Diodorus lib. 6. cap. 10. nam ex Eumeri libris, quæ ibi habet, sumpsisse mox probabo

babo: Latine autem verbis interpretis proferam: Sunt in Panchæa, quæ historia mandentur, digna. Habitant eam indigenæ, qui dicuntur Panchæi. Externi præterea, Indi, Scythæ, Cretes, Oceano advecti. Civitas est in ea perpulchra nomine Panara, admodum felix. Qui in ea habitant ministri Jovis Triphylii dicuntur. Soli enim ex his, qui Panchæam oram incolunt, suis vivunt legibus liberi, absque Rege. Et paulo post: Ab hac urbe stadiis sexaginta, Jovis Triphylii abest templum, in campestri positum loco: quod tum vetustate, tum ædificii magnificentia, tum natura loci mirabile habetur. Rurfus paulo infra, de eodem templo: Templum ingens ex albo ædificatum lapide, magnis sculptisque suffultum columnis. duorum jugerum longitudinem, cui æqua est latitudo, completitur. Ibidem & montis Triphylii Diis sacri meminit. Et de Jove Triphylio: Narrant, inquit, sacerdotes, genus eorum manasse a Creta, ab Jove ductum, cum in Panchæam venisset: quo tempore inter homines versatus, orbi imperitavit. Et paulo post: ostendunt præterea horum scripta quedam, a Jove relicta quo tempore templum construxit. Quæ omnia ab Eumero, ut dixi, libris sumpta esse, colligi potest ex iis, quæ Eusebius lib. 2. προπαρασκευῆς. ex eodem Eumero affert, cujus verba adscribere operæ pretium est. Εὐήμερος ἰδὺ ὄνν φίλῳ γεγονὼς Κασσάνδρου Βασιλέως, καὶ διὰ τοῦτον ἠναγκασμένῳ ἰελεῖν βασιλικὰς ἰνας χρεῖας καὶ μεγάλας ἀποδημίας, φησὶν ἐπιλωιδῆναι κατὰ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὸν ὠκεανόν· ἐκπλέυσαντα δὲ αὐτὸν ἐκ τῆς εὐδαίμονος ἀραβίας, ποιήσασθαι τὸν πλοῦν δὲ ὠκεανῷ πλείους ἡμέρας καὶ προσερχθῆναι νήσοις πλάγαις. ὧν μίαν ὑπερέχει τὴν ὀνομαζομένην Πάγχαιαν· ἐν ἣ τειθεῖσθαι τοὺς ἐνοικοῦντας παγκραῖς εὐσεβείᾳ διαφέροντας, καὶ τὰς θεὰς ἱμῶντας μεγαλοπρεπέσταται θυσίαις, ἔ ἀναθήμασιν ἀξιολόγοις ἀργυροῖς τε καὶ χρυσοῖς· εἶναι δὲ τὴν νῆσον ἱερὰν θεῶν. tum paulo post: εἶναι ἐν αὐτῇ (νήσῳ) κατὰ ἰνας λόφον ὑψελὸν καθ' ὑπερβολὴν, ἱερὸν Διὸς τριφυλαῖα καθιδρυμένον ὑπ' αὐτοῦ, καθ' ὃν καιρὸν ἐβασίλευσε
τῆς

τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἔτι κατ' ἀνθρώπων ἄν. ἐν τῷ τῷ ἱερῷ
 εἴλην εἶναι χρυσῆν, ἐν ἣ τοῖς παλαιῶν γραμμασιν ὑπάρχειν
 γεγραμμένας τὰς τε Οὐρανῶν καὶ Κρόνου, καὶ Διὸς πράξεις κε-
 Φαλαιωδῶς. quæ Latine sic sonant: Enimvero Euemerus,
 cum esset amicus Cassandri Regis, & hujus gratia coactus fuisset
 negotia quadam obire & magnas expeditiones, peregrinatum
 se ait, versus meridiem in oceanum. Porro cum ex Arabia feli-
 ce solvisset, plusculos dies navigasse in oceano, donec ad insulas
 obliquas appelleret. Ex quibus una alias excellat nomine Pan-
 chæa. In hac Panchæos habitantes vidisse pietate insignes, qui-
 que Deos magnificentissimis sacrificiis colerent, donariis insuper
 pretiosis auri & argenti honorarent. Hanc autem insulam Deis
 dicatam esse. Item hac ipsa in insula in quodam monte supra
 modum excelso Jovis Triphylæi templum fuisse constructum ab
 ipso, quo tempore per omnem terram habitatam regnabat, ad-
 huc inter homines vivens. In eo autem templo auream esse colu-
 mnam, in qua literis Panchæis, Cæli, Saturni, & Jovis res
 compendiose essent perscriptæ.

Ex his locum Plutarchi allatum emendare licet. Nam
 quod apud eum legitur, ἐν δὲ Πάγχονι, patet corruptum
 esse, veram autem lectionem esse, ἐν δὲ Παγχαίᾳ. Quem-
 admodum & male ibi Παγχῶς pro Παγχαίᾳ, & Τριφύ-
 λης pro Τριφυλίᾳ. Quippe & Triphylios fuisse in Pan-
 chæa, ita dictos, quod tres essent gentes, unde nomen
 monti & Jovi, ex eodem Euemero tradit Diodorus cita-
 to loco. Quos cave confundas cum Triphyliis Peloponnesi
 populis, qui in Elide olim habitabant, apud quos & civitas
 fuit Triphylia, Strabone teste. In quem scopulum videtur
 impegisse Lilius Gyraldus in syntagmate suo de Deis vete-
 rum. Nunc quod conficta hæc ab Euemero, de Pan-
 chæa urbe & Triphyliis dicit Plutarchus; satis magnum
 hoc argumentum est, quod ut ibidem ait, nusquam apud
 alios bonos auctores Græcos aut Barbaros de Panchæis
 aut Triphyliis quicquam proditum invenitur. Sane neque
 Pom-

Pomponius Mela, neque Strabo, neque Ptolomæus horum meminere; Plinius quidem Panchaiam, in qua urbs Solis, nominat. Sed ubi de Phœnice, ave fabulosa, & Manilii Senatoris testimonio sane haud gravi. Solinus item, ubi de eadem ave obiter. Tum si ita est, miror eundem Plinium lib. 12. cap. 14. in descriptione thuriferæ regionis, Sabæos nominare, & caput regni Sabotam, de Panchæis tacere. At Maro in 2. Georgic. meminit,

Totaque thuriferis Panchaia pinguis arenis.

Et alibi

— *Panchæis adolefcunt ignibus aræ.*

Tum Servius ad hunc versum lib. 1. Georgic.

— *Solis est thurea virga Sabæis.*

Arabia, Panchaia, & Sabæorum gens, eadem est, apud quos thus nascitur. Rursus: Panchaia, Arabia, ut supra diximus, ubi & templum Triphylii Jovis habent. Sane ita illi: sed contendo, quod nemo hæc nomina habuisse, nisi ex Euemeris fabulis. clara est auctoritas Plutarchi citato loco, aperte negantis de Panchæis & Triphylis exstare apud alios auctores Græcos aut Barbaros. οὐδὲ ἑστὶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ οὐδὲ ἐν τῇ ἑλληνικῇ, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ ἑυμέρου, ὡς εἶπες, πλεῖστα; &c. Quod testimonium præstantissimi scriptoris, qui omnes Græcorum veterum bibliothecas excussit, omni exceptione majus censeretur. Postremo neque apud Stephanum auctorem diligentissimum in suo lexico περὶ πόλεων καὶ δήμων, ulla Panchæorum aut Triphyliorum Arabiæ mentio exstat.

Cum ergo Euemeris iste solus de natione aliis nusquam audita prodiderit, merito Plutarcho est suspectus, hæc que legentes dicimus, fides sit penes auctorem: nec vero Plutarcho tantum dubiæ fidei auctor & instabilis habitus iste Euemeris: sed etiam Straboni, qui hunc frivolis quibusdam & nullius auctoritatis scriptoribus annumerat,

lib. 1.

lib. I. de Eratosthene loquens: Ο δὲ Δαμάσῃ χρώμενος
 μάρι, οὐδὲν διαφέρει τῷ καλοῦντι μάριον τὸν βεργαῖον,
 ἢ τὸν Μεσσηνικὸν Εὐήμερον, καί τις ἄλλος, ἔς αὐτὸς εἰρηκε δια-
 βάλλων τὴν Φλυαρίαν. Veruntamen constat magnum fuisse
 apud vulgus nomen ejus, magnam famam librorum.
 Quod ex verbis Ciceronis e libro primo de Nat. Deorum
 supra allatis intelligi potest. Et Dei providentia factum
 esse putandum est, ut ex ipsis Ethnicis existerent qui omni
 religione tollenda, imprudentes veræ pietati viam argu-
 mentorum opportunitate munirent.

CAPUT III.

Lacuna in textu Ciceronis ex conjectura suppletur.

Non longe ab initio libri primi de *Natura Deorum* lacuna hæc pridem notata est. Nempe in ipso exordio totius disputationis, quod est ejusmodi: *Cum multa res in philosophia nequaquam satis adhuc explicatae sunt, tum perdifficilis, Brute, quod tu minime ignoras, & perobscura questio est de natura Deorum, quæ & ad cognitionem animi pulcherrima est, & ad moderandam religionem necessaria. De qua tam variæ sunt doctissimorum hominum, tamque discrepantes sententiæ, ut magno aagumento esse debeat, causam, id est, principium philosophiæ esse scientiam: prudenterque Academicos a rebus incertis assensionem cohibuisse. Mutilum, inquam, esse hunc locum, præter Lambini auctoritatem, qui hunc ut corruptum asterisco notavit, sententiæ ipsius absurditas cogit fateri. Quod miror Manutium non vidisse, neque Manutio majorem Turnebum, qui hanc lectionem tuentur.*

At enim vero non video, quo sensu scientia causa & principium

cipium philosophiæ dici possit. Nam esse exitum & finem palam est. Omnes quippe hoc consilio ad philosophandum accedunt, ut sedula peruestigatione caussarum alicujus rei sive effectus, naturam penitus, quod scientiæ est munus, comprehendant.

Ceterum quam certum est hunc contextum esse hiulcum, tam difficile arbitror, quæ desunt supplere. Id quidem meliorum librorum ope plane præstari posset; si extarent. An autem extant, me latet. Interea vero quid mihi nunc de supplenda hac lacuna in mentem venit, dicam. Ita mihi videor hanc posse supplere. Post hæc verba: *ut magno esse argumento debeat, causam, id est, principium Philosophiæ, suppleo, [ab amore quidem scientiæ esse ductum, finem tamen non esse] scientiam.* Plana & dilucida hoc modo sententia est. Præfatur primum difficilem esse quæstionem de natura Deorum, idque intelligi ex varietate opinionum, & dissensu philosophorum circa hanc quæstionem. Ex quo infert omnes studio quidem & amore scientiæ impelli ad philosophandum, quod idem est atque hunc amorem esse causam & principium philosophiæ: non tamen hujus finem esse scientiam. Non enim finis scientia, si ad eam nemo pervenit. Quippe hoc finis differt a scopo, quod ad scopum sufficit animi destinatio & consilium: finis nisi operis successu non intelligitur. Indicium infelicitatis & laboris nunquam ad finem pervenientis in via veritatis, discordes philosophorum circa idem quæsitum sententiæ. Ex quibus *Cicero* arguit prudenter fecisse Academicos, qui a rebus incertis assensionem cohiberent. Hanc esse mentem *M. Tullii* eo loco, hoc consilium, cuiusvis animam advertenti apparere arbitror. Ex quo etiam spes fit, quod ad verba attinet, quæ hic affero ad hiatum supplendum; non esse admodum dissimilia iis, quibus vir ille summus sententiam expresserat. Ita igitur interim liceat supplere hunc locum, cum dum aliquis nondum re-

B

per-

pertus liber e tenebris emergens, ipsam & Ciceronis manum repræsentaverit.

C A P U T I V.

Ciceroniani loci hæcenus deplorati, de Dionysii Syracusarum tyranni obitu & sepultura, emendatio ex conjectura tentatur.

Ereor ut homines, quæ hic molior, accepturi sint: sane enim facinus audax aggredior, desperatum seclis Ciceronis locum ex conjectura restituere. Amore autem impellor literarum: quo mihi placabiliores fore spero eruditos, ac veniam duros, si qui desultoria hæc & subcivæ operæ ponere ante oculos non dedignabuntur. Locus is exstat in tertio de *Nat. Deorum* libro. Ibi Latiarum parens literarum, ejus quem dixi, tyranni scelerosa & impia aliquot facta referens, ex his Academice arguit contra providentiam, nihilo deteriore hunc propterea usum fuisse fortuna, neque dum vixit, quicquam mali admodum expertum, quo Deos sibi esse iratos intelligeret: quin imo domi in pace diem ultimum clausisse. *Hunc igitur nec Olympius Jupiter fulmine percussit, nec Æsculapius misero diuturnoque morbo intabescens interemit: atque in suo lectulo mortuus in Tympanidis rogum illatus est: eamque potestatem, quam ipse per scelus erat nactus, quasi justam & legitimam, hereditatis loco filio tradidit.* In eo igitur negotium est, quod Dionysius post mortem in *Tympanidis rogum* illatus dicitur; quid scilicet *Tympanidis* nomine intelligi debeat: aliquis homo, an locus. Atqui non esse loci nomen certo hinc patet, quod *Tympanidis rogum* dicit, si autem hominem

nem

nem intelligimus, quis is Tympanis fuerit, dicendum est; quo nomine aliquem exstitisse nusquam reperitur, tum quod absurdissimum est, sequetur Dionysii cadaver in alienum rogam fuisse illatum. Quin igitur in utraque voce laboret hic locus, dubitari nullo modo potest. Non morabor diutius Studiosos. Sic scripsisse Ciceronem conjicio: *atque in suo lectulo mortuus in Thymarida heroum illatus est.* nunc ratio hujus emendationis reddenda est.

Thymarides, nomen est proprium nobilis Pythagorei, hujus, quem laudat *Jamblichus*, in *vita Pythagora*, cap. 28. his verbis: Οἷ δ' ἐδὲν ὠκυλο ἐκλαυτομάτῃς συμβαίνειν, καὶ ἀπὸ λύχης, ἀλλὰ κατὰ θεῖαν πρόνοιαν, μάλιστα τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐυσεβέσι τῶν ἀνθρώπων, βεβαιοῦτά ὑπὸ Ἀνδροκύδου, ἐν τῇ περὶ Πυθαγορικῶν συμβόλων ἱστορούμενα, περὶ Θυμαρίδου τῆς Τarentίνης Πυθαγρικῆς. ἀποπλέοντι γὰρ &c. *Quod autem nihil casu aut fortuito contingere, sed divina providentia, bonis praesertim & piis viris arbitrarentur, argumento & quidem validissimo esse possunt, quae Androcydes in libro de Pythagoricis Symbolis tradit de Thymaride Tarentino Pythagorico; Et enim cum ipse navigio solveret &c.* reliqua de Thymaride ibi legi possunt apud *Jamblichum*. Ex quo loco apparet quendam fuisse Pythagoricum illustrem eo nomine, genere quidem Tarentinum, sed quem in Siciliam transmigrasse in eaque sedem fixisse facile quivis concedat, iis scilicet temporibus, quibus florebant in ea insula Sodalitia Pythagoreorum, inter quos veterum monumentis tantopere celebratum par amicorum exstitit, Pythias & Damon, Dionysii principatu maxime clari & nobiles. Tum his antiquiores Epicharmus & Empedocles Pythagoræ itidem, ut constat, admiratores & asseclæ. Ex quo facile quivis conjiciat, & istum Thymaridem ibidem conversatum.

Nihil ergo obstare videtur, quin ibi apud Ciceronem pro Tympanidis rogam (quæ lectio nauci non est) legamus *Thymarida heroum*. Quod enim doctrina & sanctitate vi-

tæ inter alios inclytus esset, eidem mortuo, ut præstanti viro & heroi (qui mos fuit temporum illorum) *heroum*, hoc est Sacellum honoris causa positum fuisse putandum est. Sic & Diochætæ Pythagoreo heroum condi curasse Parmenidem refert *Laertius* in ejus vita: Εκοινώνησε δὲ καὶ Ἀμεινίχ καὶ Διοχαίτην τῶ Πυθαγορικῶ (ὡς ἔφη Σωλήων) ἀνδρὶ πένητι μὲν, καλῶ δὲ καὶ ἀγαθῶ· ὃ κὶ μᾶλλον ἠκολούθησε· κὶ ἀποθανόντι ὁ ἥρωον ἰδρύσατο. Sed & Socratis Heroum visitatum olim in Attica, non procul ab urbe, testatur *Marinus* in *vita Procli*.

Nec vero obstat quod *Plutarchus* in *Dione* tradit sepulchrum Dionysium magnificentissime in arce urbis, quæ a numero portarum πεντάφυλλο dicta est; & *Diodorus Sículus* in arcis portis, ubi aliorum principum sepulchra essent. Quidni enim & in eadem arce conditum Thymaridi heroum, corpusque ejus post obitum honoris causa positum credamus. Quid ni & Dionysium postea dicamus eodem heroo voluisse sepeliri, sive hunc ambitio impulit ob sanctitatem loci: sive (quod potius reor) metuens, ne quandoque sua ossa dissipari ab inimicis possent, sibi cavit loco.

CAPUT V.

Porphyrii locus e primo περὶ ἀποχῆς ἐμφύχων emendatus & explicatus.

LEgens eos libros multiplici & exquisita eruditione refertos, in eum locum incidi, ubi quorundam opinionem exagitat, qui minime a sapiente alienum putarent, vicibus modo ad ea quæ mente usurpantur converti, modo ad sensus, & corporis voluptates, atque ita utrique parti

parti satisfacere. Quam sane opinionem ut menti & virtutis constantiæ inimicam merito improbat. Nam & B. Hieronym. lib. 2. adversus Jovinianum a Porphyrio (opinor) mutuatus, mire consentanea contra hanc stultam persuasionem habet. *Quod si quis, inquit, existimat, & abundantia, ciborum potionumque se perfrui, & vacare posse sapientia, hoc est, & versari in deliciis, & deliciarum vitiiis non teneri, seipsum decipit.* Addit Porphyrius, e Barbaris multos ea re ad omne intemperantiæ genus prolapsos. Hæc sunt verba, ut in libris excusis atque ipsa Holstenii editione habentur: τὸ δὲ οἷός ἐστι κατὰ τὴν αἰδομένην παιδιάνομενον πρὸς τοῖς χρηστοῖς ἐνεργεῖν, πολλὰς καὶ τὰς βαρβάρων ἑξετραχίλισεν, οἱ ἐπὶ πάντων ἰδὲ ἠδονῆς πρὸς ἄλλων ἐκ καταφρονήσεως λήθοντες· καὶ τὴν δύνασθαι πρὸς ἄλλοις ἔντα τῇ ἀλογίᾳ κερῆσθαι, τοῦτοις ἐπιτρέπειν. Quæ verba sic Holstenius vertit: *Opinari vero, eum qui rebus quæ ad sensum pertinent, commovetur, posse etiam in intellectualibus versari, multos etiam ex barbaris precipites egit, qui omni voluptatum generi * arrogantiâ quadam se immiscuerunt, affirmantes, ei qui potest sensui indulgere, tamen eodem tempore etiam aliis vacare, hoc permissum esse.* Ita vir ille de literis philosophicis bene meritus: quem mendæ vel etiam lacunæ suspectum habuisse hunc locum astericus affixus indicat. Sed emendare, aut quæ defunt supplere non potuit. Sane hæc non coherent; ἐκ καταφρονήσεως λήθοντες, item in eodem contextu καὶ τὴν δύνασθαι &c. in accusativo singulari, tum rursus in plurali; τῆτοις ἐπιτρέπειν. Sed interest sententiam explicari, priusquam corruptis medicinam facimus.

Hujus caput explicare, quos heic Barbaros intelligat Porphyrius, qui scilicet arrogantiâ, ut vertit Holstenius, vel per contemptum omni se voluptatum generi immerferunt. Ego quid mihi conjecturæ in re obscura venit, libere proponam; an ad scopum attigerim nec ne, docti judicabunt. Ad Salomonem felicissimum Hebræorum, ut notum est, Regem pertinere hæc verba arbitror. Quem Porphyrius

Barbarum Græcorum more appellat, qui sic alias nationes barbarici appellatione fœdabant: maxime vero Hebræos. *Plato* quidem in *Cratylo* de etymo nominis πῦρ quod ignem significat; & aliis locis barbaros citans, Hebræos intelligit. Quo autem argumento Salomonem oblique hac censura perstrictum censeam, id vero explanare maxime ad rem pertinet. Nimirum *Porphyrius*, ut homo eruditissimus, Christi mysteriis initiatus, neque proinde Hebræorum sapientiæ imperitus, Salomonis verba legerat initio libri, qui *Ecclesiastes* inscribitur, ματαιότης ματαιότητων, ἔειπεν ὁ ἐκκλησιαστής, ματαιότης ματαιότητων καὶ πάντα ματαιότης. hoc est: *Vanitas vanitatum, dixit concionator, vanitas vanitatum & omnia vanitas.*

Sed & idem in sermonis processu hunc locum viderat; ubi opes suas & magnificentiam prædicat, quibus se omnes mortales supergressum dicit: quæ postquam commemoravit, de sapientia & voluptatibus hunc in modum subjungit: Καί γε σοφία μου ἐσάθη μοι καὶ πᾶν ὃ ἤτησαν οἱ ὀφθαλμοί μου, οὐκ ἀφείλον ἀπ' αὐτῶν. i. *Et quidem sapientia constitit mihi, vel (ut vulgata habet) perseveravit mecum & omne quod postulaverunt oculi mei, non abstuli ab eis.* Quæ loca inter se conferens *Porphyrius*, plane, id quod litera sonat, putavit Salomonem in ea esse hæresi, ut mentis contemplationi simul, & corporis voluptatibus vacare non alienum a proposito sapientis existimaret. Quam & *Cynicorum* quorundam sententiam fuisse constat, & meminit *Porphyrius*, sed & *Aristippi*, cum diceret Λαίδα ἔχω ἔκ ἔχομαι. Quod ergo Salomon præfatus, omnia esse vanitatem, omnia nihil ominis se habuisse dicit, ædificasse domos, hortos & pomaria disposuisse omnis generis arboribus; concervasse sibi aurum & argentum & substantias regum ac provinciarum, & cætera, quæ ad voluptates architectandas pertinent, supra omnes qui ante se fuerunt in *Jerusalem*, nihil negasse sensibus suis dicit, hoc summam

matim

matim Porphyrius his verbis mihi videtur complexus: Οἱ ἐπὶ τὸ πᾶν εἶδ' ἑδονῆς προῆλθον, ἐκ κατὰ φρονήσεως, Qui ad omne voluptatis genus ex contemptu profluxerunt, dicentes. &c. ubi quidem non exilis animum meum pungit suspicio; lacunam esse in textu post participium λέγοντες, amissis Salomonis verbis quæ citabat Porphyrius, his scilicet; ματαιότης ματαιότητων &c. cui si suspicioni locus datur, & id recipimus, non erit difficile locum hunc pristinae integritati sic restituere: Οἱ ἐπὶ τὸ πᾶν εἶδ' ἑδονῆς προῆλθον ἐκ κατὰ φρονήσεως, λέγοντες· ματαιότης ματαιότητων, καὶ πάντα ματαιότης (vel brevius) πάντα εἶναι ματαῖα. καὶ τὸν σοφὸν δύνασθ' πρὸς ἄλλοις ὄντα τῇ ἀλογίᾳ χρῆσθ', καὶ τὸ το θεὸν ἐπιτρέπειν, i. qui ad omnem voluptatis speciem profluxerunt, per contemptum dicentes; omnia esse vana, posse sapientem in aliis occupatum, uti irrationalitate (cupiditatibus obsequi) neque deum vetare.

Non est porro, quod quisquam miretur Porphyrium his fuisse offensum, aut eum calumniæ accuset, adversus Regem sapientia divinitus præter cæteros mortales dotatum, cum ipse Hieronymus pene hæc, ut Epicuri decreto consentanea explodat, in commentario ad eum librum: Rursum (inquit) ne putaretur hæc dicens hominem ad luxuriam provocare, & in Epicuri dogma corruere, suspensionem hanc abstulit, inferens: & scito quoniam super omnibus his adducet te Deus in iudicium. Idem Hieronymus in fine libri ad hæc verba: Deum time & mandata ejus custodi, quæ in modum epilogi scripta sunt, hunc epilogum apponit: Ajunt Hebraei, cum inter cetera scripta Salomonis, quæ antiquata sunt, nec in memoria duraverunt, & hic liber oblitterandus videretur, eo quod vanas asserat Dei creaturas, & totum putaret esse pro nihilo, & cibum & potum & delicias transeuntes præferret omnibus: ex hoc uno capitulo (ultimo) meruisse auctoritatem, ut in divinorum voluminum numero poneretur, quo totam disputationem suam, & omnem catalogum suum hac quasi ἀνα-

κεφαλαιώσει, coarctaverit, dixerit finem sermonum suorum
 auditu esse promptissimum, nec aliquid in se habere difficile:
 ut scilicet Deum timeamus, & ejus praecepta faciamus.

CAPUT VI.

*Locus Plutarchi e libro, qui inscriptus est convivium
 septem sapientum, correctus & illustratus.*

Verba Plutarchi eo loco hæc sunt: Πάνυ μὲν
 οὖν (ἔφη ὁ Σόλων) μὴ καὶ τῶν Ἀιγυπτίων ἀκριτῶ-
 τεροι Φαιῶν μὲν, οἱ τὸν νεκρὸν ἀνατέμνοντες ἔδειξαν
 τῷ ἡλίῳ, εἴτ' αὐτῶ μὲν εἰς τὸν ποταμὸν κατέβα-
 λον. Ἐδὲ ἄλλε σώματ' ἤδη καθαρῶν γεγονότ'
 ἐπιμέλονται. id est ad verbum, Certe (inquit Solon) ne Æ-
 gyptiis improvidi magis videamur, qui postquam mortuum disse-
 cuerunt, Soli ostenderunt: deinde ipsa quidem in fluvium pro-
 jecerunt. Reliqui vero corporis jam puri curam habent. Non
 constat sententia: in dictione nihil, quod corruptum videri
 possit. Desunt igitur quædam in textu: sine dubio ad-
 verbium, ἐπειδὴ & vox σπλάγχνα, quæ fidenter restituo,
 sensu ita poscente, & sequenti pronomine αὐτὰ, quod ad
 σπλάγχνα refertur. Ita ergo legendum est: οἱ ἐπειδὴ τὸν
 νεκρὸν ἀνατέμνοντες, τὰ σπλάγχνα ἔδειξαν τῷ ἡλίῳ. qui post-
 quam cadavere dissecto viscera Soli ostenderunt. Veram esse
 hanc lectionem patebit conferenti hunc locum Plutarchi
 cum iis quæ Porphyrius in quarto περὶ ἀποχῆς, de hoc ipso
 more Ægyptiorum in exequiis tradit. Hunc autem subne-
 ctere haud gravabor, quia dignus cognitu, non ipsis auctoris
 verbis quæ multa sunt: sed Latinis: Ceterum illud neutiquam
 prætereundum est, quod cum nobiles jam defunctos condiant,
 privatim ventrem eximunt, & in arca reponunt deinde inter
 alia

alia, qua in mortui gratiam faciunt, arcam ad Solem attolentes, eum testem invocant, uno ex libitinariis pro mortuo orationem habente. Est autem oratio, quam Ecphantus ex lingua Ægyptia interpretatus est, hujusmodi: O domine Sol vosque Dii universi, qui vitam hominibus largimini, me accipite & Diis contubernalem futurum tradite. Ego enim Deos, quos mihi parentes commonstrarunt, semper pie colui, quamdiu in hoc seculo vixi, quique corpus genuerunt, semper honoravi: nec aliorum hominum quenquam occidi, neque deposito fraudavi, nec aliud quidpiam inexpiabile malum admisi. Si vero dum vivebam, aliquid quod fas non erat, vel edendo, vel bibendo perpetravi, non per me peccavi, sed per ista: arcam digito ostendens, in qua venter positus erat. Atque hæc locutus in fluvium eam conjicit, reliquum autem corpus tanquam purum condit. Hæc Porphyrius, quæ superiorem Plutarchi locum non mediocriter illustrant. Subdit Plutarchus infra: Ἀτεχνῶς ἦλθὼν πολλῶν ἰδοῖς ἂν ὡσπερ ἐν μύλωνι, ἰῶ σώματι τὴν ψυχὴν ἐσκεκαλυμμένην δεῖ περὶ τὴν τῆς ψυχῆς χρεῖαν κυκλοῦσαν. ubi una litera addita legendum debet, supple θανάτου, metu mortis. & mox, pro τὴν τῆς ψυχῆς χρεῖαν, rescribo τὴν τῆς τροφῆς χρεῖαν. Ita melius meo quidem iudicio, quam si ψυχῆ, hoc est, anima dicatur περὶ τὴν τῆς ψυχῆς χρεῖαν κυκλεῖν. Sic autem Latine hæc sententia reddi potest: Sane vero multorum videre est animam, ceu in pistrinum detrusam, corpore velatam, metu mortis circa usum alimentum circuitu se moventem. More scilicet jumentorum molas versantium. Apulejus libro 9. Metam. sive Asini aurei: Ibi complurium jumentorum multivii circuitus intorquebant molas ambage varia. Nec die tantum, verum perpeti etiam nocte, prorsus instabili machinarum vertigine lucubrabant pervigilem farinam. Ibidem Plutarchus de iis qui cibum sumunt: Ἀλλ' ἕκαστος ἐσκεκρυφῶς ἐδούλευε τῇ περὶ τὴν τροφὴν χρεῖᾳ. Sed quisque in cibum se inclinans alimentum necessitati inservit. Quæ verba conjecturam nostram confir-

firmant, neque ψυχῆς, sed τροφῆς χρέειαν, superiore loco legi debere.

CAPUT VII.

Pliniani loci, qui frustra hactenus eruditos exercuit, emendatio tentatur.

EXstat hic locus in libro XI. *historia naturalis* cap. 37. his verbis: *Jecur maxime vetustatis patiens: centenis durare annis obsidionum exempla prodidere.* Itane obsidionum exemplis jecur centum annos durare observatum. At primum, cujus unquam urbis obsidio tam longum tempus duravit? deinde quid urbium obsidiones ad jecoris observationem, & quomodo per eas compertum id viscus ævo resistere, præ aliis animalium partibus? Non intelligo profus. *Turnebus* lib. 20. *Adversariorum* cap. 23. huic loco medicinam ex antiquis libris facere voluit, in quibus hanc lectionem se reperisse ait: *hoc Sirion cum exempla prodidere.* Ex hac scriptura ipse *oxyrynchum exempla*, vel *Assyriorum*, emendat: quo sensu non video, sed ipsum audiamus. *Oracula librorum antiquorum sciscitanda mihi esse putavi in quibus nihil tale reperi* (quali vulgati codices excusi habent) *sed quod tamen reperi, ut verum fatear, vate aut Sibylla indiget interprete: neque ex eo sana ulla sententia contexi queat.* Verba antiquorum exemplarium sunt: *hoc Sirion cum exempla prodidere.* Quid illud sit, hoc Sirion cum, nequeo comminisci. *oxyrynchum exempla aliquando vaticinatus sum legi debere: qui piscis in Ægypto frequens est, & in ejus potuit jecore, quod Plinius refert, observari.* Sed mihi commentum istud non placet. Veropropius sit, *Assyriorum exempla prodidere.*

didere. Nectamen huic sententiæ ita confidemus, ut nos aliis eam approbare posse putemus. Itaque & amplius pronuntiamus, & alios ad emendationem interpretationemque hortamur. Recte autem vir magnus & prius commentum aspernatur, & quam postea affert sententiam, ei parum fedit. Nos igitur consilium ejus exhortationemque sequentes, quid nobis in mentem venit, proferre audemus.

Ex ejusdem veteris scripturæ vestigiis a Turnebo proposita, *haruspicum* vel *extispicum* exempla nos elicere posse speramus, vel potius confidimus. Sed quomodo id colligam, explicandum ut omnes intelligant. quomodo, inquam, *extispicum* exemplis tot annos jecur durare compertum fuerit. Sic habendum est, magistris illis, qui ex animalium fibris futura conjectandi artem profiterentur, morem fuisse jecora asservare pecudum, ex quarum extis hujusmodi divinatio peteretur. Tum ea exsiccata penes se habuisse in capsis sive armariis ad eum usum paratis, quorum inspectu planius discipuli intelligerent, quæ ab iis de jecoris partibus in hac disciplina observandis traderentur. Eorum quæ ab iis in jecore aut aliis pecundum interaneis observarentur, exempla aliquot ex eodem Plinio subjungere visum est; atque ex hoc ipso libro & capite citato: *jecur in dextra parte est. In eo quod caput extorum vocant, magnæ varietates. M. Marcello circa mortem cum periit ab Annibale, defuit in extis. Sequenti deinde die geminum repertum est. Defuit C. Mario cum immolaret Utica: item Caio principi Calend. Januariis, cum iniret consulatum, quo anno interfectus est: Claudio successori ejus, quo mense interemptus est veneno. D. Augusto Spoleti sacrificanti, primo potestatis sue die, sex victimarum jecinora replicata intrinsecus ab ima fibra reperta sunt: responsumque, duplicaturum intra annum imperium. Caput extorum tristis ostenti casum quoque est, præterquam in solitudine ac metu. Tunc enim perimit curas. Idem eodem libro, ubi de victimarum felle agit: Aruspices (inquit)*

id

id Neptuno & humoris potentia dicavere: geminumque fuit Divo Augusto, quo die apud Actium vicit. Supra autem eodem in capite, disputans de corde ex eadem disciplina: Non semper autem (inquit) in parte extorum habitum est. L. Posthumio Albino Rege Sacrorum post vigesimam centesimam tertiam Olympiadem, cum rex Pyrrhus ex Italia discessisset, cor in extis Aruspices inspicere cœperunt. Casari Dictatori quo die primum veste purpurea processit, atque in sella aurea sedit, sacrificanti bis in extis defuit. Unde quaestio magna de divinatione argumentantibus, potueritne sine illo viscere hostia vivere, an ad tempus amiserit.

Multa quoque ad ejusdem disciplinæ observationes pertinentia extant apud M. Tullium, in libris de Divinatione; ut libro primo cum ait: *Similiter quid fissum in extis, quid fibra valeat, accipio: quæ causa sit, nescio.* Videtur autem fissum fuisse linea quædam & limes, qui fibras in extis, in jecore scilicet, bipartito dividebat, atque dirimebat. In libro autem ejusdem tractationis secundo de iisdem aruspibus: *Fissum, inquit, omni parte diligentissime considerant: si vero id non est inventum, nihil putant accidere potuisse tristicus.* Nimirum duplex erat fissum: unum familiare in jecore, alterum vitale in aliis extis, ut pulmone, de quo Lucanus.

— *parvusque secat vitalia limes.*

Item fissum, unum erat nostrum, alterum hostium. Erat & duplex in jecore caput; unum nostrum, alterum hostium. Hæc cum in extis victimarum Aruspices distinguerent, & alios docerent, nimirum his necesse erat ea asservare in longum tempus, ut discentibus monumenta artis & documenta essent. Quo pacto apud nos professores anatomici larvales ossium humanorum compages siccatas domi custodiunt. Et memini me olim apud dominum de Sartes doctorem medicum Parisiensem, amicum meum, videre jecur humanum cum vasis omnibus, quæ
ad

ad ipsum pertingunt, exsiccatum axi applicatum, atque ita explicatum, ut ibi artificiosa imitatione expressum potius simulacrum, quam naturæ opus videretur. Hujusmodi extispicum exempla eo loco *Plinii* intelligenda sunt, per quæ apparet cognosci potuisse, quot annos jecur animalis mortui, durare posset, cum, ut verisimile est, tempus quo id extractum fuisset, in iis capsis, tabulisve notarent, quo multitudo & longinquitas observationum pateret. Nec vero victimarum exta tantum custodiebant disciplinæ gratia, sed & avium in auguriis observabilium picturas studiose asservabant eodem *Plinio* auctore lib. 10. cap. 15. quod inscriptum est, *De avibus incognitis. Sunt (inquit) præterea complura genera depicta in Hetrusca disciplina, sed ulki non visa, quæ nunc defecisse mirum est.* Qui locus superiorem nostram de extis conjecturam aliquo modo confirmat.

CAPUT VIII.

Ejusdem auctoris locus, ex eodem capite, vindicatur ab iniqua Cæsaris Scaligeri censura.

Primum *Scaligeri* verba proferam ex commentariis ejus in lib. 1. de *histor. Animalium* cap. 9. partic. 130. *Plinius* quoque lingulam hanc, minorem (*epiglottidem*) vocat linguam sed multis obsepit erroribus primus. Duabus ait interpositam fistulis ad operam geminam. Una est quia arteriam operiat, cum cibus demittitur: altera quod gulam occludat, cum spiritus comseat. Secundus error cum arteriam vocat *epiglossida*. Tertius ubi ait arteriam esse interiorem, gulam exteriorem, contrarium enim verum est. Hæc *Scaliger*. Videamus num quæ
via

via ad *Plinii* defensionem, vel certe excusationem pateat. Primum igitur hunc errorem (nam & ipse agnosco) nego esse *Plinio* imputandum, cujus culpa omnis penes *Erasistratum*, a quo hoc sumpsit *Plinius*. Quemadmodum ex verbis *Plutarchi* intelligi potest qui in septimo *Sympos.* quaestione prima, sententiam *Erasistrati* de natura & usu *epiglottidis*, hunc in modum expressit: Ἡ δὲ μέταυλῶς αὐτῆ (ἐπιγλωττῆς) κλίσις ἐπ' ἀμφοτέρω λαμβάνουσα, φθερομένη μὲν ἐπιπίπτει τῷ στομάχῳ, σιτημένων δὲ καὶ πινόντων τῇ ἀρτηρίᾳ, καθαρὸν δὲ πνεύματι τὸν δρόμον φυλάττει, καὶ τὴν ἀναπνοήν. i. At vero *epiglottis janua instar intergerinae, in utramque partem inclinari se sinens, loquentibus nobis Stomacho incidit, edentibus autem & bibentibus, arteriae, liberum spiritui cursum respirationemque servans.* Quamobrem non modo venia dignum judico *Plinium*, quod cum tanto Medico erravit, cujus auspiciis tunc Romae, Medicorum secta florebat, sed etiam laude, quod nobis vetustissimi & celeberrimi auctoris de ea corporis humani particula opinionem ignotam esse noluit. *Secundum* inquit, error, cum arteriam vocat *epiglossida*. Hoc vero temere *Scaliger*, ne quid gravius dicam: quando nusquam is apud *Plinium* error comparer. Haec sunt ejus verba: *Tonsilla in homine, in sue glandula. Quod inter eas uva nomine ultimo dependet palato, homini tantum est. Sub ea minor lingua, epiglossis appellata, nulli ova generantium.* Ubi quaeso error iste est, quem *Scaliger* notat? sane non video. Nisi forte quia uvulae etiam subest arteria, hoc nomen non solum ad operculum, sed etiam ad arteriam pertinere putavit. Plane aliud agebat *Scaliger* cum haec scriberet.

Quod ad tertium & postremum errorem attinet, quod scilicet *Plinius* arteriam interiorem dicat, gulam exteriorem, potuisset verisimilius, meo quidem judicio, is error imputari librario, quam *Plinio*. Et quotusquisque non saepius inter librorum σφάλματα, nominum id
genus

genus trajectiones notavit? Nimis profecto hic præceps in summi auctoris reprehensionem *Scaliger* ut & isto ejusdem libri & capitis loco: *Inter eam (vesicam) & alvum, arteria ad pubem tendentes, quæ Iliæ appellantur.* Ibi & *Plinium* castigat, ceu *ilia* arterias esse putaverit, ego codicem *ilia* pro *iliaca*, una syllaba extrita. Hoc quoque *Scaligero* visum animadversione dignum quod ait, epiglosside operiri arteriam in epulando. *Sane* (inquit *Scaliger*) *in omni deglutitione etiam Saliva.* Quasi ex eo usu, quem epiglossis inter epulandum præbet, & hic in *Salivæ* deglutitione, non facile intelligatur; eadem quippe ratio.

CAPUT IX.

An herba Metallum dici possit? Plinii locus notatur, & explicatur.

Plinius de *saliunca* herba tradens lib. 21. cap. 7. his verbis utitur: *Pannonia hanc gignit & Norici Alpiumque aprica: Urbium Eporrhedia, tanta suavitatis, ut metallum esse cœperit.* Admiratur *Hofmannus* non incelebris e *Germania* Medicus & scriptis clarus, *Variarum Lectionum* cap. 3. quomodo herba *metallum* dici possit: propositisque vulgatis metalli acceptionibus, nulla reperta, quæ ad rem faciat, ad τὸ ἔτυμον confugit. Nam μέταλλον, inquit ἀπὸ τῆ μεταλλᾶν, quod est *querere.* Quare in propria significatione *metallum* dicetur, quodcunque studiose queritur ob usum aliquem in *vita humana.* Ita hunc *Plinii* locum interpretatur, ceu velit *Saliuncam* ob suavitatem odoris cœpisse diligenter inquiri. Et hoc quidem satis probabiliter vir ille eruditus. cæterum semota hac contemplatione grammatica, non raro

ro apud Græcos auctores, nomen hoc, metallum inquam, pro quacumque utili herba usurpatum videri potest; ut apud *Plutarchum* in *convivio Septem Sapientum*, ubi quendam sic loquentem inducit: Θαυμάζω δέ σου τὸν ξένον, ὦ Σόλων, εἰ Δηλίοις ἐναγχῶ ποιησάμεν τὸν μέγαν καθαρισμὸν, ἔχισθόνσε παρ' αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερὸν κομιζόμενα τῆς πρώτης ὑπομνήμαϊα τροφῆς, καὶ δείγματα μετ' ἄλλων εὐτελεῶν καὶ αὐλοφυῶν, μαλάχην καὶ ἀνθέρικον. Ego vero, o Solon, admiror hospitem tuum si cum nuper Delis magnam expiationem perfecit, apud eos monumenta primi mortalium victus non vidit, cum in templum importarentur, ac vilium & sponte nascentium specimina metallorum, malvam & asphodelum. Ubi expresse μέταλλον de terra nascentibus usurpatum liquet. At enim vero *Guyetus* emendat hunc locum, & pro μετ' ἄλλων, dictionem dividens, μετ' ἄλλων legit. Esto. quid *Galeno* faciemus, qui comment. 2. in librum *Hippocratis de Natura Humana*, non obscure id ipsum insinuat? καὶ μάλιστα ἂν ἐμπειρῶ τῆς ἰσορουμένης ὕλης εἶεν, ὡσπερ εὐδημῶ μὲν καὶ Ἡρόφιλον ἀνατομῆς. Κρατεῦας δὲ καὶ Διοσκορίδης τῶν μετ' ἄλλων φαρμάκων. Qui si locus *Galeni* integer est, metallicorum etiam appellatione non modo, quæ proprie *metallica* & *fossilia* dicuntur, sed etiam stirpium, quarum est in medicina usus, naturas comprehendi fatendum erit. Nam *Crateuæ* quidem herbis vestigandis ac radicibus secandis industriam olim laudatam constat: *Dioscorides* autem licet universam materiam medicam tractare aggressus, nullam ejus partem intactam reliquit, neque proinde *metallica* omisit, hanc tamen partem, quæ plantarum genera & vires exponit, latius & diligentius exsecutus videtur. Sed vereor, ut satis integer sit is *Galeni* locus: & profecto quædam videntur deesse, quibus amissis, quod erat in contextu ultimum, mansit. Hoc si recipimus, vel standum erit ei expositioni, quam dat *Hofmannus*: aut dicemus metallum ibi a *Plinio* sumptum esse pro vectigali & reditu, quod

quod publici multarum civitatum reditus e metallis caperentur: ut olim apud Athenienses, teste *Aristophane in Vespis* in hac enumeratione,

Πρῶτανεῖα μέταλλ' ἀγοράς, λιμένας, μισθὸς, καὶ δημοσίαι α.
Τούτων πλήρωμα, τάλαντ' ἑξήκοντα διχίλια γίνεται ἡμῖν.

CAPUT. X.

Solonis versus quo se agebat semper aliquid addiscentem senescere, & quid de senili studio Plato senserit.

Nter alia commendata in *Solonis elegis*, hic versus in primis fertur,

Ἄνθρωπος γηράσκω πολλὰ διδασκόμενος.

Quo significabat senescere se multa in dies addiscentem: ita enim *Cicero* in Dialogo de *Senectute* hunc versiculum interpretatur. censetque plane juxta hanc sententiam, *manere ingenia senibus, modo permaneat studium & industria*. Proponit etiam hoc dictum *Plato* in eo dialogo, qui inscribitur *Laches*: εἰς τὸν ἑπειτα εἶον προμηθεύον ἀνάγκη εἶναι τὸν ταῦτα μὴ φεύγοντα, ἀλλ' ἐθέλοντα κατὰ τῆς Σόλωνος, καὶ ἀξιοῦντα μανθάνειν, ἕως περ ἂν ζῆ, καὶ μὴ οἰόμενον αὐτῷ τὸ γῆρας νοῦν ἔχον προσίεναι. Quibus verbis hujus *Solonis* propositi rationem reddit: nempe ideo semper esse discendum, studendumque, quandiu vivimus, quia *Senectus* mentem secum non affert hominibus, sed potius aufert. Quo & illud *Poëtæ*, pertinet:

Omnia fert ætas, animum quoque.

Statim quippe memoriam, maxime necessarium discantibus bonum labefactat, atque ita oblivionem inducit, adversus quam studio & industria pugnandum est. Ceterum

C

idem

idem *Plato* lib. 7. Πολιτειῶν, hoc dictum *Solonis* improbat, quo multa senescentem se addiscere autumat: neque minus absurdum id iudicat, ac si quis opinetur aliquem, qui bene poterat currere in ætate florenti, eandem retinere in senectute velocitatem pedum, & non minus aptum esse ad cursum. Quam facultatem una cum aliis corporis dotibus minui, ævo atteri ac languere palam est. Atque minus adhuc idoneum esse senem putandum est ad multa animo per disciplinam consequenda. Labōre enim improbo opus est ei, qui multa addiscere velit. Itaque nominatim *Solonem* ibi ob hanc opinionem perstringit, his scilicet verbis: Σόλωνι γὰρ ἔπεισέον, ὡς γηράσκων τις πολλὰ δυνατὸς μάναθάνειν, ἀλλ' ἤτιον ἢ τρέχειν νέων δὲ πάντες οἱ μεγάλοι καὶ οἱ πολλοὶ πόνοι. i. Neque enim audiendus *Solon*, quod quis senescens multa valeat discere; immo minus hoc, quam multum currere. Juvenum autem sunt magni omnes & multi labores.

CAPUT XI.

Vetus proverbium ex verbis Aristotelis erutum.

Ota est omnibus præfatio *Aristotelis* in primo *Moralium ad Nicomachum* cap. 9. nempe haud proclivem sibi, aut lætam esse disputationem contra ideas, quas viri amici defendant: & tamen hanc esse suscipiendam veritatis causa: Ἀμφοῖν γὰρ ὄντοιν φίλοι, ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν. Cum enim ambo amici sunt: sanctius tamen est veritatem præferre. His verbis ajo subesse allusionem ad vetus adagium, quod exstat apud *Athenæum* lib. 5. cap. 107. Ibi nescio quis de Athenione Philosopho Peripatetico, illo qui tyrannidem Athenis usurpavit, dicturus quædam parum illi honorifi-

ca,

ca, sed vera, coram philosophis, qui in eo convivio discumbebant, hos senarios præmittit vice præfationis,

Εἰ μὲν Φράσω τῶληθές, ἔχι σ' ἐν Φρανῶ·

Εἰ δὲ ἐν Φρανῶ τί σ', ἔχι τῶληθές Φράσω·

Hoc est, *Si quidem dixerò verum, non te delectabo: si vero quid te delectavero, veritatem non dicam.* tum subdit: ἀλλὰ Φίλη, Φασίν, ἢ ἀλήθεια. *Sed amica, ajunt, veritas.* Unde liquet fuisse in veterum adagiis, istud quoque celebratum, Φίλη ἀλήθεια. *amica veritas:* patet etiam, quam eleganter & venuste *Aristoteles* ad ipsum alluserit citatis verbis, ἀμφοῖν γὰρ ὄντων &c. cum ambo, inquit, amica mihi sint: *Plato* amicus; amica, juxta proverbium, veritas, sanctius tamen est præferre amicis veritatem.

CAPUT XII.

Quid significet verbum προενδημεῖν, & à quo primitivè usurpatum.

Galenus libro 4. de Dogmatis Hippocratis & Platonis, primum eo verbo usum Posidonium, clarum e porticu philosophum testatur, cum significare vellet, decere prudentem virum, ita semper animo esse comparatum, ut, quod ille ait apud Comicum, nihil humani a se alienum putet, significat enim id verbum, quæcunque adversa accidere possunt, cogitatione præcipere; ea meditari assidue, atque ita cogitandi consuetudine sibi familiaria reddere. Nam ἐνδημεῖν idem valet ac præsentem alicubi esse. Προενδημεῖν longe ante conversari atque interessse. Plane id quod *Aeneas* apud *Maronem* in sexto magni operis,

Omnia præcepi atque animo mecum ante peregi.

C 2

Quo

Quo & pervulgatum illud Anaxagoræ in morte filii spectasse ait ibidem Galenus: ἴδειν θνητὸν γενήσασθαι Sciebam ne genuisse mortalem. Verba Galeni quibus Posidonium hujus verbi auctorem laudat, hæc sunt: βούλεται δὲ τὸ προενδημεῖν ῥῆμα τῷ Ποσειδωνίῳ, τὸ πρᾶγμα παρ' ἑαυτῷ τὸ μέλλον γενέσθαι, καὶ ὡς πρὸς ἤδη γινόμενον, ἰθυσμόν ἵνα ποιηθῆται κατὰ βραχύ. significat verbum προενδημεῖν Posidonio, idem, quod præfigurare apud se aliquid quod futurum est, vel certe in tempore futuro evenire potest: tum huic rei tanquam jam esset facta, paulatim assuescere.

CAPUT XIII.

De fragilitatis humana consideratione. Parum hanc prodesse corruptæ mentis hominibus, variis auctorum antiquorum locis ostenditur.

ANimum reprimere, & vitam præservare a vitiis & pravis voluptatibus consideratione mortis, paucorum hominum est, & mentis bene sanæ: Qui enim bonam mentem ejurarunt, & in vitæ hujus commodis summum bonum constituunt, hos non modo hæc cogitatio non emendat, sed etiam corrumpit, & præcipitat. Quamobrem nihil ad istos hæc *Siracida* verba attinent: *In cunctis operibus tuis memorare novissima tua & non peccabis.* immo, ut dixi, nihil sic eorum cupiditatem excitat, atque hæc contemplatio. Continuo enim, ut in *libro sapientia* scriptum est, dicunt cogitantes apud se non recte: *exiguum & cum tædio est tempus vitæ nostræ: & quæ ibi sequuntur.* Quibus similia prope habet *Plutarchus* ex ejus farinae hominum sententia, in lib. *περὶ παιδων ἀγωγῆς*, ita scribens: *Στιγμὴ χρόνου*

χρόνος πᾶς ὁ βίος ἔστι (λέγοντες) ζῆν καὶ ἔ παραζῆν προσήκει.
 τί δ' φροντισέον ἡμῖν τῷ τῷ πατρὸς ἀπειλῶν; χρονόλησθαι καὶ
 σοροδαίμων ἐστὶ. καὶ μετέωρον αὐτὸν ἀράμμοι, τὴν ταχίστην
 ἔξοισομυ. *Punctum temporis est omnis vita, inquit; vivere o-*
portet, non male vivere. Quid autem tantopere nobis est curan-
dum de patris minis? atatis vitio insanit; neque aliud est jam
nisi sepulchralis larva & infelix simulacrum. Mox enim hunc sub-
latum domo quam citissime efferemus. Porro innumera in hanc
 sententiam occurrunt apud Ethnicos auctores loca, præ-
 fertim poëtas. Quibus consulto prætermisissis, quod ea
 omnibus in promptu esse arbitror, duo proponam, non
 adeo, ut quidem puto, vulgata neque exculcata; unum
 Thucydides, alterum Platonis. Thucydides in luis descri-
 ptione, quæ Peloponnesiaci belli tempore, late orbem
 pervagata, tandem Athenis incubit; quid tum homines
 in summa salutis desperatione cogitarent, his verbis ex-
 primit: Πρωτόν τε ἤρξε, καὶ ἐς τὰλλα τῇ πόλει ἐπιπλέον ἀ-
 νομίας τὸ νόσημα. ῥᾶν ἐτόλμα τις ἂ πρότερον ἀπεκρύπτετο μὴ
 κατ' ἡδονὴν ποιεῖν, ἀγχιεφορὸν τὴν μεταβολὴν ὀρῶντες, τῶν
 εὐδαιμόνων καὶ αἰφνιδίως θνησκόντων, καὶ τῷ ἔδεν πρότερον
 κεκτημένων, ἐυθὺς δ' ἀκείνων ἐχόντων ὥστε ταχέως τὰς ἐπαυ-
 ρέσεις, καὶ πρὸς τὸ τεργνὸν ἠξίαν ποιεῖσθαι, ἐφ' ἡμέρα τότε
 σώματα καὶ τὰ χρήματα ὁμοίως ἡγούμενοι. i. *Principiumque*
attulit civitati hic morbus ad alia majoris improbitatis mala.
Promptior enim quisque erat ad audendum ea, quæ prius dissimu-
labat se pro libidine patrare: & videntes tantam in promptu mu-
tationem, divites quidem repente morientes, qui autem ante
inopes erant, eorum bona repente habentes, opera pretium puta-
bant, frui quam primum & cum voluptate presentibus bonis, dia-
viam arbitantes & vitam & pecuniam.

Alter locus est apud Platonem in Phadone sive de anima
 immortalitate. Ubi Crito Socratem die inclinante, para-
 tum mori, & venenum poscentem, paulum adhuc expe-
 ctet, neve tantum properet, his verbis admonet: Ἄλλ'

οίμαι, ἔφη, ἐγώ γε, ὦ Σώκρατες, ἔτι ἤλιον εἶναι ἐν τοῖς ὄρεσι
καὶ οὐπω δεδυκέναι. Καὶ ἅμα ἐγὼ οἶδα καὶ ἄλλους πόνοι ὄψε
πίνοντας εὖ μάλα· καὶ συγγενομένους γ' ἐνὶ τῷ ἄν τύχῳσιν
ἐπιθυμοῦντες. ἀλλὰ μηδὲν ἐπείγου, ἔτι γὰρ ἐγχεῶμαι. *At vero,*
equidem, inquit, O Socrates, nondum Solem reliquisse mon-
tes, nec occidisse. Et novi alios, postquam id sibi nuntiatum est,
valde sero bibere illud (venenum) consueverunt, idque largiter
conatos, interdum vero etiam illorum potitos, quorum amore
afficiebantur. Quamobrem ne adeo festines: adhuc enim super-
est tempus. Apparet autem ex his, plerosque veterum il-
lorum nullum bonum, neque malum extra hanc vitam ag-
novisse. Et expresse *Aristoteles* notat lib. 3. *Moral. cap. 9.*
ubi mortem dicit omnium rerum maxime esse terribilem:
Πέρας γὰρ (inquit) καὶ οὐδὲν ἔτι ἴσ' τεθνεῶσι δοκεῖ, οὔτε ἀ-
γαθὸν, ἔτε κακὸν εἶναι. Unde etiam mos iis natalem diem
epulis, atque omni lætitiæ apparatu celebrandi, qui scilicet
vivendi initium attulisset, ac fruendi bonis hujus vi-
tæ. Ex nimio autem mortis metu, quod alium ab isto re-
rum statum ignorarent; aut ambitioni serviebant, & fa-
mam ad posteros propagare studebant, genus immortalita-
tis existimantes semper in memoria hominum vivere; aut
voluptatibus indulgebant. *Manducemus: cras enim morie-*
mur, ut Apostolus ex eorum sententia refert ad Corinthios
scribens. Ad quem morem respiciens *Plutarchus* in lib. πῶς
δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν, *Achillis* temperantiam lau-
dibus vehit, quod morte illi instante post *Patrocli* obi-
tum, ac *Briseide* reversa non properat voluptatibus frui:
Ἀλλὰ κἀνταῦθα δεῖ παραθεωρεῖν τὴν Ἰσ' *Achilleus* ἐν κρᾶτειαν
ὅτι τ' βρῆσιδ' ἐρῶν, ἠκούσης πρὸς αὐτὸν, εἰδὼς ἴην Ἰσ' εἰς Ἰε-
λευθὴν ἐγγυὲς οὖσαν, ἔσπεύδει ἰῶν ἠδονῶν πρὸς ἀπόλαυσιν. Secus
& quibus *Deus* meliorem mentem dedit, sancti homines;
His namque ultimus vitæ dies potior, quam natalis.
Quippe hic ad ærumnas, & peccata homines mittit: ille
in æternam felicitatem introducit. *Pereat* (inquit *Jobus*)
dies.

MISCELL. OBSERV. CAP. XIV. 39

dies illa in qua natus sum, & nox illa in qua dictum est, ecce masculus. Ad quem locum Origenes ad hunc modum disse- rit: Hæc audientes nos, o viri, non gaudeamus de terrena na- tivitate, sed timeamus a pluribus mundi hujus tentationibus, sed paveamus a terribili introitu in illud incorruptibile seculum, ubi erit revelatio, & inquisitio. Animadvertamus, o homines, quæ immutatio facta sit hominibus. Nam priores diem nativita- tis celebrabant, unam vitam diligentes, & aliam post hanc non sperantes. Nunc vero nos non nativitatis diem celebramus, cum sit dolorum & tentationum introitus, sed mortis diem celebramus, utpote omnium dolorum depositionem, atque omnium tentatio- num effugationem. Hæc non admodum exquisitis verbis La- tine expressa, sed qualibus a nescio quo interprete conver- sa, nobis autem olim notata, subjungere visum est.

C A P U T XIV.

Mendum sublatum e codice Plutarchi. Quid sint ἡχηῖα, & quis eorum usus esset int heattris vete- rum. Victorius & Turnebus defensi ab iniqua Hofmanni censura.

Plutarchus in libro qui inscriptus est: περὶ τῆς μὴ χρεῶν εἰς ἐμμελεῖα τὴν Πυθίαν. hoc est; quod Pythia desierit oracula versibus reddere. quo- rundam de iis Delphicæ vatis metris opinio- nem refert his verbis: Πολλῶν δ' ἦν ἀκούων, ὅτι ποιητικοὶ ἴνες ἄνδρες ἐκδεχόμενοι τὰς φωνὰς, καὶ ὑπο- λαμβάνοντες, ἐπι κἀθηνται περὶ τὸ χρεσηρίον, ἐπι καὶ ῥυθμὸς οἷον ἀγγεῖα τοῖς χρεσμοῖς ἐκ τῆς προτυχόντ' & περιπλέκοντες. Multos vero audires qui dicerent, quosdam pœtica artis haud ignaros viros apud oraculum sedere, qui voces exciperent, iis-

que statim versus, & numeros ceu vasa quaedam circumplicarent. Quid sit vasa circumplicare oraculis, quove hæc tam insolens locutio spectet, numeros poëticos vasis comparantis, non intelligo: nec credere queo hoc Plutarchum dixisse. Quamobrem mendum subesse oportet: puto autem in voce ἀγγεία, apage tam frigidum schema, indignum tanto scriptore: lego igitur ἤχεϊα. Allusio est ad vasa ænea, quæ in theatris ad augendam & modulandam actorum vocem disponi in occulto solebant. Vitruvius lib. 1. cap. 1. Item in theatris vasa ærea, quæ in cellis sub gradibus mathematica ratione collocantur, & sonituum discrimina quæ Græci ἤχεϊα vocant, ad symphonias musicas, sive concertus componuntur divisa in circinatione diatessaron & diapente & diapason, uti vox scenici sonitus conveniens in depositionibus tactis cum offenderit, aucta cum incremento, clarior & suavior ad spectatorum perveniat aures. Hæc ibi Vitruvius de istis vasis sonoris, & similia postea, libro & capite quinto. Ex quibus patet, quam venuste Plutarchus numeros Poëticos, & metra comparet cum vasis illis theatrorum; utpote quæ & ipsa modulationis gratiam vocibus Pythiæ adjungerent.

Ad eandem pertinet considerationem, expendere, quæ Caspar Hofmannus supra laudatus Variarum Lectionum lib. 1. cap. 19. de iisdem instrumentis adversus P. Victorium & Adrianum Turnebum disputat. Primum autem Victorii verba in medium producam ex libro 20. Variarum ejus Lectionum cap. 7. Vasa igitur quaedam ærea, in eorum cellis collocabant summa cum ratione, quæ hoc ipsum præstarent (ut histrionum voces ad aures spectatorum audiores clarioresq; accederent) illa autem inde ἤχεϊα vocabant: ostendit enim nomen hoc ipsum eorum munus: unde etiam, quam Latini imaginem præcise dixerunt, eidem ἤχεϊα appellabant. Hofmannus autem quo dixi loco, ita disserit: Victorius ad procurandam ἤχεϊα quandam (nisi ut puto, vocabuli etymo) instituta fuisse docet. Addit hoc male ipsum Victorium dixisse. Quare? quia, inquit, ἤχεϊα

ad sonituum discrimina, componi solita Vitruvius citato loco expresse docet. Quasi vero, non ad utrumque usum valuerint vasa illa, nempe & sonorum distinctionem & augmentum scenicæ vocis. De hoc quidem, vocis, inquam, incremento diserte Vitruvius haud obscuris verbis testatur lib. & capite quinto. Ita hac ratiocinatione vox ab scena, uti ab centro profusa se circumagens, tactuque feriens singulorum vasorum cava, excitaverit auctam claritatem, & concentu convenientem sibi consonantiam. Philander in commentario ad hunc locum: Vitruvius (inquit) in graduum præinctionibus, quas diximus esse tres (si quidem magna sunt theatra) totidem cellarum regiones constituit, ubi collocentur vasa inversa, quorum percussione ad spectatorum aures vox vegetior, clariorque atque suavior perveniret. Immo præcipuum hunc fuisse eorum vasorum usum puto, augere histrionum vocem, ut longius ferri ac ad universæ spectatorum multitudinis aures pervenire possent. Illud plane absurdum, nec philosophi, quod negat echo facere ad vocem augendam; cum sit contra experientiam; sed & contra rationem. nam quomodo lumen & refractione & reflexione intenditur: Sic vox resultantia e cavis locis & politæ superficiæ. Sed & Aristoteles diserte id confirmat sect. XI. questionum naturalium problem. 8. Διά τί, inquit, εἰάν τις πίθον καὶ κερύμια κενὰ καλοῦσθῃ, καὶ πομάση, μᾶλλον ἔχει τὰ οἰκήματα. i. Quam ob causam si quis dolium & lagenas, & cetera id genus figulina inania obruat, operiatque, domicilia resonare amplius possint. Accedit Cicero lib. 2. de Natura Deorum, ubi de aurium conformatione: Sed duros & corneolos habent introitus (aures) multisque cum flexibus, quod his naturis relatus amplificatur sonus.

Non minus infelix censor Hofmannus in Turnebum. Hunc reprehendit, quod ad memorata vasa scenica, hos versus e poëmate *Ætna*, pertinere putet:

Carminaque irriguo magni cortina theatri

Imparibus numerosa modis canit arte regentis.
 Tota, inquit, similitudo est de Tritone, quomodo ille personet
 in mari: propter hos versus, qui præcedunt,
 Nam veluti resonante diu Tritone canoro
 Pellit opes collectus aqua, victusque movere
 Spiritus & longas emugit buccina voces,
 Carmineque irriguo &c.

Hæc, inquam, omnia ad eandem pertinere παραβολήν, ac similitudine a Tritone desumptam censet. Quorsum igitur ibi theatri mentio & cortinæ? quidve sibi impares modi illi volunt? quanquam non placet mihi Turnebi interpretatio, ad ἤχηρα scenica hos versus referentis, malim cum Scaligero ad organa hydraulica transferre, quorum fuit in theatris usus. quod sane postulant verba hæc,

Imparibus numerosa modis canit arte regentis.
 Fortassis & Triton eodem loco nihil aliud nisi hydraulicum organum. Sed de his hæctenus.

 C A P U T X V.

De ratione dignoscendi hominum ingenia, Terentii locus aliorum collatione illustratus.

Ingenium & natura cujusque hominis ex iis certissime perspici potest, quæ in secreto & inobservatus facit, ut si quis alicui domi de improvviso superveniat. Hunc igitur modum conjecturæ de hominum moribus capiendæ, scite Comicus in *Heaut.* act. 2. Scen. 3. his versibus tradit:

*Hinc sciri potuit, haud usquam alibi Clinia,
 Quo studio vitam, suam te absente exegerit.
 Ubi de improvviso est interventum mulieri.
 Nam ea res dedit existimandi copiam*

Quo-

Quotidiana vitæ consuetudinem,

Quæ cujusque ingenium ut sit, declarat maxime.

Textentem telam studiose ipsam offendimus.

Huic porro similem plane rationem venandi mores hominum videre est apud *Livium* libro 1. ubi de Tarquinii in Lucretiam facinore, & valde fallor nisi ad eum locum respexit, quem constat aliorum exemplo multa ex proprio ingenio *historia suæ* ad voluptatem legentium, & eruditionis atque eloquentiæ ostentationem præter rerum gestarum fidem inferuisse. Incidit de uxoribus mentio: suam quisque laudare miris modis: inde certamine accenso, *Collatinus* negat verbis opus esse, paucis id quidem horis posse sciri, quantum ceteris præstet *Lucretia sua*. Quin si vigor juvenæ inest, conscendimus equos, invisimusque præsentis nostrarum ingenia: id cuique spectatissimum sit, quod inopinato viri adventu occurrerit oculis. Et apud eundem lib. 37. *Africanus* cum fratre agens de explorando *Philippi Macedonum Regis* animo: itaque, inquit, prius *Regis* animum explorari placet: opportune explorabitur, si nihil ex præparato agentem opprimet, qui mittetur. Sic quoque dignosci vere fortem virum, ab eo qui videtur, notat *Philosophus* in tertio *Moral. ad Nicom.* cap. xi. Διὸ καὶ ἀνδρειότερου δοκεῖ εἶναι, τὸ ἐν τοῖς ἀίφνιδίοις φόβοις ἀφόβον καὶ ἀτάραχον εἶναι, ἢ ἐν τοῖς προδήλοις. ἀπὸ ἕξεως γὰρ μᾶλλον, ἢ καὶ ὅτι ἤτιον ἐκ παρασκευῆς. τὰ προφανῆ μὲν γὰρ. καὶ ἐκ λογισμοῦ καὶ λόγου τις προέλοιτο· τὰ δὲ ἐξ αἰφνης κατὰ τὴν ἕξιν. i. Ideo etiam fortioris videtur, in impreviſis terroribus manere intrepidum atque imperturbatum, quam in apertis. Ex habitu enim id magis provenit, minusque ex præparatione. Nam quæ providentur, facile aliquis ex consideratione & consilio eligit: quæ repente accidunt, non nisi ex habitu. Sed & *Lucretius* in tertio, adversus quosdam qui se se jactant minime iis moveri, quæ de inferis post mortem traduntur, & se scire nullum mortuo superesse neque bonum neque malum (quam ipse opinionem ut *Epicureus* de-

defendit) proinde nihil sibi esse opus Epicuri philosophia
ad eos metus depellendos ; contra hos , inquam, arguit ex
his quæ ipsi faciunt in adversis rebus & gravibus ærumnis.
nam nihilo secius vitam quocumque modo retinere vo-
lunt , & quidvis perpeti malunt , quam mori ,

Omnibus ærumnis affecti denique vivunt :

Et quocumque tamen miseri venere , parentant ,

Et nigras mactant pecudes , quas manibus divi

Inferias mittunt : multoque in rebus acerbis

Acrius advertunt animos ad religionem.

Quo magis in dubiis homines spectare periculis

Convenit , adversisque in rebus noscere qui sint.

Nam vera voces tum demum pectore ab ipso

Eliciuntur & eripitur persona , manet res.

CAPUT XVI.

*Observatio quadam Aristotelis, usurpata Galeno sup-
presso auctoris nomine.*

Alenus in libello, quem προτρεπτικὸν πρὸς τοὺς
τέχνας inscripsit, eos increpans, qui forma
& viribus corporis gloriantur, animi autem
bona negligunt, Homerum semel tantum
Nirei qui inter Græcos forma excelluit, men-
tionem fecisse notat : Καὶ γὰρ ὁ Νιρεὺς κάλλιστος μὲν ἀνὴρ
ὑπὸ Ἰλίου ἦλθεν, ἀλλ' ἀλαπαθὴς ἦν. καὶ διὰ τῆς ἀπαξ ἀν-
τὶ μόνον ἐμνημόνευσεν Ὀμηρὸς ἐν νέων καταλόγῳ. i. Etenim
Nireus vir quidem pulcherrimus ad Ilium venit, verum ignavus
erat, atque idcirco semel tantum Homerus ejus mentionem fe-
cit. Atqui Aristoteles multis ante seculis, quam Galenus na-
tus esset, hoc animadverterat : ut videre est in tertio libro

Rhetor.

Rhetor. cap. 12. Ubi eorum vim considerat, quæ Græci magistri ἀσύνδετα hoc est *dissoluta* vocant, huncque in modum explicat: ἔτι ἔχει ἰδίον τι τὰ ἀσύνδετα· ἐν ἴσῳ γὰρ χρόνῳ πολλὰ δοκεῖ εἰρηῶσαι· ὁ γὰρ σύνδεσμος ἐν ποιεῖ τὰ πολλὰ. ὥστε εἰάν τις θαιρεθῆ, δῆλον ὅτι τὸν ἀντίον ἔσται τὸ ἐν πολλὰ. ἔχει οὖν ἀυξήσιν, ἠλθον, διελέχθην, ἰκέτευσά πολλὰ. δοκεῖ δὲ ὑπεριδεῖν, ὅσα εἶπον, ὅσα Φημί. τῆτο δὲ βούλεται ποιεῖν καὶ Ὀμηροῦ, ἐν τῷ,

Νιρεὺς δὲ αὖ Σύμηθεν,

Νιρεὺς Ἀγλαΐης,

Νιρεὺς ὃς κάλλιστος.

Περὶ οὗ γὰρ πολλὰ εἰρηται, ἀνάγκη καὶ πολλάκις εἰρηθῆ. εἰ οὖν καὶ πολλάκις, καὶ πολλὰ δοκεῖ. ὥστε ἠυξήσεν ἀπαξ μνηθεῖς διὰ τὸν παραλογισμόν, καὶ μνημὴν πεποίηκεν, ἔδαμοῦ ὕστερον αὐτῷ λόγον ποιησάμενος. i. Præterea proprium aliquid habent asyndeta: in equali enim tempore, multa videntur dicta esse. Nam conjunctio unum, quæ multa sunt, facit. Quamobrem si auferatur, manifestum est fore id, quod unum est, multa e converso. Habet igitur amplificationem; veni, narravi, supplicavi multum; videtur autem contemnere quacumque dixi, quacumque ajo. Sed & Homerus idem vult facere in illo:

Nireus autem ex Syma:

Nireus Aglaja filius:

Nireus, qui pulcherrimus:

De quo enim multa dicta sunt, necesse est & sæpe eum dictum esse. Si igitur & sæpe, etiam multa videntur. Quare amplificavit, cum semel ejus meminisset, propter fallaciam, & mentionem fecit, etiamsi haud quaquam posterius de ipso sermonem habuerit. Porro initium cujusque versus ponere ad rem demonstrandam satis habuit Aristoteles; si quis autem integros desiderat, Homeri librum 2. Iliad. legat in recensione navalis Græcorum exercitus. Ceterum ex his Homericis carminis majestatem æstimare licet, ut cujus se interpretem ipse philosophorum, atque, ut quod sentio, dicam, Græcis inge-

ingeniorum princeps tam propalam fateatur; neque apud eum rhapsodi munere fungi indignum putet.

CAPUT XVII.

Quiddam apud Platonem animadversum de ministranda cicuta damnatis apud Athenienses, & de ejus herba vi. Locus Plinii emendatus.

Nil esse arbitrò apud magnos auctores, quod non dignum animadversione videri debeat: sæpe enim eorum libros legentes, egregia præterimus, quæ respicere non dignamur & parvi momenti esse putamus. Hoc præsens animadversio cujusdam loci Platonis in *Phædonè* sive de Immortalitate animi manifestabit. Cum Socrates supremo vitæ die in carcere cum familiaribus intentius de animæ immortalitate disputaret minister publicus ad Critonem unum ex illo cœtu, accessisse dicitur, eumque admonuisse, ne fineret Socratem prolixius atque studiosius verba facere. Quod hæc intentio venenum sumpturis inutilis esset, utpote quæ suscitato calore nativo vim medicamenti impediret, interdumque hac causa cogerentur quidam bis & ter haurire idem medicamentum. Platonis verba hæc sunt: Σω. πρῶτον ὃ Κρίτωνά τόνδε σκεψώμεθα, τί ἐστιν ὃ εὐλεύεται μοι δοκεῖ πάλαι εἰπεῖν. Τί δέ, ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Κρίτων ἄλλογε, ἢ πάλαι μοι λέγει ὁ μέλλον σοι δώσειν τὸ φάρμακον, ὅτι χρὴ σοι φράζειν, ὡς ἐλάχιστα διαλέγεσθαι. Φησὶ γὰρ θερμαίνεσθαι μᾶλλον διαλεγόμενος. δεῖν δὲ οὐδὲν τοῖσδε προσφέρειν τὰ φάρμακα. εἰ δὲ μὴ, ἐνίοτε ἀναγκάζεσθαι καὶ δις καὶ τρίς πίνειν τὰς τί τοῖσδε ποιούντας. Cum igitur hunc locum legerem; incessit me dubitatio, quid sibi iste minister hujusmodi moni-

tu vellet; quid scilicet ejus interesset bis aut ter alicui venenum, an semel daretur. Non enim videbatur mihi ex misericordiæ affectu in carnifice hæc admonitio proficisci; ne scilicet mors laboriosior Socrati esset; tametsi ipse Socrates bonum virum fuisse hunc hominem minimeque omnium inhumanum, ut genus id mortalium esse solet, testatur eo loco: Immo vero hunc Socratis vicem bona fide doluisse atque illacrymasse idem *Plato* refert, non sine gravi insectatione judicum & populi, qui talem virum necare sustinuisent, cujus morti ipsi carnifices lacrymas darent. Sed tamen aliquid subesse huic interpellationi suspicabar.

Ita incertus aliquandiu hæsi, donec incidi in quendam *Plutarchi* locum in *vita Phocionis*, ubi viri illius probi & fortis exitum narrat, hunc in modum: Πεπωκότων δὲ ἤδη πάντων τὸ φάρμακον, ἀπέλιπε. καὶ ὁ δημόσιος, ἔκ ἔφη τρίλειν ἕτερον, εἰ μὴ λάβοι δώδεκα δραχμὰς, ὅσου τὴν ὅλην ὠνεῖται. χρόνου δὲ γενομένου καὶ διατριβῆς, ὁ Φωκίων καλέσας ἵνα τῶν φίλων, καὶ εἰπὼν ἐπεὶ μὴδὲ ἀποθανεῖν Ἀθήνησι δωρεάν ἐσιν. ἐκέλευσε τῷ ἀνθρώπῳ δῆναι τὸ κερμάτιον. i. *Cum vero omnes jam medicamentum bibissent, defecit. Et minister publicus, negavit triturum se aliud, nisi acciperet duodecim drachmas, quanti libra constaret. Cum autem mora fieret, vocavit Phocion quendam ex amicis, & cum dixisset; ne mori quidem gratis Athenis licere, viro illi praecepit hanc pecuniam dare. Ex his intelligimus morem fuisse Athenis, ut minister publicus cicutam propria pecunia emeret. Quod cum ita esset, nolebat aliquem morti addictum, ita se comparare, ut pluribus cicutæ potionibus opus esset ad mortem illi consciscendam. Quod tunc plus pecuniæ in cicutam cogeretur impendere. Patet etiam quorsum ministri illius admonitio memorata, isque metus spectet in *Phadone*. Postremo discimus ex hoc quidem *Plutarchi* loco; non minus cicutæ libra opus fuisse ad hominem necandum eumque senem:*

item

item satis caram Athenis fuisse, cujus libra duodecim drachmis, hoc est monetæ Romanæ festeriis octo & quadraginta; nostræ, ut quidam putant, coronato solari cum quinta insuper parte constaret. De cicutæ quidem facultate, quod in genere venenorum non sit vehemens, neque toto quod ajunt, genere venenum, cum ex locis allatis *Platonis & Plutarchi* liquet, tum ex historia anus Atticæ apud *Galenum* lib. 3. cap. 18. de *Simpl. Medicam. viribus*, quæ magnam admodum cicutæ quantitatem semel vorabat, cum ἀπ' ἐλαχίστη incipiens mandere, paulatim majorem subinde copiam sumeret, hocque modo mandendi sibi consuetudinem fecisset. Sed tamen cum plurimum postea impune consumpsisse dicat; vel hinc intelligatur, non esse ejusmodi ejus herbæ vim, quæ a calore nostro superari non possit. Nec tamen inficias iverim, ut in aliis quæ terra nascuntur, sic & in expendendis cicutæ viribus habendam esse locorum rationem, in quibus cicuta provenit, quando constat experientia non parum ejusdem generis plantas variare per loca: nec solum plantas, sed animalia atque homines ipsos. Hæ sunt varietates secundum *Plinium* lib. 25. cap. 13. qui locus in excusis codicibus mendosus mihi videtur. adscribam igitur, ut emendem si poterò: *Maxima vis (cicutæ) nata Sufis Parthorum, mox Laconica, Cretica, Asiatica. In Græcia vero Megarica, deinde Attica.* Suspectus, inquam, mihi mendæ hic locus. Sic namque cicutarum patrias ordine deducit, tanquam Laconia in Græcia non esset, neque item Creta. vitium autem in traiectione verborum. Sic legendum censeo: *Maxima vis nata Sufis Parthorum, mox Asiatica. In Græcia vero Laconica, Cretica, Megarica, deinde Attica.* Juxta quem ordinem, postremum virtutis Attica tenere locum, ideoque aliis memoratis imbecillior ad nocendum esse videtur.

Galenus citato loco haud aliter cicutam homini perniciosam censet, atque succum lactucæ, celeritate videli-

cet

cet distributionis, qua statim ad vitalia penetrat, & in iis caloris nativi fontem extinguit. Nam si in via moretur; in alimentum cedere. Hoc pacto nihil sturnos lædere, sed ab iis concoqui, quod meatus corporis habeant strictiores. Ita quidem Galenus hanc difficultatem expedit: quem sequitur ὁ ἐν ἀγίῃς, Basilus Magnus, homil. 5. in Hexaemeron: Τὸ ἰδίον γὰρ κώνειον (inquit) οἱ ψάρες ἔδσκονται, διὰ τὴν κατασκευὴν τῆ σῶματ' τὴν ἐκ τῆ δηλητηρίας ἀποδιδοῦσκοντες. λεπτὸς γὰρ ἔχοντες τὰς ἀπὸ τῆ καρδίας πόρος φθάνουσιν ἐκπέψαι τὸ καταποθὲν πρὶν ἢν ἀπ' αὐτῆ ψύξιν ἢ κραιεῖς καθάψαθαι. Cicutam sturni depascuntur, exitialisque medicamenti noxam corporis constitutionis beneficio effugiunt. Nam meatus, qui a corde pertingunt, tenues habent, quo fit ut prius, quod hujus hauserunt, concoquant, quam ejus refrigeratio ad vitalia pervenire potuit. Sed de cicutæ natura & vi alias plura.

CAPUT XVIII.

Quadam ex Theogoniæ Hesiodi initio accuratius pensitantur. Loca Aristotelis ad eam rem pertinentia. Quid per Chaos intelligi debeat secundum Simplicium.

NOti sunt versus Hesiodi in Theogonia non longe ab initio quibus propositum suum declarat ab his verbis χαίρετε τέκνα Διὸς, usque ad hæc: Ἦτοί ἰδίον πρώτιστα χάος. quibus incipit propositum exequi. Sunt autem ii numero XI. & continent invocationem Musarum, in qua declarat quid sibi agendum sit: quæ scilicet explicanda suscipiat. Completa igitur invocatione rem aggreditur his verbis,

D

Ἦτοί

Ἦτοι μὲν πρῶτις αὖ χάος γενετ' ἀυτὰρ ἐπειε
Γαί' ἐυρύστερν', πάντων ἔδ' &c.

A quo exordio cetera sequuntur. Unde quidam existimant, superiores versus non esse Hesiodi, sed ab aliquo additos. Ita quidem *Franciscus Gujetus*, *Notis in Hesiodum*, quas curavit *Jo. Georgius Graevius* vir de literis bene meritus, & meriturus, in sua Hesiodi editione politissima. *Priores*, inquit, *centum quindecim versus sunt suppositi. Theogonia incipit a versu 116.* Ἦτοι μὲν πρῶτις αὖ χάος γενετ' &c. Non credo. cur non credam, paulo post patebit. Prius autem quomodo hi versus passim ab *Aristotele* citentur, considerare operæ pretium est. Nam pro particula, Ἦτοι, semper πάντων scribit: Ita in 4. *Φυσικῆς ἀκροάσεως*, & in primo τῶν μετὰ τὰ Φυσικά. Ac priore loco ita Hesiodum citat: δόξειε δὲ ἂν Ἡσίοδ' ὀρθῶς λέγειν, ποιήσας πρῶτον τὸ χάος. λέγει γοῦν,

Πάντων μὲν πρῶτις αὖ χάος γενετ' &c.

ὡς δέον πρῶτον ὑπάρξαι χώραν τοῖς οὔσι. i. Porro Hesiodus videri potest recte dicere, cum Chaos primum posuit; ita enim canit:

*Omnium quidem primum Chaos existit,
Postea tellus lata.*

Tanquam locum rebus locandis principio subesse oporteat. Ad hunc modum & in primo *Metaphysicorum*, ubi de antiquorum placitis, postquam aliorum opinionem proposuit, veniens ad Hesiodum: Ἡσίοδ' δὲ (inquit.)

Πάντων μὲν πρῶτις αὖ χάος γενετ' ἀυτὰρ &c.

Sed & in libello qui inscriptus est, de *Xenophane*, *Zenone*, & *Gorgia*: Ἀυτὰρ δὲ Ἡσίοδ' (inquit) πρῶτον μὲν πάντων Φησὶ, χάος ἐγενετ', αὐτὰρ ἐπειε τὰ ἐυρύστερν' &c. Quæro igitur, temere id *Aristoteles* & lapsu memoriæ fecerit: an consilio: temere factum nemo dixerit, quod tribus locis secutus est: ergo consilio, aut quia sic in libris quibus usus est, scriptum habuit: aut qua alia causa. Sed neque Græcorum interpretum, neque aliorum quisquam hanc

hanc scripturæ varietatem agnovit. *Simplicius* ad eum locum 4. *Physic.* Hesiodi verba recitans in *commentario*, citra animadversionem, citat, ut scripta sunt in nostris libris: τῆς Ἡσιόδου, inquit; ἐν τῇ Θεογονίᾳ λέγοντι ἦτοι μὲν πρώ-
 τισα &c. Ita & *Joannes Grammaticus* & alii.

Qua ergo ratione impulsus dicemus *Aristotelem*, ut προ-
 ἦτοι, πάντων, scriberet, profecto aliam non video; nisi
 hanc: cum plures versus qui hæc verba proxime præce-
 dunt, hos scilicet undecim, quibus Poëta strictim res sibi
 exponendas proponit, per modum invocationis *Musa-*
rum, quæ in his versibus desinit

Ταυτὰ μοι ἔσπετε Μοῦσαι Οὐλύμπια δώματ' ἔχουσαι

Ἐξ ἀρχῆς, καὶ εἶπαθ' ὅ, τι πρῶτον γενετ' ἀντῶν.

ὅ, τι ἀντῶν hoc est, eorum quæ sunt proposita, dicitè
 quodnam primum extiterit; hos, inquam, versus tam mul-
 tos *Philosophos* nolens citare, hanc invenit rationem com-
 pendii, qua verborum contextu servato, dilectæ sibi bre-
 viloquentiæ inserviret, ut nimirum, iis omittis versibus,
 atque etiam pronomine ἀντῶν: his omnibus nomen πάντων
 substitueret, quo omnia illa comprehensa intelligerentur.
 Hoc si verum est, ut videtur; male *Gajetus*, eos versus præ-
 cedentes, ut suppositos, expungit, quos *Aristoteles* hæc
 ipsa interpolatione se agnoscere fateatur.

Ceterum hæc verborum *Hesiodi* interpolatio *Aristote-*
lica, mihi in memoriam redigit, aliam *Reuchlini*, in 2.
 libro de *Cabala Hebraorum*; sed minime ferendam. Nam
 illa quidem *Aristotelis*, nihil de sententia *Hesiodi* mutat: ista
 autem *Reuchlini* plurimum. Ad hunc versum,

Ταυτὰ μοι ἔσπετε Μοῦσαι Οὐλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Post participium ἔχουσαι, interpungit, tanquam com-
 pleta invocatione. Tum exordium tractationis sumit in
 versu sequenti, quem interpolat,

Ἐξ ἀρχῆς, καὶ εἶπαθ' ὅ, τι πρῶτον γενετ' ἀντῶν

ἦτοι μὲν πρώτιστοι γένετ' &c.

Inte-

Intolerabilis audacia; verbum ἔπαε, quod omnes editiones habent, nobis transformatur in εἴ, ποτε, pessimo exemplo: nam si omnes idem sibi in bonis auctoribus juris arrogent, actum fuerit prope diem de re literaria. Qua autem causa impulsus; ne quis nullo ex principio Chaos esse putaret in sententia Hesiodi: idcirco ita verba componit, tanquam hæc jungi debeant *Ἐξ ἀρχῆς γένετο*. Quod præter audaciam mutandi, per se vanum esse liquet. Qui enim dicit *χάος γένετο*, satis hoc ipso indicat non esse Chaos primum principium, sed primum omnium quæ facta sunt, apparuisse, ut aliorum locus & fundamentum esset.

Quamquam diversa admodum hujus vocis *χάος* fertur interpretatio. Nam quidam pro loco acceperunt; & forte in his *Aristoteles*, ut verba ejus supra allata e quarto *Physicorum* sonant. & vulgatam admodum fuisse hanc expositionem *Simplicius* testatur in *commentario*: *Ἐοικε δὲ τοιαύτη τις ἴσως τῆς Ἡσιόδου ἐπῶν ἀπὸ πολὺν ἑξηγήσει, τὸ χάος εἰς χώραν μεταλαμβάνουσα*. Videtur autem viguisse in primis talis quadam carminum Hesiodi interpretatio, quæ scilicet Chaos pro loco accipit. Hujus & *Sextus Empiricus* meminit lib. 3. cap. 16. *Pyrrhon Hypothes.* εἶναι γὰρ φασὶ χάος τὸν τόπον, ἀπὸ τοῦ χωρητικὸν αὐτὸν εἶναι τῶν ἐν αὐτῷ γινομένων. i. Dicunt enim Chaos esse locum, eo quod comprehendat illa quæ in ipso sunt. Altera interpretatio *μυσικώτερα* est; quam & *Simplicius* ibidem attingit: & philosophiæ altioris sensum e verbis Hesiodi eruit. Nempe & primi principii vim supremam, sed occultam adumbrare, dum Chaos genitum dicit: nihil enim absque causa fieri: tum ipsam radicem processus rerum a primo, nempe τὸ ἀπειρον, sive ἀπειροειδῆ συστοιχίαν, quod ergo interpretor, potentiam in multitudinem, varia & perpetua infiniti & termini compositione diductam insinuare: *Οἱ μὲντοι Ἡσιόδῳ τὴν πρώτην τῶν πάντων αἰτίαν σιγῆτιμῶν, ἠνίκα μόνον αὐτὴν, διὰ τὸ εἶπεῖν, γενέσθαι τὸ χάος. παντὶ γὰρ γενομένῳ ὑπὸ αἰτίας τινὸς ἀνάγκη τὴν γένεσιν χεῖν, ὡς ὁ Πλάτων φησί. Τὴν δὲ πλεθροειδῆ πρόδοον τῶν θεῶν ἐκφῆσαι ἐξ-λόμει-*

λέμενⓄ, διὰ τῆ ἀπειροειδῆς συστοιχίας προήγαγε τὴν θεογονίαν, τὸ χάος πρῶτον ἑπῶν, καὶ μετ' αὐτὸ γῆν.

Quæ doctissimi viri animadversio in *Hesiodi* verbis pulcherrima est, & in primis notanda contra *Plutarchum* & alios, qui Chaos, materiamque primam in veterum Theologorum sententia a Deo conditam aut factam omnino fuisse inficiantur. Notanda insuper ejus principii, quod Chaos dicitur, expositio, ex eodem *Simplicio*: ne quis putet nihil aliud hoc vocabulo intelligi præter *μύγμα Anaxagoræ*, aut *Democriti πανσπερμίαν* aut nostris *Peripateticis* decantatam rerum naturalium materiam primam. Cum ibi Chaos longe omnium materia concretorum, & quæ naturalia entia proprie dicuntur, ambitum ordinemque transcendat. Quippe illud ipsum principium, quod *Platoni* τὸ ἀπειρον dicitur in *Philebo*, & aliis locis passim. Tria namque is omnium sub primo, rerum posuit principia simplicissima, & maxime transcendentia: infinitum, terminum, unum. Quorum τὸ ἀπειρον infinitum tanquam materia est, nempe potentia. Terminus autem sive ut vocat, *πέρας*, id, quod terminat potentiam ex se infinitam. Ex quibus quod proprie ens dicitur & unum, constituitur: nempe ex infinito & termino, potentia & actu concretum. Hæc autem principia *Plato*, ut dixi, aperitissime atque diligentissime in *Philebo* explicat, ac per universum rerum ambitum fusa esse probat.

Hæc igitur tam abstrusæ eruditionis, si *Hesiodus* viderat, suamque ex talibus principiis *Theogoniam* deduxit, excellentem metaphysicum, atque etiam theologum fuisse oportet: si nihil aliud voluit, præter id quod verba sonant, stultissimum: quod idem de *Homero* dicendum est in plerisque eorum quæ de Diis fabulatur. Sed cum cogito antiquitus, & diu penes poëtas fuisse theologiæ arcana, & quam sancta Græcis omnibus habita sint *Orphei* carmina, quantaque ex iis & *Plato* & *Platonici* theologiæ mysteria

sub fabularum cortice latentia eruant, non induco in animum, horum fuisse expertem *Hesiodum* aut *Homerum* & quotquot habiti sunt in Græcia sapientes. Quid autem æther in *Orphei* carmine, quid Chaos significet, ex his etiam, quæ eodem loco habet *Simplicius* cognosci potest; neque talia ad literam posse accipi: *Δηλοῖ δὲ οὐ χώραν, ἀλλὰ τὴν ἀπειροειδῆ καὶ πεπληθυσμένην τῶν θεῶν αἰτίαν: ἣν Ὀρφεὺς χάσμα πελώριον ἐκάλεσε. μετὰ γὰρ τὴν μίαν τῶν πάντων ἀρχὴν ἣν Ὀρφεὺς καὶ χρόνον ἀνυμνεῖ, ὡς μέτρον οὖσαν τῆ μυστικῆς τῶν θεῶν γενέσεως αἰθέρα, καὶ τὸ πελώριον χάσμα προσελθεῖν Φησὶ, τὸν μὲν τῆ περατοειδῆς προόδου τῶν θεῶν αἰτίον, τὸ δὲ τῆ ἀπειροειδῆς καὶ λέγει περὶ αὐτῆ,*

Οὐδέ τι πεῖρας ἔην, οὐδὲ πύθμην, οὐδὲ τις ἔδρα.

Καίτοι πῶς ἂν τις περὶ τούτων ταῦτα λέγοι, ἔ καὶ τὰλλα περιείροντο καὶ ἐδράζοντο. hoc est: Significat autem (voce hac Chaos) non regionem quidem & spatium, quale est locus: sed causam & principium Deorum multitudinis, quam causam Orpheus hiatus ingentem & prodigiosum vocat. Etenim post unam omnium causam, quam idem Orpheus simul cum tempore celebrat, mensura videlicet fabulosa Deorum procreationis, statim ætherem & prodigiosum hiatus processisse in ortum dicit, illum quidem (ætherem) finiti, & formalis Deorum processus causam: hunc autem ejusdem processus, qua est infinitus causam, de quo hoc canit,

Neque terminus erat aliquis, neque fundamentum, neque sedes.

Quod quis de loco dictum putet, cujus maxime propriam terminare alia, & locare. Sed de his, ut quisque volet, ad literam omnia apud poëtas interpretari cui visum erit. Nam Galenus in comment. ad librum Hippoc. de Natura Humana, partic. 26. versus Hesiodi quibus paulo post, terram non modo omnium firmamentum & sedem; sed etiam principium, ac cælum, maria atque ipsos Deos produxisse, ad literam accipit, & quosdam tempore Hesiodi philosophos exli-

existisse putat, qui talem de terra opinionem defenderent, quam & ipse *Hesiodus* ab iis acceptam, probatamque carmini inferuerit; hocque modo poëtae eximii beneficio conservatam ad nos pervenisse, cum ejus qui hanc opinionem primus attulit, nomen pridem cum scriptis interciderit: Καὶ γὰρ καὶ νῦν οἶδα ἱναὶς ἄλλα γράφοντας, ὧν τὰ συγγράμματα, τοῖς μὲν δὴ συναπέθανον, τοῖς δὲ συντεθνήξεται, καθάπερ καὶ ἔλεγοντο ἅπαντων εἶναι μητέρα καὶ τιθίνην, καὶ ἀρχὴν καὶ σοιχεῖον τῆν γῆν. αὐτὴν γὰρ καὶ τὸν ἔρανὸν γεννῆσαι, καθάπερ Ἡσίοδος φησὶ, καὶ τὰ ζῶα τὰ κατ' αὐτήν. i. Etenim nunc etiam quosdam novi, qui alia scripserunt, quorum opera partim cum ipsis perierunt, partim peribunt: sicut ejus qui terram omnium esse matrem, nutricem, principium & elementum affirmant. Ipsam namque etiam calum generasse, & animalia, que in ea habentur, uti *Hesiodus* tuetur.

Hanc quoque vetustissimam esse opinionem, maximeque vulgatam, primum corporum esse terram, & aliorum omnium causam, quam *Hesiodus* secutus sit, *Aristoteles* testatur in j. *Metaphys.* cap. 7. Καίτοι διὰ τί ποτ' ἐν καὶ τῆν γῆν λέγουσιν (σοιχεῖον πρῶτον καὶ μόνον) ὡσπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων; πάντα γὰρ εἶναι φασὶ τῆν γῆν. φησὶ δὲ καὶ Ἡσίοδος τῆν γῆν πρώτην γενέσθαι τῶν σωμάτων. οὕτως ἀρχαίαν καὶ δημοτικὴν συμβέβηκεν εἶναι τῆν ὑπόληψιν. i. At cur non dicunt & terram (elementum esse) ut multi hominum? omnia etenim terram esse dicunt. *Hesiodum* quoque primam corporum terram esse dicit, adeo antiquam & popularem esse hanc opinionem accidit. Ita eo loco *Aristoteles* more suo veterum dicta ad literam expendit, ut in iis populares sensus confundat. Quippe id dogma maxime a ratione esse abhorrens & perabsurdum, ideoque ab iis qui secuti sunt, physiologis, & unum omnium elementum professis, unanimi consensu damnatum fuisse refert. Quippe id maxime elementi nomen meretur, quod in compositione est primum: hujusmodi autem magis, ὁ μικρομέγεθρον καὶ λεπτότατον ἂν εἴη

ἐν τῶν σωμάτων, quod minutissimarum est partium & tenuissimum corporum. paulo post: Οὐδεὶς γοῦν τῶν ὑστέρων ἠξίωσε, καὶ ἐν λεγόντων, γῆν εἶναι στοιχεῖον, δηλονότι διὰ τὴν μεγαλομέρειαν. i. Quare nemo sequentium philosophorum, qui unum elementum ponebant, terram elementum arbitrati sunt; nempe propter ejus partium magnitudinem.

Quorum igitur hæc tam multa? Ut ex opinionis absurditate intelligatur, in veterum sapientum dictis non quod verba sonant, sed qui iis subest sensus, esse spectandum; quia nullo modo verisimile est, viros in iis quæ intelligimus, plane sapientes & admirandos, ut omnes fatentur, in aliis quæ sunt majoris momenti, cum vulgo vel etiam infra vulgus sensisse atque ita se comparasse, ut meris deliramentis sese posteritati deridendos præberent. Hoc magis pateret si Joannis Pici libros *Theologia poetica* haberemus, in quibus priscorum vatum vela removebat. Possem & ipse aliquid cum de prima terra, tum aliis veterum sapientum ænigmatis. Sed hæc non sunt præsentis instituti.

CAPUT XIX.

Memoria σφάλμα indicatum apud Maximum Tyrium: & de iis qui αὐτοδίδακτοι Græcis dicuntur.

Non arbitramur nos injuriam facere bonis auctoribus, cum eorum errores aut μνημονικά ἀμαρτήματα indicamus, non magis quam si eos homines fuisse dicamus. Nihil enim magis hominis quam labi interdum, præsertim memoria: qua nihil (inquit Plinius) æque fragile

in homine. Interest autem communium studiorum ejusmodi peccata notari, ne quem incautum magnorum virorum auctoritas frustra habeat. Quam igitur mihi notavi ejus generis hallucinationem apud *Maximum Tyrium*, hæc inter observationes indicare visum est. Hic in *Dissertatione* 22. quæ inscripta est, εἰ γένοιτο τις θεία μοῖρα ἀγαθός; *an aliquis divinitus fiat bonus?* exemplum ex *Homero* adducit hominis divinitus artem musicam edocti. Hic *Demodocus* est citharædus, de quo *Homerus* *Odyss.* θ. hos versus fecit,

Τὸν περὶ μῆσ' ἐφίλησε δίδυ δὲ ἀγαθόντε κακόντε.

Ὁφθαλμῶν μὲν ἀμερσε, δίδυ δὲ ἠδεῖαν ἀοιδήν.

hoc est: *Quem supra modum Musa dilexit, dedit vero bonum & malum; oculis quidem eum privavit, dedit autem cantus suavitatem.* Recte igitur hoc *Maximus* de *Demodoco* citharædo proditum refert; At non recte sequentes versus ex eodem peemate, ad hunc ipsum cantorem pertinere putat. Hæc sunt ejus verba: ἐγὼ ἢ αὐτῷ περὶ μὲν τῆς εὐδῆς συντίθεμαι, περὶ ἢ τῆς συμφορᾶς ἔ συντίθεμαι. ἔ γὰρ μισικὸν τὸ δῶρον. ἀπίθανον ἢ καὶ ὁ *Δημόδοκος* ἔ τοσὶ περὶ αὐτῆ λέγων,

Ἄυτοδίδακτον δὲ ἐμί, θεοὶ δέ μοι ὠπάσαν ὀμφήν.

Ita quidem hunc versum *Homeri* citat: qui in nostris libris paulo aliter scriptus extat, *Odyss.* χ. neque ibi *Demodocus* loquitur, sed *Phemius* ejusdem artis magister: quem *Ulysses* redux, ut procorum amicum vult occidere, is autem ad *Ulyssis* genua accidens mortem his verbis deprecatur:

Γενῶμαι σ' Ὀδυσσεύ· σὺ δὲ μὲ ἀίδεο, καὶ μὲ ἐλέησον.

Ἄυτῷ τοι μετόπιον ἄχον ἔσεται, εἰ κεν' ἀοιδὸν

Πέφνης, ὃς τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισιν ἀείδω.

Ἄυτοδίδακτον δὲ ἐμί· θεοὶ δέ μοι ἐν φρεσὶν ὄμματα

Παντρίαια ἐπέφυσεν. ἔοικα δέ τοι παραείδειν

Ὡς εἰ θεῶν τῷ μή με λιλαίεο δειροτομήσαι.

Oro te Ulysses, tu autem me verere ac miserere. Tibi ipsi in posterum dolebit, si cantorem interfeceris, qui Deis & hominibus cano. Ipse per me doctus sum: Deus autem mihi in mentibus cantilenas omnes produxit, me autem par est tibi accinere ut Deo. proinde ne mihi caput velis amputare.

Duplex igitur Maximi erratum; & quod hæc Demodocum dicere putat; quæ Homerus Phemio tribuit: & quod quartum versum interpolat θεοὶ δέ μοι ὤπασαν ὀμφήν. pro θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν ὀμῆας &c.

Ceterum pulcherrimam deinceps ibidem quæstionem movet, de iis qui αὐτοδίδακτοι, hoc est, a seipsis edocti Græcis dicerentur: quomodo scilicet per se didicisse dicantur, quæ Deorum munere atque afflatu acceperunt, si enim a Deo hæc iis tributa; ergo Deo id, non proprio ingenio debent: neque ex se edocti, sed a Deo. Multa autem ibi ad eam dubitationem præclara habet, ut est is auctor in primis elegans in philosophia & disertus. Primumque hac similitudine nos introducit: ἀποκρίνεται ὁ Δημοδόκος (immo Φήμιος) ὅπερ ἂν τῷ πλουσίων οἱ λαβόντες κληῖρον πατρῶον πρὸς τὰς χρηματίας, ἀποκρίναιτο, ὡς ἐστὶν αὐτοῖς αὐτογενῆς ὁ πλεῖστος, ἢ παρ' ἄλλων τέχνη καὶ πόνῳ συνηγμένον. i. Respondere posset Phemius, quod divites, qui ex hereditate opes suas consecuti sunt, responderent iis, qui rei querenda toti incumbunt, spontaneas se opes possidere nulla aut arte congestas aut labore.

Addit de Hesiodo, qui & ipse αὐτοδίδακτος fuit, non Lauri ramo a Musis in Helicone tradito poëtam ex pastore evasisse, sed ipsum hoc figmento ingenio se natum apto ad poëticam indicare voluisse: Ἄλλ' ἠνίξαλο, ὀμῆαι, ὁ Ἡσίοδος τὸ αὐτοφύεος τῆς αὐτῆς τέχνης, ἀναθέμενον αὐτῆς τὴν αἰτίαν τῶν μεσῶν χορῶν, ὡς περ ἂν εἰ καὶ χαλκευτικὸς γενόμενός τις τέχνης ἀνευ, ἀνετίθετο Ἡφαίστῳ φέρων τὸ αὐτόματον τῆς

ἢ δημιουργίας. i. Nihil aliud, ut arbitror, indicare Hesiodus voluit, quam natura beneficio eam se artem consecutum fuisse, cujus tamen fontem originemque ad Musas referre voluit. Plane ut si quis ferrariam sine præceptore consecutus, Vulcano artem adscriberet, quam suamet opera citra magistri opem didicisset. Confer hunc locum Maximi cum illo Aristotelis in primo de Arte dicendi cap. 7. ubi de comparatione bonorum: Καὶ τὸ αὐτοφύες τῆ ἄπικλήτης, (supple μείζον) ἀγαθόν. χαλεπώτερον γὰρ. Ὅθεν καὶ ὁ ποιητής φησιν,

Ἄυτοδίδακλ' ὅ δ' ἐμί.

Et nativum bonum majus eo, quod industria quaesitum. Difficilius enim. Unde ὁ poeta ait: Sum a me ipse edoctus. Nota obiter locutionem, χαλεπώτερον, difficilium. Immo nulla difficultas in eo, quod nascitur. Hoc enim ingenitum a quaesito diffeatur, quod nullo labore provenit. Sed ibi χαλεπὸν significat rarum & pretiosum. Nam quod raro & paucis contingit, ob id rarum censetur, quia aliqua causa impedit, quo minus frequenter contingat. quod impedimentum quia vix tollitur, & in paucis admodum, idcirco quod rarum est, idem & difficile censetur. Hoc sensu accipere ibi Aristotelem verba ejusdem supra indicant: Ἐπεὶ ὃ τὸ χαλεπώτερον ἢ σπανιώτερον μείζον, καὶ οἱ καιροὶ &c. Quoniam vero difficilium ὁ rarius est majus, etiam occasiones. &c. Tales sine Præceptore doctos Græci μισωθῆναι dicunt. Phavorinus: μισωθῆναι, παρὰ μισῶν διδαχθῆναι Ælianus lib. 12. varia historia cap. 4. φησὶν Αἰγύπτιοι Σέσωτριν παρ' Ἐρεμῶν τὰ νοήματα ἐκμισωθῆναι. De autodidactis plura in nostris libris de Humano Ingenio.

CAPUT XX.

Philoponus *memoria lapsus in citando Platonis loco ostenditur. Ficini error.*

IOannes a professione *Grammaticus*, a studio-
rum contentione & patientia invicta *Philo-*
ponus dictus, eodem memoriae lubrico la-
psus in *Platonis* loco indicando deprehendi-
tur. In *commentario* scilicet ad lib. 2. de *Ανι-*
μα, ubi de visu & iis quæ sunt visioni obeundæ necessaria
disputat: & quamobrem hic sensus omnium sumptuosissimi-
mus a *Platone* dicitur, exponit: locum ubi *Plato* id dicit
hunc in modum citat: Διὸ καὶ πολυτελεσάτην τῶν αἰδέσεων
τὴν ὄψιν φησὶν ὁ Τίμαιος εἶναι, διὰ τὸ πολλῶν δεῖσθαι εἰς τὸ
ἐνεργῆσαι ἰσὺς οἰκείας ἐνεργείας, ἢ περ αἱ ἄλλαι. i. *Qua pro-*
pter omnium sensuum maxime sumptuosum esse Visum Timæus
dicit, quod pluribus opus habeat ad proprias operationes obeun-
das. fallitur autem: non enim in Timæo id scriptum est, sed in
sexto πολιτειῶν. verba adscribam: Ἀρ' οὖν (ἦν δ' ἐγὼ) ἐν-
νενόηκας τὸν τῶν αἰδέσεων δημιουργόν, ὅσῳ πολυτελεσάτην ἴην
τῶ ὁρᾶντε καὶ ὁρᾶσαι δύναμιν ἐδημιούργησεν. i. age non anim-
advertisti quam sumptuosam præ aliis, sensuum opifex effecerit
potentiam qua aspicimus & aspicimur. Eleganter sane & ve-
nuste. Quomodo autem visus majores sumptus faciat,
ibidem paulo post declarat his verbis: Ἐνόησης που ἐν ὁμ-
μασιν ὄψεως, καὶ ἐπιχειροῦντι τῶ ἔχοντι χρεῖσθαι αὐτῆ πα-
ρούσης ἢ χροῶς ἐν αὐτοῖς, εἰάν μὴ παραγένηται γένεσι τρίτον ἰδίᾳ
ἑῷ αὐτὸ τῶτο πεφυκὸς, οἶδα ὅτι ἦτε ὄψις οὐδὲν ὄψεται, ἰάτε
χρώματ' εἶσαι ἀόρατα. ἴην δὲ λέγεις (ἔφη) ἴστε; ὁ δὲ σὺ
καλεῖς (ἦν δ' ἐγὼ) Φῶς. i. Præsente oculis visu, ipsisque ad
spectandum intentis, præsente item colore, nisi adsit & genus
ter-

tertium proprie ad hoc natura aptum, neque visus videbit quicquam, neque videri colores poterunt. Quidnam id esse dicis; quod tu lumen vocas. Nempe hoc supra alios sensus requirit visus, & eo nomine sumptuosus, quod cum aliis naturalis potestas, & sensibile ad operandum sufficiat, visus præter hæc duo, lumen insuper requirat, sine quo frustra est potentia, frustra sensibile. Cæterum in hac voce πολυελεσάτην, vertenda, non mediocriter hallucinatus est Ficinus; neque Platonis prorsus sententiam intellexit. Ita enim priorem locum interpretatur: Nunquid animadvertisti, quam perfectam sensuum auctor vim fabricavit, ad id quod videre, & id quod videri dicimus? ceu πολυελεσ quod est simpliciter perfectum significet. Sed hæc & alia ejusmodi παρορρήματα inscriptis magnorum Virorum, non tam ipsorum, quam humanitatis esse decrevi. Quæ ut de eorum gloria nihil minuunt; Sic vitio verti non debet cuiquam, quod talia observet publicæ utilitatis causa.

CAPUT XXI.

Loca duo Plinii emendata.

Libro *histor. nat.* 35. cap. xi. in catalogo nobilium pictorum, nonnullas & feminas eadem arte illustres celebrat: *Lala Cyzicena* (inquit) *perpetua virgo, Marci Varronis juventa, Romæ & penicillo pinxit, & cestro in ebore, imagines mulierum maxime, & Neapolitanum in grandi tabula: suam quoque imaginem ad speculum.* Quid est *Neapolitanum*? subest menda; sed levi opera restituo: & *Neapoli anum*, supple pinxit. Alter locus est in trigesimo sexto cap. 5. *Non postferuntur & charites in propylæo Atheniensium, quas Socrates fecit, alius ille, quam pictor, idem ut aliqui putant.* Et ibi mendose scriptum *pictor*, qua voce expuncta, rescribe, *Philosophus.* Vera enim lectio est: *quas Socrates fecit, alius*

alius ille, quam Philosophus. Significat autem fuisse etiam pictorem, qui Socrates vocaretur, Philosophi cognominem: de utroque olim dubitatum, utrius essent opus Charites, quæ in propylæo Atheniensium: philosophi an pictoris, quibusdam visum ab alio factas, quam a philosopho; nonnullis ab eodem, hoc est, a Socrate, illo ipso, qui sapientia inter Græcos claruit. Præterea non agitur hic de pictura, sed de sculptura. Nec porro mirum videatur de hac ambiguitate. Nam Socratem sculptoriæ artis peritum fuisse, non desunt qui testentur. In his Duris apud Laertium vita Socratis: Δούρις δὲ καὶ δουλεῦσαι αὐτὸν (Σωκράτη) καὶ ἐργάσασθαι λίθους (supple φησὶν) εἶναι ἢ αὐτῶ καὶ ἰὰς ἐν ἀκροπόλει χάριτας ἐνιοὶ φασὶν, ἐνδεδυμείας ὄσας· ὅθεν καὶ Τίμωνα ἐν ἰοῖς Σίλλοις εἰπεῖν,

Ἐκ δὲ ἄρα τ' ἀπέκλινε λιθοξόος; &c.

i. Porro Duris servisse illum ait, & sculpsisse lapides: opus illius esse Gratias, quæ sunt in arce, vestitas, plerique asserunt. Unde illum & Timon in Sillis ita depingit his versibus,

Fluxit ab his sculptor lapidum &c.

Confirmat Pausanias in Atticis: sed & Scholiastes Aristophanis in Nubibus ad hæc verba;

Σω. σοφῶς γε νηλῶς χάριτας,

verba Scholiastæ, Οὐχ ἀπλῶς ὀμνυσι κατὰ ἰῶν χάριτων. ὁπίσω γὰρ ἰῆς Ἀθηνῶς ἦσαν γλυφεῖσαι αἱ χάριτες ἐν τῷ ἰοίχῳ, ὡς ἐλέγχετο ὁ Σωκράτης γλύψαι. i. Non simpliciter jurat per Gratias. Erant enim retro simulacrum Minerva, gratiæ sculptæ in pariete, quas Socrates dicebatur fecisse. Ex his, quiddam suspicor deesse apud Plinium, loco posterius citato: nempe nomen arcis in gignendi casu, atque legendum: in propylæo arcis Atheniensium: quod melius, quam simpliciter, in propylæo Atheniensium.

CAPUT XXII.

Apuleji locuse prima Apologia explicatur. Quid sit querquerus morbus, quæ in genere aquatilium spuria & fascina dicantur.

INter alia magiæ argumenta, quibus Apulejum inimici incessabant, quæ sita ab eo ad amoris illecebras spuria a mari & fascina jactabant: Posse dicitis (inquit) ad res venereas sumpta de mari spuria & fascina, propter nominum similitudinem. Nempe quia genitalium utriusque sexus hæc nomina sunt. Ut nemini non clarum. Nam spuria in feminis dicuntur partes generationi dicatæ *παρὰ τὸ σπείρειν*. fascina autem virorum sunt. Quod argumentum sola nominum similitudine inductum sic deinceps levi manu Apulejus repercutit: Qui minus possit ex eodem litore calculus ad vesicam, testa ad testamentum, cancer ad ulcera, alga ad querquerum? Sensus est: si nominum similitudo idoneum est argumentum, cur iis aquatilibus quæ spuria & fascina dicuntur, aliqua inesse amatoria facultas credatur, pari jure, eadem in aliis nominum similitudo præbebit argumentum aliarum naturæ virium. Sed si ita est, sequetur calculum e littore peritum prodesse contra vesicæ calculum; & testam ad hoc, ut testamentum ab aliquo rationibus nostris accommodatum relinquatur: & cancerum ulcera ejusdem nominis emendare, & algæ vim inesse ad querquerum sanandum. In aliis igitur, quæ ibi adducuntur, non obscura est nominum convenientia, in alga & querquero non item: quæ vocabula neque litera ulla convenire, neque numero Syllabarum palam est.

Verum hoc quicquid est caliginis, nominis hujus querquerus significatio intellecta statim purgabit. Grammatici du-

duplicem hujus notionem tradunt, unam quidem qua durities & magnitudo intelligatur, alteram qua frigus. Festus *Querqueram febrem gravem & magnam.* Nam quidam *quer-cum dictam volunt, quod id genus arboris cum grave sit, ac durum, tum etiam in ingentem evadat altitudinem.* Aurelius autem Opilius *frigidam ait dici & cum horrore trementem.* Santra eam ex Græco deducit, qui *tremorem ejusmodi κάρκαρον dicunt.* Plauti etiam verba adducit e *Frivolaria; Is mihi erat bilis, querquera, tussis, &c.* Item Lucilii, *jactam me ut febris querquera terret.* Alibi

Querquera consequitur febris, captisque dolores.

Atque ex posteriori acceptione apparet, quamobrem Apulejus *algam & querquerum*, ut similia nomina conjungat. Nam *alga* quidem, cum sit marinæ herbæ nomen, literis & pronuntiatione minimum ab *algore*, quod significat frigus, discrepare palam est; cum *querquero* autem literis & pronuntiatione multum, nec minus, significatione, tamen secundum istos, qui ex vocabulorum allusione medicamentorum opportunitates captabant, oporteret *algam*, quia literis & sono cum *algore* convenit, valere ad *querqueræ* febris *algorem* solvendum.

Hæc meo judicio, vera interpretatio est horum Apuleji verborum, quidquid dicat *Pricæus* in notis ad *Apologiam* hanc; negat enim ex hoc loco Apuleji *querquerum* esse frigidum. Sed ipsum audiamus: *Si querquerum, inquit, ex se frigidum ad quid alga? ut intendatur frigus? nuga. algam facite Apulejus ut remedium caloris posuit: querquerum itaque censeamus oportet febrem calidam & siccam.* Quasi de legitimi remedii inventionem ibi ageretur; & non ad hominem esset argumentum, ad eorum scilicet redarguendam absurditatem, qui ex sola nominum convenientia & allusione dijudicarent, quod cuique morbo opportunum esset remedium. Nam si *querquerus* morbus vehementi frigore est infestus, tanto minus *algida*, & quicquid *algori* quocumque modo est

est affine, ei convenire par est. Et tamen captanti remedia ex ea similitudine; quam nomina quarundam rerum præferunt morborum nominibus collata, consentaneum est algam ob hoc ipsum, quia algorem sonat, rigoris illius a quo querquera febris dicta est, optimum esse remedium: perinde ut calculus litoralis eadem vocum vestigia sequenti, efficax esset vesicæ calculi medicamentum, cancer animal ulceris cognominis. Quæ similitudo nominum morbi & remedi, manifesta in verbis *Apuleji*, *Pricum* admonere poterat, querquerum ibi induci eo sensu quo veteres acceperunt, pro ea scilicet febre, quæ ægrotos frigore quatit; ab eo frigore & importuno tremore nomen adeptæ. Nam κάρκαραρον, unde querquerum, tremorem Græci vocant auctore *Santra* apud *Festum*, citato loco; & *Homerus* κερκάρειν idem quod tremere:

— κάρκαραρον δὲ γὰρ πόδες οἱ.

Ita & *Maro* accepit, ad eum *Homeri* locum alludens

Pulsuque pedum tremit excita tellus.

Ab eodem tremore & quercum dictam suspicor, non solum a ventorum impulsu; sed etiam quod rudi ævo a mortalibus adhuc glande vescentibus, sæpius quateretur; quod fortasse *Maro* innuit hoc versu;

Concussa que famem in silvis solabere quercu.

In quercum enim ascendentes ramos concutiebant. Sed & carceri inde nomen inditum, quem qui ingrederentur, subterranei loci frigore tremere. Qualem frigoris rigorem expertum *Jugurtham* *Numidarum* Regem captivum, cum in barathrum conjectus esset, *Plutarchus* tradit, atque ex dolore insanientem, ceu in balneum frigidum demissus esset, dixisse: Ηράκλεις, ὡς ψυχρὸν ὑμῶν τὸ θαλάσσιον. Nec quenquam porro *Hesychii* glossa perturbet, qui κερκάρει, exponit φοφεί, idque verbum ἰδίωμα ἤχου *Soni* proprietatem significare. Parum enim refert de sono an de motu intelligas. Quæ res adeo sunt natura affines &

E

con-

conjunctæ, ut cum motus absque sono, qui quidem sensu percipiatur, esse possit, nunquam tamen sonus absque motu aut excitari aut conservari possit. Quod ad *spuria* & *fascina* attinet, ibi relata ab *Apulejo*, satis quidem constat in censu esse aquatilium, atque ita nominata, quod partes viri & feminae genitales figura expriment, ut jam dictum est: de genere autem aliqua ambiguitas esse potest; an sint conchylia, ut vult *Turnebus*, an alterius generis. *Conchas* (inquit lib. 17. *Advers.* cap. 15.) *quasdam propter similitudinem pudendorum virilium & muliebrum virginalia & veretilla vocat Apulejus*. Rursus lib. 29. *Advers.* cap. 13. His nominibus intelligit conchylia quaedam, qua partes illas, quas dixi, figura referunt. Contra *Aristoteles* lib. 4. *histor.* cap. 8. pinnas iis tribuens, non obscure hac nota e conchyliorum censu excludere videtur: ἔστι δὲ, inquit, ἐνιαυζῶνα περιττὰ καὶ ἐν τῇ θαλάττῃ, & paucis interjectis: ἀλλὰ δὲ ὁμοία αἰδοίῳ ἀνδρὸς, τότε εἶδ' ὅ, καὶ τὸ μέγεθ' ὅ, πλὴν ἀντὶ τῶν ὀρχέων πλέρουσας ἔχ' ἑνὸς δύο. Hæc ibi *Aristoteles*.

CAPUT XXIII.

Vox restituta in versu Empedoclis: emendatio auctoritate Aristotelis confirmata.

Te in plerisque codicibus excusis atque etiam in collectaneis philosophicæ poësis ab *Henrico Stephano* editis, leguntur hi versus *Empedoclis*,

Ἦδη γὰρ πᾶσι ἐγὼ γενόμεν κέρητε κόρ' ὅ τε,
Θάμν' ὅ τ' ὀϊωνός τε, καὶ εἰν αἰλί ἔλλοπ' ὅ ἰχθύς.

Unus *Conradus Rittershusius* corruptum in voce ἔλλοπ' ὅ
ver-

versum vidit, & ex *Anthologia* sect. 1. tit. 89. restituit: quo loco in iisdem versibus ἐμπυρῶ pro ἔλλοπῶ legitur. Cum enim librorum corruptores *Empedoclis* placita ignorent, epithetum ἐμπυρῶ, ut ab aquitilium natura alienum, alio, quod iis aptius visum est, mutarunt. Verum si saltem librum *Aristotelis* περὶ ἀναπνοῆς legisent, & rationem hujus epitheti apud *Empedoclem* intellexissent, & criticos ungues ab ea voce abstinuissent.

Quem locum philosophi quo emendatio ista mirifice confirmatur, quia *Rittershusium* fugit, adscribere operæ pretium visum est. ἐμπεδοκλῆς δὲ οὐ κακῶς τὸ ἐίρηκε, Φάσκων τὰ θερμότησα καὶ πῦρ ἔχοντα μάλιστα πλεῖστον τῶν ζώων ἐνυδρα εἶναι, Φεύγοντα τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐν τῇ φύσει θερμότητος ὅπως ἐπειδὴ τῶ ψυχρῶ καὶ ὑγρῶ ἐλλείπει, κατὰ τὸν τόπον ἀνισάζη ἐνάντια ὄντα. i. *Empedocles* autem non recte hoc dixit, statuens calidissima animalium, ignemque habentia plurimum, aquatilia esse, ejus quæ in eorum natura inest, caliditatis, excessum fugientia, ut quoniam frigido & humido deficiuntur, contraria illa sibi insita, loci beneficio ad mediocritatem redigant. Ex quibus philosophi verbis, quæ *Empedoclis* de piscium temperamento sententia fuerit, intelligi potest, & cur in eo versu ἐμπυρον ἰχθύν dixerit. De re autem ipsa quid sentiendum sit, videnda quæ eodem loco *Aristoteles* contra eam opinionem disserit.

CAPUT XXIV.

Ejusdem Empedoclis versus a Plutarcho citati & explicati prater auctoris mentem. Genuina eorum versusum sententia explanatur.

Lutarchus merito quidem Eunapio dictus φιλοσοφίας ἀπάσης ἀφροδίτη καὶ λύρα, hoc est *universa philosophia venus & lyra*. quod omnia philosophorum complexus, miram ex iis pulchritudinem & concentum in suis libris exhibet iis, qui hujusmodi eruditionis ornatum & dignitatem capere possunt; interdum tamen citans veterum sapientum dicta, quo sensu ab iis prolata sint, parum curæ habuisse videtur, modo verba ad propositum suum quadrare & convenire videantur. Hujus licentiæ & abusus exemplum insigne mihi notavi in libello eruditissimo, quem inscripsit *de facie qua in globo Lunæ apparet*. Ibi in eos disputans qui in dispositione universi rationem non agnoscebant, sed solam materiæ necessitatem, ut vocat *Aristoteles*; motum, scilicet elementorum, quo alia suapte natura sursum, alia deorsum feruntur; neque aliam esse causam rerum constitutionis arbitrabantur. ad hunc errorem confutandum, adducit exemplum hujus, qui in hominis corpore apparet, membrorum ordinis ac structuræ: in qua natura non videtur talem legem secuta. Ossa enim capitis solida & gravia, cerebrumque humidum & densum, locum superiorem tenent; spiritus quibus nihil subtilius, neque pronius ad motum, subtus in corde habitant, quemadmodum & laxi pulmonum folles. Quod idem & in testudinum conformatione videre est: in quibus & testa supra est, infra caro & humores. Ipsamet *Plutarchi* verba adscri-

scribere operæ pretium est. Nam clare ex his, id quod dixi patebit, parum curasse hunc eo quidem loco, de sententia Empedoclis, modo litera quo quo modo quadraret. Οἱ γοῦν ἀνθρώποι, ὡς ἐπὶ τῶν ὄντων, ἕτερον, κατὰ φύσιν γεγωναί, ἀνω μὲν ἔχει τὰ ἐμβριθῆ καὶ γεώδη μάλιστα περιλήν κεφαλὴν· ἐν δὲ τοῖς μέσοις τὰ θερμὰ καὶ πυρῶδη· τῶ δὲ ὀδόντων, οἱ μὲν ἀνωθεν, οἱ δὲ κάτωθεν ἐμφύονται· καὶ ἑδέτεροι παρὰ φύσιν ἔχουσιν· ἑδὲ τῆ πυρὸς τὸ μὲν ἀνω περὶ τὰ ὄμματα ἀποσίλ- λον, κατὰ φύσιν ἔστι, τὸ δὲ ἐν κοιλίᾳ καὶ καρδίᾳ παρὰ φύσιν, ἀλλ' ἕκαστον οἰκείως καὶ χρησίμως τέτακται. Quod postquam hunc in modum de naturæ instituto proposuit, deinceps hos versus Empedoclis ad id confirmandum subjungit,

Καὶ μὲν κηρύκωντε, λιθορρίνωντε χελωνῶν.

Καὶ πάντες (inquit) ὁσρέα φύσιν, ὡς φησιν ὁ Εμπεδοκλῆς καταμανθάναν,

Ἐν θ' ὄφει χθόνα χρωλὸς ὑπὲρ ἄλλα ναιετώσσαν.

Quæ sic latine sonant: Etenim homo quo non ulla alia res magis juxta naturam est posita, in sublimi habet maxime gravia & terrestria, circa caput: in mediis calida, & ignita. Dentium superne alii, alii inferne sunt innati, neutri contra naturam. Neque ignis qui supra ex oculis emicat, secundum naturam est, contra naturam is, qui in corde & ventriculo: sed quodvis horum congrue est utiliterque ordinatum. Quin omnium ostreorum considera naturam, atque (ut utar verbis Empedoclis)

Inspice tergigraves conchas, quandoque marinas:

Buccinus, exemploque obducta chelys tibi sano

Esse potest, summo ut videas in corpore terram.

ita hos versus ut potuit reddidit interpres.

Sed & eisdem citat Συμποσιακῶν lib. 1. quæst. 2. Καὶ τὸν θεὸν ὄρας, ὃν ἀριστοτέχνην ἡμῶν ὁ Πίνδαρος προσεῖπεν, & πανάχθ' τὸ πῦρ ἀνω τάττειν, καὶ κάτω τὴν γῆν. ἀλλ' ὡς ἀν χρεῖαν τῶν σωμάτων ἀπαιτῶσι,

Τῆτο μὲν ἐν κογχαίσι θαλασσονόμοις, βαρυνώτοις

Καὶ μὲν, κηρύκωντε, λιθορρίνωντε χελωνῶν.

Φησιν Εμπεδοκλῆς,

Ἐν θ' ὄψει χθόνα χρωτὸς ὑπέριστα ναιετάσσαν,

hoc est: Ipsam adeo vides, quem Pindarus noster optimum artificem cognominavit, non ubique supra ignem, infra terram posuisse: sed in eo usum atque opportunitatem corporum secutum. Empedoclem audi:

Inspecte tergigraves conchas &c.

Quis igitur ex his non putet, idem Empedocli visum, quod Aristoteli, naturam scilicet agere propter finem, & in omnibus, qua licet, id quod est melius, sequi; Juxta illud Aristotelis lib. 2. de Partibus cap. 14. Ἀεὶ γὰρ φύσις ἐκ τῶν ἐνδεχομένων, αἰτία τῆς βελτιονόου ἔστιν. Atqui notum est ex eodem Aristotele, Empedoclem, ut plerisque omnes vestustiores phyliscos aliam in animalium & stirpium constitutione, ejus dispositionis partium quam videmus causam non agnovisse, præter gravitatem & levitatem primorum corporum ex quibus constituuntur. Indidem & accretionis plantarum rationem conatum, ex his verbis patet in 2. de Anima: Εμπεδοκλῆς δὲ οὐ καλῶς εἶρηκε τὸ προστιθεῖς ἀύξειν συμβαίνειν τοῖς φυτοῖς, κάτω μὲν ῥιζουμένων, διὰ τὸ τὴν γῆν ὑτῶ φέρεσθαι κατὰ φύσιν ἄνω, διὰ τὸ πῦρ, ὡς αὐτως. i. Empedocles vero non recte dixit, cum addit auctiorem in plantis accidere, deorsum quidem, dum radices emittunt, quia terra sic fertur secundum naturam; sursum autem propter ignem simili ratione. Et generaliter in antiquos naturæ interpretes lib. 2. Natural. Auscultationis: Νῦν μὲν γὰρ (inquit) οἰοῦνται τὸ εἶναι ἀνάγκης εἶναι ἐν τῇ γενέσει, ὡς περ ἂν τις τὸν τοῖχον γεγενῆσθαι εἶναι ἀνάγκης νομίζοι, ὅτι τὰ μὲν βαρῆα καὶ ἰσχυρὰ πέφυκε φέρεσθαι τὰ δὲ ῥηκτὰ ἑπιπολῆς. i. Nam nunc quidem fieri ex necessitate hoc modo in rerum generatione esse putant, ut si quis parietem necessario perfectum dicat, eo quod gravia deorsum nata sunt ferri, levia autem sursum &c.

Rursus in primo de Partibus: Οἱ μὲν οὖν ἀρχαῖοι καὶ πρῶτοι φιλοσοφῆσαντες περὶ φύσεως, περὶ τῆς ὑλικῆς ἀρχῆς, καὶ τῆς τοιαύ-

τοιούτης αἰτίας ἐσκόπουν, τίς καὶ ποία τις, καὶ πῶς ἐκ ταύτης γίνεσθαι τὸ ὅλον, καὶ τίνος κινουμένη, οἷον νέικους, ἢ Φιλίας, ἢ νοῦ, ἢ τῆς αὐτομάτου, ἢ τῆς ὑποκειμένης ὕλης, τοιάνδε ἵνα φύσιν ἐχούσης ἔξ ἀνάγκης· οἷον τῆς μὲν πρὸς Θερμὴν, ἢ τῆς ἕως τῆς ψυχρᾶν, τῆς μὲν κούφην, ἢ τῆς δὲ βαρεῖαν. ἔτι γὰρ καὶ τὸν κόσμον γεννῶσιν. i. *Veteres igitur illi, & primi naturæ interpretes, materiale principium, atque ejusmodi causam, quam, qualisque esset, indagarunt: & quonam pacto hinc tota orirentur, & quo movente, ut discordia & concordia, aut mente, aut casu, docuerunt: cum subjecta materia talem quandam præ se ferre naturam videretur, ut fervidam ignis, gelidam terra; & alter levem, altera gravem: Sic enim Mundum etiam generant. Idem testatur Eusebius in primo de præparatione Evangelica: Τοιούτη (inquit) καὶ τῶν πανσόφων ἑλλήνων τῶν δὲ φυσικῶν φιλοσόφων ἐπικληθέντων ἢ περὶ τῆς συστάσεως ἔξ παντός καὶ τῆς πρώτης κοσμογονίας διάληψις, οὐ δημιουργόν, ἢ ποιητὴν τινὰ τῶν ὅλων ὑποσησαμένων, ἀλλ' οὐδ' ὅλως θεοῦ μνήμην ποιησαμένων· μόνη γὰρ τῆ ἀλόγῳ φορᾷ, καὶ τῆ αὐτομάτῳ κινήσει τὴν αἰτίαν ἔξ παντός ἀνάδεικταιμένων. Talis, & sapientia omni gloriantium Græcorum, eorum scilicet, qui philosophi naturales dicti sunt, sententia est; de universi constitutione, & ortu Mundi. Non enim aliquem ponunt hujus opificem & factorem, neque omnino Dei mentionem faciunt: sed sola irrationali elementorum propensione & nisu, aut motu spontaneo & fortuito, causam Mundi assignant.*

Cum ergo ex his clarum sit, hanc fuisse veterum illorum atque etiam *Empedoclis* opinionem, ut omnia necessariis elementorum motibus, vel etiam casu facta esse dicerent, nullam ejus quod melius est ac finis, rationem valere in omni naturæ effectione putarent; est sane quod miremur, *Plutarchum*, tam diligenter in omnibus philosophorum sectis versatum, qui de eorum placitis volumina edidit ausum esse versibus *Empedoclis* contrariam illi ipsi

tueri opinionem, nempe naturam in agendo haud sequi necessarios elementorum motus, sed finem, & quod magis eorum quæ fiunt, conditioni, atque perfectioni consentaneum, spectare. has primordiorum vires, hancque materiæ indolem & motus ad id quod melius est, quantum potest, accommodare. Nec porro video quid, ad hanc, inter hanc & *Aristotelem* de opinione *Empedoclis* controversiam, si tamen controversia ibi ulla est opinionis; afferi possit, nisi id, quod dixi, id sibi juris arrogare *Plutarchum*, ut in dictis veterum sopherum seorsim modo sententiam, modo verba duntaxat usurpet, hæcque præter eorum mentem ad suum propositum transferat. Quod ne cui incredibile videatur, mox id libro sequenti, idem alios, immo ipsos in scientiis heroas fecisse ostendam. Sed quæ ex dictis exoritur difficultas tollenda est. Nam clarum est, ex allato *Aristotelis* loco vere existimasse *Empedoclem* partium situm ac dispositionem in animalibus & plantis sequi motus necessarios elementorum: quomodo igitur, ejusdem sententia, potest pars terrea & gravis in testudinis compositione superiorem corporis tenere locum, carnem autem molliorem & leviolem graviori illi, subesse? immo vero quomodo *Empedocles* talem modum generationis, rerum ut naturæ magis consentaneum ponere potuit, cui modo tam contrariam in testudinum atque ostreorum genere legem ab ipsa natura positam videret? Quid igitur *Empedocles* ad hanc difficultatem?

Nodum hunc ex sententia ejus solvit *Aristoteles* in 2. *Natural. Auscult.* text. 43. ubi expresse testatur, sic compositam ab *Empedocle* naturæ drama, ut ubi non sufficerent potestates elementorum, quæ semper eodem modo se habent & moventur, præsto esset *Fortuna* & partes suas ageret. *Εμπεδοκλῆς, ἔκ αἰὶ τὸν αἶρα ἀποκρίνασθαι ἀνωτάτω φησὶν, ἀλλ' ὅπως ἐκ τύχης, λίγδ' ἔτι ἐν τῇ κρομμύσει,*
Ὡς οὐτὸ συνέκρυσε θῆαν τότε, πολλὰκι δ' ἄλλως.

Sub

MISCELL. OBSERV. CAP. XXIV. 73

subdit: *Καὶ τὰ μέρη τῶν ζώων, ἀπὸ τύχης γινέσθαι τὰ πλεῖστα φησιν.* id est, *Empedocles non semper aërem segregari superius dicit, sed ut accidit. Dicit enim in Mundi fabrica;*

Sæpe alias aliter, sed tunc sic forte cucurrit.

Et partes animalium a fortuna fieri quamplurimas ait. Adhuc apertius in primo de Partibus cap. I. Διόπερ Ἐμπεδοκλῆς, ἐκ ὁρθῶς ἔρηκε λέγων, ὑπάρχειν πολλὰ τοῖς ζώοις, διὰ τὸ συμμεῖναι οὐτως ἐν τῇ γενέσει. Quamobrem Empedocles non recte dixit, inesse multa in animalibus, ob id tantum, quia ut hæc, tum cum gignerentur, inibi essent, accidit.

Ex his patet, quam nihil memorati versus *Empedoclis* ad naturæ providentiam, in omnibus ad finem & quod melius est, respicientis pertineant, quamque ἀπὸ προσδιονύσως a *Plutarcho* iis locis citentur. Patet etiam captus ejus ætatis physicorum; quam pingui *Minerva* naturæ opera interpreta-
rentur, qui ex principiis ab se positis aliquid explicare non valentes, ad fortunam & casum confugere non dubitarent. Quid enim turpius physico, quam evocare ad naturæ opus fortunam aut casum penuria caussarum? Ceu non cuivis e vulgo talis caussa suppetat. Postremo *Empedocles* cum spinæ in dorso naturam consideraret, nec plausibilem saltem hujus causam ex suis principiis reddere posset, quamobrem in plures vertebrae distincta esset, perquam ridicule unicuique animali dissilire motu, dum se convertit, dicebat. *Aristoteles* eodem loco, οἷον καὶ ῥάχιν τοιαύτην ἔχειν (ἀνθρώπον) ὅτι στραφέντι καὶ ἀεαγῆναι συνέβη. Hæc cognoscere salus est adolescentibus scientiarum cupidis, ut intelligant, quid præstiterit philosophiæ *Aristoteles*, quantum illi debeamus, qui rudes antiquorum opiniones, partim melioribus mutavit; partim emendavit, & ad exactam judicii normam perpolivit: quam infelices sint, qui rebus philosophiæ jam

pridem incomparabili summi illius herois ingenio & solertia in melius compositis, atque in optimo statu constitutis, ad primos ejus ortus & cunabula revolvuntur: tales enim profecto hodierni sophistæ, qui necessarios materiæ multifariam dissectæ motus & vertigines somniant; vel etiam fortuitos atomorum motus, plagas, complicationes ex *Democriti* aut *Epicuri* officinis recoquunt.

FINIS LIBRI I.

PETRI

PETRI PETITI,
PHILOSOPHI & MEDICI,
MISCELLANEARUM
OBSERVATIONUM
LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

*De Poëmate Homeri, quod Margites inscriptum.
quid Margites significet: loca Platonis & Ari-
stotelis de eo plane dissentanea & contraria. Ve-
terum audacia in detorquendis aliorum dictis atque
interpolandis.*

Nemo est paulo humanior, qui non Margitem
inter Homeri poëmata sapius ab antiquis ci-
tatum meminerit: Plato quidem hujus non-
nulla affert in Alcibiade 2. sive de Voto: Aristo-
teles in libris Moralium & in Poëtica: Plutar-
chus in Demosthene refert ab eo oratore vocatum eo nomine
Alexandrum per contumeliam: quod & Harpocratio testa-
tur. Sed & Dio Chrysostomus oratione 53. de Homero, sic hu-
jus

jus poëmatis mentionem fecit : Γέγραφε ἢ καὶ Ζήνων ὁ Φιλό-
 σοφος εἰς τὴν Ἰλιάδα, καὶ τὴν Ὀδυσείαν, καὶ περὶ τῆς Μαργί-
 τίτις δὲ δοκεῖ γὰρ καὶ τὸ τοιοῦτο ποίημα ὑπὸ Ὀμήρου γεγονέναι
 νεώτερου καὶ ἀποπειρωμένου ἢ αὐτῆς φύσεως πρὸς ποιήσιν.
 i. Scripsit autem & Zeno philosophus, & in Iliadem & in Odyf-
 seam, & de Margite. Videtur enim & hoc poëma ab Homero
 esse factum adhuc juniore, atque suam explorante naturam ad
 poësim. Omnes autem consentiunt, jocosum fuisse id poë-
 ma, hocque consilio propositum, Margiten in exemplum
 extremæ fatuitatis, ut haberent, qui comœdias scribere
 vellent, quod in eo genere imitarentur. Scilicet Homerus,
 ut in aliis tragicæ virtutis, sic in isto comici generis spe-
 cimen dare voluit. Ita Aristoteles in Poëtica cap. 4. Ὡς περ
 ἢ καὶ τὰ σπουδαῖα μάλιστα ποιήσῃς Ὀμηρος ἦν, ἔτω καὶ τὰ τῆς
 κωμωδίας χήματα πρώτῃ ὑπέδειξεν, οὐ φόγον, ἀλλὰ τὸ γε-
 λοῖον δραματοποιήσας. ὁ γὰρ Μαργείτης ἀνάλογον ἔχει, ὡς περ
 Ἰλιάς καὶ Ὀδυσεία πρὸς τὰς τραγωδίας, ἔτω καὶ ἔτῃ πρὸς
 τὰς κωμωδίας. i. Quemadmodum autem & in gravibus maxi-
 me poëta fuit Homerus, sic & comœdia figuras primus submon-
 stravit: non vituperationem, sed ridiculum dramate comple-
 ètens. Nam Margites proportionem habet, ut Ilias & Odysea
 ad tragœdias, sic & ipse ad comœdias. Hoc igitur nomine
 ἀνοήτης vocabant. Hesych. μαργίτης, μωρός τις, ὅς μὴ εἰδὼς
 μίξιν γυναικὸς, καὶ γυνὴ προτρέπει αὐτόν. Margites fatuus
 quidam, qui nec uxore uti sciret, & id a muliere docendus es-
 set. Dio Chrysostomus orat. 66. Οὐ πολὺ γὰρ ἂν εἴη τῆς Μαργί-
 τίτου σοφώτερος, ἀγνοοῦντος, ὅτι χερὶ γήμαντα χεῖρας τῆ
 γυναικί. Haud multo utique esset Margite sapientior, qui du-
 ῖτα uxore, nesciebat ea uti oportere. Lucianus item pro hebe-
 ti & fatuo accipit in Hermitimo, sive de Sectis: Ὁ εἶς ὅπως
 αὐθις ἔκαπαλᾶς με, καὶ ἔλέγεις ἰάληθες, ἀλλ' ὄνει Μαργίτη
 διαλέγεσθαι. i. Vide obsecro; ut iterum me decipis, neque
 verum sermonem exponis, sed existimas te cum Margita quo-
 riam insulso & stupido verba facere. Harpocratio in hac voce:

Καὶ

Καὶ Μαρσύας ἐν πέμπτῳ τῶν περὶ Ἀλεξάνδρου ἰσορεῖ λέγων, Μαργίτην ὑπὸ Δημοδένους καλεῖσθαι τὸν Ἀλέξανδρον· ἐκάλει δὲ τὸς ἀνοήτους ἔγω, διὰ τὸν εἰς Ὅμηρον ἀναφερόμενον Μαργίτην.

i. Et *Marsyas in quinto historiarum de Alexandro, hunc a Demosthene Margitem nuncupatum ait, quo nomine stultos vocarent, dicta appellatione ab isto, qui ad Homerum refertur, Margite. Quidam nominis originem deducunt a μη, & ἔργον quod nulli muneri, nulli officio obeundo esset idoneus.*

Ex his patet nomen hoc de fatuis usurpari solitum. Verumtamen *Plato* citato loco aliter accipit; neque hominem stolidum ibi ab *Homero* descriptum censet, sed pravum qui multa quidem sciret, sed κακῶς, hoc est, in malum, quod male scientia uteretur. Hæc autem ex eo carmine verba affert: Ὡς συμβαίνειν μοι δοκεῖ καὶ ἐνταῦθα τὸ τῆ ποιητῆ, ὃ λέγει καληγορῶν που τινός. ὡς ἄρα πολλὰ μὲν ἠπίσατο ἔργα, κακῶς δὲ φησὶν ἠπίσατο πάντα. i. *Huic certe convenire videtur illud poëta carmen, quo quemdam vituperans inquit; multa quidem noverat: sed male noverat omnia.* Et paulo post cujus poëtæ ea verba, & de quo declarans, subdit: Οὐ γὰρ δήπου Ὅμηρον γε τὸν σοφώτατον τε καὶ θειότατον ποιητὴν ἀγνοεῖν δοκεῖς, ὅτι οὐχ οἶοντε ἦν ἐπίσαθαι κακῶς. ἐκεῖν γὰρ ἔστιν ὃ λέγων τὸν Μαργίτην κολλὰ μὲν ἐπίσαθαι, κακῶς δὲ πάντα ἐπίσαθαι. Tum poëtæ sententiam hunc in modum declarat: Ἀλλ' ἀνίτιεται, αἶμαι, παρὰ γὰρ τὸ κακῶς μὲν, ἀντὶ τῆ κακῆς, τὸ δὲ ἠπίσατο, ἀντὶ τῆ ἐπίσαθαι. γίνεταί οὖν σιγηθέν ἔξω μὲν 18 μέτρα. ἔστι δὲ ὅτι βούλεται, ὡς πολλὰ μὲν ἠπίσατο ἔργα, κακὸν δὲ ἦν αὐτῶ ἐπίσαθαι ταῦτα πάντα. Unde infert mox, pravo ingenio fuisse hunc hominem & malum, qui scientia in propriam dedecus ac perniciem abutere-tur. Δῆλον οὖν ὅτι εἶπερ ἦν αὐτῶ κακὸν τὸ πολλὰ εἰδέναι, φαῦ-λίστις ὢν ἐλύγχανεν, εἰπὼρ γε πιστεύειν δεύλοῖς προειρημένοις λό-γοις. i. *Quæ sic Latine Ficinus vertit: Neque enim Ho-merum divinissimum sapientissimumque Poëtam ignorasse putes, quod scire male impossibile sit: ipse enim est, qui in-*
quit,

quit, Margitem multa quidem scire, male autem scire omnia. Sed enigmatè sensum occultat, ut arbitror, male pro malum ponens, scit autem pro scire: unde compositio quadam extra carminis mensuram conficitur. Quod vero senit, hoc est: multa quidem scivit, sed malum ipsi fuit, hæc omnia scire. Patet igitur quod si erat illi malum multa scire, ipse quoque malus erat, si qua fides iis quæ superius dicta sunt, adhibenda est. Hæc est igitur Platonis interpretatio, quæ quam diversa ab aliorum sensu abeat, palam est. Nam alii ἀνόητον, hoc est, recordem & fatuum, Margitis nomine intelligunt; Plato multa edoctum, quod est ingenii, sed cui scientia in malum verteret, quod ea ob ingenii pravitatem male uteretur.

Ceterum non mihi persuadet Plato, ænigma subesse ullum iis quæ affert, Homeri verbis: neque hunc tantum artificem alio fine dixisse κακῶς ἠπίσταλο, pro κακὸν ἢν ἀνίσταται ἀδαι quam ad sensum involvendum. Pace tanti Philosophi dicam, nimis hoc quidem loco, mihi acutus videtur Plato: plus adeo in verbis Homeri sapere, quam ipse Homerus. Quod autem negat fieri posse, ut quisquam male aliquid sciat; idque Homerum potuisse ignorare; nihil aliud est, quam, quod vulgo dicitur, nodum quærere in scirpo. Hoc quod Plato dicit fatemur esse verum de scientia simpliciter dicta, quam demonstratio parit ex primis & propriis principiis aliquid concludens. quo pacto qui aliquid scit, scit bene & simpliciter: non autem male. ceterum est alius modus sciendi imperfecte. Ut si quis noverit triangulum isosceles habere tres angulos æquales duobus rectis, & putet hoc illi inesse, qua est isosceles, neque aliam hujus rationem videat; hic non est plane ignarus hujus quod isosceli convenit: scit igitur quodammodo, sed male, quia per accidens. Non enim isosceli, sed triangulo ipsi primo & per se id competit neque isosceli proinde, qua est isosceles, sed qua est triangulum. Quam multa
porro

porro ejusmodi incidant adversa scientiam quærentibus, declarat ex professo *Aristoteles* in libris *ὑσέρων ἀναλυτικῶν*. Ibi expresse duplicem sciendi modum distinguit; Unum eorum qui sciunt aliquid *ἀπλῶς*: alterum, eorum qui sophisticò modo & per accidens. *Ἐπίστανται δὲ οἰόμεθα ἕκαστον ἀπλῶς, ἀλλὰ μὴ σοφιστικὸν τρόπον, τὸν κατὰ συμβεβηκός, ὅταν τὴν τ' αἰτίαν οἰόμεθα γινώσκειν. &c.*

Patet igitur frustra esse *Platonem* sua ista tam arguta & subtili interpretatione *Homeri* verborum: non solum quia ex falsa hypothesis, quod unus tantum sit modus sciendi, accurate scilicet atque *ἀπλῶς*: quod falsum esse ostendi; sed etiam quia ridiculum est ad exactam intelligendi ac loquendi normam poetarum dicta exigere, qui profecto res ad vivum, quod ajunt, unguem non refecant, sed in plerisque populariter loqui amant. Et de *Platonica* verborum *Homeri* interpretatione hæctenus.

Venio ad *Aristotelem*, qui & ipse de *Margite* versus *Homeri* affert lib. 6. *Moral. ad Nicomachum* cap. 7. & libro 5. *Moral. ad Eudemum* cap. 7. hos scilicet,

*Τὸν δ' οὐτ' ἄρ' σκαπίλλου θεοὶ τίσαν οὐτ' ἀροτῆρα,
Οὐτ' ἄλλως π σοφόν.*

hoc est,

*Is nec fossor erat, nec erat robustus arator,
Aut alia re aliqua sapiens, nec numina Divum
Concessere.*

Qui versus pulchre eorum opinioni quadrant, qui *Margitem* ut fatuum carmine illo *Homeri* traductum volunt. Quam omnium fere, qui ejus Poëmatis mentionem fecere, communem fuisse sententiam docui. At vero *Aristoteles* longe aliter hæc verba accipit. Qui tantum abest ut ullam subesse his stultitiæ aut inertiae exprobrationem agnoscat, ut sublimioris & simpliciter dictæ sapientiæ in eo viro commendationem intelligat. Quæ cum expositio immane quantum ab aliorum sensu discrepet, ipsamet
ejus

ejus verba adscribere opere pretium duxi: Τὴν δὲ σοφίαν ἐν
 ταῖς τέχναις, τοῖς ἀκριβεστάτοις πρὸς τέχνας διπλοδοξοῦσι οἷον Φειδίαν, λιθοῦρ-
 γῆν σοφὸν καὶ Πολύκλειτον, ἀνδριαντοποιόν. ἐν ταῖς μὲν οὖν οὐχὲν ἄλλο ση-
 μαίνοντες πρὸς σοφίαν; ἢ ὅτι δρῆτὴ τέχνης ἐστίν. εἶναι δὲ πᾶσιν σοφῶς οἰόμεθα
 ὅλως οὐ κατὰ μέρος; οὐδὲ ἄλλοι ἢ σοφῶς ἄσπερ Ὀμηροῦς Φησιν ἐν τῷ
 Μαρζείτῃ.

Τὸν δὲ ὅτι ἄρ' οὐκ ἀπὸ σοφίας &c.

i. Sapientiam autem in artibus attribuere illi consuevimus, qui
 in iis sunt consummatissimi. Unde Phidiam sapientem mar-
 morarium, Polycletem statuarium sapientem dicimus, nihil
 aliud hic sapientiae nomine, quam artis ipsius virtutem significan-
 tes. Caterum esse alios quosdam omnino, non ex parte sapien-
 tes, existimamus, neque alia aliqua in re sapientes: quemad-
 modum inquit Homerus in Margite:

Is neque fossor erat &c.

Ibi namque de mentis habitibus disputans, inter quos pri-
 mum sapientia sibi vindicat locum. modo late hanc usur-
 pari docet & secundum quid, de artis cujusque perfectione
 & cum additione, ut cum aliquem sapientem architectum
 aut sculptorem dicimus: modo simpliciter, de iis qui altio-
 rem rerum omnium scientiam professi non ea modo, quæ
 ex principiis sequuntur, sed etiam ipsa principia acute vi-
 dent. Quales non in aliquo genere sapientes, ut sapientes
 geometras, medicos, astronomos, architectos, sed simpli-
 citer sapientes sciscit, utpote qui supra hominem mente as-
 surgant, quæ humana sunt, parum curantes, quæren-
 tesve: sed, ut ibi habet; Περιττὰ, καὶ θαυμασὰ καὶ χαλε-
 πὰ, καὶ δαιμόνια. Excellentia, & admiranda, ardua &
 plane divina. Sic autem sapientem proprie sumptum defi-
 nit: Δεῖ ἄρα τὸν σοφὸν μὴ μόνον τὰ ἐκ τῶν ἀρχῶν εἰδέναι, ἀλ-
 λά καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς ἀληθεύειν, ὡς εἴη ἂν ἡ σοφία, νοῦς καὶ
 ἐπιστήμη, καὶ ὡσπερ κεφαλὴν ἔχουσα ἐπιστήμη τῶν τιμιωτά-
 των. Sapientem igitur non solum ea, quæ ex principiis nexa sunt,
 sed & circa principia ipsa verum dicere oportet. Quare sapientia
 erit

erit intellectus & scientia, ac quasi caput habens scientia rerum præstantissimum.

Ergo hujus mentis præstantiæ & sublimitatis, quæ meliorum sibi rerum conscia nulli se arti, aut particulari disciplinæ addici patitur, exemplum *Margitem Homericum* proponit ex citatis supra versibus: propterea quod *Homerus* hunc neque fossorem fuisse, hoc est fodiendi peritum, neque aratorem, neque ἄλλως τι σοφόν, aliqua in re particulari sapientem. Sane enim hunc sensum verborum series & contextus præfert. Sed & *Eustratius* in commentario ad hunc locum, ita exponit, Παράγει δ' εἰς μαργίτην τῷ εἶναι τὸν ὅλως σοφόν, καὶ τινὰ πόησιν, Μαργίτην, ὀνομαζομένην, Ὀμήρου &c. & paulo post; εἰπὼν οὖν ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι Ἰῶν κατὰ τέχνας σοφῶν λεγομένων ἕκαστος λέγεται σοφός, ὡς ἀρετὴν ἔχων ἐν τῇ τέχνῃ αὐτῷ καθ' ἑαυτὴν καὶ κατ' αὐτὴν εὖ, καὶ λέγεται οὐ καὶ τι σοφός· ἵνα δείξῃ ὅτι οὐ τοιαύτη ἔστιν ἡ σοφία, ἢ νῦν παρ' αὐτῶν λεγομένη, ἐπάγει ὅτι οἰόμεθα Ἰωνίους σοφὸς ὅλως, οὐ κατὰ μέρος, οὐδὲ ἄλλο τι σοφός, ἢ τοῦ κυρίου, καὶ οὐ πῆ καὶ κατὰ τι σοφός. τί δὲ δηλοῖ αὐτῷ εἰ ταῦτα τὸ ὅλως καὶ κατὰ μέρος, εἴρηται μὲν ἤδη ἰκανῶς, ὡς ἐνῆν. ὁ δὲ Ὀμηρὸς λέγων ἐν τῷ Μαργίτῃ, τὸν δ' οὐτ' ἄλλως τι σοφόν· περὶ σοφοῦ λέγει ὅλως οὐ καὶ κυρίου σοφῶν. Quæ Latine ita sonant: *Dari autem omnino sapientem, testimonio Homericis constat, in carmine, quod inscribitur Margites &c. rursus paulo post: Postquam dixit Aristoteles eorum, qui circa artes sapientes nominantur, unumquemque dici sapientem, quod virtutem in ea quam exercet arte, qua bene secundum eam agat, habeat, atque hunc dici secundum quid sapientem; ut ostendat non se de tali nunc sapientia loqui, addit: arbitramur quosdam esse plane & ex toto sapientes, non autem ex parte, neque aliqua in re sapientes: quid autem velit his verbis ὅλως καὶ κατὰ μέρος, dictum jam est sufficienter pro captu. Porro Homerus, quæ in Margite habet: Τὸν δ' οὐτ' ἀρ' σκαπίηρα &c. de sapiente dicit, eo scilicet, qui plene sapientiam possidet, & proprie est sapiens.*

F

Nemini

Nemini igitur, ex his quidem verbis, non manifestum arbitror hac *Aristotelis* interpretatione, non modo non fatuum, sed etiam plane & excellenter sapientem effici *Margiten* illum, quem ceteri auctores Græci in exemplum Socordiae extremæ, ad ridendum proponi ab *Homero* concorditer statuunt. Et hoc quis non obstupescat in re haud sane obscura, neque difficili, tam ab aliorum sensu remotam *Aristoteli* placuisse sententiam, quæ non minus communi expositioni pugnet, quam album nigro; & fatuitati sapientia? Mihi quidem id non modo mirandum, sed prope etiam incredibile videtur, tametsi allatis verbis cum *Aristotelis*, tum *Eustratii* satis aperte demonstratum videri possit. Sed tamen non credo. Quid igitur est quod ad hujus difficultatis explicationem certius dici possit? Sic existimo *Aristotelem*, & alios superioris ordinis philosophos, in citandis Poëtarum, & aliorum extra chorum philosophicum scriptorum locis, parum de ipsorum curasse sententia; unum hoc in iis spectasse, quam apte ad ea quæ ipsi agebant, verba sequerentur. Videns igitur *Aristoteles* non male his poëtæ verbis exprimi primarii & consummati sapientis animum ulli se minori disciplinæ, & studio particulari addici impatientem; sed tanquam e sublimi specula artes minores atque humana cuncta despicientem, titulosque & appellationes inde natas aspernantem; non dubitavit hæc ipsa verba ac versus bonos, ab ignavo & stolido homuncione, quem ibi ab *Homero* depictum non ignorabat, transferre ad suum sapientem: eadem prope licentia qua poëtæ παραδοί, aliorum versus a seriis ad ridicula argumenta detorquere soliti: inde nomen adepti, quod præter rem seriam propositam, ludicra alia subinferrent. Nempe id genus ita dictum, quod esset tanquam epirrhemma, aut parabasis, παρὰ τὴν γνησίαν ᾠδὴν, ut *Scaliger* exponit lib. 1. *Poetices*, cap. 42. discrimen tantum in termino, quod illi a serio ad ridiculum: *Aristoteles* vice versa a

ridicula persona, ad gravem & divinam, *Homericum* transtulit carmen. Nec multum dispar eorum ratio, qui de versibus alicujus poëtae hinc inde particulatim e corpore priore avulsis, in alium autem sensum reconcinnatis centones faciunt. Ut si aliis ab *Homero* excerptis pluribus locis, cetera *Aristoteles*, quæ ibi sapienti assignat, exprimere voluisset.

Quod autem hoc modo *Homeri* & aliorum poëtarum verbis abuti aliquando *Aristoteles* a philosophi gravitate haud alienum putaverit, aliud apud eundem habemus exemplum, insigne, & pridem a me animadversum, in primo librorum *de Republica*, cap. 2. ubi initia humanæ societatis ac civitatum tradit. Postquam enim feminam natura a servo esse disjunctam docuit, remque domesticam primum ex duplici consociatione tanquam elementis constare docuit; una quidem viri & uxoris, altera heri & servi, ad priorem societatem hunc versum *Hesiodi* trahit ex poëmate *ἔργα καὶ ἡμέραι*,

Οἶκον μὲν πρῶτα, γυναῖκα τε, εὐνῶν ἀπολήρα.

Et *γυναῖκα* accipit pro conjugata, præter sententiam *Hesiodi*, qui versu sequenti ancillam se intelligere, non autem uxorem expresse declarat:

Κλητὴν ἔ γαμελὴν, ἥτις καὶ εἶσιν ἔπολλο.

hoc est,

Domum quidem primum, faminamque bovemque aratorem,

Famulam, non nuptam, quæ boves sequatur.

Itaque hunc versum *Muretus*, ut ab *Aristotelis* proposito alienum & suppositum expungendum putabat, quod in animum non induceret, tatum philosophum potuisse aliquid citare *Hesiodi*, contra mentem *Hesiodi*. Sed eruditissimus *Graevius*, in *Lectiōibus Hesiodicis*, *Aristotelis* morem acute perspicuens, scrupulum omnem prudentissima hacce animadversione sustulit: *Aristoteles* quidem in *Oeconomicis* & *Politicis*

cis γυναικᾶ sumpsit pro uxore, non vero κλήην, ut viri doctissimi affirmant. Nec judicandum est philosophorum principem Hesiodi mentem non habuisse exploratam: Sed potius eum hunc versum suo voluisse accommodare instituto, ut sæpe solent philosophi.

Ceterum non solus Aristoteles, sed & alii philosophi sic abusi interdum aliorum dictis usque adeo, ut etiam versus interpolare non dubitarent: immo vero & proverbia, in vitis omnibus in placitum sibi sensum detorquerent, quo nihil insolentius videatur. Fuit vetus parœmia versiculo hocce celebrata,

Τίς πατέρ' αἰνήσει, εἰ μὴ κακοδαίμονες υἱοί;
 Quis patrem laudet, nisi infelices liberi?

Quo significatur eorum esse majores laudare, virtutes & facta eorum jactare, qui nihil in se habent ipsi commendabile, quo se ab infelicissimis distinguant. Extremæ quippe infelicitatis, a bonis prognatum, nullam generis notam reddere. Tales igitur propriæ sibi conscii miseriam, a stirpe solatium petentes majores laudare non cessant. At vero Chrysippus philosophus, is qui Stoicorum porticum fulcire dictus est, vir magnus ad id respiciens, quod naturæ magis consentaneum est, ut virtus parentum in posteros transeat, versiculum hoc modo interpolabat,

Τίς πατέρ' αἰνήσει, εἰ μὴ εὐδαίμονες υἱοί;
 Quis patrem laudet, nisi felices liberi?

Quo nomine a Dionysodoro Træzenio reprehensum testatur Plutarchus in Arato. Quamobrem Eustratius omnino de verbis Aristotelis erravit, putans Homerum plane ut contextus Aristotelis sonat, de viro perfecte erudito & sapiente, hos versus fecisse. Sed & Plato peccavit, hominem non stultum quidem, sed male ingenio suo utentem ratus induci his versibus; cum eorum, quos initio citavi, auctorum, atque ipsiusmet Aristotelis testimonio in Poëtica,

con.

constet, ridiculæ personæ, & comici dramatis specimen fuisse *Homeri Margiten*. Aliquem enim multa malo suo didicisse, non est materia risus, sed miserationis.

CAPUT II.

Quorundam Galeni librorum inscriptio mutila, ex Philopono suppletur.

EXstant Galeni libri hoc titulo, *περὶ τῶν προσδοκῶν τόπων*, hoc est, *de locis affectis*: Ita enim interpretes vertunt; Barbari, *de Ingenio*; Rabbi *Moses* in *Aphorismis*, *scientiarum libros* vocat. In quo sibi aquam hæere Hieronymus *Mercurialis* ingenue fatetur, lib. 3. *Var. lectionum*, nec se videre rationem, nec divinare posse ejusmodi appellationis. Mihi vero (ut obiter dicam) hæc ratio esse videtur, quod *Galenus* in iis libris methodum tradit, quæ ex necessariis signis, quæ Græci *σημεία*, Medici *παθολογικὰ* vocant, quæ corporis intus particula laboret, dignosci possit: ejusmodi enim methodus scientiam parit, quippe certam & necessariam cognitionem ex signis alicui parti propriis. Qua etiam causa impulsæ Arabes videntur, ut ea volumina, ab ingenio inscriberent; quod præstantissimum humanæ rationis opus *ἀπόδειξις* arbitrentur. Quemadmodum & Rabbi ille *Moses* hanc ipsam tractationem *scientiarum libros* vocasse non immerito existimetur, quod *Galenus* in eo opere potissimum, philosophi partes egregie impleat: qui in aliis vix censuram *Avissenna* effugiat, arguentis eum, *de ramis quidem gustasse multum, radices autem ignorasse scientiæ*. Existat hæc censura in libro ejus nono, de *Natura animalium* cap. 1. Et hæc, ut

dixi, obiter quidem, nec abs re tamen: nunc quamobrem titulum eorum librorum, quem excusi omnes codices præferunt, mutilum existimem, dicam.

Cum Joannis Grammatici, qui & Philoponus dicitur, libros *disputationum contra Proclum, de Æternitate Mundi* legem, incidi in quendam locum ubi Galenum citat ἐν τῇ διαγνωσικῇ, nempe in solutione nonæ dubitationis; Verba ejus hæc sunt: Τέταρτον, τὴν μήτραν ζῶον εἶναι Πλάτων ὑπέληθεν ὅπερ ὡς ἔστι ψεῦδος, ἰκανῶς ἐν τῇ διαγνωσικῇ τῷ Γαληνῷ ἀποδέδεικται. i. Quarto: uterum muliebrem esse animal Plato existimavit: quod esse mendacium, abunde in *Diagnostica a Galeno demonstratum est*. Eo loco Philoponus aliquod Platonis opiniones παρακεινδυνευμένως, ut ipse autumat, falsas recenset adversus Proclum, de quorundam divini ejus philosophi verborum sententia nimis anxium, eaque loca dedita opera interpolantem, ne magistrum alicubi errasse cogere-
 tur fateri, tanquam hic ἀναμάρτη! Ⓞ fuisse. Hos inter errores Platonis hunc etiam notat, quo uterum muliebrem, in Timæo, alterum esse animal in animali disputat, propria cupiditate incitari, & dum vehementius indignatione oberrat, gravium morborum causas mulieribus afferre. Αἱ δὲ ἐν ταῖς γυναιξὶν μήτραι τε καὶ ὑσέξαι λεγόμεναι, δι' αὐτὰ ταῦτα, ζῶον ἐπιθυμητικὸν ἐὼν τῆς παιδοποιίας, ὅταν ἀκχερον παρὰ τὴν ὄραν χρόνον πολὺν γίνηται, χαλεπῶς ἀγανακτοῦν φέρεται, καὶ πλανώμενον πᾶντ' ἐκ τῶ σῶμα, τὰς τῆ πνεύμα! Ⓞ διεξόδους ἀποφράττον, ἀναπνεῖν ἐκ ἐῶν, εἰς ἀπορίας τὰς ἐσχάτας ἐμβάλλει, καὶ νόσους παντοδαπὰς ἄλλας παρέχει. i. Ea pars qua in mulieribus uterus & vulva nuncupatur, cum sit animal prolem generare cupiens, si intempestive diuque infructuosum fuerit, succensens ægre fert, erransque per totum corpus, & spiritus meatum obstruens, nec respirare sinens, in extremam anxietatem dejicit, ac morbos alios complures creat. Cœpi igitur mecum cogitare, num quod Galeni opus exstaret titulo τῆς διαγνωσικῆς, sed non diu cogitandum fuit; nul-

lum

lum enim hujusmodi exstare, aut a Galeno fuisse conscriptum satis constat, præter quidem hos περιπεπονθέντων τόπων libros. Quare statim suspicio animum percussit, non alios a Philopono ibi intelligi, hoc præsertim argumento, quod Galenus in sexto eorum librorum, modo allata Platonis verba adscribit de utero muliebri, ad hoc, ut falsam esse opinionem doceat. Ex quo quidem conjectare licet hanc fuisse integram eorundem voluminum inscriptionem in bonis libris, quos Philoponus viderat; Περι τῆς διαγνωστικῆς μεθόδου τῶν πεπονθέντων τόπων, sive πασχόντων. i. De Methodo dignoscendi locos affectos, supple, corporis humani. Et perquam verisimile est voluisse Galenum ut libros θεραπευτικῆς μεθόδου; sic & libros διαγνωστικῆς μεθόδου τῶν πεπονθέντων τόπων, suo nomine apud posteros exstare. Confirmat hanc conjecturam Galenus ipse statim initio eorum librorum: Οὐ πόσον ἰδὲ οὖν τι τὸ πρὸς τὰς ἰάσεις ἔστι χρήσιμον, ἐκ τῆς ἰατρικῆς γνώσεως (supple διαγνωστικῆς τῆς κατὰ τόπους παθῶν) ἐν τῇ τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου πραγματείᾳ δηλεῖται· νυνὶ δὲ μένον, ὅπως ἂν τις διαγνώσκῃ τὰ πάσχοντα μέρη πρόκειται σκοπεῖν. Totum Galeni locum ab initio Latine adscribere placet: Non solum recentiores Medici: sed veterum quoque non pauci, corporis particulas, locos nominare consueverunt: ac quam diligentissime affectus ipsis evenire solitos, dignoscere studuerunt: propterea quod pro locorum differentia, curationem quoque variari contingit. Sed quam utilis ad curationem sit hujusmodi notitia, in eo libro, quem de curandi via & ratione conscripsimus videre est. Nunc vero, quomodo affecta particula possint discerni, explicare duntaxat proposuimus. His verbis clare Galenus suum in iis libris propositum declararat; nempe velle se rationem tradere, qua quis certis indiciis partes affectas dignoscatur, non de ipsis partibus, considerare. Unde aliud pro eadem conjectura argumentum sumitur. Quippe non de ipsis partibus affectis ibi agit Galenus: sed de modo & ratione discernendi, quæ particu-

la, quoque in morbo affecta sit. Ergo non Περὶ πεπονθό-
 τον λόπων, sed περὶ διαγνωσεως, vel διαγνωστικῆς μεθόδου
 τῶν πεπονθότων λόπων inscribi ii libri debuerunt. Hincque
 etiam non immerito aliquis suspicetur, mutilatum eadem
 ratione Philoponi locum illum, quo Galenum citat, ac sic le-
 gendum; ἐν τῇ διαγνωστικῇ μεθόδῳ τῶν πεπονθότων τόπων.
 Nisi potius dicendum est, hunc non nisi priora tituli verba
 brevitatis causa posuisse, quod satis ex hoc initio, opus
 istud Galeni singulare designatum putaret.

C A P U T III.

*Eadem opera Galeno in libri alterius inscriptione
 commodata.*

Uspicor & titulum libri Galenici, Ὅτι τὰ τῆς
 ψυχῆς ἢ ἐπιταί τῇ τῆ σώματι κείνῳ. Quod animi
 mores sequantur temperamentum corporis: non
 esse integrum. Quis credat Galenum virum
 spectatæ probitatis & prudentiæ, & quod ca-
 put est, in libris philosophorum, atque in primis Platonis non
 perfunctorie versatum, id sibi argumenti usquam propo-
 sisse ad scribendum, quo maximum universæ moralis di-
 sciplinæ principium, liberum scilicet arbitrium, unaque
 philosophiam funditus iret eversum. Nam si mores animi
 simpliciter & citra exceptionem nativam corporis indol-
 lem ac temperamentum sequuntur, non video quid pro-
 sint præcepta sapientiæ, & leges quæ corporis naturam mu-
 tare non possunt. Frustra Socrates ad amicos Zopyrum
 irridentes physiognomonem, quod se hebeti ingenio, &
 libidinosum pronunciasset, emendatam sibi philosophiæ
 studio naturam dixisset. Frustra Cicero in lib. de Fato, de
 altero philosopho scriberet: Stilponem Megaricum philoso-
 phum,

phum, acutum sane hominem & probatum temporibus illis accepimus. Hunc scribunt ipsius familiares & ebriosum & mulierosum fuisse: neque hoc scribunt vituperantes, sed potius ad laudem: vitiosam enim naturam ab eo sic edomitam & compressam esse doctrina, ut nemo unquam vinolentum illum, nemo in eo libidinis vestigium viderit.

Præterea uniuscujusque non voluntas & propositum, sed natura esset laudanda, nemo autem puniendus esset, quippe naturali corporis habitu omnes in bonum vel in malum trahente. Denique ad mores hominum formandos non philosophus, legislator, censor, aut quivis alius vitæ magister, sed medicus tantum adhibendus esset: qui idoneo victu atque etiam medicamentis, quodcumque esset immoderatum in corpore, ad justum temperamenti modum & normam revocaret. Quæ omnia cum absurdissima sint, ex illo autem effato ita simpliciter prolato sequantur, non est putandum, quicquam ejusmodi Galeno prudenti & acuto viro in mentem venisse; aut sic, ut est in vulgatis editionibus, titulum ejus libri posuisse; Sed aliquid habuisse insuper quod temporis injuria pridem sit abolitum.

Sane Philoponus in commentario ad librum primum de Anima, hoc ipsum Medicorum effatum negat ab iis absolute ita proponi, sed cum exceptione: Καὶ τῆτο καὶ ἀντίοι φασιν οἱ ἰατροὶ, ἐπιόντες γὰρ ἔπειδαι ταῖς κρᾶσεσι τὸ σώμα καὶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, προστεθείκασιν, χωρὶς τῶν καλῶν φιλοσοφίαν διατριβῶν. ὥστε εἰ δύνανται αἱ καλῶν φιλοσοφίαν διατριβαὶ μὴ ἔπειδαι ποιῆν τὴν ὁρμὴν τῆς ψυχῆς ταῖς κρᾶσεσι τὸ σώμα καὶ, ἔστι τι ἄρα καὶ ἐφ' ἡμῖν, καὶ οὐκ ἔστι ἀνάγκη ἔπειδαι. Idque ipsi quoque Medici ajunt: cum enim dicunt anima facultates corporis temperamenta insequi, addunt: si seorsim absque ulla philosophica exercitatione spectentur, quamobrem si hujusmodi studia atque exercitationes ex philosophia prescripto suscepta id prestare possunt, ut anima appetitus corporis temperamentis non obsequantur, certe est aliquid in nostra potestate,

neque necessario sequuntur. Ex his: nisi fallor ejus libelli titulum fuisse, ὅτι τὰ τῆ ψυχῆς ἤδη ἐπέλει τῆ τῆ σώματι ὁ κρέσσει, χωρὶς τῶν κατὰ φιλοσοφίαν διατριβῶν.

Quod autem ea mens Galeni fuerit, præter allata argumenta, insuper ex Platonis verbis, quæ sunt in *Timæo*, ibidem ab ipsomet Galeno citatis, intelligi potest: Ταύτη καὶ οἱ πάντες οἱ κακοί, διὰ δύο ἀκουσιώτατα γιγνόμεθα, ὧν οἰτιαλέον μὲν τὸς φυτεύοντες αἰεὶ τῶν φθνευομένων μᾶλλον, καὶ τὸς τρέφοντας τῶν τρεφομένων. i. Hoc modo omnes, quicunque improbi, ob duo maxime involuntaria, improbi efficitur, quorum semper accusandi magis, qui procreant, quam qui procreantur, qui item educant, iis qui educantur. subdit vero mox: Προθυμητέον μὲν ὅτι τις δύναται, καὶ διὰ τροφῆς, καὶ δι' ὀπιτηδευμάτων μαθημάτωντε, φυγεῖν μὲν κακίαν, τὸυναλλίον δὲ ἐλεῖν. i. Conandum est pro viribus beneficio rectæ educationis, studiorumque & disciplinarum, malitiam effugere, contrarium sequi. Atque his locis Plato quidem non obscure indicat sibi videri, non adeo invictam esse ad mores inolefcendos temperamenti corporis potestatem, quin recta educatione & præceptis sapientiæ omnino vincatur, vel certe in melius proficiat.

Quorsum igitur Galenus loca hæc Platonis in eo libello adducit, nisi ut significet sese cum Platone suo sentire, in eo quod ipse dicit animi mores sequi temperamentum corporis, animamque ipsam δεσπόζειν καὶ δουλεύειν τῷ σώματι, nempe cum neque idoneam initio nacta est educationem, neque vim suam disciplinis & philosophiæ institutis confirmavit, quibus præsidiiis destituta, quo corporis affectio in mellit, eo sequi cogitur. Tunc enim profecto, quod ait Galenus, fit, ut non aliter cupiditatum motibus trahatur, ac si prorsus corporis mancipium esset. Postremo ut dixi, nisi hoc modo rem componamus, non video, ut Galenus substare possit, quo minus tali proposito philosophiam funditus sustulisse hoc ipso convincatur. cum tamen
longe

longe ab se abesse id propositum, minimeque id ex illa disputatione effici ibidem expresse admoneat his verbis: Οὐκ οὐκ ἀναίρετικὸς ὁ δὲ ὁ λόγος ἐστὶν, ἧ ἐκ φιλοσοφίας καλῶν. i. Non itaque hæc disputatio philosophiæ decora aufert. videant studiosi & conferant librum ejusdem Galeni de dignotione ac curatione propriorum cujusque in anima pravorum affectuum. Est autem perquam verisimile, cum Galenus non nisi cum hac exceptione animæ dominari corporis temperamentum senserit, neque omisisse quin in ejus libri inscriptione verba hanc exceptionem indicantia poneret.

CAPUT IV.

Locus Aristotelis a Philopono aliter lectus acceptusque, quam exstat in libris excusis.

Videtur Philoponus aliter legisse locum quendam Aristotelis in secundo de Anima, atque exstat nostris libris; hunc quidem in textu 52. his verbis conceptum habemus: Ἐχει δὲ ἀπορίαν, διὰ τὴν ὅτι τῶν αἰσθήσεων αἰσίων γίνεσθαι αἰσθησιν, καὶ διὰ τὴν ἄνευ τῶν ἔξω, οὐ ποιοῦσιν αἰσθησιν, ἐνὸντι πῦρὸς καὶ γῆς ἐ τῶν ἄλλων στοιχείων, ὧν ἔστιν ἡ αἰσθησιν, κατ' αἰσία, ἢ τὰ συμβεβηκότα τούτοις. i. Habet autem dubitationem, quamobrem sensuum ipsorum non fiat sensus, & quare sine iis, quæ sunt extra, non faciunt sensum, cum intus ignis existat, & terra & aliis elementis quorum est sensus per se, aut secundum ea quæ accidunt. Est autem juxta Simplicium duplex dubitatio: una quidem, cur non se sensus ipse percipiat in se reflexus, cum sit vitalis & cognoscens animæ potestas: altera dubitatio: esto sensus non nisi corpora percipiat; cur tamen exteriora tantum, neque absque iis, quæ sunt foris: agit

agit unquam: cum intus in ipsis sensoriis ignis, terra, reliqua elementa sibi semper conjuncta habeat. Hæc sententia est hujus loci.

Quod ad verba autem illa attinet, hoc ipso in loco nunc consideranda, aliter hæc ut dixi *Philoponum* legisse, ipsius expositio fidem facit. Τὸ δὲ καθ' αὐτὰ ἢ τὰ συμβεβηκότα τέτοις, ἀντὶ τῆς καθ' αὐτῶν ἢ συμβεβηκότων τέτοις. εὐθείαις γὰρ ἐχρήσατο, ἀντὶ γενικῶν. πολλὴ δὲ ἡ τοιαύτη χρῆσις, οἱ δὲ δύο σκοπέλοι ὁ μὲν ἔραν ἐν εὐρὺν ἰκάνει, ἀντὶ τούτων τῶν δύο σκοπέλων. Estque *Homeri* versus *Odyss.* μ. Difficillimus hic locus est *Philoponi*, propter mendum a nemine animadversum. Quippe ibi notat casuum variationem in verbis philosophi, puta *nominativum* positum pro *genitivo*. postquam enim in gignendi casu dixit, πυρὸς, καὶ γῆς, καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων, mox regimine haud mutato, de iis ipsis elementis loquens, per *nominativum* reddit. Αὐτὰ ἢ συμβεβηκότα ἴσθις. Atqui non apparet nobis variatio ista casuum in textu *Aristotelis*: quippe legenti, ut habemus, καθ' αὐτὰ, ἢ συμβεβηκότα syntaxis constat: nulla enallage, nullum σολοικοφανές. neque enim ibi αὐτὰ ἢ συμβεβηκότα *nominativa* sunt, ut dicit *Philoponus*; sed *accusativa*, ita postulante præpositione κατὰ, quæ in omnibus vulgatis codicibus legitur. Quid igitur sibi ejusmodi animadversione vult *Philoponus*? inexplicabilis ut dixi, est difficultas, nisi mendum dicamus esse in *Philoponi* verbis, & corruptos esse codices nostros. Profecto enim, non καθ' αὐτὰ sed ἢ αὐτὰ, ἢ συμβεβηκότα τέτοις, supple στοιχεῖα, legit *Philoponus*. quo pacto ad rem est ejus animadversio. Porro exoritur alia dubitatio, eane exemplaria *Aristotelis*, quæ habebat *Philoponus*, corrupta eo loco fuerint; an quæ nos in manibus habemus. Mihi quidem nulla hic hæsitatio est, quin nostra potius, quam quæ tempore *Philoponi* exstabant, vitiosa censerī debeant. Proinde me quidem auctore emendabitur is locus *Aristotelis* ad eam lectionem, quam in suis libris

libris

libris habuit *Philoponus*; ipsa etiam *Philoponi* verba eandem injuriam passa, eandem opem implorant. Nec vero obstare debet, quod *Simplicius* in *commentario* vulgatam κατ' ἀνάγκη agnoscit lectionem. Nihil enim aliud inde sequitur, nisi jam tum eo tempore, quo *Simplicius* scribebat, inolevisse eum errorem in libris *Aristotelis*. At *Philoponus* ut Grammaticus & diligentia in literis singulari, potuit nactus esse meliora antigrapha iis, quæ habuit *Simplicius*. & mihi facile persuadeo.

Ac de locutione porro non est, quod quisquam recuset, tanquam aliena ab elegantia *Aristotelis*: quippe non esse insolentes Atticis auribus hujusmodi tropos, & pericula dictionis, ex aliis intelligi potest. Non solum igitur *Homerus* hoc genus non reformidavit eo in versu, quem citat *Philoponus*; & in isto *Iliad.* 6.

Ἄμφω δ' ἐζομένω, γεραρώτερος ἦεν Ὀδυσσεύς.

Ambo autem sedentes, venerabilior erat Ulysses.

Sed neque *Hippocrates* in 3. *Epidem.* hac sententia: Πυθίων, ὃς ἄκει παρὰ γῆς ἱερὸν, ἤρξατο τρέμειν ἀπὸ χειρῶν. Et lib. 5. *Histor.* 1. ἐν Ἡλίδι, ἡ τῆ κηπώρε γυνή, πυρελὸς εἶχε ἀντὶν ξυνεχῆς. Idem *Aristoteles* in 3. *Historiarum de Animalibus*: Αἱ δὲ ἡπειρωτικαὶ βόες αἱ μεγάλαι, ἐδάλλεται ἐκάστη ἀμφοτέρω. pro τῶν ἡπειρωτικῶν. Quin hoc inter sermonis virtutes ponit *Dionys. Halicarnassensis* in libello elegantissimo περὶ Ἑρμηνείας, huncque ipsum *Homeri* versum ex *Odyss.* proponit: Οἱ δὲ δύο σκοπέλοι, ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἰκάνει. πολὺ γὰρ (inquit) μεγαλειότερον ἐναλλαγείσης πλώσεως, ἢ εἴπερ ἔτως ἔφη, τῶν δὲ δύο σκοπέλων ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἰκάνει. i. *Multo enim grandius est mutato casu, quam si sic dixisset: duorum scopulorum unus in caelum &c.*

CAPUT V.

Emendatus Eunapii locus in Ædesio.

Auctor ille in vita Ædesii data occasione quædam attingit sane stupenda de Sosipatra, fæmina supra viros disciplinis omnibus excellenti; quemadmodum scilicet patris permisso primis pueritiæ annis educata fuerit, atque instituta in agro, duorum ignotorum hominum cura, senum mendicorum habitu, quos dæmones quosdam fuisse postea certis conjecturis compertum sit. Nam quinque annorum spatio tantum eruditione profecisse visa est puella, ut stupori esset omnibus. Ingressus eorum & prima notitia ex agri, cujus sibi culturam aliquandiu permitti a villico impetraverant, inusitato proventu, ut miraculo percussus Sosipatræ pater fundi dominus senes colonos videre vellet, invitaret, & mensæ adhibitos prolixè acciperet. Qui Sosipatræ tum primum conspectæ forma capti, patri ejus de opera, quam sibi in agro excolendo præbuerant, ac beneficio accepto, gratias agenti hunc in modum respondent: Ἀλλ' ἡμεῖς, τὰ μὲν ἄλλα κρύφια καὶ ἀπόρητα πρὸς ἑαυτῶν ἔχοντες, καὶ ταυτησὶ τῷ ἐπαινουμένῃς εὐνοίας ἔστι γέλωσ καὶ παίγνιον τι μετ' ὀλιγωρίας τῶν παρ' ἡμῖν πλεονεκτημάτων.

Ita in excusis codicibus leguntur hæc verba, si quid intelligo, mendose. Quod & versio *Hadriani Junii* indicat, qui ex iis contrariam auctoris menti plane sententiam expressit, quod mendam iis impressam non animadverteret. Ita enim vertit: *Cetera, inquit, occulta & secreta apud nos continemus, atque humanitatem istam laudatam, quasi pro ridiculo habemus, & beneficia in nos cummulata pensi non facimus: at si mensæ istius & munerum vicem a nobis tibi reponi, non pecunia-*

cuniarum &c. Ceu hospites humanitatem patris familias & lautitias aspernentur: iisque verbis ipsimet significant: quo nihil superbius fieri potuisset? talem etenim sensum objicit animo hæc interpretatio. Cum contra ipsi operam suam Domino præbitam in culturæ agri, totumque istud portentosæ ubertatis beneficium extenuent, ac nihili æstiment, præ iis quæ eidem facere velint, quibusque mensæ hospitalis humanitatem remuneraturi sint. Ita igitur; hic locus vertendus fuit: Cetera quæ sunt occulta, nec commemoranda, (supple: beneficia in te a nobis collata) apud nos quidem continemus, hoc est: declarare super sedemus: atque istam benevolentiam laudatam, (hoc est: quam tu tantopere commendas, nostram videlicet) pro ridiculo & ludo habemus, & negligentia prope loco, præ iis, quæ penes nos sunt opibus & emolumentis: hoc est: pro ea quam habemus facultate homines beandi. Sic autem emendo hunc locum: Καὶ ταυτησὶ, scribe, καὶ τὸ ταυτησὶ τῆς ἐπαινουμένης εὐνοίας; qui articulus omisus sensum abstulit. Ita Græci loquuntur, τὸ τῆς εὐνοίας pro εὐνοια. Euparius ipse in Oribasio: καὶ ἦν αὐτῷ τὸ λεγομένης συμφορᾶς, εὐδαιμονίας ἀπάσης πρόφασις. Rursus hæc; μετ' ὀλιγωρίας τ' πρὸς ἡμῖν πλεονεκτημάτων, perperam & nullo sensu conjuncta sunt. Quin post nomen ὀλιγωρίας, punctum, vel certe virgula apponi debet, tum quæ fugerunt, voces retrahendæ, Πρὸς τὰ τῶν παρ' ἡμῖν πλεονεκτημάτων. Etenim comparatio: præ iis quæ nos tibi addere possumus. Sic planus efficitur locus.

CAPUT VI.

Locus alter Eunapii corruptissimus ex conjectura restituitur.

Idem Eunapius in vita Maximi, qui magus primi nominis, illis temporibus fuit, hujus merita supplicia, quibus post parabatæ mortem est affectus, referens, sic eorum acerbiter, per comparationem amplificat: *Μικρὰ γὰρ κ̄ Περσῶν λεγομένη σκάρφενσις· κ̄ οἱ γυναῖκες οἱ τῶν ἀρσένων ἀλισμοὶ πρὸς ἐπιφερομένας ὀδύνας τῆ σῶματι.* Quæ verba sic Junius vertit: *Nam scaphismus supplicium Persis usitatum præ tormentis huic allatis parvum fuerit: taceo muliebria & procacia tormentorum ludibria, dum exquisitis pænis corpus differunt.* Ubi ἀλισμὸς ludibria interpretatur: credo quia sales interdum pro jocis & dictis usurpamus. Est. at quamobrem muliebria, & quid sibi hoc epithetum vult? scilicet mulieres salibus magis & dictis abundant, quam viri? nugæ. genus supplicii temporibus illis usitatum notat Eunapius: cujus in actis Martyrum sit mentio. non contenti enim eorum, quos atrociori pœna dignos censerent, corpora laniare, vulneribus salem affatim infulciebant, ut iis mos, qui macctatarum suum carnes saliunt. Quocirca emendo; & pro his, κ̄ οἱ γυναῖκες, quæ ut docui, bonum sensum non recipiunt, rescribo, κ̄ οἱ γὰρ θεοὶ, & *Sulla Salsura*. Sed & male ἀρσένων legitur, pro, ἀρσένων, coquorum. Hesichius ἀρσένων, μάγειρος. Παρὰ τὸ διαρτῶσαι, ὃ ἐστὶ μερῖσαι, inquit, auctor Etymologici. Est enim coqui, secare carnes. Quo spectat obscœna Halagabali vox apud Lampridium, *concide magire*. Sed & in opprobrium crudelitatis, μάγειρος nonnunquam appellatio trahitur: ut apud

apud eundem *Eunarium*, qui hac ipsa in vita *Maximi*, de quodam Festo loquens *Maximi* inimico, Φονικὴν ἴνα καὶ μαγειρώδη ψυχὴν appellat. De scaphismo & quod genus supplicii fuerit, vide *Plutarchum* in *Artaxerxe*.

CAPUT VII.

Alia macula ex ejusdem auctoris codice deterfa.

MIhi quoque mendosum sonant hæc apud eundem *Eunarium* in *Magno*, qui medicinæ scientia clarus iis temporibus fuit: Ἀκροάτης δὲ γενόμενος Ζήνωνος καὶ τῆ περὶ τῶν σωμάτων τῶν προαιρετικῶν φύσει τὸν Ἀριστοτέλην ἐς τὸ δύνασθαι λέγειν συνεφελευσάμενος, σιωπᾶν μὲν ἐν τῷ λέγειν τὰς ἰατρὰς ἠνάγκαζε &c. quæ sic *Junius* Latine convertit: *Zenonis auditor (fuit) qui nativa mole Aristotelem provocare potuit ad differendum de corporibus electivis, & quibus ad arbitrium vires suppetunt, in dicendo cogebat Medicos tenere silentium &c.* Ceterum hæc interpretatio neque bonum in se habet sensum, neque vim Græcorum verborum satis exprimit: vel potius toto, quod ajunt, cœlo a mente auctoris discedit. Sed nec quæ *electiva corpora* ibi dicantur, intelligo, monstri hæc similia mihi videntur. Nec minus errat, cum hæc verba, Τῆ φύσει συνεφελευσάμενος τὸν Ἀριστοτέλην in eam partem accipit, tanquam *Magnus* iste nativa, ut loquitur, mole, sive ingenio provocare potuisset *Aristotelem* facultate differendi de corporibus: quæ in mentem nunquam vel per somnium venisse *Eunario* quovis sacramento affirmare ausim. nonnullorum etiam transpositio verborum obscuriorem effecit sententiam. Ne diutius lectorem morer, sic mihi locus hic videtur legendus; Καὶ τὸν

τόν Ἀριστοτέλην ἐς τὸ δύνανται περὶ τῶν σωμάτων, καὶ τῶν προαιρε-
 τῶν λέγειν, τῇ φύσει συνεφελευσάμεν. cetera plana sunt,
 id est, ad verbum: *Cumque Aristotelem propria natura sive
 ingenio socium adiutoremque adjunxisset, ad hoc, ut posset de cor-
 poribus & aliis quæ sunt proposita, supple, Medicis ad conside-
 randum, & significat valuisse ingenio Magnum, tamen no-
 vas ad disputandum ex Aristotelis doctrina & inventis vires
 sibi comparasse, eoque subsidio in tantum inditam sibi a
 natura facultatem auxisse, & corroborasse, ut eo disputan-
 te ceteri Medici subistere non possent, & silentium tenere
 cogerentur. Verum ut ibidem notat Eunapius, vir ille ver-
 borum tam fœcundus: remediorum inops & prorsus steri-
 lis erat, felix animi, infelix operum. totus ex eorum Me-
 dicorum secta, quos Galenus com. 3. ad lib. Hippocr. κατ' ἰη-
 τρεῖον. λογικὸς ἰατρεὺς vocat, hoc est, Medicos rationales:
 qui operum artis ignari solis disputationum ambagibus stu-
 dent. Ita enim hos describit eo loco Galenus: Τῶν μὲν ἐργ-
 γων ἢ τέχνης ἀπειρῶς ἔχοντες ὅτι τὸ σοφιστικὸν εἶδος ἐκτρε-
 πόμενοι. In sexto autem libro Θεραπευτικῆς μεθόδου, eos-
 dem simpliciter σοφιστὰς appellat. Quorum plerisque ad-
 eo eorum, quæ in medendo usu veniunt, imperitos fuisse
 testatur, ut quærent inter se, & disputarent, quam-
 obrem fracturæ capitis callo non obducantur. quorum va-
 nitatem acriter Galenus ibidem coarguit: hisce verbis Οὐκ
 ἔστιν ὁ λόγος ἔτι φίλος, οἷον οἱ μηδὲν ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων εἰδόν-
 τες σοφισαὶ ζητῶσι, διὰ τί τὰ ἢ κεφαλῆς εἰ παύεται κατὰ-
 γμαλα; παύεται μὲν γὰρ, ὡς ἐλέλις. καὶ ὑμεῖς ἔτι εἰς ἐληρώ-
 δεις, ὡς τῶν ἐκ ὄντων λέγειν αἰτίας. i. Hic sermo non est le-
 vis & vacuus; qualis sophistarum, qui nihil de iis quæ sunt, co-
 gnoscetes, quarunt causam, propter quam callum non ducant
 capitis fracturæ? Ducunt enim, o boni, vos autem tam futiles
 estis, ut eorum quæ non sunt, causas reddatis.*

Verum tamen multos in hoc albo præstantes existisse in-
 genio & sapientia viros scimus. Avicennam quidem hanc
 metam

metam in medicina haud transgressum propemodum constat: de quo sic *Matthæus Gradus* in prima parte, capite 3. in Nonum *Almanzor*is iudicat: *Avisenna* fuit Medicus magnus ratione, sed inexpertus re: unde omnia quæ per rationem vidit possibilea, admittit tanquam vera, licet nunquam, fuerint nec sint: maxime in causis: & possibilea intelligit, quæcumque non formaliter includunt contradictionem. Nec iniquam hanc censuram dicet, qui superstitiosissimam illam humorum corporis humani divisionem ab *Avisenna* traditam *Fen. 1. Doctrin. 4. cap. 1.* legerit; qui dolorum quindecim genera ab eo distingui norit; & super duabus convulsionis causis ab *Hippocrate* & *Galeno* proditis, tertiam excogitatam. Quam tamen *Cæsar Scaliger* strenue defendit, in comment. ab lib. *Aristotelis de Histor. Animal.* ubi de causis convulsionis: Neque vero (inquit) hoc latuit *Avisennam*, quem isti barbarum vocant, ipsi nihil aliud quam Latini, ac nescio an id quoque sint assecuti. Is enim tertiam a repletionem & inanitionem spasmi causam, caliditatem nimirum absque materia agnoscit. In omnibus *Galeno* par, & lingua sua fortasse eloquentior: quippe nobilissimus, atque summo studio educatus; in multis diligentior, in hoc etiam superior. Is vero Philosophus, quicum *Galenus* ne comparari quidem possit. Sed ipse *Scaliger* vix λογικὸν ἰατρὸν excessit, quicquid prædicet ipse de admirandis suis curationibus, & ejus fide, *Josephus* filius. Nimis bonus fuit Philosophus, nec tantum literarum in clinicum & occupatum Medicum cadit. Sibi quidem ipsum ægrotanti per medicandi imprudentiam, & præpostera victus ratione causam mortis attulisse *Josephus Scaliger* testatur. In quo *Avisennam* suum imitatus videri potest, qui simili ignorantia periit. Nec desunt, qui *Galenum* ipsum in eundem λογικῶν ἰατρῶν ordinem redigant. Scit Deus. *Averrois* fatetur de se ultro in septimo eorum librorum, quos *Colliget* vulgus appellat, cap. 6. Ego, inquit, non studui ei scientiæ (medicinæ) ut videar mihi in ea ef-

se sufficiens: & alibi negat se in eorum numero esse qui ægris remedia adhibent.

Sed duo λογικῶν ἰατρῶν genera distingui debent: unum eorum, qui altioribus disciplinis occupati, nec medicinæ expertes esse volunt: verum a studiis abstrahi metuentes, medendi usum aliis facile concedunt, scientiam sibi reservant: Quo in genere *Avicenna*, *Avenrois*, *Scaliger*, *Cardanus* & alii complures viri magni nomen professi sunt suum. Alterum eorum qui *clinici* proprie dicuntur, quod ægris affideant medendi & lucrandi causa, totique in opera artis incumbant. Utrumque genus utile, prius nobilitate antistat: quod *Magnum* hunc *Eunapio* celebratum infecutum liquet: tametsi inter Medicos alios versaretur, sed non sine invidia, cum minus doctorum successus videret. Quin ipsas aliorum curationes calumniari solitum ibidem *Eunapius* testatur: Ὡς περ οὖν οἱ παλαιοὶ φασὶν Ἀρχίδαμον, εἰ Περικλέης εἶη δυνατώτερος, ἐρωτώμενον, ἀλλὰ καὶ καλαβᾶλλον Περικλέα, φᾶναι, λέγων ἐκεῖνα ὅτι μὴ καλαβέβληται, νενίκηκεν, οὕτω καὶ τὰς θεραπευθέντας ὑφ' ἐτέρων, ἀπεδείκνυ Μάγνῳ ἐτι νοσοῦντας. οἱ δὲ ὑγιαίνοντες καὶ ἐρρωμένοι, χάριν ὠμολόγουν ταῖς θεραπεύσεσιν· ἀλλ' ἐκράτει τῶν ἰατρῶν μέχρι τῆς σόμας καὶ τῶν ἐρωλήσεων. i. *Quemadmodum autem memorant veteres, Archidamum interrogatum, nunquid Periclem viribus superaret: respondisse, quin liceat Periclem prostraverim, nihilo minus vincit, humi se dejectum fuisse negans & id spectatoribus persuadens. Eodem modo curatos ab aliis Magnus demonstrabat, adhuc morbo teneri. Hi vero pristina valetudini redditi & jam sospites nihilo secus Medicis suis gratias habere se testabantur: sed Magnus verbis & questiunculis os Medicis obstruebat.*

Porro hujus dicti non illepidi meminit *Plutarchus* in *Pericle*, unde accepit *Eunapius* comparationem: nisi quod non *Archidamo* id tribuit *Plutarchus*, sed cuidam *Thucydidi Milesio*, qui tempore *Periclis Athenis* rempublicam pariter

MISCELL. OBSERV. CAP. VIII. 101

pariter administravit, non eadem quidem sentiens, attamen auctoritate hæud multo inferior. Alioqui verisimile non est, Archidamum regem Laedæmoniorum, Athenis cum *Pericle* unquam luctatum fuisse; aut hunc Lacedæne cum Archidamo. Non dubium igitur quin ibi corruptus sit textus *Eunarii*. Desunt enim quædam: nempe nomen proprium *Θουκυδίδης*; & præpositio ὑπὸ. Sic autem restituto hunc locum: Ὡσπερ οὖν οἱ παλαιοὶ φασίν, *Θουκυδίδη ὑπ' Ἀρχιδάμου*, &c. Sed & male eodem loco scriptum est in indicativo, καὶ καταβάλλω, pro conjunctivo, καταβάλλω. neque enim unquam particula, ἂν cum indicativo jungitur: male etiam in eodem contextu, ἐκεῖνα, pro ἐκεῖν.

CAPUT VIII.

Lacuna in commentario Simplicii ad lib. 4. φυσικῆς ἀκροάσεως suppletur.

Doctus ille interpres in bene longa & eruditissima digressione ad 4. φυσικ. ἀκροάσεως, diversas veterum philosophorum de loci natura opiniones referens, sic has distribuit ac iusta divisione comprehendit: Ἰσέον ἔν' ὅτι ἄπερὶ λόπου τι γραψάντων, οἱ μὲν σῶμα τὸν τόπον, οἱ δὲ ἀσώμαλον ὑπέθεντο. σῶμα μὲν ὡς Πρόκλ. ὁ ἐκ τῆς Λυκίας φιλόσοφος. τῶν δὲ ἀσώμαλον λεγόντων, οἱ μὲν πάντη ἀδιάστατον, οἱ δὲ διασάλλον λέγουσι· καὶ τῶν πάντη ἀδιάστατον, οἱ μὲν ὑποκείμενον τοῖς σώμασιν, ὡς ὁ Πλάτων, τὴν ὕλην λόπον λέγων· οἱ δὲ τελεσιουργὸν τῶν σωμάτων, ὡς ὁ ἡμέτερος Δαμάσκιος. τῶν δὲ διασάλλον λεγόντων, οἱ μὲν ἐπὶ δύο διεσῶτα, ὡς ὁ Ἀριστέλης τε καὶ ὁ περὶ παλ. ἀπας. καὶ τούτων οἱ μὲν πάντη ἀδιάφορον, καὶ πολὲ

ἢ ἀνευ σώματος μένον, ὡς οἱ περὶ Δημόκριτον ἢ Ἐπίκουρον· οἱ
 δὲ διάστημα ἢ ἀεὶ σῶμα ἔχον, καὶ ἐπιήδειον πρὸς ἕκαστον. ὡς οἱ
 κλεινοὶ Ἰῶν Πλατωνικῶν καὶ ὁ Λαμφακηνὸς Στρατόν. Sane lu-
 culenta divisio, sed ut dixi, mutila & debilis, ut jam de-
 monstrabo: sed eorum gratia, qui Græca non intelligunt,
 hæc eadem Latinis verbis exprimam: Scire igitur convenit,
 eorum qui de loco scripserunt, varias ferri opiniones. Quidam lo-
 cum corpus, alii incorporeum posuerunt: corpus quidem ut Pro-
 clus & Lycia philosophus: qui autem incorporeum dixerunt, par-
 tim dimensionibus carere ajunt: partim esse extensum. Rursus
 eorum qui dimensione omni spoliant, alii corporibus subjectum
 volunt, ut Plato qui materiam locum dicit: alii perficere cor-
 pora, ut noster Damascius. Qui autem extensum dicunt, hi aut
 bifariam tantummodo extensum ponunt, ut Aristoteles & omnes
 Peripatetici. Et horum nonnulli omni ex parte indifferentem do-
 cent, & quandoque corpore omni vacantem: ut Democritus &
 Epicurus: alii esse quidem intervallum, sed corpus semper habens,
 & ad unumquodque corporum suscipiendum aptum: quæ illu-
 strium quorundam Platoniorum, & Stratonis Lampfaceni sen-
 tentia est. Nunc hanc divisionem mutilam esse ostendo in
 eo membro, quod est ordine quintum. estque opinio eo-
 rum, qui incorporeum simul & extensum locum dicunt.
 Quippe hoc subdividi manifestum est; cum enim eorum,
 qui locum incorporeum & extensum dicunt, nonnulli bi-
 fariam tantum extensum velint, puta Aristoteles & Peripa-
 tetici; quod est prius membrum subdivisionis, profecto
 alterum huic respondens subjungi debuit, nempe eorum
 opinio qui trifariam extensum dicunt. quæ subdivisa rur-
 sus, in duas opiniones abit: unam eorum, qui indifferen-
 tem, hoc est, undiquaque uniformem locum, & modo
 vacuum corpore, modo repletum volunt, statuunt: ut De-
 mocritus & Epicurus: alteram eorum qui semper corpore
 aliquo repletum contendunt. Quare post hæc verba, καὶ
 περὶ τοῦ ὅτι, quibus prius subdivisionis membrum fi-
 nitur,

nitur, citra ullam dubitationem, retrahenda verba, quæ hinc fugerunt: hæc scilicet: οἱ δὲ ἐπὶ τῆλα, vel τρι-
χῆ, supple, διεσῶτα.

Ceterum quod *Proclus* locum in numero habet corpo-
rum, commune illi est cum aliis nonnullis, novam cor-
poris indolem fingentibus, quod naturam sibi habeat suam
specificam & dimensiones; sed sine materia; ceu formam
per se subsistentem, sed corporatam, nempe extensam, fi-
guratam: a quo figmento, non multum abest *Averroris*
de opinio de corpore cœlesti in libro *Substantia orbis*. De
quo est faceta vox *Casaris Scaligeri*, idem esse, ac si quis pa-
nem esse dicat sine farina. Hoc autem dicit in *commentariis*
libri primi *de plantis*, notatque ibidem non absimilem *Jam-
blichii* sententiam: in cœlo materiam, aut nullam, aut si
ex hac nostrati constat, adeo immutatam, ut effecta sit for-
ma. Hoc est, ut verbis inde natis signat *Scaliger*: for-
mascere materiam ibi: apud nos formam materiafcere. Ad
hunc modum *Proclus* locum esse corpus vaticinabatur, sed
longe diversum a locatis, extensum quidem, velut alia,
sed capax aliorum, non impenetrabile: sed per omnia ex-
pansum, omnia certa lege atque ordine continens.

Notanda & hæc divisio: οἱ μὲν πάντα ἀδιάφορον, ἢ
πότε ἀνευ σώματος μένον: οἱ δὲ διάστημα αἰεὶ σῶμα ἔχον, ἐπι-
τήδειον πρὸς ἕνατον. Quid est locum esse ἀδιάφορον undi-
que? Est esse penitus omni ex parte uniforme & ejusdem
rationis spatium, totum sui simile, omnis varietatis & diffe-
rentiæ expers. Quæ communis fuit, ut ibidem dicitur,
Democriti & *Epicuri* de loci natura hæresis. Sed *Democritus*
in eadem opinione tuenda, multo fuit *Epicuro* prudentior:
quam enim posuit hypothesein huic nihil postea superædifi-
cat repugnans, quodque ipsam destruat: ut *Epicurus* qui
incredibili stupore, in spatio vacuo & ubique eodem, ato-
mos deorsum & in unam duntaxat partem, motu gra-
vium deferri pertendit. *Democritus* autem temere & casu in

omnem partem moveri voluit. Futile quidem conamen-
tum, sed tamen hypothefi congruens. Nam si vacuum il-
lud spatium, in quo omnia corpora sunt & moventur,
πάντη ἀδιάφορον, omni ex parte est uniforme, qui fieri
potest, ut atomi omnes deorsum tantum suapte natura fe-
rantur: cur enim potius deorsum, quam sursum, quam
dextrorsum, quam sinistrorsum? Immo vero quis sanus
in spatio immenso & uniformi has differentias admittat?
Quanto probabilius alii, quorum ibidem fit mentio, qui
spatium itidem quoddam amplissimum pro loco assignan-
tes semper corporibus plenum censent, ei autem occul-
tas inesse *ἑπιτηδεϊότητας*, hoc est, proprietates quasdam,
& habitudines ad unumquodque corporum naturalium re-
cipiendum & continendum dixerunt. Probabilius, in-
quam, id, si quis hanc opinionem Epicureorum stolidæ
hypothefi comparet. An verum, dubito: mihi videor
prospicere animo aliquid de natura loci nondum cuiquam
fatis explicatum. Sed hæc disputatio aliud tempus po-
stulat.

CAPUT IX.

Menandum sublatum ex eadem Simplicii digressione.
τόπος, hoc est, locus, idem interdum valet quod
περιοχή. quid sit περιοχή in divinis?

Simplicius in eadem parabasi quandam lo-
ci acceptionem *μυσικολέξαν*, & metaphysicam
indicans, pro complexu scilicet, & compre-
hensione intelligibili multarum proprietatum
in iis, quæ naturam transcendunt, hunc *Orphei* versum pro-
fert:

Τοῖον

Τοῖον ἐλῶν διένειμε θεοῖς, θνητοῖσι τε κόσμον.

Tum subdit: Καὶ ἡ περιοχὴ ὅ τῶν ἐκεῖ λέγεται πολλάκις. διὸ καὶ τὴν Συρίαν ἀταράτην, τόπον θεῶν καλοῦσιν, καὶ τὴν Ἰσραὴλ ἰσραήλ, ὡς πολλῶν θεῶν ιδιότητος περιεχούσας. Quid sibi vult hoc monstrum vocabuli ἀταράτη? Nemo expediat, mendum igitur est: verior lectio ἁσάρτη, vel ἀταργάτη. Prius nomen habemus in sacris libris, nempe in 3. Regnorum cap. xi. ubi de Salomonis idololatria: *Cumque jam esset Senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur deos alienos, & paulo post: colebat Salomon Astartem Deam Sidoniorum.* Rursus lib. 4. cap. 23. alio flexu de eodem idolo: *Excelsa quoque qua erant in Jerusalem, ad dexteram partem montis offensionis, qua edificaverat Rex Israël Astaroth, idolo Sidoniorum.* Hujus & Varro meminit in 4. de Lingua Lat. *Principes dei Calum & Terra: hi dei iidem, qui in Aegypto Serapis & Isis; qui sunt Tautes & Astarte apud Phœnicas.* ad quem locum Scaliger in conjectaneis: *Astarte vero (inquit) ea est, qua Astarot in divinis literis vocatur. Id Phœnicum lingua sonat greges καὶ τὰ μῆλα. Tanquam suspiceris dictam a victimarum multitudine. Ea colebatur a Sidoniis, sicut Dagon a reliquis Phœnicibus & Assyriis.* Hanc esse Lunam putat Lucianus in lib. de Syria Dea: alii Europam Agenoris filiam, Sororem Cadmi.

Mihi potior conjectura, legi debere eo loco *Simplicii*. Ἀταργάτην, ut sit nomen Deæ Ascalonitarum, de qua apud Strabonem lib. 16. alio nomine *Derceto* vocabatur. Sequenda enim sunt scripturæ vestigia. Hic autem non est discrimen, nisi unius literæ tantum, quæ excidit, nempe γ.

De Atargate, Macrobius sic in 1. Satur. *Et ne sermo per singulorum nomina Deorum vagetur, accipe quod Assyrii de Solis potentia opinentur. Deo enim, quem summum maximumque venerantur, Adad nomen dederunt. Ejus nominis interpretatio significat, unus. Hunc ergo potentissimum adorant Deum.* Sed subjungunt eidem Deam nomine Atargatim: omnemque

potestatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, Solem, Terramque intelligentes. Et paulo post: Atargatis simulacrum sursum versus reclinatis radiis insigne est, monstrando radiorum vi superne missorum enasci, quacumque terra progenerat. Quibus verbis videtur indicare, eo nomine hacque forma adumbratum ac cultum fuisse apud Assyrios terræ numen. At *Simplicius* altioris & theologicæ intelligentiæ occulta rimatus ex *Orpheo* Locum Deorum exponit, qui scilicet in se multorum Deorum proprietates comprehendat.

CAPUT X.

Themistii locus ex orationibus, præter doctissimi interpretis sententiam declaratus. Quid sint Platoni Ἰάδες Μῆσαι, quid Σικελικαί;

EXstat is locus in oratione 16. ibi scriptor ille egregius de artium progressu disserens; & quibus incrementis philosophia ad *Platonis* usque & *Aristotelis* fastigium pervenerit; sic horum universæ humanæ sapientiæ principum & magistrorum inventa refert: Καὶ τίς οὐὶω πολυπράγμων ἢ καινολόμος (supple ὡς Πλάτων) ὅς πρῶτον μὲρ σποράδην οἰκῆσαν φιλοσοφίαν ξυνέκισε, ἢ συνήγαγεν ὡς Θησεὺς τὰς Ἀθήνας; τέως ἢ τριχῆ διέτατο, μᾶλλον ἢ Ἰεραχῆ, ἢ χωρὶς μὲρ ἦσαν αἱ Ἰταλιώιδες Μῆσαι, χωρὶς δὲ αἱ Σικελικαί· χωρὶς δὲ ὁ χορὸς τῶν Ἰάδων. αἱ μὲρ τὰ θεῖα μασεύσσαι, αἱ δὲ ὑπὲρ τὴ φύσεως μεριμνῶσαι. Ἰάτων δὲ μακρὰν ἀπεσκήνην αἱ περὶ κακίας καὶ ἀρετῆς. Hæc autem verba *Petavius* hoc modo Latine interpretatus est: *Quis vero æque curiosus ac novitatis appetens fuit?* (ac *Plato*, de hoc enim loquitur) *qui principio sparsim habitantem philosophiam coegit, atque in unum*

con-

contraxit: quemadmodum Athenas olim Theseus. Haecenus vero trifariam, vel quadrifariam potius dissipata fuerat. Ac seorsim quidem Italica Musae erant, seorsim Siculae, seorsim & Ionicae chororum suum habebant. Quarum aliae in solarum rerum divinarum investigatione constiterant, aliae quae naturam superant, indagabant; Sed ab iis procul distita erant, quae in vitii & virtutis cognitione versantur. Ita quidem hunc locum vir ille egregius vertit: in notis autem, quas ad eas orationes meditatus est, negat se videre, quam sectam ibi Themistius per Siculas Musas designet, & mendum cubare putat in voce Σικελικαί. verba ejus adscribam: Sed pro Σικελικαί forte an Α'τικαί. Nam Italica secta Pythagoreorum est; qui in divinis maxime rebus occupati: Ionica Thaletis, aliorumque, qui de rerum natura disputarunt: Attica Socratis, qui primus Ethices inventor. Quae sit autem Sicula secta, aut cui parti sit attribuenda, non video. Haecenus ille. Sed non se expedire potuit, & plane ejus mentis frustra est, dum hanc lectionem mendii suspectam habet, in voce Σικελικαί. Ad ejus errorem demonstrandum sufficet proferre locum Platonis, de quo haec sumpsit Themistius, e dialogo scilicet, qui inscriptus est Σοφιστής sive de Ente. Platonis igitur verba haec sunt: Τὸ δὲ παρ' ἡμῶν Ἐλεατικὸν ἔθνος ἀπὸ Ξενοφάνους τε, καὶ ἐπιπρόθεν ἀρχαίμενον, ὡς ἐνὸς ὄντος τῶν πάντων καλεσμένων, ἔτι διεξέρχεται τοῖς μύθοις. Ἰάδες δὲ καὶ Σικελικαί ἴνες ὕπερον Μῆσαι ξυνενόησαν, ὅτι συμπλέκειν ἀσφαλές ἄν ἀμφοτέρω, καὶ λέγειν ὡς τὸ ὄν, πολλὰ τε καὶ ἐν ἔστιν. ἔχθρα δὲ καὶ φιλία συνέχεται· διαφερόμενον γὰρ αἰεὶ ξυμφέρουσι φασι αἱ συνονώτεραι τῶν Μουσῶν. αἱ δὲ μαλακώτεραι, τὸ μὲν αἰεὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν ἐχάλασαν. ἐν μέρει δὲ, τότε μὲν ἐν εἶναι φασι τὸ πᾶν, καὶ φίλον ὑπὸ Ἀφροδίτης, τότε δὲ πολλὰ καὶ πολέμιον αὐτὸ αὐτῷ διὰ νεῖκος τι. Ταῦτα δὲ πάντα, εἰ μὲν ἀληθῶς τις ἢ μὴ τούτων εἴρηκε, χαλεπὸν καὶ πλημμελὲς οὕτω μεγάλα κλεινοῖς καὶ παλαιοῖς ἀνδράσιν ἐπισημᾶν, ἐκεῖνο δὲ ἀνεπίφθονον ἀποφίνασαι. i. Eleatica vero apud nos secta a Xenophane,

phane,

phane, immo & ab antiquioribus originem ducens, omnia que esse dicuntur, ut unum ponit, fabuloseque differit. Iades autem & Sicala Musæ quadam his posteriores, ambo hæc invicem implicare tutius censuerunt, ita ut ens & multa & unum sit, discordia vero & concordia teneatur. Dissidens enim semper consentit, ut Musæ vehementiores canunt. Remissiores autem Musæ semper hæc ita esse, non admodum pertendunt: vicibus vero hocce universum, modo unum & amicium sibi esse propter venerem; modo multa, & sibi ipsum dissidens per discordiam. Ceterum grave est, & culpa affine nos adversus tam illustres antiquosque viros, sive vera, sive falsa dixerint, ferre sententiam. Modo istud, quod dixerant, proferre nulla invidia est.

Hæc ibi Plato juxta Ficini versionem paucis mutatis; in quibus clarus ille divini philosophi interpres suam dignitatem non retinet. Nam hæc: Αἱ δὲ μαλακώτεροι τὸ μὲν εἰς ταῦτα οὕτως ἔχειν ἐχάλασαν, quo spectent, prorsus non intellexit; remissiores vero (inquit) Musæ semper ita solvunt, suspenduntque. Vera interpretatio quam nos substituimus. Plane ad Empedoclem hæc pertinent, qui, ut ex Aristotele discimus, duo principia efficientia omnium rerum ponebat, unum quod Φιλίαν amicitiam & poëtice Ἀφροδίτῃ vocabat: alterum quod νεῖκος, hoc est jurgium & contentionem. Illius vi & potestate aboleri censebat rerum differentias, faciemque universi conflatis quasi omnibus ad molem unam informem redigi, quam Σφαῖρον ipse appellabat. Altero autem dominante molem confusam diduci, genera que cuncta e globo extricata in omnem rerum varietatem efflorescere. Ceterum vicibus peragi hæc tropica, non quemadmodum aliis visum est, aut semper unum: aut semper multa. Quod hic sensus sit Platonis verborum, Aristotelica hæc probant in 8. Natur. Auscultationis: Διόπερ ἑλέλιον ὡς Ἐμπεδοκλῆς, καὶ εἴ τις ἕτερος εἰρηκεν οὕτως ἔχειν, ἐν μέρει τὸ πᾶν ἡρεμεῖν ἢ κινεῖσθαι πάλιν. τάξιν γὰρ ἡδη τὸν ἄνθρωπον ἔχει τὸ τοιοῦτο. Quocirca melius est, ut Empedocles, &
si

si quis alius, sic serem habere dixit, puta vicibus universum quiescere & rursus moveri. Ordinem enim jam quendam habet, quod tale est. Sed & hæc eo in loco Platonis, Εὐμέρει δὲ, τότε μὲν ἐν εἶναι φασι τὸ πᾶν &c, item in isto Aristotelis ἐν μέρει τὸ πᾶν ἡρεμεῖν, ab Empedoclis carmine esse sumpta, ejusdem versus apud Simplicium in commentario ad eum textum non obscure indicant:

Εὐ δὲ μέρει κρατέουσι περιπλομένοιο κύκλωιο.

Ergo apud Platonem Siculæ & molliores Musæ Empedoclem designant, quem natum fuisse in Sicilia, urbe Agrigento, ac de rerum natura versibus commentatum, nemo paulo humanior nescit: per συντωνώλερας autem Μούσας Heraclitum eodem Platonis stilo subindicatum putandum est: Hujus quippe dogma fuit, nihil esse in rebus sincerum, omnia ex contrariis mixta: Συνάψειας ἔλα, ἢ ἔχι ἔλα, συμφερόμενον, καὶ διαφερόμενον, συνᾶδον καὶ διαᾶδον καὶ ἐκ πάντων ἐν καὶ ἔξ ἑνὸς πάντα. ipsamet Heracliti verba sunt citata ab Aristotele in lib. de Mundo, itemque ab Apulejo in ejus libri paraphrasi; hoc est: crispa & minime crispa una vinxeris, consentiens & dissentiens, unum etiam ex omnibus, omniaque ex uno.

Hujus itaque sententiæ tunc eruditissimæ quædam verba ad aurem vellendam lectoribus interponere satis habuit Plato: nempe hæc: διαφερόμενον γὰρ αἰεὶ ζυμφέρεταιί φασι. Sed & ad eundem Heraclitum pertinet epithetum Ἰάδες Ionica: non autem ad Thaletem. fuit enim ex Ionia, Heraclitus, urbe Epheso, una ex iis, quæ in Asia παριόνιον constituebant.

Porro de Musis dubitare, quia non fuit poëta Heraclitus, neque versibus quemadmodum Empedocles scripsit, non est eruditi. Musæ enim ibi nihil aliud sunt, nisi ingenium. Tum quas studiorum præsides Deas eo nomine colebant, has non uni tantum generi disciplinæ, aut studii, sed omni inscribebant, testis Herodotus, qui suas historias Musarum

ἄρουν

favum nominibus vulgavit: testis & *Galenus*, qui in primo de officiis partium corporis humani, de *Socratis* ratione philosophandi sic loquitur: Σωκράτης Μῦσα μιγνύειν αἰεὶ τὴν σπουδὴν ἐν μέρει παιδιᾶς; *Hæc est Musa Socratis, ut semper seriam jocis miscere amet.* Cur autem easdem Musas *Heracliti* συνλωτέρως, *Empedoclis* autem μαλακώτερας appellat? Quia uterque quidem eandem Naturæ legem diversa & opposita in unum contrahendi agnovit: verum *Heraclitus* his nec tempora, nec metas, neque circuitus posuit; sicut *Empedocles* qui miscendis contrariis fatales circuitus assignavit. Nempe idem vidit quod *Heraclitus*. Sed minus firma & constanti mentis acie vicibus interpolans, quod perpetuum est, & quem *Heraclitus* intentum semper tenuit veritatis funem, ipse tanquam manibus præ imbecillitate remissis laxans. Hic est sensus horum *Platonis* verborum: Αἱ δὲ μαλακώτεραι (Μοῦσαι) τὸ μὲν αἰεὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν, ἐχάλασαν.

Dignum etiam animadversione est, in iisdem *Platonis* verbis, quod de *Heraclito* loquens, non simpliciter Ἰάδες: neque de *Empedocle* Σικελικαὶ simpliciter dixit, sed Ἰάδες καὶ Σικελικαὶ ἴνες. *Ionica & Sicula quædam Musa*: ne si simpliciter hæc nomina posuisset, uno quidem *Thales*, & ceteri promiscue ejus sectæ: altero *Siculus* quivis scriptor aut poëta intelligeretur. Male etiam *Petavius* verba hæc *Themistii* eodem loco: Αἱ μὲν γὰρ τὰ θεῖα μόνα μαυέουσαι, αἱ δὲ ὑπὲρ τὴ φύσεως μεριμνῶσαι; sic vertit: *Quarum alie in sola rerum divinarum investigatione constiterant; alie quæ naturam superant, indagabant.* ceu qui res divinas investigant, non etiam ea quæ naturam superent, investigent. Itaque ridicula esset divisio illa *Themistii*, nimirum vir egregius per imprudentiam & aliud agens ὑπὲρ τὴ φύσεως vertit: *supra naturam*, cum deberet, pro aut de natura. Sed hujusmodi παραρῆματα, quam utiliter studio-

forum

forum causa notantur, tam facile *Petavio* & ejus similibus magnis viris condonantur.

CAPUT XI.

Animadversa quadam ex Lactantio de materia partibilitate. Plotini sententia de eadem excussa.

Qui philosophorum scripta non nisi obiter & in transcurso attingunt, summa ope cavere debent, ne cum iis manum disputando conferant, nisi se deridendos, iis qui intelligunt, præbere volunt. *Lactantius Firmianus* cujus nota omnibus facundia est, cum se a rhetoricis exercitationibus, subito religionis amore impulsus, ad philosophiæ & theologiæ studia contulisset, non contentus inde pro captu haurire, insuper philosophos & ceterarum disciplinarum altiorum professores passim provocat, cum interim nihil ad id certamen, præter stilum, afferre posset: Itaque eorum opiniones erroris damnans, non raro in pudendos ipse errores incidit. Mitto quæ adversus receptam & verissimam de *Antipodibus* opinionem differit lib. 3. de *Fals. sapientia*: quæ item de *Ira Dei* (quem illi plane iratum fuisse oportet, cum tam absurda & impia de ipso effatiret, hunc vere ira moveri, quemadmodum nos, nisi quod semper juste; profiteri ausus; philosophos qui aliter sentiant, tota via errare. o hominis confidentiam!) unum modo ejusdem locum ex libro de *origine erroris* cap. 9. expendere placet, qui unus instar omnium esse potest, nosse volentibus *Lactantii* acumen & captum in philosophia. Ita igitur in philosophos antiquos materiam infectam & sempiternam ponentes disputat: *Materia vero semper fuisse non potest, quia mutationem non caperet, si fuisset. Quod enim*

nim semper fuit, semper esse non desinit: & unde abfuit prin-
 cipium, abesse hinc etiam finem necesse est. Quin etiam facilius
 est, ut id quod habuit initium, sine careat, quam ut habeat fi-
 nem, quod initio caruit. Materia ergo si facta non est, nec fieri
 ex ea quicquam potest. Si fieri ex ea non potest: nec materia qui-
 dem erit: materia enim est, ex qua fit aliquid. Omne autem ex
 quo fit, quia recipit opificis manum destruitur, & aliud esse in-
 cipit. Ergo quoniam finem habuit materia, tum cum factus est
 ex ea Mundus; & initium quoque habuit. Nam quod destrui-
 tur edificatum est, quod solvitur, alligatum, quod finitur, in-
 coeptum est. Si ergo ex commutatione ac sine materia colligitur
 habuisse principium, a quo alio fieri nisi a Deo potuit? Metuo
 ut substet Aristoteles, ut alii philosophi, qui materiam
 primam omnium rerum naturalium, neque fieri, neque
 corrumpi posse docent. Omissio joco, non puto aliquid sto-
 lidius hoc genere argumentandi cogitari posse. sic enim
 brevius hæc ratio colligi potest: quicquid destruitur, ini-
 tium habuit; materia cum ex ea fit aliquid, destruitur; a-
 liud enim esse incipit: ergo materia habuit initium:
 igitur a Deo: Deus igitur materiæ opifex. Ut scholarum
 more respondeam: majore propositione concessa; nego
 minorem; materiam, scilicet, cum ex ea aliquid fit, de-
 strui. Si ita est, necesse erit æs aut marmor, cum ex iis sta-
 tua efficitur, perire. Quod si non pereunt, non video
 quid necesse sit materiam primam destrui & perire, cum ex
 ea fiunt lapides, plantæ, animalia & cetera naturæ opera.
 immo vero jam tum periisse cum Mundus factus est. Præ-
 terea ita arguit, tanquam philosophi materiam fuisse ante
 Mundum ponerent. corrumpi tamen Aristoteles materiam
 dicit in primo φυσικῆς ἀρχαίας. Sed κατὰ συμβεβηκός, cum
 ex uno composito aliud prioris forma destructa gignitur:
 sed si per accidens est hæc corruptio; igitur manet ma-
 teria, cui hæc corruptio accidit. Desino, ne nu-
 gis confutandis tempus ipse perdam. Causa erroris:
 quia

quia quid sit materiam mutari & pati ab opifice, ignoravit *Lactantius*: putavit enim hoc, quod pati dicimus, uno modo usurpari. Sed hoc *Lactantium* ignorasse, venia sit. Quid dicam de *Plotino*, profundissimi ingenii philosopho, & in omni disciplinarum genere apprime versato? obtupesco equidem, cum hunc coryphæum ambiguo unius vocis significatu in contrarium plane errorem circa materię patibilitatem prolapsus video. Quod enim materiam neque fieri neque destrui posse cum aliis philosophis intelligebat, negavit omnino hanc pati, ne si pati fateretur, corrumpi etiam cogeretur fateri. Sic igitur in 6. lib. *Enead.* 3. disputat: Τὸ γὰρ πῦρ ἐφθάρη φάμεν, ἔχῃ ἢ ὕλη. ὡς καὶ τὰ πάθη περὶ τὸ περὶ ὃ καὶ ἡ φθορά. ὁ δὲ γὰρ εἰς φθορὰν, ἢ παραδοχὴ τῶν πάθων, καὶ τέτω τὸ φθείρεσθαι, ἢ καὶ τὸ πάσχειν. τὴν δὲ ὕλιν φθείρεσθαι ἔχῃ οἶον τε. Ita unum vitans errorem, in alium incidit. Quis igitur non vehementer miretur, hominem ad omnia philosophię arcana admissum, mysteriis omnibus initiatum, qui omnes veterum sapientum bibliothecas penetraverat, excusserat, pectore gerebat, quid sub nomine hoc πάθη ambiguitatis lateret, non perspexisse: & tanquam uno prorsus modo usurparetur a philosophis, negasse tam præcise istud in materiam convenire. Atqui non debuit vir tantus ignorare, nec potuit, duplex esse πάθη apud philosophos: & quo aliquid dum patitur, removeretur a proprio ingenio, ut in aliam naturam transeat, quod nihil aliud est, quam destrui & in interitum ruere: quo pacto sane lignum patitur, cum actione ignis mutatur: admotum itemque aqua, & cetera quę ἀλλοιῦσθαι, hoc est alterari dicuntur. Sed & πάθη de iis usurpatur, quę in meliorem transferuntur statum, & congruentem sibi actum & perfectionem aliunde suscipiunt, qua mutatione (si est mutatio dicenda) naturam propriam neutiquam deponunt, sed potius consummant: talis impressio est visibilis formę in oculum.

lum. Nam tunc patitur visus & in meliorem adducitur conditionem: perficitur enim, dum actu videt. Hoc posteriore modo philosophi materiam pati intelligunt: dum enim ex ea aliquid fit, plane ex informi speciosa efficitur, formæ susceptione: hoc autem modo non interit, sed in suo ordine completur.

CAPUT XII.

*Emendatus Porphyrii locus, ex libro περι τῶν πρὸς τὰ νόη-
τα ἀφορμῶν.*

REcte Muretus lib. 8: *Var. Lect.* cap. 4. admonet, nullam esse mendam tam dictu exiguam, quam non magni intersit tolli e bonorum auctorum libris. Sequar ejus consilium; & quam olim animadverti dictionem male positam in parte secunda aurei libelli περι τῶν πρὸς τὰ νόητα ἀφορμῶν (quo in opere Porphyrius manum dat nobis ad ea, quæ mente sola usurpantur, nitentibus, & certis gradibus, hoc est, documentis paulatim sustollit) eam inquam, dictionem mendose ibi scriptam, obiter brevi calami ictu restituiam. locus in exstat in calce ejus tractatus, & sic in editione Holstenii conceptus est: Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὴν ὑλλωρέπαι (μέγ. ψυχῆς) ἔχθη ἀπορίαν πάντων, καὶ τῶν οὐκείας δυνάμεως κένωσι· εἰς δὲ νῦν ἀναγόμενον τὸ πλήρες αὐτῆς κατὰ τὴν δύναμιν ἔχθη τῆς πάσης ἠυρίσκειο· τὴν μὲν εἰκότως πενίαν· τὴν δὲ κέραι, οἱ τῶτο πρῶτον γνόβες τῆ ψυχῆς τὸ πλήρες ἠνίξαντο. Quæ verba vir de philosophorum scriptis bene meritus, Holstenius, sic Latine convertit: *Quoniam vero in materiam quidem divergens omnium rerum inopiam patitur, & virtutum quoque propriarum defectum, sive exinanitionem:*
sursum

sursum vero ad mentem elevata, totius animæ virium plenitudinem experitur: illam quidem jure merito inopiam, hanc autem satietatem appellaverunt, qui primi omnium hanc animæ plenitudinem subindicarunt. Ecce quam pusilla macula sententiam totam infuscat? non enim satiatur anima unquam contemplando: alioqui amplius non gauderet: sicut homines, quam edendo voluptatem capiebant, eam saturati amittunt, & cibos respuunt. Hoc enim proprie κόρον Græci vocant, Latini Satietatem. *Homerus*

Πάντων μὲν κόρον ἐστὶ καὶ ὕπνου &c.

Terentius Eunuchus Act. 5. scen. 6.

Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:

Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.

Ubi satias cepit fieri, commuto locum.

Quæ scriptoris accuratissimi verba ostendunt satietatem cum odio, sive, quod idem est, tædio proprie esse conjunctam: proinde & κόρον idem Græcis significet, necesse est; & ex citatis *Homeri* verbis patet. Sed quorsum hæc, cum possim *Platonis* locum indicare, ad quem ibi alludit *Porphyrus*? sine dubio ad fabulam respexit de Peniæ & Porri concubitu in hortis *Jovis* a *Platone* commemoratam in *Symposio* hæc sunt verba: Ὅτε γὰρ ἐγένετο ἡ Ἀφροδίτη, εἰσιῶντο οἱ θεοὶ, οἵτε ἄλλοι, καὶ ὁ τῆς Μητιδὸς υἱὸς Πόρος. ἐπειδὴ δὲ ἐδέπνησαν, προσαιήσασα, οἷον δὴ, εὐωχίας ἕσης ἀφίκετο ἡ Πενία, καὶ ἦν παρὰ τὰς θύρας. ὁ οὖν Πόρος μεθύσει τῆς νέκταρος (οἶνον γὰρ ἔπιον ἦν) εἰς τὸν τῆς Διὸς κῆπον εἰσελθὼν, βαρηνμένον εὐδεν. ἡ οὖν Πενία ἐπιβουλεύσασα διὰ τὴν ἀλιῆς ἀπορίαν, παιδίον ποιήσασθαι ἐκ τῆς Πόρος, καὶ ἀκλινεῖαί τε παρ' ἀντὶ καὶ ἐκώησε τὸν Ἔρωτα. i. *Quando nata est Venus, parato convivio discubuerunt Dii ceteri, & Metidis filius Porus abundantia Deum cum cœnati essent, Penia, hoc est, paupertas, mendicatura cibum, utpote epulis illic large appositis venit, & ad fores stabat. At Porus quidem nectare ebrius (nondum enim vinum in usu erat) cum Jovis hortum ingressus esset, ibi somno*

gravatus jacebat. Penia autem ob inopiam consilium capit filium ex Poro per insidias suscipiendi; cumque illi accubisset, Amorem concepit. Ex his igitur verbis apparet non κόρον, sed Πόρον eo Porphyrii loco scribi debere, cum sit, uti dixi, allusio ad fabulam philosophicam, de animæ cum intellectu conjunctione, per quam ex inope locuples fit, & veris bonis repletur. De hac fabula vide & Plotinum lib. 5. Ennead. 3.

CAPUT XIII.

Locus e Themistii orationibus enucleatus. quis ibi novus Empedocles?

IN oratione ad Jovianum Imperatorem locus occurrit, in quo fit mentio junioris Empedoclis. Ibi doctissimus interpretes in notis, quas ad eum auctorem dedit, sic conjecturam suam proponit, ut periculum metuat. Sane non immerito, quando ex eo periculo, ut mox patebit, se expedire non potuit. Ad quem locum priusquam accedo; nonnulla de Themistii in ea oratione proposito præmittere operæ pretium est. Ad Jovianum Imperatorem habita hæc oratio est Dardaстанæ, cum post susceptum imperium, Constantinopolim revertens per eam urbem transiret; Themistius autem cum aliis Senatorii ordinis principibus eodem se contulisset, congratulandi causa, ut mos est. Ad laudes igitur imperatoris conversus, hoc in primis nomine eum commendat, quod liberum unicuique relinqueret, quam a Majoribus religionem accepisset, eam tenere, idque edicto sanxisset: tum hoc Diis oppido gratum acceptumque esse, si quis numen suo modo colat, speciosa & plausibili oratione disse-

rit.

rit. Ibi igitur & de Christianis mentione injecta, quod statim imperii exordio Jovianus haud obscure se Christianum professus fuerat, nec se veræ religionis fautorem & defensorem dissimulabat. (Συγείς autem, hoc est Syros, eos appellat a loco, unde primum lux illa Mundo effulsit; quomodo & Synesius in 4. epistola, Amarantum nauclerum, cum Judæus esset.) Hinc quoque materiam laudis captans Themistius, principis in eo instituto diligentiam non tacet, qui sic Christianæ sapientiæ jura omnia & scita didicisset, ut nihilo deterius Empedocle ea enarrare posset, non utique illo veteri, sed recentiore. verba adscribam: Ἀγαθαὶ μὲν οὖν καὶ τὰς ἄλλας τῶν νόμων προσήκει τὸν θεότατον ἀνλοκράτορα, μάλιστα δὲ οἷς οὐκ ἐφίησι μόνον τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς θεομύθους δεικνύεται ἔφαυλότερον Ἐμπεδοκλέους, ἢ μὲν Δία ἐκέλευε παλαιῶν. i. Ac cum ceteros omnes divinum imperatorem nostrum amare de ea lege plurimum oporteat, tum eos potissimum id facere convenit, quibus non modo libertatem tribuit, sed & jura ipsorum explicat, nihilo sane Empedocle deterius, non illum dico antiquum.

Ibi æstuat non parum doctissimus interpres, quem ibi Empedoclem innuat Themistius: quando non de antiquo Empedocle, illo scilicet Agrigentino, sese loqui significat: propriam deinde conjecturam timide hunc in modum, & cunctanter subjungit: Sed quid (inquit) Empedocles ille? prorsus cum periculo me illinc expediam, ac conjecturam duntaxat meam, non quasi κυρίαν δόξαν explicabo. Empedoclem igitur, opinor, Christum Dominum gentilis homo, atque impius vocat; quasi se ille, perinde ut Empedocles, Deum haberi voluerit, eoque ipso suo conatu mortem sibi arcessiverit. Ait enim: cum omnes ob sancitam in tenenda religione libertatem imperatori gratulari, tum eos maxime decere, quorum insuper jura & ritus explanat (haud dubie Christianos, atque illam fidei professionem indicans) idque ait, nihilo deterius Empedocle, non illo dico veteri, sed novo, id est Christo, qui Empedocli simili-

lis. sed aperte dicere de Christo ausus non est, ne pium ac Christianum principem offenderet. Atque uinam aliam hac que dicit, sententiam pati possint? Magno quippe redemptum velim, ut ne tam consceleratum dictum, elegantissimis hisce scriptis illigatum fuerit. Haecenus vir ille clarus. Quæ ejus verba modestiæ & candoris plena cum lego, non possum mihi temperare quin gaudeam, me reperisse, id quod vir tantus optavit, & magno redemptum voluit, alium videlicet sensum, quo impia vox e scriptis Themistii, quem auctorem & ipse amo, æternum facebat. Nempe is Empedocles, ille ipse Peregrinus est, Cynicus philosophus, Luciani & Gellii æqualis, utriusque notus, & dictus: verum dispari admodum consilio. Hujus enim satis honorifice mentionem facit Gellius in noctibus Atticis lib. 12. cap. xi. Lucianus acerbis & petulantibus conviciis in libro inscripto de Morte Peregrini, proscindit. Ibi narrat, quemadmodum patria profugus & errans, Christianæ militiæ nomen dedisset in Palæstina: quam doctus in ea esset, quam eminens doctrina supra alios Christianos, ut sacros libros publice cum omnium applausu enarraret, iis magister, propheta, omnia esset. Καὶ τί γὰρ ἐν ἑραχέϊ, παιδᾶς αὐτῆς (Χριστιανῆς) ἀπέφλυε, προφήτης, ἡ διασώζουχος, ἡ ξυναγωγὸς καὶ πάντα μὲν αὐτῆς ἄν. Ut denique ejurato Christianismo, ad Cynicam sectam se contulisset, ac demum infano gloriæ amore furens, pyra exstructa, Olympiæ in totius Græciæ conventu sese sponte flammis absumendum dedisset, exemplo Empedoclis, quem pari vesania in Ætnæ crateres sese ipsum præcipitem coniecisse fama obtinuit. Quod igitur non alius ab isto Peregrino, nomine Empedoclis junioris designetur eo loco Themistii, his sufficienter demonstratum arbitror.

CAPUT XIV.

Cebetis tabulæ lux. discussa caligo prava quorundam interpretationis. Stupenda de ictu serpentum.

NBi senex tabulae interpretis & mystagogus eos indicans, quos virtus jam ad supremam periboli arcem & fastigium perduxit, laborum ibi plenam mercedem & fructum percipientes, hos sic mala omnia prioris vitæ evasisse dicit, ut nullis amplius molestiis eorum voluptas perturbari possit. Hanc autem securitatem quadam comparatione illustrat, verba adscribam: Ἀπάντων γὰρ κυριεύει καὶ ἐπάνω πάντων ἔστι τὸ πρόσθρον αὐτὸν λυπούνην· καὶ θάπτερ οἱ ἐχιόδηλοι. τὰ γὰρ θηρία δήπου πάντας τῆς ἄλλης κακοπαθοῦντα μέχρι θανάτου, ἐκείνους ἔλυπει, διὰ τὸ ἔχειν ἀντιφάρμακον αὐτὸς τῆτο. καὶ τῆτον ἔρην λυπεῖ, διὰ τὸ ἔχειν ἀντιφάρμακον. i. Superior enim dominusque est iis omnibus, quæ ipsi antea molestiam exhibebant, haud aliter ac qui a vipera morfi sunt. Quippe bestia illa alios ad mortem usque cruciantes, his innoxia existunt, quia habent remedium, quod ei pesti opponant: nempe iis pro antidoto est, semel fuisse ictos, neque quicquam ultra eos hujus generis affligit, quod tali remedio muniantur. Hic torquet doctos res inopinabilis, & prodigii instar, eum quem semel vipera icerit, neque a vipera in posterum ulla, neque aliis venenatis appeti, plane enim hunc sensum verba animo objiciunt. Non parum igitur in hujus loci explicatione æstuant, variasque adducunt lectiones, vel potius emendationes vocis hujus ἐχιόδηλοι. Vel sius autem, qui hanc Cebetis tabulam versione, & commentariis auxit, novam affert interpretationem. Nam (inquit) ut hi, qui viperinum morsum sunt experti, periculo cautiores redditi,

remedio sese adversus venenatorum morsus & ictus, ceteraque incommoda muniunt; ita & ille vitiorum pravitate percepta ac cognita, presenti virtutis, ut dictum est, antidoto contra vitia sese instruxit. Atque mea quidem sententia, hujus loci hac vera est explicatio. Nam quod dicunt nonnulli, ut propemodum auctoris verba sonare videntur, hoc ipsum scilicet, vipera morsum fuisse ipsis remedii contra venenata omnia esse loco, id an verum sit, nescio, cum apud nullum veterem auctorem, & fide dignum scriptorem, quippiam hujusmodi invenerim. Nam quod serpentes nec Psyllis, nec Marsis nocent, id ad genus ipsorum referunt, quemadmodum & aliorum quorundam venenatis resistendi vim ad alias quasdam causas. Ita quidem vir ille se ab hac difficultate expedire conatur; sed non videt suam expositionem non quadrare auctoris verbis. Non solum enim non ad mortem lædi, sed omnino non lædi a similibus bestiis, qui semel a vipera icti sint, clare affirmat. quod plane verba hæc sonant: Ταῦτα γὰρ θηρία δήσας πάντας κακοποιούντα μέχρι θανάτου, ἐκείνους ἔλυπει. Etenim bestia virulenta, qua omnes ad mortem usque lædunt, illos non lædunt. Si non lædunt, ergo neque appetunt morsibus; quos enim serpens mordeat, ab eo lædi haud dubium est. Quare sequeretur ex illa Velsii interpretatione, eum, qui sit antidoto munitus, ne appeti quidem atque ici ab iis animalibus posse. Quod ego non minus mirabile judico, ea sententia, quam is ut inexplicabilem repudiat. Præterea non solum qui semel ictus fuisset, & ab eo tempore semper antidoto munitus incederet, non posset lædi a talibus bestiis, sed & quivis unquam antea earum vim passus, adversus omnes ejusmodi injurias & pericula tutus medicamenti beneficio degeret. Atqui non omnes vel optimis antidotis instructi, sed ἐχιόδηλοι tantum, a vipera demorfi, ab eo genere animalium tuti in posterum esse dicuntur. Non quadrat igitur, ut dixi, hæc interpretatio literæ, infuscatque sententiam, & corrumpit potius, quam explicat. Eo
igitur

igitur quod verba sonant, sensu posito, ad rem ipsam considerandam venio. Ac quod *Velsius* a nullo id observatum dicit, diligentiam ejus requiro. Non a multis id annotatum, fateor; a nemine quicquam ejusmodi observatum proditumque, ex quo similis sententia huic, quam *Ceberis* verba allata præferunt, eliciatur, plane inficior. Quæ igitur ad hanc rem pertinentia notavi apud *Plinium* lib. 28. cap. 3. proferre atque accuratius perpendere placet. Ibi occultis quibusdam ex homine remediis proditis, ut ex *Psyllis* & *Marsis* contra *Serpentes*, ex *Tentyritis* contra *crocodilos*, subdit: *Horum omnium generum in sua repugnantia interventum quoque mederi constat, sicuti aggravari vulnera, introitu eorum, qui unquam fuerint serpentium canisve dente læsi. Idem gallinarum incubitus, pecorum fœtus, abortu vitiant. Tantum remanet virus excepto semel malo, ut venefici sinat venena passi.*

Hoc primum velim notari, quem scilicet, serpens semel percusserit, eum, licet theriacalium præsidio pestem effugiat, nunquam tamen ita liberari, ut non a pristino, ab insultu & impressione belluæ vis & proprietas occulta veneni & tanquam seminia in ipso hæreant, quamdiu vivit, quibus quasi alteram naturam puta serpentis, adscitam intus retineat. Hinc enim quod *Plinius* dicit, plane efficitur, ut eorum qui sunt percussi a serpentibus, vulnera, aliorum idem olim passorum interventu recrudescere atque aggravari possint. eo quod aliquid virulentum ab ipsorum corpore in vulnus transeat. Nec prætereunda, quæ eodem loco sequuntur: *Rursus (inquit) a scorpione aliquando percussi, nunquam postea a crabronibus, vespis, apibusve feriuntur.* tum quæ idem habet, in præcæmio septimi libri: *Serpentum morsus non petit serpentes.* Ex his, nisi fallor, lux *Ceberis* verbis & sententiæ additur: si dicamus, quemadmodum venenatæ bestię inter se non sæviunt, neque morsus serpentum petit serpenres; sic neque ea animalia eadem ratione ferire eos quos vipera semel morde-

morderit: quod ut *Plinius* ait, venefici fiant venena passii, ceu illo ictu, quem olim passii sint, in genus & familiam, ut sic dicam, serpentum pridem adsciti fuerint. Ceterum de hoc miraculo, quod auctor illius *tabula* memorat, an sit verum, viderit ipse. Sed si est verum: non alia causa fieri putem, ab ea quam attuli. quod scilicet semel icti a vipera corpus virulentiam contraxerit. Cui conjecturæ sane aliquam probabilitatem affert, quod *Fabricius Hildanus*, nobilis chirurgus, narrabat, sese peste olim in juventute affectum, longo post tempore, si forte domum peste infectam præteriret, sola approximatione nonnullum in parte multos ante annos tumore pestilenti affecta dolorem sensisse, quod adhuc in parte illa nonnihil superesset contagii olim accepti. De qua re videndus sagax naturæ indagator, *Robertus Boyle*, in *Suspicionibus Cosmicis*.

CAPUT XV.

De iis, quos vipera momordit, locus Platonis in Symposio explicatur. nonnulla obiter de Periaptis, & de animæ immortalitate.

DE eorundem ἐχιοθήκων consuetudine Plato occultius quiddam nobis divinandum reliquit his verbis: ἔτι δὲ τὸ ἔδηχθέντι ὑπὸ ἔχχως πάθῃ καὶ μεῖν ἔχει. Φασὶ γὰρ πρὸς τινὰ τῶτο παθήσασθαι, οὐκ ἐθέλειν λέγειν, οἷον ἦν, πλὴν τοῖς δεδηγμένοις, ὡς μόνοις γνωσομένοις καὶ συγγνωσομένοις, εἰ πᾶν ἐτόλμα δρᾶν τε καὶ λέγειν ὑπὸ τῆς ὀδύνης. Præterea non aliter affectus sum, quam ille, quem vipera momordit. Illum quippe ferunt, quo pacto affectus esset, aperire nolle, nisi iis qui idem passi sunt, utpote qui soli de eo affectu judicare atque etiam ignoscere pos-

possint, si quis dolore coactus quidvis & facere & loqui sustineat. Sunt hæc Alcibiadis verba, qui ibi inducitur laudans Socratem, ac inter familiares bene potos confidenter recitans, quid olim, dum adolescens esset, vehementique philosophiæ amore flagraret, ad eam sitim explendam pati a Socrate voluisset. Minus porro vereri se ait, apud eos quicquid istius est, fateri, quos simili olim philosophandi æstro percussos fuisse non dubitet: quod aliis ut palam faceret, nunquam adduci posset, prohibente verecundia, velut olim a vipera ictis obstat pudor, quominus, quid facere doloris impatientia sustinuerint, fateantur.

Quid autem dolor & mortis metus ἐπιδημίας cogeret, non exprimit quidem Plato: sed conjicio intelligi debere carmina, Periapta, annulos magicos, & alia id genus antiquæ superstitionis. Quo pacto apud Homerum in *Odyssea*, Ulyssi faucio sanguis e vulnere erumpens carmine sistitur:

— Ἐπαιδῆ δ' αἶμα κελαινὸν

Ἐχέλο —

Sed & serpentum morsus hoc modo levabant, bestias ipsas sopiebant. *Virgil. Æneid. 7.*

Quin & Marrubia venit de gente sacerdos
Fronde super galeam & felici comptus oliva,
Archippi Regis missu fortissimus Umbro:
Vipereo generi & graviter spirantibus hydris
Spargere qui somnos, cantuque manuque solebat,
Mulcebatque iras & morsus arte levabat.

De annulis quidem adversus serpentes, testatur Scholiastes Aristophanis ad hos versus in *Pluto*,

Οὐδὲν προλιμῶ σου, Φορῶ γὰρ πριόμεν

Δακτύλιον τονδί παρ' Ἐυδάμου δραχμῆς.

Ibi Schol. Φιλόσοφος δὲ ἦν οὗτος ὁ Ἐυδάμος Φυσικὸς δακτυλὶς ποιῶν πρὸς δαίμονας καὶ ὄφεις, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐθεράπειον γὰρ τὸς ὀφιοδημίας. i. Philosophus erat Eudamus iste, & Physicos

sicos annulos conficiebat contra Demones, Serpentes, & alia id genus. a serpentibus enim demorsos curabant. Periapta etiam variis modis applicari solita notum est. At enimvero cordatus quisque, ut par est, hæc magicæ vanitatis ludibria aspernabatur. Et tamen virulentis appetitos morfibus, doloris impatientia interdum cogebat vulgi more absurda illa admittere, sed in occulto: quod si cui accidisset, præ verecundia celabat diligenter omnes, iis exceptis, quos eadem necessitate aliquando constrictos fuisse nosset. Pudoris illius causam *Alexander Aphrodisæus* satis declarat in lib. Περὶ ἐμαρμένης, hunc in modum: Ἀδελφὰ ἢ τὰ αἰτία ἀνθρώπων λογισμῶ ἐκείνων μᾶλλον, ἀκαλὰ ἴνας ἀντιπαθείας γίνεσθαι πεπίστυται, ἀγνοομένης τῆς αἰτίας δι' ἣν γίνεσθαι. οἷα περὶ ἀπλά τε τινα προσείληπται, ἐδεμίαν ἔυλογον ἢ πιθανὴν αἰτίαν ἔ ταῦτα ποιεῖν ἔχοντα. Ἔτι δὲ ἐπαοιδαί, καί τινες τοιαῦται μαγγανείαι. τούτων γὰρ ὁμολογεῖται μὲν ὑπὸ πάντων ἀδελφῶ εἶναι ἢ αἰτία, διὸ ἀνααιτιολόγητα λέγουσιν αἰτία. i. *Magis autem occulte humano intellectui causse eorum, quæ per naturales discordias fieri creduntur, cum caussa propter quam fiunt, prorsus ignoretur. Quod genus sunt amuleta quedam vulgo recepta, nullam habentia causam rationi consentaneam neque probabilem, cur talia efficiant. Eadem ratio est incantationum atque operationum quarundam magicarum. Quippe harum occultam omnes causam esse fatentur, ideo ἀνααιτιολόγητα, hoc est, inexplicabilia appellantur.*

Quod autem ejusmodi remedia præter rationem commendata, viris cordatis contemptui essent, & si usi essent, pudori, argumentum ex *Plinii* verbis sumi potest; lib. 28. cap. 2. ubi de carminibus magicis, quo minus illa prodant; sibi verecundiam obstare fatetur: *Carmina* (inquit) *quedam exstant contra grandines, contraque morborum genera, contraque ambusta quedam etiam experta: sed prodendo obstat ingens verecundia, in tanta animorum varietate.* Tum ex iis quæ *Plutarchus* narrat in *vita Periclis*; passum scilicet sibi quædam

dam

dam frivola applicari Periclem, cum in extremis versaretur, atque amico invifenti, & de valetudine interroganti, ostendisse appensas collo *magicas nugas & periapta*; argumento, quod pessime haberet, qui tales remediorum nugas admitteret. Significat autem *Plutarchus*, corpore oppresso animum pariter languescere ob sympathiam: unde *Theophrasti* disputatio in libris *Moralium*, quos nobis vetustas invidit: an etiam mores fortunæ exponantur, & virtus morbis amitti possit? Ubi animi constantiam & virtutem humanis casibus non esse insuperabilem hoc Periclis factò monstrabat. Ο γοῦν Θεόφραστος ἐν τοῖς ἠθικοῖς διαπορήσας, εἰ πρὸς τὰς τύχας τρέπεται τὰ ἠθῆ, καὶ κινέμενα τοῖς τῶν σωματίων πάθεσιν θεῖσ' αἰαὶ καὶ ἀρεταῖς, ἐσόρηκεν ὅτι νοσῶν ὁ Περικλῆς, ἐπισκοπούμενῳ τινὶ τῶν φίλων, δείξειε περιάπλον ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῷ τραχήλῳ περιηρτύμενον, ὡς σφόδρα κακῶς ἔχων, ὁπότε καὶ ταύτῳ ὑπομένοι τὴν ἀβελήριαν.

At enimvero huic nostræ interpretationi quorundam veterum medicorum auctoritas refragari videtur, cum in censu remediorum & ista *Physica*, hoc est, *naturalia*, (ita enim vocant) ad graviorum morborum expugnationem commendant. nam si aliqua iis ad eos effectus naturalis facultas inest, non debent contemni; tum verisimile non est, vim eam veteres non potius admiratos, quam aspernatos fuisse. In eo albo *Trallianus* libro 1. in capite *de morbo comitiali*, qui postquam complura in usu medico habita remedia proposuit, ad hæc minus usitata, & in alto posita tanquam ad sacram anchoram curam convertit hoc titulo: Φυσικὰ πρὸς ἐπιληπτικὰς. Sic autem præfatur: Ταῦτα μὲν οὖν εἰρηλατῶν περὶ τῶν ἐπιληπτικῶν, ὅσα τε ἡμεῖς ἐγνωμεν, καὶ ἡ μακρὰ πείρα ἐδίδαξεν. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς φυσικοῖς καὶ περιάπλοις χαίρουσι λίνες, καὶ τούτοις κεχρηθῆναι ζηλοῦσι, καὶ κατὰ τὸ ἀληθές, αὐτῶν τυγχάνουσι τῶν σκοποῦ, πρέπον ἐνόμισα τοῖς φιλομαθεῖσι, καὶ περὶ τούτων ἐκδέδαι τινὰ, ὥστε τὸν ἰατρὸν πανταχόθεν εὐπόρον εἶναι, εἰς τὸ βοηθεῖν δύνανται τοῖς καμνουσιν.

i. Hæc igitur de comitialibus dicta sunt, quæ & nos cognovimus, & longa experientia docuit: verum cum nonnulli naturalibus, quæ alligari solent, gaudeant, eisque uti desiderent, & re vera, id quo intendunt, assequantur, conveniens existimavi, studiosis de his quoque nonnulla percensere, ut medicus omni ex parte ad opem ægris ferendam sit instructus. Sed neque Galenus id genus remediorum improbasse videtur, aut eorum mentionem faciens, in nono scilicet librorum de Simplicium medic. facultatibus, aspernatur tanquam futilia & a medicis aliena, sed potius commendat: quorundam se periculum fecisse indicans, atque auctores, qui de iis scripserunt citans. tametsi quod non, nisi obiter ipse attingit eo loco; alio tempore & loco consideraturum promittit. Quid igitur? Quæ Galenus remedia non sprevit, quæ Alexander & alii inter opes medicas recensent & laudant; aliquis credat antiquioribus ita vulgo fuisse despecta, ut viros prudentes, si qui forte usi essent, puderet fateri?

Has ut dubitationes depellam, primum quidem quod ad eorum remediorum appellationem attinet, *naturalia* esse dicta ajo, ut ab iis, quæ sub artem medicam cadunt, distinguantur. Quod enim ars naturæ, artificiosa nativis opponi solent; placuit quæ nec ratione inventa essent, neque contemplantibus ullam de se conjecturam præberent, quamobrem huic potissimum morbo adhibeantur, aut causam utilitatis indaganti, ullam vel probabilem, nedum certam & evidentem offerrent, ideoque artis modum excederent, *Naturalia* vocari, tanquam extra artem & methodum inducta. Quod hæc sit ratio hujus appellationis, ostendo Galeni ipsius verbis, citato loco: Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς λίθοι περιεπιρόμενοι πρὸς τινῶν, ἐνίοι δὲ καὶ χαρακτῆρας τινὰς ἐγγραφαμένους ἔχοντες, καὶ γράμματα, καθάσπερ καὶ ὁ πρὸς τὰς αἰμορροΐδας ἤρμοκεν ἱερακίτης, οὗ καὶ ἡμεῖς ἐπειράθημεν. ἀλλ' οὐ νῦν περὶ τῶν τοιούτων λέγειν καιρὸς, ἢ ἐμπειρίας μόνως ἔχόντων τὴν πίσιν, ἔ κατὰ μέθοδόν τινα λογικὴν, εἰς
χρησίην

χρῆσιν ἡγχιμένων. ἀλλ' οὐκ ὁ περὶ τῶν ἑσσι καιρός τε καὶ τό-
 πος. i. Sunt & alii lapides nonnulli, qui adversus quadam
 suspenduntur. Ceterum quidam characteres quosdam & literas
 inscriptas habent: sicut qui hamorrhoidibus congruit hieracites:
 cuius nos fecimus periculum. Sed non est nunc tempus de illis dis-
 serere, qui sola experientia fidem habent, ac non rationali qua-
 dam methodo in usum veniunt. Aliud de his dicendi tempus erit
 & locus. Quibus Galeni verbis apparet, ista extra artis me-
 thodum posita, naturalia esse nominata, quo dixi sen-
 su, prout scilicet naturalia dicuntur, quæcunque sub
 artem non cadunt. Quod autem hæc probare videtur
 Galenus, ut efficacia in morbis, & nonnullorum vim
 se expertum dicit, quorum nulla ratio afferri potest,
 hoc nihil ad eos pertinet, qui quæ ratione comprehendi
 non valent, risu explodere malunt, quam excutere. Quo
 morbo & quosdam illustri ingenio viros laborare animad-
 verti. Sic multos videre est, qui Dæmones negent, qui
 magiam & incantationes pro fabulis atque anilibus delira-
 mentis habeant. Sic Poëta Horatius Gnatianos, ut insa-
 nos deridet, quod thura in ara liquefcere absque igne di-
 cerent. Ipse ego, licet magicos effectus non nego, neque
 Homerum & alios mentiri dico, dum carmine sanguinem
 vulneris suppressum, & alia monstrifica produnt, non
 tamen doloris utcumque atrocis violentia aut periculo ad-
 duci possim, ut talia mihi adhiberi patiar superstitiosa,
 neque a Deo ordinata in censu agentium, quibus naturali-
 ter sanantur morbi: Neque satis Plinium laudare possum,
 dum eos castigat, qui comitali morbo laborantes, remedii
 loco, cruorem e vulnere manantem spirantemque mori-
 bundi gladiatoris sorbebant. Vitam quidem (inquit) non
 adeo expetendam censemus, ut quoquo modo trahenda sit. Quis-
 quis est talis, æque moriere, etiam cum obscænis vixeris, aut
 nefandis. Sic Plotinus, teste Porphyrio, in ejus vita; cum
 coli sæpe cruciatu torqueretur, nunquam tamen adduci
 po-

potuit, ut clysteres, præsens affectionis remedium, & optima ratione inductum, admitteret, verecundia, ut arbitror, quæ magna in illo inerat, aut, *theriacis antidotis* uteretur, in quibus carnes viperinas medicamentis aliis admixtas, subactasque esse non ignorabat, caustatus institutum, qui ne manivetorum quidem animalium carnes inter cibos recipere consuevisset.

Quanto igitur magis graves & sapientes viros putandum est abhorruisse ab iis omnibus, quæ præter rationem ad morbos curandos adhiberi intelligerent; vel certe erubuisse ac veritos fateri, si quid horum dolore victi admisissent. Quin licet crederent magicis nugis ac portentis curari morbos, non propterea tamen vel sic curati portentosa opis latebras libenter fatebantur, sed suæ gravitatis esse censebant, cum in remediis, tum in philosophia quodcumque ratione careret, id contemnere. Hoc cum multis documentis a me animadversum apud antiquos, nunc uno exemplo confirmabo *Plinii*, quem animam mortalem plane credidisse, nemo non iudicet, ea legens quæ habet lib. 2. cap. 55. ubi de *anima* sive de *manibus* disputat. *Post sepulturam, (inquit) alia atque alia manium ambages. Omnibus a suprema die eadem que ante primam: nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut animæ, quam ante natalem. Eadem enim vanitas in futurum etiam se propagat, & in mortis quoque tempora ipsa sibi vitam mentitur. alias transfigurationem, alias sensum inferis dando, & manes colendo, Deumque faciendo, qui jam etiam homo esse desierit.* Nihil dici potest apertius, neque pressius contra animæ immortalitatem. Atqui idem qui animam corpori superstitem fateri, vanitatem & mendacium tam præcise pronunciat, *Drusi Neronis* pridem extincti monitu in somnis, opus non mediocris laboris suscipere atque inchoare non dubitavit. Ita enim de eodem *junior Plinius*, Sororis ejus filius testatur, in *epistola ad Marcum*: qua avunculi librorum indicem dat: *Bel-*
lorum

lorum Germania viginti (libros) quibus omnia, quæ cum Germanis gessimus bella, collegit. Inchoavit, cum in Germania militaret, somnio monitus. Adstitit enim ei quiescenti, Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissime victor, ibi perit. Commendabat memoriam suam, orabatque, ut se ab injuria oblivionis assereret. Ex quo quis non videt eum prorsus credidisse animam Drusi vivere, & ab ipsa vere se admonitum in somnis? aliter si merum somnium putasset, contemni oportuit. Sed de hac veterum consuetudine plura in nostris libris *de Animæ immortalitate*.

Hæc generaliter pro Pericle & aliis gravitatem professis dici possunt: quod ad Galenum & alios Medicos attinet, cavendum est, ne ejus verbis, citato loco, erremus: putantes, quia Jaspidem viridem stomacho applicatum, prodesse experientia edoctus fatetur, ac torquem ex iisdem lapillis confectum a collo suspendi non improbat, continuo & figuris iis insculptas putasse ad rem pertinere, atque alicujus momenti. Immo postquam earum figurarum meminit, quæ annulis ex eo lapide confectis insculpi solerent, (Draconis autem radios habentis effigiem, ex Necepsos Regis præcepto incidebant) verba hæc notatu digna subjungit: Τότ' ἐμὲ οὖν τῆς λίθου καὶ γὰρ πεῖραν ἰκανὴν ἔχω, καὶ ὀρμαθιον γὰρ τι ποιήσας ἐκ λιθιδίων τοιούτων, Ἰξήπτον τῆς τραχύτης σύμμετρον ἔτως, ὡς φάνειν τὰς λίθου σόματα ἴσχυατος, ἐφάνοντο δὲ μηδὲν ἤτιον ὠφελούνης, εἰ καὶ τὴν γλυφὴν ἐκ ἔχοιεν, ἣν ὁ Νεχεψὸς ἔγραψε. i. Sane hujus quoque ipse lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex hujusmodi lapillis confectum a collo suspendi, ita ut lapides os ventris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodesse, etiamsi sculpturam non haberent, quam scripsit Nechepsos. De lapide igitur ipso, & vi naturali hoc testatur Galenus, non de sculptura, quam aperte eo loco inefficacem esse, & superfluum pronuntiat. In sexto autem ejusdem operis libro, cap. i. de Pamphilo ac volumine ejus loquens: & Peria-

pta, & verba, & alias ejusmodi præstigias, ac magicas nugas omnes, ut ab anilibus fabulis nihil differentes, a medicinæ sacrario clara & exserta voce explodit: Ἀλλ' ἐκεῖν ὁ μὲν εἰς τε μύθους γραῶν ἵνας Ἰξείραπελο, ἔρινος γοητείας ἅμα πρὸς ἐπωδαῖς, ὡς ἀναιρέμενοι τὰς ἑορτάς ἐπιλέγουσιν. καὶ δὴ λέχρηται πρὸς τὰ περιώπια, καὶ ἄλλας μαγανείας, ὅν περιέρχεται μόνον, ὅν δὲ ἔξω τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ ψευδεῖς ἀπάτας. Ubi obiter velim notari, quam expresse *Galenus* vires in lapidibus, & aliis medicamentis, ratione inexplicabiles, & occultas agnoscat; tametsi non hoc loco tantum, sed & aliis passim easdem admittit: Quam petulanter hodierni sophistæ explodant, cum interim nihil ad eorum effectuum, qui in hoc genere observantur, explicationem afferant, præter corpusculorum figuras imaginarias, meatus iis congruentes, aut penitus dispares, hoc est, stultas hypotheses. Fuit enim, ut *Averrois* ait, *Galenus* legitimus & solennis explorator cum facultatum cujusque medicamenti, tum eorum omnium, quæ experientia in eo genere erui possunt. Cui proinde fidem adhibendam censet; maxime, cum se aliquid expertum dicit.

Supereft *Alexander Trallianus*, qui apertius characteres, atque etiam carmina & præstigias in usum medendi recipit, quam ut defendi ullo modo possit. Verum neque hujus, neque quorundam *Platoniorum* barbaricas hæc superstitiones sectantium auctoritas quenkquam movere debet. Qui ipsi parum curarunt, qualis eorum ratio esset, quibus ad medendum uterentur, modo se iis ad finem propositum pervenire posse sperarent.

CAPUT XVI.

Quid sint decani; quid sacræ decanis herbæ apud Pamphilum?

IN eodem libro sexto *de Simpl. Medicamentorum facultatibus* meminit Galenus ex eodem Pamphilo, Decanorum, & dæmonum quibus nonnullas herbas magi assignarent: tanquam iis naturæ quodam symbolo aptas, ideoque consecratas. Quod quid sit, nosse, si non penitus necessarium medico ad morbos curandos, certe conveniens est, ei qui se in eorum medicorum numero haberi velit, quos Græci *χαρίεντας* vocant. Galeni verba hæc sunt: *Εἰ δὲ ἄρα καὶ δεκάσι τῶν βιβλίων, τίς οὐτως ἀθλιός, ὡς παρελθὼν τὰ Διοσκορίδου καὶ Νίγρης, καὶ Ἡρακλείδου, καὶ Κρατέως καὶ ἄλλων μυρίων ἐν τῇ τέχνῃ καταγεγραμμένων, βιβλία γραμματικὰ γράσονται (Παμφίλος) ἐπωδᾶς καὶ μεταμορφώσεις, καὶ δεκανῶν καὶ δαιμόνων ἱερᾶς βολανᾶς ἀνάσχοιτ' αὐτ. i.* Verum enimvero, si omnino libris est opus, quis adeo miser est, ut præteritis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heracliti, Crateua & aliorum innumerorum, qui in arte ipsa consenuerunt, libros Grammaticos scribentis incantationes, transformationes, & decanorum dæmonumque sacras herbas æquo animo ferat? Quibus verbis Galenus ineptas anilesque quorundam superstitiones, cum in legendis herbis, tum in elegendis, atque originibus declarandis notat. Ac ἐπωδᾶι quidem quid sint, notum est; ita enim vocabant verborum formulas, quibus morbos curabant. Porro & solennes in herbis legendis preces adhiberi solitas, refert Theophrastus libro & capite nono *historiæ Plantarum*; quas quidem non plane improbat; verum alia ibidem vanæ observationis: *Τὸ δὲ ἐπευχόμενον τέμνειν,*

ἔδεν ἴσως ἄτοπον, ἀλλ' εἴ τι ἄλλο προστιθέασιν, οἷον τὸ πά-
 νακες τὸ ἄσκληπίειον καλέμενον τέμνοντες, ἀντεμβάλλειν τῇ γῆ
 πανκαρπίαν μελίξταν· ὅταν δὲ τὴν ξίριν, τριμήνης μελίξτας
 ἀντεμβάλλειν μιδόν· τέμνειν ἢ ἀμφήκει ξίφει περιγράφαντα
 εἰς τρεῖς. καὶ ὅτι ἂν πρῶτον τμηθῆ, μελέωρον ἔχειν. εἴθ' οὕτω
 ἕτερον τέμνειν, καὶ ἄλλα ἢ τοιαῦτα πλείω. i. *Precari autem
 in secando haud quaquam absurdum fortasse sit: sed quæ ad-
 dunt, absurda potius dixeris. Panaces enim Asclepium effodien-
 tes, e vario frugum genere placentam Terræ inficere: cum
 vero xirim, trimestres hujusmodi placentas pariter inferre in
 mercedem, tum acuto utrinque gladio ter circumscribentes suc-
 cidere. tum quod primum inciderint, sublime tenere: alterum
 deinde refecare, ac ejusmodi alia plura præcipiunt.* Hæc in-
 quam & alia ibi id genus superstitiosa Theophrastus, ut par
 est, explodit. Addit Galenus μελαμορφώσεις, quod inter-
 pretatione non eget, cum nemo non fabulis hominum in
 herbas & arbores mutatorum, aures imbutas ex Ovidio &
 aliis Poëtis habeat. Quos autem ibidem decanos intelligat
 Galenus, non adeo promptum dicere. Conatus est qui-
 dem Jo. Langius in epistolis id explicare, sed quæ affert,
 ἑδὲν πρὸς Διόνυσον, immo plane falsa. Erant, (inquit) de-
 cana sacrificia, in quibus ex voto decima pars prædæ Pythio Apol-
 lini consecrabatur. In ora autem libri Suidam citat in verbo
 δεκαλέειν. præterea nihil. At multis modis virille bonus
 hallucinatur. Primum hæc sacra non dicebantur δεκανά,
 sed δεκάτη, decima: & qui prædæ aut bonorum δεκάτην
 consecrabant, δεκαλέειν; hoc est Plutarcho interprete ἡ ἑ-
 σίας δεκάτῳ ἀποθῦειν, Latinis, decimam consecrare dice-
 bantur. Ἀποθῦων ἢ ἡ ἑσίας ἀπάσης ὁ Σύλλας τῷ Ἡρακλεῖ δε-
 κάτην, ἑσιάσεις ἐποιεῖτο. &c. Ita Plutarchus in Sylla. Sed
 & M. Tullius in 3. de Nat. Deorum: Neque Herculi quis-
 quam decumam novit unquam, si sapiens factus esset. Præter-
 ea, cum Galenus δεκανῶν ἱεράς ἑοσίανος dicat, si decana ibi
 sacrificia sunt, sequitur sacrificiis ipsis sacras esse herbas,
 quod

quod ridiculum est. Postremo, non δεκανὰ in neutro, sed δεκανοὶ dicuntur. Sed *Langium* mittamus. Δεκανοὶ, vox est Astrologorum; translata a Romanorum castris: cuiusque enim contubernii, quod decem militum erat, unus qui reliquis præerat, *decanus* vocabatur. Ita *Scaliger* de origine hujus vocis, de qua tamen videndus *Salmasius* in diatriba *de Annis climactericis*. Sunt autem *Decani* astrologis, qui singulis *Zodiaci* decuriis præfunt. Nota est *Zodiaci* divisio apud eos, in duodecim partes, quas ζώδια & δωδεκαμήτρια appellant: quarum singulas rursus in triginta subdividunt particulas, hoc est tres decurias: unicuique autem per totum *Zodiacum* decuriæ *decanum*, hoc est, *Damonem* quendam præficiabant: *Porphyrri*, vel potius *Antiochi* (hic enim ejus operis auctor) in *introductione* ad *Ptolemai ἀποτελέσματα*, verba ad hanc rem pertinentia adscribere placet: Τῶ ζωδιακῆ κύκλῳ εἰς δωδεκαμήτρια τετμηθεὶς, τὰ ἑξῆς, εἰς ἑξ. ζώδια, ἕτερα τμήματα λς. ὑπέθετο οἱ παλαιοί. οὗς τινες ἐκάλεσαν δεκανῶς. καὶ τῆς ἐμέρισαν κατὰ ζώδιον δέκα μοιρῶν ἀρχεῖν. Vide eundem *Porphyrum* in epistola ad *Anebonem*. Ex Recentioribus: *Scaligerum*, in comment. ad *Manilium*; & *Salmasium* citata diatriba *de annis climactericis*, ubi de *Decanis* ea disserit, quæ curiosissimi cujusque sitim explere possint. Idem *Galenus* eodem loco Ἀσκληπιάδης τάνιτρον citat. Interpretes iisdem literis *Tanitrum* reddunt: monstrum vocabuli. veram lectionem conjicio esse πανίατρον; quasi dicas, *Medicina universitatem*. Quo nomine *Asclepiades* iste suum librum proscripserat. colligo ex iis quæ præcedunt verbis: Καί μοι δοκεῖ τελεώτατα πάντων ἔτθ (Διοσκορίδης) τὴν περὶ τῆς ὕλης τῶν φαρμάκων πραγμασίαν ποιήσασθαι. πολλὰ μὲν γὰρ καὶ τοῖς ἐμπροσθεν ὑπὲρ ἀνθρώπων γέγραπται καλῶς, ἀλλ' ὑπὲρ ἀπάντων ἔτι οὐδενὶ, πλὴν εἰ τάνιτρον τις ἐπαινέει τῷ Ἀσκληπιάδου. i. Et mihi quidem videtur omnium perfectissime hic (*Dioscorides*) de medicamentorum materia commentatus. Et si

enim de his multa ab iis qui eum precesserunt, bene scripta existant: a nullo tamen sic de omnibus, nisi quis Aselepiadis Tani-
rum laudet. Ita igitur ut dixi, legendum cenfeo.

CAPUT XVIII.

Risus acceptio multiplex. varia de hoc auctorum loca animadversa & explicata.

Quid sit proprie *ridere*; quid *risus*, nemo ignorare potest, cui non sit homo ignoratus, qui non ipse sibi. Quippe hominis proprium τὸ γελαστικόν apud philosophos. Cum autem eundem longe diversis rebus Græci & Latini auctores attribuunt, atque ad res etiam inanimatas vel homine superiores transferunt, quid ibi *risus* nomine intelligi debeat, non perinde omnibus promptum, obviumque esse arbitror. Horum quædam hic attingere visum est. Primum *ridere* dicitur, quicquid jucunda specie sensus animi velle oblectat; quo pacto, prata, hortos *ridere* dicimus. Etiam de odorum fragrantia usurpat *Catullus* in *Epithalamio*:

Advenit Chiron portans silvestria dona.

Nam quoscumque ferunt campi, quos Thessala magnis

Montibus ora creat, quos propter fluminis undas

Aura parit flores tepidi sæcunda Favoni,

Hos indistinctis plexas tulit ipse corollis,

Quæis permulsa domus jucundo risit odore.

Occasio translationis, quia, ut risus in homine lætitiæ est signum & soboles: sic species illa terræ variis floribus, tanquam gemmis distinctæ & micantis, argumentum est & fecunditatis in ipsa, & vigoris in stirpium naturis, quæ earum

rum

rum rerum lætitia esse intelligitur: unde *lata segetes*, *lata fruges*, apud Poëtam, quæ facile proveniunt; & *latamen* quo terra *latior*, hoc est, *fecundior* redditur. Servius: *Latius* (inquit) *prout res fuerit, accipimus, ut latus homo*, i. *hilaris*; *latum pecus*, pingue; *latum legumen*, fertile: & sic in reliquis. Sicut igitur *lætitia* varie intelligitur pro cuiusque rei natura & captu, ita & *risus*. *Mare* etiam *ridere* dicunt poëtæ, ut *Lucretius* initio;

— *Tibi rident aquora ponti.*

Cum scilicet undarum superficies levi flatu crispatur. duciturque translatio ab eo, quod in vultu humano apparet: nam & ora ridentium sinuantur. *Aristoteles* sect. 23. *Problema*. 1. *Διὰ τί τὸ κύμα ἐκ ἐπιγελαῖ ἐν τοῖς βάθεσι πελάγεσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς μικροῖς καὶ βραχέσιν.* *Gaza* ita vertit: *Cur fluctus præalti pelagi superfrangi non solent, sed parvi tantum & brevis?* Rursus ejusdem sect. probl. 24. *Διὰ τί ἐν τοῖς βάθεσι πελάγεσι τὸ κύμα οὐκ ἐπιγελαῖ.* *Septalius* non absimili sensu: *Cur unda non intercuditur in profundis pelagis.* causam explicat philosophus: *Ὅτι τὸ μικρὸν ὑγρὸν φερόμενον μάλλον διαίρεται ὑπὸ τῆς πνεύματι &c.* i. *Quia parum humoris cum fertur, magis dividi a spiritu potest, quam multum.* Quibus ex verbis patet, quid sit *mare ἐπιγελαῖν*. nempe *ridere* dicitur, cum non multum aquæ movetur, & id quod movetur, in multas exiguas & innumerabiles particulas frangitur: unde apud *Æschylum*, *ποντίων τε κυμάτων ἀνήριθμον γέλασμα.* *Plutarchus* quoque ex cuiusdam poëta dithyrambis hæc affert in libro de primo frigido: *Ὁ γὰρ ἥλιος ἀνίσχων, ὡς τις εἶπε τῶν διθυραμβοποιῶν, εὐθὺς ἀνέπλησεν ἀεροεάταν μέγαν οἶκον ἀνέμων. ἐκ τῆς δὲ καὶ λίμνη καὶ θαλάτῃ μοῖραν αὐγῆς καλιῶν ἐνίησι, καὶ εὐθεὶ πόδα μῶν διαγελάσιν.* i. *Sol etenim emergens, ut quidam dithyramborum poëta dixit, statim magnam gradientium per aërem ventorum domum implevit: exinde & splendoris partem paludi & mari descendens immisit, & fluviorum fundi rident.* Jam vero & *maris cachinnos*

dixit *Catullus*, cum vento agitata strepitura edit;
Hic qualis flatu placidum mare matutino
Horrificans Zephyrus proclivas incitat undas,
Aurora ex oriente vagi sub lumina Solis:
Quae tarde primum clementi flamine pulsa
Procedunt, leni resonant plangore cachinni.

Ita & Græci. *Euripides* in *Hippolyto*.

καὶ περὶ ξέφρον

Πολὸν καυχάζων ποντίω Φυσήματι.

Attius, *Phinidis*:

Ac ubi curvo litore latrans.

Unda sub undis labunda sonit:

Simul & circum magnisonantibus

Excita Saxis sava sonando

Crepitu clangente cachinnat.

Ac de maris undarumque risu hactenus: nunc age & *Vulcani* hoc est *ignis risum* ostendamus apud *Aristotelem* lib. 2. *Meteor.* ubi de tonitrus fragore, qui violentam aëris percussio- nem sequitur: Γίνεσθαι ἢ ἡ πληγὴ (ἀέρι) τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς περ εἰκάσαι μείζονι μικρὸν πάθος, τῷ ἐν τῇ φλογὶ γινομένη ψόφῳ, ὃν καλοῦσιν, οἱ μὲν Ἡφαίσσον γελᾶν, οἱ δὲ τὴν Ἑστίαν· οἱ δὲ ἀπειλὴν τῶντων. i. Fit autem percussio eodem modo (ut componatur majori minor passio) ei qui in flamma fit sono, quod quidam ridere *Vulcanum* appellant: alii *Vestam*: nonnulli horum comminationem. Non recte autem eo loco adverbium ὡς περ junctum legitur infinitivo, præter Græcorum consuetudinem; vera lectio est, ὡς εἰκάσαι, ut in primo *de historiis animalium* cap. 6. de *Cordylo* pisce: Ἐχθρὸν ὁμοίον γλαυκῆ τὸ οὐραῖον, ὡς μικρὸν εἰκάσαι μεγάλῳ. Est autem figura ad declinandam invidiam audacioris comparationis, ut apud *Maronem* in 4. *Georgic.*

— Si parva licet componere magnis.

Nec dubium quin ab hoc *Aristotelis* loco sumpserit. Ceterum est alia risus acceptio *μυσικωτέρα*, apud *Theologos*.
 qua-

qualis ejus, cui primo nomen a risu inditum apud Hebræos, & reliquorum sapientum de veritatis intuitu gaudentium intus, & pectore: non oris rictu & cachinnis, quod stultorum est. Ita enim Philo nomen *Isaac* interpretatur in libro *de Abrahamo*. Ο μελλίσας σφαγιάζεσθαι, καλεῖται χαλδαισι μὲν Ἰσαὰκ, ἑλλῆσι δὲ μέγαλη φθένη & τὸ ὄνομα γέλωσ. γέλωσ ἧ ἔχ ὁ κατὰ παιδιῶν ἐγίνόμενος σώματι παραλαμβάνεται νῦν, ἀλλ' ἢ κατὰ διάνοιαν εὐπάθεια καὶ χαρὰ. i. Qui adducitur pro victima (nota historia est Abrahami, ut jussus sit immolare filium) *Chaldaice Isaac, Latine risus vocatur. Qui risus non intelligitur nunc pro petulanti vultus habitu, sed pro mentis bene affecta gaudio.* Ibidem litare Deo sapientem hoc risu symbolice autumat, quo intelligatur maximè Dei esse proprium gaudere. Idem *Isaac* ludens cum uxore inducitur in terra aliena, *Genes. 26.* non sine mysterio: scilicet is ludus, juxta *Clementem Pædag. lib. 1. cap. 5.* intelligendus est, quem viri sancti Deo exhibent toto vitæ decursu, dum varios in hoc seculo pro virtute labores sustinent, qui ad futuram gloriam collati mera sunt ludibria, eo quod nullam, auctore Apostolo, ad cœlestia bona rationem, aut dignitatem habeant: vel qualem ludum Jovi Heraclitum tribuisse idem *Clemens* notat: Τοιοῦτον τινὰ παίζειν παιδιῶν, Ἰὸν ἐαυτῷ Δία Ἡράκλειον λέγει. τί γὰρ ἄλλο εὐπρεπὲς ἔργον σοφῶ καὶ τελείῳ, ἢ παίζειν & συνευφραίνεσθαι τῇ τῶν καλῶν ὑπομονῇ & διοικήσει τῶν καλῶν, συμπανηγυρίζοντα τῷ θεῷ. i. Talem ludum ludere suum Jovem dicit Heraclitus. Quid enim aliud vero sapienti & perfecto magis convenit, quam ludere & collatari, per honestarum rerum tolerantiam, & bonorum administrationem, dies festos cum Deo celebrantem.

Sed alia adhuc expositio est, apud eundem *Clementem*, hoc gaudium huncque ludum de Christo & Ecclesia intelligentium. Quo sane etiam oraculum illud spectat in *Proverbiis cap. 8.* ubi sapientia loquens inducitur: Et de-

lectabar, inquit, per singulos dies, ludens in orbe terrarum & delicia mea esse cum filiis hominum. Possent multa ex Platone, qui in septimo dialogo de legibus, hominem θεῶν παίγνιον vocat & θαῦμα, hoc est, ludicrum, haud multum differens ab iis machinis, quas θαυμαλοποιοὶ otiosis ad animi relationem & ludum exhibent. Quin religionem nihil aliud esse, nisi τινὰ παιδιάν; quendam lusum, quem sibi Deus ab hominibus in hac vita exhiberi vult. Quod cave putes dictum a Platone ad minuendam religionis auctoritatem, sed quo sensu scriptura citatis locis. Ita divina divinis fiunt consona; mira enim est profunditas in dictis Platonis multaque apud eum, quæ intelligentibus sine horrore legi non possint. Non possum mihi temperare, quin & Procli Diadochi locum de risu Deorum subnectam, ex commentariis in Rempublicam Platonis; estque expositio loci Homerici,

Ἄσβες ὁ δὲ αἰὲρ ἐνώητο γέλωσ μακάρεσσι θεοῖσιν.

Inextinguibilis autem excitatus est risus beatis Diis.

Ibi post multa de Vulcani proprietate in Theologia veterum subdit: Ὡς οὖν συνελόντι φάναι τὸν γέλωτα τῶν θεῶν, τὴν ἀφθονον εἰς τὸ πᾶν ἐνεργείαν, καὶ τὴν εὐθυμοσύνης τῶν ἐγκοσμίων αἰτίαν ἀφοριζέον. διότι δὲ ἀκατάληπτος ἔστιν ἡ τοιαύτη πρόνοια, καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν μελάδουσι παρὰ τοῖς θεοῖς ἀνέκλειπται. εἰκότως ἄρα καὶ τὸν ποιητὴν, ἄσβεστον αἰσῶν γέλωτα προσειρηκέναι συγχωρήσον. i. *Ut brevi complectar, Deorum risus, abunde suppetens ad omnia operatio, & latitia eorum, quæ sunt in mundo, causa intelligenda est. Et quia ejusmodi providentia & bonorum omnium collatio a Diis non cessat; jure a poeta risui ipsorum id epithetum adjunctum fuisse satendum est. Hæc de risui Deorum in veterum theologia annotare visum est, quod animadverto, magnum virum in notis ad Maximum Tyrium, ita sentire de risu, ut hunc Deo tribui posse sine summa impietate non putet. Quod fortasse non scripsit-*

psisset, si quo tempore scribebat, eum locum *Procli* in memoria habuisset.

CAPUT XIX.

Non recte judicare, qui librum de Mundo, Aristotelis nomine inter alia ejus volumina publicatum habitumque, genuinum ejus esse factum negant. obiter de Procemiis, & catalogo librorum Aristotelis.

Quia me alias complurium doctorum virorum exemplo, loca ex eo libro, ut *Aristotelis* *γνῶσις* citare memini; alii autem non pauci neque indocti ambigunt, an sit recte ei adscriptus; immo genuinum ejus esse opus plane inficiantur, & conjecturas proferunt, paucis sententiam meam, de hac controversia, aperire decrevi. Sic existimo, nullam rationem idoneam afferri posse, qua non esse id scriptum *Aristotelis* probetur: neque esse, cur quisquam vereatur loca ex eo proferre & sententias nomine *Aristotelis*; quod si ab ipso *Aristotele* editum non est, certe ab homine placitorum ejus peritissimo, ac bono Peripatetico elaboratum esse oportet: Ita nihil in eo reperitur, quod Peripateticorum principis sinceram doctrinam non redolet. Primum igitur argumenta illa, quibus Recentiores viri docti hunc librum ex operum *Aristotelis* catalogo expungunt, proponam deinde expendam, & nullius esse momenti probabo.

Petrus Victorius (ab hoc enim ordiri placet disputationem) lib. 25. *Var. Lectionum* cap. 13. hoc primum argumenti affert: longe diversam in eo libro deprehendi tractandi methodum & rationem, illi qua in suis libris solitus
uti

uti *Aristoteles*: in quibus omnia diligenter & enucleate atque exquisite traduntur: hic populariter, pingui *Minerva* & historice. Addit libri hoc titulo inscripti nullam mentionem fieri, neque a *Laertio* in catalogo librorum *Aristotelis*, neque ab ullo interpretum Græcorum. Tertio *Jacobum Tusanum* testem citat, qui item hunc librum non esse *Aristotelis* censeret, hac conjectura sane validissima, quod hic liber contra morem *Aristotelis* elegans & bene longum proœmium habeat. Postremo citatum cum honore *Platonem* in calce hujus libri, quod nunquam alias *Aristoteles*. Quibus *Muretus* addit stili dissimilitudinem lib. 2. *Var. Lection.* cap. 8. quam qui non videat, nihil omnino videre posse decernit. In eodem albo est *Jul. Casar Scalliger*, qui pariter hunc librum nothum pronuntiat in *Exercit.* 362. sed longe graviore censura; non solum enim phrasim ab *Aristotelica* diversam sed & doctrinam notat, immo sententias infames in eo reperiri autumat. Quamobrem operosior nobis cum ipso illo, quam cum memoratis Grammaticis futura est disputatio. Qui quanquam magnus fuit admirator *Aristotelis*, & in ejus doctrina apprime versatus (hoc enim nunquam satis laudatum illud opus *Exercitationum* passim & ubique clamat) non tamen nobis hac tam superba & atroci censura imponet, cui tam dilucida ex confectis *Aristotelis* libris loca opponam, ut qui vel maxime ei favent (in quibus me esse profiteor) locum ad eum excusandum si velint, habituri non sint.

Nunc ad eorum conjecturam & argumenta venio; atque eodem ordine quo sunt proposita, dissolvo. Quod igitur *Victorius* diversum in hoc libro *de Mundo* modum tractandi arguit, ab ea methodo, quam in aliis *Aristotelis* libris observamus, hoc nihil aliud probat, nisi hunc libellum non esse in eorum numero, qui *ἀρχοπαλαιῶν* dicuntur; sed in eorum plane qui exteris & vulgo editi & *ἑσπέρων*, *extranei* vocantur. Quod ultro fatemur & agnoscimus.

Scri-

Scriptus quippe ad *Alexandrum Regem*, ut titulus indicat, ideoque faciliore, quam alii stilo & aperto orationis plausibilique filo; ut decet Regibus scribentem, ut illi universæ naturalis scientiæ compendium esset. Quo pacto & objectionem a stili discrepantia ductam removeo. Nihil enim hac solutione verius. Nec video alioqui, quid sit necesse non modo *Aristotelem*, sed & quemcumque auctorem ita esse unius normæ in rebus tractandis atque in scribendo tenacem, ut nunquam ab ea vel latum, quod ajunt, unguem deflectat, cum ipsum *Aristotelem*, de quo est nobis disputatio, multo faciliore orationis cursu in *Moralibus*, *Politicis*, *Rheticis*, quam in *naturali auscultatione* & *Metaphysica* fluere constet. Nullius igitur momenti hæc ratio: Patetque *Victorium* & *Muretum*, tunc cum hoc genere argumenti uterentur, non habuisse in animo nulli ignotam *Aristotelis* voluminum divisionem in *acroamatica* & *exoterica*.

Non minus vanum, quod idem arguit non notari hunc librum in catalogo, quem dat *Laertius* operum *Aristotelis*, ceu nihil in hoc genere latere hunc auctorem, vel certe præterire memoriæ vitio non potuerit. Quot enim alia ejus philosophi citantur ab auctoribus, quorum nec ulla in eo indice fit mentio? ostendant mihi in eo indice, *Peplum Aristotelis* ab *Homeri Scholiaste* citatum. in quo (ut ex *Porphyrio*, *Celius Rhodiginus* refert) Ducum genealogias, & navium numerum ad Trojam profectarum; & epigrammata, ac insuper disticha in singulos Duces, præterquam in *Ajacem*, exsequebatur, ostendant. in eundem *Homerum* commentarios a *Phrynicho* laudatos in *vocum Atticarum Eclogæ*; voce *Βασίλισσα*: *Ἀλκαῖον* (inquit) *Φασιν τὸν κωμωδοποιὸν, ἢ Ἀριστοτέλῳ ἐν τοῖς Ὀμήρου ἀπομνημονεύμασιν εἰρηκέναι* &c. item ejusdem *Aristotelis* libros *παραδόξων*, quorum meminit *Plutarchus* in tractatu *παραλλήλων ἑλληνικῶν*: tum libros *ζῳικῶν* ab *Apollonio* citatos in *Admirandis*; alios utique ab historiis animalium, his scilicet verbis:

Ἀρι-

Ἀριστοτέλης δὲ ἐν τοῖς ζῳικαῖς (δύο γὰρ εἰσιν ἀλλὰ πραγμασιεῖαι ἢ ἰδρὺ ζῳῶν, ἢ δὲ περὶ τῶν ζῳικῶν) &c. Sic quoque eodem citat *Athenaeus* lib. 7. cap. 9. & *Aristotelem* laudat ἐν τῷ ζῳικῷ ἐπιγραφομένῳ, ἢ περὶ ἰχθύων. Erant autem ζῳικὰ quæ in animalibus proveniunt sive animata, pediculi, pulices, lumbrici & alia id genus: sive inanimata & excrementa, ut lacrymæ, sudor, lendes, & reliqua: de quibus volumina seorsim conscripserat *Aristoteles*, ut nihil in esset universa rerum natura, quod diligentiam ejus fugeret.

Sed neque liber περὶ κνύμων, ab ipso *Laertio* memoratus in *vita Pythagoræ*, in eo catalogo legitur. quemadmodum nec liber *de Adjutoriiis*, citatus ab *Aureliano* lib. 2. *Acut.* cap. 13. Non denique citatum ab *Alberto Magno* lib. 8. *Physicorum*, *Aristotelis* nomine volumen *de natura Deorum*. si tamen auctoris illius in literis & antiquitate parum versati, ratio habenda in hac controversia. At *Græci Aristotelis* interpretes nusquam ejus libris mentionem faciunt, certe. Non enim mos eorum est in disputationibus suis arcessere loca ab *exotericis* libris philosophi: potius *Acroamaticis*. tum non, video quid necesse sit nullum ab iis *Aristotelis* scripti genus esse præteritum, ut quod in eorum commentariis non citatur, ab *Aristotele* alienum censeretur.

Non minus frivolum est, quod de *Tusani* judicio affert idem *Victorius*, non esse *Aristotelis* hunc librum, qui proœmium habeat initio elegans & copiosum. Quod *Victorio* potuisse probari miror equidem; *Victorio*, inquam, tam diligenter in *Ciceronis* lectione versato; nec meminisse quid *Cicero* de *Aristotelis* more in *exotericis* libris scripserit in octuagesima secunda *epistolarum ad Atticum* lib. 4. Itaque cogitabam, quoniam in singulis libris utor proœmiis, ut *Aristoteles* in iis, quos ἐξωτερικὰς vocat, aliquid efficere. Ex quo loco clarum est, non abhorruisse a proœmiis *Aristotelem* in

exo-

exotericis. Sane præfixum libri *Rhetoric. ad Alexandrum* initio proœmium videmus, nec minus luculentum isto, quod est in fronte libri *de Mundo*. Quin nec omnes *acroamaticos* proœmiis caruisse certum est. Quippe & accuratissimæ illius tractationis, quæ inscribitur: *περὶ φυσικῆς ἀκρόασης*, proœmium agnoscit *Simplicius*, ab iis verbis, *ἐπειδὴ τὸ εἰδέναι*; usque ad illa, *ἀνάγκη δὲ ἡτοίμια εἶναι. τὸ προόμιον* (inquit) *εὐθὺς τὸν σκοπὸν ἐκφάνει*. Sed neque libris *de anima* & *Metaphysicis* deesse proœmium, quisquam dixerit, tametsi non eadem ratio proœmii in *acroamaticis*, atque in *exotericis*. In his dirigebatur oratio ad eum, cujus gratia suscepta erat disputatio, cui & opus commendabatur, ut videre est in proœmio memorati libri *Rhetor. ad Alexandrum*. Quæ eadem ratio proœmii in libro *de Mundo*, tum ejus, quod *Porphyrus* præfixit *introductioni* suæ ad *categorias Aristotelis*. Quæ autem *acroamaticis* præmittebantur, hæc semotis quæ ad rem non pertinerent, propositum libri atque institutum aperiebant, atque ab eorum quæ tractanda essent, fere natura ducebantur, ut potius *exordia*, quam *proœmia* dici deberent. Quod considerans *M. Tullius* citato loco: *Solis Aristotelis exotericis proœmia addita* dicit, hæcque nota distinguuntur ab *acroamaticis*.

Non est autem dubium, quin multos ejusmodi libros talibus *proœmiis* in frontispicio ornatos scripserit *Aristoteles*, qui proprie *exotERICI* dicerentur, propterea quod alicujus ad quem scripti erant, nomen præferrent. Sed aliis vetustate abolitis, duo hi duntaxat supersunt, hic scilicet *de Mundo ad Alexandrum*; & alter *Rhetorices ad eundem Regem*. Quocirca, nihil aliud, ut dixi hoc argumento efficitur, nisi hunc librum *de Mundo* non esse in classe eorum *Aristotelis* librorum, qui *acroamatici* dicti sunt. Quod non solum fateor, sed etiam profiteor. Quod postremo subjungit idem *Victorius*, non videri *Aristotelis* eum librum, in quo *Platonem γενναίον*, hoc est, *generosum* appellet, adeo futile est, ut respon-

responsione non egeat: sane in severis illis *acroamaticorum* disputationibus, non fere quenquam philosophorum laudat *Aristoteles*, redarguit potius, si quid minus recte ab iis positum videatur; in *exotericis* laudasse, & cum præfatione honoris non dubito: quando & in volumine *quaestionum naturalium*, sect. 30. problemate 1. eorum numero qui in philosophia excelluerunt, *Empedoclem*, *Socratem*, *Platonem* adscribit. De stili differentia, si qua est, satis dictum est: restat ut de doctrina consideremus, an tantum aberret ab *Aristotelica*, quantum *Scaliger* putavit, atque etiam a vera ratione, usque ad infamiam sententiarum, ut loquitur. Postquam enim de quadam absurda opinione dixit, & eam improbavit, mox de hoc libro subjungit: *Hanc tamen, aut non valde absimilem opinionem inveni postea in libro de Mundo, qui falso circumfertur sub nomine Aristotelis. Ex ejus quidem libris multa. phrasis alia, ad κακοζηλίαν usque: sententia infames.* Sane atrox censura, tragica verba: Sed plane ad nihilum reditura. Mittamus phrasim de qua jam satis: sententiam adductam ex hoc libro a *Scaligero* expendamus: Ἄυλὸν (θεὸν) ἐπὶ τῷ ἀνωτάτῳ χώρῳ ἰδρύνει, τὴν δὲ δύναμιν, διὰ τῶν συμπαντικῶν κόσμων διήκσαν ἡλίον τε κινεῖν, καὶ σελήνην καὶ τὰ πάντα ἕρπονόν περιάγειν, αἰτίον δὲ γίνεσθαι τῆς τῶν ἐπι γῆς σωτηρίας. Ἐδὲν γὰρ αὐτῷ ἐπιτεχνήσεως δεῖ καὶ ὑπερθεσίας, τῆς παρ' ἐτέρων, ὡς παρ' τοῖς παρ' ἡμῶν ἀρχαῖσιν. i. Deum summo in loco ita esse collocatum, ut tamen ejus vis per universum Mundum pertinens, tum Solem, Lunamque moveat, tum caelum omne circumagat, simulque causam præbeat eorum quae terra sunt, salutis atque incolumitatis. Neque vero illi ipsi, itidem ut principibus mortalium, opus est, aut artificiosa molitione, aut alieno ministerio. Ad hunc locum hæc *Scaligeri* est censura: de Deo (inquit) sic loquentem faciat *Aristotelem*, cui notus sit octavus *Physicorum*, non ignotus ille quem e *Metaphysicis* evocabamus? Nimirum duo hic *Scaligerum* offendunt: & quod Deus in supremo Mundi

di fastigio collocatur, & quod manente ibi ejus substantia & circumscripta, ut quidem *Scaliger* exponit, potentia per universum orbem deducitur: cui consequens putat, ut potentia Dei secundum eum auctorem distingatur a substantia. Qui tamen (inquit) operam ludit: si sperat se nobis persuadere posse, Deum esse in aliquo ubi: & esse finitum ἐν ἀκροτάτῃ κορυφῇ: deinde si Dei potentiam aliud esse ab ipso Deo somniavit. Haec tenus *Scaliger*. Cujus judicium statim ex eo libro *Physicorum*, ad quem nos ablegat, confutari potest. Ibi enim postquam demonstravit primum movens unum esse & immobile, deinceps de sede ejus sic textu 84. statuit: ἀνάγκη ἢ ἢ ἐν μέσῳ, ἢ ἐν κύκλῳ εἶναι. ἀπὸ αἰ γὰρ αἰ ἀρχαί, ἀλλὰ τάχιστα κινεῖται τὰ ἐγγύτατα ἔκινου ὄντος. τοιαύτη δὲ ἢ τὸ ὄλε κίνησις ἐκεῖ ἄρα τὸ κινεῖν. Necessesse est autem, aut in medio, aut in circulo esse: hac enim principia sunt, sed celerrime moventur, quae moventi propinquissima sunt: hujusmodi autem est totius motus, ibi ergo est movens. Per medium, intelligendum est centrum Mundi: circuli autem nomine extremus & supremus totius Mundi ambitus, quod aliter primum mobile vocatur: cujus motum, ut moventi ipsi proximi & conjuncti velocissimum esse censet. Ex quo arguit in eo orbe supremo sedem esse moventi primo. Quid igitur interest primum movens, hoc est, Deus, ἐν κύκλῳ, hoc est extremo universi ambitu esse dicatur, ἀκροτάτῃ κορυφῇ summo culmine & fastigio. Cum quicquid interpretationis ad eum locum ὄκταυ *Physicorum*, tuendum affertur; huc transferre liceat: Sicuti enim quod illic dicitur motor primus esse ἐν κύκλῳ, non intelligitur de ubi proprie dicto & circumscriptioe locali; Sic neque hic cum ἐν ἀκροτάτῃ κορυφῇ τὸ σύμπαν τὸ οὐρανὸν ἐγκαθιδρύμεν, hoc est, in supremo totius Mundi fastigio, tanquam in propria sede & Solio constitutus dicitur. Sed eo sensu, quem *Simplicius* ad citatum locum ὄκταυ *Physicorum* affert his verbis: Ἀριστέλης τὴν ἀπλανῆσ φάραν πρώτως ἀπολάθειν τῆς δημιουργικῆς νομίζει κινήσεως,

νήσεως. Nempe, qua in parte Mundi vis & operatio conditoris & moderantis Dei luculentius apparet, ibi sedem & locum ipsi designatum esse a sapientibus putandum est: non qualis locus competit, qui repleatur, aut comprehendat, sed qualem essentiae impartibili & inextensae convenire soli sapientes intelligunt: scilicet ibi est Deus, ubi ejus maxime vis & operatio viget: qui secundum se omnem non modo loci, sed etiam naturae & generis praedicationem transcendat.

Alioqui & in *Scriptura* infames reperirentur sententiae; ut cum Deus apud *Isaiam* cap. 66. sic loquens inducitur: *Caelum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum*. Immo hominum nationes omnes impiae, quarum consensu locus Mundi superior Deo assignatur: ut ipse *Aristoteles* in primo *de caelo* notat: Πάντες γὰρ ἄνθρωποι περὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπόληψιν, καὶ πάντες τὸν ἀνωτάτω τῶ θεῷ τόπον ἀποδιδοῦσιν ἢ ἑσθῆροι, ἢ ἑλλήνες ὅσοι περ εἶναι νομίζουσι θεῶς, δηλονότι, ὡς τῷ ἀθανάτῳ τὸ ἀθάνατον συνηρημένον, ἀδύνατον γὰρ ἄλλως. i. *Omnes homines de Diis habent existimationem: & omnes eum, qui sursum est, locum Deo tribuunt, & Barbari & Graeci quicumque putant esse Deos, tanquam videlicet immortalis immortale coaptatum sit: fieri etenim aliter non potest*. Ecce quam & hic aperte *Aristoteles* Deum supremo in Mundi loco constituit? An igitur ob haec verba, librum primum *de caelo* esse *Aristotelis* negabimus? Denique *Plutarchus* in primo *de Placitis philosophorum* cap. 7. diversas antiquorum de Deo opiniones referens: hanc *Aristoteli* assignat: Ἀριστοτέλης τὸν μὲν ἀνωτάτω θεὸν, εἶδ' ὅ χωριστὸν ἐπιβεβηκότα τῇ σφαίρᾳ ἔπανός. i. *Aristoteles supremum Deum separatam formam, universi globo incedentem dixit*.

Non minus iniquus *Scaliger* in his verbis: τὴν δύναμιν διὰ τῆς σύμπαντος κόσμου διήκυσαν ἠλιόντε κινεῖ &c. cum ex his verbis auctorem ejus libri, Dei potentiam aliud esse ab ipso Deo somniasse dicit. Nam profecto ipsius *Scaligeri*

fomnium est hæc interpretatio. Nec satis mirari possum, virum tam acutum, quo sensu manare ac diffundi Dei potentia per universum mundum dicatur, non vidisse: cum enim potentia sive virtus non minus, in *sacris* etiam *paginis* de Deo usurpetur, quam essentia & substantia, cur non eundem modum concipiendi & loquendi tenentes Deum ipsum immobilem stare in supremo Mundi loco; virtutem & potentiam per omnes Mundi partes manare ac diffundi dicamus? neque propterea aliud esse in Deo substantiam, aliud potentiam, ut carpit *Scaliger*, somniamus; Solum hunc ab aliis rebus, quæ virtute ejus subsistunt, distinguimus. Nihil enim aliud est Dei potentia, quam res ipsæ, prout aptæ, a Deo ejusque munere, essentiam, vim, perfectionemque omnem sibi congruentem suscipiunt. Idem quippe ordo, eadem necessitas, qua cuncta a primo procedunt, in ipsis rebus spectatus, creatio, conservatio, ordinatio dicitur; in Deo ipso, potestas, virtus, providentia, qua ea omnia exsequitur. & qui aliter Deum in Mundo esse, aut re ulla finita putat, quam per ordinem, quo infra unum primum cetera in suo gradu consistunt, desipit. Velimus nolimus, creatio nihil aliud nisi ordinem & principatum sonat, eo quod Deus sit quid primum & summum in universo rerum ambitu, sed ita primum; ut cetera ab eo dependeant.

Hæc adversus censores istos differere visum est, quod mihi non videntur eorum conjecturæ & argumenta esse ullius momenti; non quod præfracte & mordicus velim tueri hujus libelli auctorem esse *Aristotelem*: ceu ipsi, cum eum lucubraret, affuissem, aut, quibus in lucem est editus, temporibus vixissem. Quippe & multa alia *Aristotelis* nomine vulgata fuisse didici ex *Laertio*, & de hoc libro *de Mundo*, an esset *Aristotelis*, *Proclum* addubitasse scio in quinto libro *Comment. ad Timæum Platonis*. Οὐλε ὁ γὰρ (inquit) τὸ παντὸς (supple εἰμαρμένη ἔστι) ὡς πρὸ Φησι πάλιν Ἀριστοτέλης, εἶπερ ἐ-

κείνους τὸ περὶ κόσμου ἑξήλιον. i. *Ut alicubi rursus dicit Aristoteles, si illius est liber de Mundo.* Solum id, ut dixi, contendo, nihil in eo libello contineri, quod non sit placitis *Aristotelis* apprimè consentaneum; ideoque probabilius *Aristoteli* asseri, quam abjudicari. Cum præsertim antiquiores *Proclo* auctores, neque sublestæ auctoritatis, hunc librum *Aristoteli* adscribant. Ita quidem *Apulejus*, qui & *paraphrasi* hunc illustrare haud dubitavit; floruit autem *Apulejus*, *Hadriani* Imperatoris principatu, æqualis aut superior Græcis *Aristotelis* interpretibus qui ad nos pervenerunt. Tum *Justinus Philosophus* & *Martyr* qui iisdem temporibus vixit, in eodem albo nomen profitetur suum, pariterque hujus libri *Aristotelem* auctorem censet, in priori *oratione ad Græcos* his verbis: Ἀριστοτέλης δὲ, ἐν τῷ πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα λόγῳ, σύνομόν τινά τῆς αὐτῆς φιλοσοφίας ἐκλιθέμεν ὄρον, σαφῶς ἢ φανερώς τὴν Πλάτωνος ἀναιρεῖ δόξαν &c. ubi & hæc ex eo libro verba recitat: quæ pertinere ad *Platonem* putat: Οὐχ ὡς ἔνιοι τῶν περὶ τὸ θεῖον πλημμελούντων, ἐν τῇ πυρώδει οὐσίᾳ τὸν θεὸν εἶναι φασιν. Quæ verbi paulum detorta ab his, quæ in eo libro habemus: Οὐχ ὡς τινες διὰ τὸ πυρώδη οὖσαν, αἰθεραῖ, πλημμελούνης περὶ τὴν πλεῖστον πυρὸς ἀπηλλαγμένῳ δύνανται. i. *Non quidem ideo quod ignita flagret ipsa, ut aliqui censuerunt, plurimum utique aberrantes, circa potentiam illam, maxime ab ignea natura abhorrentem.* Ut dubitari non possit quin hunc ipsum, quem habemus, librum *de Mundo* intelligat. Qui tamen fallitur, dum hæc tanquam de Deo dicta accipit, quæ ad *Ætherem* & naturam cœlestem pertinent: neque verum est *Platonem* ibi redargui, ceu is Deum esse in ignea substantia dixerit, quod nusquam reperimus apud *Platonem*; sed *Anaxagoræ* ibi opinio improbat, qui igneam cœli naturam posuit, *Ætherem*que dictum *παρὰ τὸ αἰθεραῖ*, ceu igne accensum. Quod nomine & *Aristoteles* eundem castigat lib. i. *Meteor.* cap. 3.

FINIS LIBRI II.

PETRI

PETRI PETITI,
PHILOSOPHI & MEDICI,
MISCELLANEARUM
OBSERVATIONUM
LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Animadversa quadam ex beato Hieronymo.

Anta est beati Hieronymi sanctitas & eruditio, ut vel ejus nomen auditum quemvis ad venerationem impellat. Et nos igitur veneramus tantum virum, & libros ejus libenter evoluimus, in quibus hæc pridem a me animadversa hisce libris *miscellanearum observationum* inferere visum est. Ad hæc verba Salomonis, in libro, qui inscribitur *Ecclesiastes*, cap. 4. Et laudavi ego mortuos, qui jam mortui sunt, super viventes, quicumque ipsi vivunt usque nunc. Et melior super hos duos, qui nondum natus est, qui nondum vidit opus malum, quod factum est sub sole. occurrit statim difficultas, quomodo vir sapiens meliorem dicat eum, qui

nondum natus est, tanquam is qui nondum in hanc lucem ortu est adductus, aliquo modo existat. Alioqui non procedit comparatio. posset igitur hic locus adduci pro philosophis, qui animas in cœlo prius fuisse dixerunt, quam corporibus jungerentur: prius in sublimi vitam Deorum agitasse, post nescio quibus delictis gravatas in hunc locum inferiorem depressas. De qua animarum calamitate integra apud Antiquos volumina circumferebantur hoc titulo: *περὶ τῆς εἰς τὰ σώματα καθόδου τῆς ψυχῆς*. quo titulo liber etiam existat Plotini, qui est octavus *Ennead.* 4. vidit hanc difficultatem Hieronymus in *commentario* ad hunc locum, & sic declinat: *Hoc autem dicit: non quo qui necdum natus, antequam nascatur, sit: & in eo felicior, quia necdum corpore pregravatus est; sed quod melius sit omnino non esse, nec sensum habere substantiæ, quam infelicitèr vel esse, vel vivere.* Sed hoc non concedent philosophi, ut sit melius cuiquam omnino non esse, quam esse aliquid. Esse enim quoquo modo bonum est: neque est quisquam tam miser, qui non esse velit. Et qui se dicunt & putant optare non esse, & propterea se ipsi interimunt, non arbitantes hominis aliquid se peresse post mortem; de proprio sensu errare doctè Augustinus lib. 3. de *Libero Arbitrio* probat: *Cum ergo (inquit) quisque credens quod post mortem non erit: intolerabilibus tamen molestiis ad totam cupiditatem mortis impellitur, & decernit atque accipit mortem: in opinione habet errorem omnimodæ defectionis, in sensu autem naturale desiderium quietis. Quod autem quietum est, non est nihil; immo etiam magis est, quam id quod inquietum est. Inquietio enim variat affectiones: ut altera alteram perimat: quies autem habet constantiam, in qua maxime intelligitur, quod dictum est. Omnis itaque ille appetitus in voluntate mortis, est, non, ut qui moritur, non sit, sed ut requiescat, intenditur. Ex quo etiam infert nec miserrimis damnatorum deesse, unde gratias creatori agere possint, quod status ille in quo sunt,*
quam

quantumvis calamitosus, careat bonitate. Præterea si cui melius esset non esse, quam in pœnis vivere, faceret Deus. semper enim Deus quod melius est, facit. Sine dubio non se expedit ex hoc loco Hieronymus. Altior profecto sensus horum verborum, & melior est super hos duos, qui nondum natus est. &c. Ego hæc ad Christum spectare arbitror, qui tempore Salomonis nondum secundum carnem natus erat; verum cum patre in cœlo regnabat. De quo vere dicitur, quod nondum natus esset secundum hominem illo scilicet tempore, & melior esset omnibus defunctis, & viventibus.

Ejusdem libri cap. 13. *Et contenebrescent, quæ vident in foraminibus.* Animas exponit Hieronymus in commentario: *Si enim (inquit) Moysi dicitur, ponam te in foramine petre, & sic posteriora mea videbis: quanto magis unaquaque anima per foramen & quasdam tenebrosas cavernas aspicit veritatem?* Hic plane Hieronymus est Platonicus. Nam & Plato initio lib. 7. de Republic. animas corpore inclusas comparat in spelunca natis, & lumen externum ac rerum umbras duntaxat in adverso muro prospicientibus per ostium seu meatus speluncæ. Foramina autem, in quibus animæ vident, sunt sensus, vel potius sensuum instrumenta, quæ Cicero fenestris comparat in primo Tuscul. quæst. *Via quasi quedam sunt ad oculos, ad aures ad nares a sede animi perforata.* Itaque sæpe aut cogitatione, aut aliqua vi morbi impediti, apertis atque integris & oculis & auribus, nec videmus, nec audimus: ut facile intelligi possit, animum & videre & audire, non eas partes: quæ quasi fenestræ sunt animi &c. Quidam literæ inhærentes de oculis exponunt, quos natura in quibusdam foraminibus collocavit: nihil enim aliud sunt, quæ oculorum orbitæ vulgo dicuntur. Ego malim de iis, qui sensibus addicti in hoc seculo vixerunt, neque animum suum ab iis, quæ sensu usurpantur, abstrahere curarunt. Vere enim talium animæ in foraminibus vident. Quæ sub finem vitæ contenebrescere dicuntur;

tur; ut pote quæ purum veritatis lumen, in quo intelligibilia cernuntur, ferre non valentes, statim a corporis discessu in tenebras exteriores incidant. Sed de *Ecclesiastæ* ænigmatis infra iterum aliquid tentabimus.

CAPUT II.

Molere farinam in scripturis inter *κακόφρα*. locus Hieronymi.

B Saia in cap. 47. verba hæc sunt: Descende, sede in pulvere filia Babylonis, sede in terra: non est solum filia Chaldaeorum, quia ultra non vocaberis mollis in tenera. Tolle molam & tolle farinam: denuda turpitudinem tuam: discooperi humerum, revela cura. Hieronymus in sensum obscœnum trahit: Præcipiturque ei, ut tollat molam & molat farinam, quod est dura captivitatis, & extrema servitutis indicium, ut quæ quondam regina fuerat, postea molendæ farinæ operi serviat. Sed quia sequitur, denuda turpitudinem tuam, etiam mola ab Hebraeis figuraliter intelligitur: quod scilicet in morem scorti victorum libidini pateat. Illudque, quod in *Judicum* libro de Samson scribitur, ad molam eum a Philistiim esse damnatum, hoc significare volunt, quod pro sobole robustissimus virorum, hoc in allophyllas mulieres facere sit compulsus. locus Scripturæ de Samfone est in lib. *Judicum*, cap. 16. sane huic interpretationi favet *Horatius Satyr.* 2. lib. 1. de lupanari, auribus sit honos,

Nam simul ac venas inflavit tetra libido,

Huc juvenes æquum est descendere, non alienas

Permolere uxores.

Nón tamen video, quid sit necesse in hunc sensum scripturæ

pturæ

pturæ verba iis locis torquere, cum certum sit inter serviles pœnas fuisse *pistrinum* non modo apud Hebræos, sed etiam apud Romanos, ut notum iis, qui vel *Plautum* aut *Terentium* legerunt, fueritque id duræ captivitatis & extremæ servitutis, ut ipse agnoscit *Hieronymus*, indicium. Tum quod ad Samsonem attinet, qui in eam partem accipiunt, non vident obstare huic expositioni quod in eadem historia legitur, robur illi istud inusitatum in capillitio, quod intonsum, ut *Nazaræus*, gestabat, situm fuisse, periturum si detonderetur, ut re vera accidit. Nam cum arcanum illud puellæ, quam deperibat, importunius instanti aperuisset, ab ea non multo post per somnium toto capite attonsus, ad modum communem humani roboris redactus fuit. Hoc cum ita proditum sit de eo Heroe; neque ignorarent Palæstini, valde stultum fuisset id consilium de prole propaganda ex homine, quo tempore vires illi una cum capillo ademptæ essent. Statim quippe in *pistrinum* fuisse detrusum expresse scriptum est: *Quem cum apprehendissent Philistim, statim eruerunt oculos ejus, & duxerunt Gazam, & clausum in carcere molere fecerunt.* Præterea non fuisse illi a natura id robur, sed singulari & extraordinario Dei munere tributum haud obscure *Scriptura* testatur: miracula autem non transire in sobolem palam est.

Sed neque apud *Esaiam*, quia post hæc verba, *tolle molam*, sequuntur ista, *denuda turpitudinem tuam*, necessario prostituti corporis infamia intelligenda est, sed captivarum deterrima conditio, quas contumeliæ causa denudare solebant: ut *Tamerlanes* *Bajazetis* uxorem præcisa usque ad pubem veste, sibi epulanti adsistere & ministrare cogebat. Tales fere & servi erant in *pistrino*, sic tecti ut nulla non membra paterent: teste *Apulejo* lib. 9. *Metam.* *Diiboni! quales illi homunculi vibicibus livedinis totam cutem depicti, dorsumque plagosum scissili centunculo magis inumbrari quam obtekti: nonnulli exiguo tegili tantummodo pubem inje-*

cti, cuncti tamen sic tunicati, ut essent per pannulos manifesti. Quod etiam nuditas sola captivæ mulieris intelligi debeat, sequentia indicant: *discooperi humerum, revela crura*. Ad summum, quid vetat utrumque intelligi, ut eadem captivæ simul farinam lucubrarent; & vulgi libidini per summam contumeliam expositæ essent. Si tamen ibi figuram esse placet: ego nihil aliud censeam significari his verbis; *tolle molam, tolle farinam*, nisi simpliciter servitatem. Ceterum Hieronymus eo loco verbum esse turpe in Hebræo notat, quo significatur *prudendum muliebri*. Quod quia honoris causa non nominatur, Symmachus vertit τὴν σιωπῆσίν σου, *taciturnitatem tuam*. Quod & in *Cantico canticorum* legitur, ubi sponsæ pulchritudo describitur, ad extremum infert; *absque taciturnitate tua*: Nolentibus (inquit) qui interpretati sunt, *transferre nomen, quod in sancta scriptura sonaret turpitudinem*. Qua autem utimur nos, vulgata versio pluribus verbis reddit: *absque eo, quod intrinsecus latet*. Ceterum idem Hieronymus sequentibus verbis non obscure in *Stoicorum* transit sententiam, quibus placuit suo quamque rem nomine appellare, ut Cicero notat in *epistola ad Papirium Patrum*. Recteque (inquit) *contra Babylonem inverecundis utitur nominibus: licet nulla sit turpitudinis, humani corporis membrum vocare nomine suo, cui præcipitur, ut nudet pectora, & crura & femina aperiat, & vadat in captivitatem: videaturque ignominia ejus, & opprobrio pateat sempiterno*. At huic opinioni omnium proborum consuetudo adversatur.

Sed neque præteribo, quod apud eundem Prophetam legitur cap. 48. *Audite hæc domus Jacob, qui vocamini nomine Israel: & de aquis Juda existis*. Ubi Hieronymus: *Et de aquis (inquit) Juda existis*. σωμαλινώτερον *aquas vocans pro semine: ut nequaquam eos virtutum Patriarcharum filios ostenderet esse, sed carnum*. Ergo & inter *κακέφαλα* Hebræorum, *aqua*, pro *semine genituali*: Sicut *urina* apud *Juvenalem*, *Satyra XI*.

Auri-

Auribus atque oculis concepta urina movetur.

Plinius *urinam genitalem* vocat lib. 8. cap. 43. ubi de asinorum generatione: *Sed incontinens uterus (asinæ) urinam genitalem reddit, nisi cogatur in cursum verberibus a contr.* Et *serum* apud Catullum, Græcorum exemplo, qui *σπερματικὸν ὄρρον* vocant; ut Plutarchus lib. 5. de *Placitis Philosophorum*, cap. 23. *Ἡράκλειος ἔχει οἱ Στωϊκοὶ ἀρχεῖται τὰς ἀνθρώπων τελειότητι* & *περὶ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα, περὶ ἣν ὁ σπερματικὸς συγκρίνεται ὄρρος.* Reperio & *os obscæno sensu usurpatum* in *Proverbiis* cap. 30. *Talis est via mulieris adulteræ, qua comedit, & tergens os suum dicit: non sum operata malum.* Quod enim ibi *os* intelligat, non latet: nempe de quo paulo ante dixerat eodem capite: *Tria sunt insaturlibilia, & quartum quod nunquam dicit: sufficit. Infernus, os vulvæ, &c.* Tergere autem mulier *os* dicitur, cum post concubitum partem illam abluit, ac terget, quod meretricibus fuisse in usu, cum aliis ex locis, tum ex hoc Ovidii versu intelligitur:

Dedecus hoc sumpta dissimulavit aqua.

De qua locutione & consuetudine copiose Hieronymus *Mercurialis* disputat lib. 6. *Var. Lect.* cap. 6. Confirmat id, quod dico, Hieronymus in *commentario* ad verba illa Salomonis: *Adultera quoque mens (inquit) in similitudinem eorum, que commemoravit superius, instabilis semper & vaga est, que ubi admissum turpitudinis sue celare potuerit, negat se aliquid patrasse facinoris.* Igitur & *comedere* ibi idem valet, quod *suscepto semine libidinem explere.* Sic Plautus in *Milite Glorioso*:

S. Hic te operiar; eadem illi insidias dabo,

Quam mox horsum ad stabulum junix se recipiat e pabulo.

Quartilla meretrix apud Petronium: *Hodie enim post asellum diaria non sumo.* Sed de his fatis.

CAPUT III.

Ejusdem Hieronymi locus de Timæo Platonis, & Ciceronis interpretatione ejusdem dialogi, emendatur & explicatur. Item de Septenarii dignitate & mysteriis, Pythagoreorum nuga. & de vocibus ἐβδομήνη, & ἐβδομήναις.

NDem eruditissimus Ecclesiæ doctor, lib. 2. *commentariorum* in prophetam Amos cap 5. de Septenarii numeri dignitate & sacramentis disputans in calce disputationis: hoc etiam addit: Denique & captivitas populi Israel, templique subversio septuagesimo anno desolationis impleta est: & septem astra juxta numerum dierum dicuntur errantia. De cujus numeri sacramentis in Scipionis somnio plenius narrat Tullius: & obscurissimus Platonis Timæus liber est: qui ne Ciceronis quidem aureo ore sit planior. Quid est quod dicit septem dici astra errantia juxta numerum dierum? quem numerum? non enim explicat. Sine dubio deest vox, hebdomada: juxta numerum dierum hebdomada. Qui etiam sequitur, prava interpunctione & inversione verborum obscurior factus est: Sic autem scribi debet: De cujus numeri sacramentis in Scipionis somnio plenius narrat Tullius, & obscurissimus Platonis Timæus: qui liber ne Ciceronis quidem aureo ore sit planior. Hæc de verbis: nunc quod ait plenius narrare M. Tullium de Septenarii numeri sacramentis in Somnio Scipionis, inter memoriæ labantis peccata referre haud dubitem, quod longa intermissione eorum studiorum quorum perfectio in Ciceronis & similium auctorum assidua lectione versatur, parum, quid eloquentiæ Romanæ parens in eo Somnio ageret, recordari posset. Non enim, opinor, quis-

quisquam dixerit mutilum eo loco esse *M. Tullii* codicem, neque quisquam id haecenus suspicatus est. Sane ibi *M. Tullius* de *Septenarii* potestate; verum perpauca attingit, leviter & strictim, nedum plene: nempe duplicem tantum proprietatem: quod scilicet is numerus sit *plenus*: & quod omnium rerum fere sit *nodus*. ceterum neque quis numerus *plenus* dicatur, & quomodo *septenarius plenus*, explicat. Multo minus quomodo omnium rerum esse *nodus* intelligatur. Quæ omnia *Macrobius* copiose & diserte in *commentario* ad hanc fabulam *Ciceronis* exsequitur.

Non minus illudit nobis *Hieronymus*, cum nos admonet *Timeum Platonis* ne *Ciceronis* quidem aureo ore fieri planiorem. Quasi nuda & simplex versio quam *Cicero* dedit ejus *Dialogi Platonis*, quantumvis elegans, magnopere rerum quæ in eo tractantur, ignaros juvare possit; quarum obscuritatem vix *Platoniorum* doctissimi justis commentariis depellere potuerunt. Hinc proverbium: *numeris Platonis obscurius*. quod *Cicero* usurpat in *epistolis ad Atticum* lib. 7. *Ænigma Oppiorum ex Veliis plane non intellexi: est enim numero Platonis obscurius*. Idem lib. 2. de *Finibus*, de iis qui ita loquuntur, ut non intelligantur, verba faciens: *Quod (inquit) duobus modis sine reprehensione fit: si aut de industria facias, ut Heraclitus, qui cognomento εὐδαιμόνιος perhibetur, quia de natura nimis obscure memoravit: aut cum rerum obscuritas non verborum facit, ut non intelligatur oratio: qualis est in Timeo Platonis*. Quibus ex locis apparet Latine quidem conversum a *Cicerone*, *Platonis Timeum*, sed non intellectum. Non enim necesse est, si quis alicujus auctoris verba in aliam linguam transferat, ejusdem vim verborum & sententiarum profunda esse animo complexum. Neque aureum istud os ad rerum intelligentiam multum affert legentibus momenti, si studium desit & eruditio. Illud interim fatendum est, quod *Hieronymus* dicit, obscurissimum esse hunc *dialogum*, quod sane varietas

tas & multitudo expositionum testatur, hujus *Dialogi*, præ aliis *Platonis*. vix enim aliquis paulo magis in *Platonis* dogmate versatus & eruditus, qui non in ea palæstra sudaverit. Quorum memoria ad me pervenit ferme hi sunt: *Crantor*, antiquissimus *Platonis* interpret: *Atticus*, *Ptolemaeus*, *Albinus*, *Dercyllides*, *Theodorus*, *Clearchus*, *Plutarchus*, *Longinus*, *Origines*, *Proclus* is, qui *Diadochus* cognominatus est, cujus etiamnum *commentarii* existant in eum *dialogum*, quos universæ *Græcorum* philosophiæ thesauros vocare licet. quibus *Chalcidius* illis posterior adungi potest.

Ceterum de numeri *septenarii* potestate omnia, ut ille ait, jam vulgata. Et profecto magna hujus dignitas in natura. Nec minus propterea irridendi sunt quidam, qui de occasione sumpta nugacissimis observationibus libros referferunt. Quarum specimen videre est apud *Gellium* lib. 3. cap. 10. ex *Varronis* libris *Hebdomadum*. Sed & apud *Aristotelem* lib. 14. *Metaphysic.* cap. 6. quo loco *Pythagoreorum* de hoc numero nugas ridet: Ἐπὶ αὐτῶν φωνήεντων ἐπὶ αὐτῶν χορδαί, ἢ ἁρμονίαι, ἐπὶ αὐτῶν αἰ πλειάδες. ἐν ἐπὶ αὐτῶν δὲ ὀδόντας θάλλει ἐνιόγει, ἐνια δὲ ὄν. ἐπὶ αὐτῶν δὲ οἱ ἔπι Θήβας. ὅρ οὖν ὅτι τοιοσδὶ ὁ ἀριθμὸς πέφυκε, διὰ τῆστο ἢ ἐκεῖνοι ἐγένοντο ἐπὶ αὐτῶν ἢ ἡ πλειὰς ἐπὶ αὐτῶν ἀσέρων ἐσιν; ἢ οἱ μὲν διὰ τὰς πύλας, ἢ ἄλλην τινὰ αἰτίαν; εἰ δὲ ἡμεῖς ὄντως ἀριθμοῦ μὲν, τὴν δὲ ἀρκίον γε δώδεκα, οἱ δὲ πλείους. i. *Septem quidem vocales, septem autem chordæ, aut harmoniæ, septem vero pleiades, in septem autem (mensibus) quadam animalia emittunt dentes: quadam vero non. Septem etiam qui ad Thebas. Utrum igitur, quoniam talis quidam numerus suapte natura aptus est, ideo aut illi fuerunt septem, aut pleiades septem stellarum est? An hi quidem propter portas Thebarum, aut aliam quandam causam? Ceterum omnino nugatorum nugacissimus Ptolemaeus Hephæstio, apud Photium, causam cur septenarius perfectus censeatur hujusmodi profert, nescio cujus Theodori Samo-*
thra-

thracis auctoritate: Τὸν δὲ Δία γεννηθέντα, ὅτι ἐπὶ τὰς ἡμέρας ἀκατάπαυστον γελάσαι, καὶ διὰ τὸ τοῦ τέλει & ἐνομιδίῃ ὁ ἑβδομὸς ἀριθμὸς. *Jovem (ait) statim a nativitate totos septem dies continenter risisse: ob eamque causam perfectus existimatus est septenarius numerus.* Multorum igitur de Septenario numero commentarii exstiterunt: inter quos & *Cebes Socraticus* unum scripserat *dialogum* titulo, *Ἑβδομή*, auctore *Laetio*: Καὶ τὰς (Κέβη) Φέρουσαι διάλογοι τρεῖς, Πίναξ, Ἑβδομή, Φρόνιχ. *Interpres septimam vertit, pro septenario: ignorans ἑβδομήν ita accipi interdum. Thomas Magister: Ἑβδομή, ὅν μόνον ἡμεῖς τὰς ἐξ μονάδας μονὰς, ἀλλὰ καὶ ἅπας ὁ ἐπὶ τὸν ἀριθμὸς. Vox ἑβδομή non solum unitatum septimam significat; sed etiam totum numerum septem. probat autem auctoritate Æschyli. Et vice versa ἑβδομὰς non solum septem, sed etiam septimam unitatem notat.*

C A P U T IV.

Ejusdem Hieronymi locus, de pedum multitudine in insectis, & serpentum incessu. Et quid de his Aristoteles?

Hieronymus venerandus scriptor in *tertia Apologia* adversus *Ruffinum*, quædam sibi ab eo ex naturali disciplina ἀπορεῖα, hoc est, inexplicabilia proponi ad solvendum conqueritur: *Ut postquam (inquit) me hæc nescire respondero, tunc tibi liceat de animabus ignorare, & unius rei scientiam, tantarum rerum ignorantia compenses.* Satis perplexa oratio: quæ tamen sic intelligi potest: Quasi ignorante *Ruffino* quiddam controversum de animæ natura, quod *Hieronymus* nosset; vicissim longe plura de rerum aliarum naturis nesciente *Hieronymo*,
Ruffi-

Ruffinus illa in promptu haberet, atque ita unius rei scientiam in Hieronymo, multarum physicarum rerum in eodem ignorantia pensaret. Verum suspicor non omnino esse integrum hunc locum, & pro, *unius rei scientiam*, scribi debere; *unius rei ignorantiam*. item in eodem contextu, pro, *tantarum rerum ignorantia*, reponendum esse, *tantarum rerum scientia*. Ita enim sententia esset planior. Ceterum in his, quæ Hieronymus in naturæ contemplatione sibi parum esse comperta fatetur, pedum in insectis multitudinem & serpentum incessum videtur ponere, dum ita loquitur: Ergo nisi tibi rationem reddidero: quare formica parvum animal, & punctum, ut ita dicam, corporis, sex pedes habeat: cum elephante tanta moles quatuor pedibus incedat: cur serpentes & colubri ventre labantur & pectore: cur vermiculus, quem vulgus millepedam vocat, tanto pedum agmine scateat: de animarum statu scire non potero? Nam Hieronymus quidem de anima scire se affirmabat illud Ecclesiasticum: Quotidie Deus operatur animas & in corpora eas mittit nascentium. Propterea Ruffinus de causis quorundam naturalium interrogabat Hieronymum, ut ex earum rerum ignorantia evinceret, ne istud quidem de anima illi esse perspectum, quod pro vero defenderet ac profiteretur. Videtur ergo Hieronymus ex his quidem verbis, fateri sibi ignotam esse rationem pedum multitudinis in insectis, neque putasse id cuiquam sciri posse, sed esse in profundo naturæ abditum, sicut alia pleraque, quarum causæ inveniri non possunt, ab eodem Ruffino illi proposita: Queris a me primum de celestibus, quomodo angeli, quomodo archangeli sint: quæ eis vel qualis habitatio: quæve inter ipsos differentia, aut si nulla omnino: quæ Solis sit ratio: unde augmenta Lunæ: unde defectus: quis vel qualis sit siderum cursus. &c. Rursus: Deinde caelestia deserens, & ad terrena descendens, in minoribus philosopharis. Dic nobis quæ fontium ratio? Quæ ventorum? &c.

Ve-

Verum tamen paulo post idem *Hieronymus* ita cenſet, arduum quidem eſſe ſcire ad liquidum veritatem earum rerum, de quibus in ſcholas phyſicorum itur: non tamen ſe ignorare, quid philoſophorum principes in ſua quiſque ſecta atque ex propriis principiis de his rebus ſenſerint: *Urges* (inquit) *ut reſpondeam de natura rerum. Si eſſet locus: poſſem tibi vel Lucretii opiniones juxta Epicurum: vel Ariſtote- lis juxta Peripateticos; vel Platonis atque Zenonis ſecundum Academicos & Stoicos dicere.* Si hæc mens *Hieronymi*, ut apparet: jam ipſe *Ruffinus* importunus & inſolens, qui, ceu nihil horum quæ interrogat, certum ſit, vel certe ex nobilium philoſophorum placitis explicari poſſit, tali viro inſultet, cum præſertim in eo cenſu quædam proponat nulli non experientia comperta ex Aſtronomorum demonſtrationibus: ut Lunæ augmenta & defectus: de quibus nemo eſt tam rudis, qui ambigat. Sicut impudentis ſit amentia diſputare de generatione pluvie, aut de falſugine maris, fluvialiumque aquarum dulcedine, poſt *Ariſtotelem*, neque ejus decretis acquieſcere.

Sed neque de numeroſis pedibus inſectorum, & reptili ſerpentum inceſſu, tamen horum abſtruſior ratio, eſt multum laborandum putem ei qui quid de his nobis ſcriptum reliquerit *Ariſtoteles*, teneat. Sunt enim ejuſmodi, ut cuivis ſano ſatis eſſe poſſint. Nam protervis & procacibus ſophiſtis, qui nodum in ſcirpo quærunt, nihil ſatis eſt. An tamen hæc ſummi naturæ interpretis rationem aut *Hieronymus* aut *Ruffinus* vidiffent, ambigi poteſt. Tria autem affert *Ariſtoteles*, primum eſt, imbecillitas & inopia caloris in eo genere animalium; unde tarditas: alterum, corporis prolixitas: tertium, quod plura quaſi in eodem corpore principia habeant: unde *εἰσποιαί*, inſectiones, a quibus nomen iis inditum. Sed ipſummet magiſtrum hæc aureo illo ore diſferentem præſtat legere & auctor

sum naturæ rerum cupidis qui non legerunt, vifant
lib. 4. de *Partibus Animalium*, capite 6. & 10.

CAPUT V.

*Locus Aristotelis initio Naturalis Auscultationis
aliter citatus a Galeno, quam in nostris libris
exstat.*

Hunc locum ita exprefsum habemus. Ὡς πᾶρ
γὰρ καὶ τῷ γεωμέτρῳ ἐκέτι λόγος ἔστι πρὸς τὸν ἀ-
νεμόναι τὰς ἀρχὰς, ἀλλ' ἦτοι ἑτέρας ἐπιστήμης,
ἢ πασῶν κοινῆς ἕως οὐδέ τῳ περὶ ἀρχῶν. Quæ
sic Latine converti possunt: *Quemadmodum
enim Geometra non est amplius disputatio adversus eum, qui
Geometria principia evertit: sed hæc disputatio aut alterius est
scientiæ, aut omnium communis: sic nec cuiquam de principis.*
Ita enim istud, τῳ, ita scriptum sine accentu, verten-
dum est: non autem ut vulgatæ horum librorum versiones
habent, *ei vel illi, quæ de principis.* Ut omnibus non im-
peritis Græcæ linguæ notum est, Sensus est: sicut Geo-
metræ non est ad eum ratio, sive disputatio; qui tollit
principia: sic nec cuiquam de principis, *supple,* scientiæ
quam profitetur, est disputatio. Quin hæc vera sit lectio
hujus loci nullus dubito, cum & bonum sensum exhibeat,
& per omnes libros obtineat.

Non tamen silentio præterire possum, aliter a Galeno ci-
tari hunc locum lib. 1. περὶ στοιχείων: hæc sunt Galeni ver-
ba: Ὁ γὰρ ἀντιλέγων τοῖς ἀναιρέσιν ἡστινοσοῦν τέχνης τὰς
ἀρχὰς, ἔχ' ὁ τεχνίτης ἐστὶ τῆς ἀναιρεμδύης τέχνης, ἀλλ' ἑτε-
ροῦ τ.σ. ὅπερ ἀν σοι γένηται δῆλον καὶ τῆς Ἐ' Ἀριστοτέλους ῥήσεως ἐ-
χούσης ὡδε: ὡς πᾶρ γὰρ τῷ γεωμέτρῳ οὐκέτι λόγος ἔστι πρὸς
τὸν

τὸν ἀναιροῦντα τὰς ἀρχὰς, ἀλλ' ἦτοι ἐτέρας ἐπισήμης, ἢ κοινῆ πασῶν, οὕτως ἰσὺδὲ φυσικῶ. Ita τῶ, pro articulo habet, & vocem supplet, φυσικῶ; quæ in nostris libris desideratur. Præterea pro his: ἢ πασῶν κοινῆς, in genitivo; Galenus legit κοινῆ, hoc est, communiter. Quod & explicat deinceps: Τοῖς γὰρ ἀναιροῦσι τὰ ἐναργῶς φαινόμενα, ἢ κοινῆ πάντας ἀνθρώπους μέμφεσθαι προσήκειν, ὡς ἀνατρέπουσι τὸν εἶον, ἢ τέχνῳ τινα ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν ἀγωνιζομένῳ προσήσασθαι. i. Iis enim qui manifeste apparentia tollunt, succensere oportet: utpote qui vitam destruant; aut aliquam artem opponere, quæ pro principiorum salute pugnet. Utraque lectio defendi potest, sed mihi prior præferenda videtur. Tum quia, ut dixi, hanc habent omnes libri, tum quia magis Aristotelica. Magis enim Aristotelica, quæ magis plene veritatem tradit. Hoc enim vult Aristoteles: ut Geometræ non est ratio adversus eum, qui tollit sua principia: sic nec cuiquam professori cujusque scientiæ particularis, ratio est de principiis, hoc est, qua probet sua principia, ejus scilicet scientiæ, quam profitetur. Sic & πασῶν κοινῆς, malim legere, ut in editis libris, quam κοινῆ πασῶν hanc enim lectionem solus Galenus: illam nobiles Aristotelis interpretes, Themistius, Simplicius, Philoponus agnoscunt, & πασῶν κοινῆν ἐπισήμην exponunt aut metaphysicam, aut dialecticam.

CAPUT VI.

Themistii Peripatetici locus perperam acceptus ab Hermolao Barbaro. Anaxagoram & Empedoclem primos causæ efficientis mentionem fecisse.

Locus est in Paraphrasi Themistii ad lib. 2. *Physicæ Auscultationis*; estque ejusmodi: Ἐπειδὴ πάντες σχεδὸν οἱ περὶ φύσεως διαλεχθέντες εἰς τὴν ἀνάγκην ἀνάγουσι τὰς αἰτίας· οὐδὲν ἄλλο τὴν ἀνάγκην, ἢ τὴν ὕλην εἶναι νομίζοντες. ἐπειδὴ γὰρ τὸ θερμὸν τοιονδί, καὶ τὸ ψυχρὸν, καὶ ἕκαστον τῶν ὑλικῶν, ὃ τίθεται ἀρχὴν ἕκαστον δὲ ἀνάγκης τόδε ἐγένετο· καὶ γὰρ ὅσοι ποιητικῆς αἰτίας ἐμνημόνευσαν, ὅσον ἀψάμενοι χαίρειν ἑῶσι· ὡς Ἐμπεδοκλῆς καὶ Ἀναξαγόρας. Quæ sic vertit Hermolaus: Nam omnes fere, qui de natura scripserunt, causas omnes in necessitatem & materiam contulere: idem autem significari & necessitatis & materia nomine volebant. Postquam (inquiunt) calidum, frigidum, & quod quisque principium materiale statuerit, tale est, aut tale: necesse est hoc, quod ex illis principiis materialibus oritur, ita prorsus esse constitutum, ut est. Eos vero, qui causas efficientes quoquo modo attingunt, Anaxagoram & Empedoclem, & si qui alii e veteribus erant, valere sinunt cum suis inventis. In postrema, inquam, sententiæ hujus parte: hallucinatus est non parum Hermolaus, ita vertens, tanquam velit Themistius noluisse antiquos physicos, quæ de causâ efficiente Empedocles & Anaxagoras philosophati essent, sequi, sed illos eo nomine missos fecisse ac valere jussisse. Cum hoc velit; Empedoclem & Anaxagoram vidisse quidem causam efficientem, verum ea nunquam in causis rerum explicandis uti, sed contra valere

lere jubere, hoc est, negligere omnino & floccifacere. Quod hæc sit mens Themistii, ex verbis Socratis apud Platonem in Phædone intelligi potest: Ἀπὸ δὲ θαυμαστῆς, ὡς ἔταρ, ἐλπίδ' ὡχόμην φερόμεν', ἐπειδὴ πρῶτων καὶ ἀναγινώσκων, ὁρῶ ἄνδρα τῷ μὲν ὄντι οὐδὲν χρώμενον, οὐδὲ τινὰς αἰτίας ἐπαιτιώμενον εἰς τὸ διακοσμεῖν τὰ πρῶτα, ἀέρας δὲ καὶ αἰθέρας, καὶ ὕδατα αἰτιώμενον, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἄτοπα. Ceterum ab hac, admirabili spe dejectus ferebare, o amice; si quidem procedens ultra legendo, hominem video, mente quidem nullo modo utentem, neque causas aliquas rerum compositionis atque ornatus assignantem, sed aëres ætheresque & aquas atque alia absurda multa causificantem. Sed quid Platonem adduco, cum perspicua sint Aristotelis verba lib. 2. physic. quibus respondet præsens locus Themistii. Ita enim ibi Aristoteles de Anaxagora, & Empedocle: Καὶ γὰρ καὶ ἄλλην αἰτίαν εἶπωσιν, ἴσον ἀφ' ἁμένοι χαίρειν ἑῶσιν, ὁ μὲν τὴν Φιλίαν καὶ τὸ νεῖκ', ὁ δὲ τὸν νοῦν. Etenim etiamsi aliam causam dicunt, solum tangentes valere sinunt: hic quidem litem & amicitiam, ille vero mentem.

CAPUT VII.

Insigne mendum ex eadem paraphrasi Themistii sublatum.

NEque istud mendum vidit Hermolaus, grave profecto, tametsi ex unius particulæ disjunctivæ transpositione: tam levibus momentis bonorum auctorum recta dicta in contrarium & absurdum sensum torquentur. Μετὰ ταῦτα σπεπλέον, πῶς ἐν τοῖς φύσει τὸ ἀναγκαῖον καὶ πότερον τὰ φύσει γινόμενα ἀπλῶς δεῖ ἀνάγκης γίνεσθαι, ὡς τὸ τέλ' ἀπλῶς

ἔπεδαι τοῖς πρὸ αὐτῶν γινόμενοις, ἢ ὡς ἐνόμιζον οἱ φυσικοὶ, ἐν ταῖς τῆς ὕλης κινήσεσιν ἔπεδαι τὰ γινόμενα δεξιᾶ ἀνάγκης οἰόμενοι. ἔστι μὲν πῶς τὸ ἀναγκαῖον ἐν τοῖς φυσικοῖς, οὐχ οὕτως δὲ ὡς ἐκεῖνοι λέγουσιν. &c. Hermolaus : *Post hæc discutiendum videtur, quomodo sit in rebus, id quod quidam necessitatem appellant: Et utrum ea que natura sunt, ita fiant ex necessitate, ut ex precedentibus causis, constitutisque principiis orientur; An ita ut Physici putaverunt, qui ex motibus materiae omnia evenire arbitrati sunt. Atque est quidem necessitas quadam in rebus naturalibus constituenda recipiendaque; non tamen eo modo, quo illi constituunt. Qua lectione nihil absurdius: quippe qua similia omnino disjunguntur. Quis enim dicat, Τὸ ἀπλῶς γίνεσθαι δεξιᾶ ἀνάγκης τὰ φύσει γινόμενα (quod prius est membrum disjunctionis) opponi isti, quod disjunctiva copulatur deinceps; Ἐν ταῖς τῆς ὕλης κινήσεσιν ἔπεδαι τὰ γινόμενα δεξιᾶ ἀνάγκης? Sic emendo hunc locum post hæc, Τοῖς πρὸ αὐτῶν γινόμενοις, lego, ὡς ἐνόμιζον οἱ φυσικοὶ, sublata disjunctiva ἢ, post autem ista, δεξιᾶ ἀνάγκης οἰόμενοι: eandem particulam repono; ut fiat alterum membrum disjunctionis; ἢ ἔστι μὲν πῶς τὸ ἀναγκαῖον. Ita enim opponetur & respondebit illi, Καὶ πότερον τὰ φύσει γινόμενα ἀπλῶς ἐξ ἀνάγκης.*

CAPUT VIII.

Alia macula detersea ex eadem paraphrasi. Hermolai versio notata.

Hemistii verba hæc sunt in Paraphr. ad lib. 8. Physic. quo loco ostenditur motum localem omnium aliorum natura esse primum: Οὐκ ἀρεὶ πρώτη φασὶς ἢ γένεσις· εἰ δὲ μὴ γένεσις, ἄλλῃ γὰρ ἀρ' αὐξήσις, καὶ ἀλλοίωσις δευτέρα ἐκείνης, καὶ

καὶ μετ' ἐκείνων. Quam sententiam esse mutilam haud dubium: deest enim verbum *δειχθήσοιτο*, vel aliud ejusmodi. hoc sensu: si generatio non est prior latatione frustra accretio & alteratio posteriores illa (latatione) & post ipsam esse probentur; quippe sine quibus generatio esse non possit. Ibidem: Ἔτι τὰ ἀτελέστερα τῶν σωμάτων ταύτης τὴ κινήσεως ἀμοιρεῖ. οἷον τὰ φύλα, καὶ τὰ ζωόφύλα. male, σωμάτων, pro ζώων: *imperfectiora viventium. animantes* vertit *Hermolanzs*, quæ Aristoteles ζώονα appellat, minus Peripateticæ. In eadem paraphrasi, ubi ostenditur solum omnium motum localem esse continuum & sempiternum; fieri non posse docet, ut aliquod corpus subjectum duobus contrariis simul motibus agatur: puta simul albescat, & nigrescat: sed unum finiri necesse esse, ut alteri sit locus: ac quietem necessario pausamque intercedere, a qua fiat transitus ad motum contrarium: εἰ οὖν τὸ λευκαίνόμενον οὐχ ἄμα καὶ μελαίνηται, τέλει γὰρ ἂν εἴη τῆ λευκαίνεσθαι τὸ μελανθῆναι, δῆλον ὡς ἠνίκα ἂν μελαίνηται, ἐτέραν κινεῖται κίνησιν τῆς προτέρας, εἰ δὲ νῦν μὲν ταύτην κινεῖται, πρότερον δὲ οὐ ὑπῆρχε δὲ, καὶ τότε καὶ νῦν, (supple τὸ λευκαίνόμενον) δῆλον ὡς ἐκ μιᾶς εἰς ἀντιθετὴν μεταβάλληκεν, mendosum istud ajo, μιᾶς, pro ἡρεμίας. sequentia testantur: εἰ γὰρ μὴ ἡρέμησεν μελαίνου, ἐκινεῖτο ἂν, ὡς μίαν τὰς ἐναντίας, supple, κινήσεις. Plana hæc correctio est intelligenti. In *Paraphrasi* ad 2. de *Anima*, ad illam dubitationem; quamobrem sensus non percipiat propria instrumenta, quibus est conjunctus, cum sint corpora sensilia: exempli gratia, quare visus non percipit colorem nervi optici; tactus calorem carnis: respondet: in omni motione mobile debere esse exterius moventi: puta lignum igni, & sic de aliis quæ secantur, forantur, aut aliter afficiuntur. Καθάπερ οὖν τὸ καυστὸν οὐ κἀταί ὑφ' ἐαυτοῦ, ἀλλ' ὑφ' ἐτέρου τῆ καυστικοῦ· ἕκαστ γὰρ ἂν ἐαυτὰ δῆπου τὰ ξύλα, νῦν δὲ δεῖται πυρός. οὕτω καὶ τὸ αἰσθητικόν, οὐχ οἷον τὸ, καθ' ἑν ἔχει δύναμιν, ἀνεργῆσαι, μὴ κινεῖσθαι.

αὐτὴν τῷ αἰθέρι. κινεῖται, ὅταν ἐξωθεν ἢ, καὶ μὴ συνειλημμένον, καὶ ὡσπερ ἐν. οὐδὲ γὰρ ἡ σφύρα αὐτάρκης κινῆσαι τὴν τέχνην, οὐδὲ τὸ ἱρύπανον, οὐδέ οὐ πείων· ἀν μὴ τὸ μέλλον πρέσβαι, ἢ τὸ μέλλον ἱρύπῳ, ἐξωθεν ἢ. *Hermolaus* posteriora exempla sic reddidit: *Etenim neque marculus per se excudendo est, neque serra secando, neque terebra inforando, sed & excusor & faber adhibendi extrinsecus sunt, quorum opera atque vi even-ta illa consistant, excusio, inforatio, sectio.* Atqui hoc non dicit *Themistius*, sed sic: *Neque enim marculus sufficit per se ad artem movendam, neque terebra, neque serra; nisi extrinsecus aliquid fuerit quod serra dissecari, aut terebra forari de-beat.* Multa ejusmodi occurrunt apud *Themistium*, & e-jus interpretem *Hermolaum Barbarum*, animadversione digna, quorum pleraque omnia penes me habeo: sed in præfens horum specimen aliquod dedisse sufficiat.

CAPUT IX.

Nonnulla e Philoponi commentariis macula de-terfa.

AD librum primum *de Anima* text. 54. ubi de corporis vario apparatu ad animam recipien-dam secundum diversas animalium species: ἄλλη γὰρ καὶ κρᾶσις καὶ σύνθεσις τῶν κατὰ τὸ θυμοειδὲς χαρακτηριζομένων ζώων· ἄλλη τῶν κατὰ τὸ ἐπιθυμητικόν· ἄλλη τῶν δηλῶν, mendum leve eluo, in ultima voce, δηλῶν, pro δειλῶν *timidorum*. De sententia, vide *Galenum* lib. 1. *de Usu Partium* cap. 2. ubi hoc fufe suo more explicat. Supra ad text. 51. Ὅσαι μὲν γὰρ τῶν ζώων ἀθάνατοι, μόνον αὐταὶ καὶ μόνου σφαιρικοῦ ἔτυχον σώμα. ὁμοίον γὰρ τῷ ἰδίῳ τὸ κυκλικόν σώμα &c. scribe τῷ αἰθέρι.

αἰδίο. Paulo post: Τὸ δὲ μικλὸν, ὁ ἀνθρώπου, οἰκείου καὶ
 σώματός ἐτυχεν. Istud, ὁ ἀνθρώπου, sapit glossema,
 quod ab ora libri in textum irrepsit. supra enim, quod mix-
 tum intelligat, haud obscure expressit: nempe Τὸ μικλὸν
 ἢ ἀνθρωπείας ψυχῆς; animam ipsam humanam diversis par-
 tibus conflata, una rationali: altera irrationali. sequitur:
 Ἄνωθεν γὰρ σφαιρικοῦ ἡγεμονεύειν τὸ λογικὸν ἢ αἰδίο. Quæ-
 dam desunt: nempe, διατὸ. sensus est, rotundum simul
 & longum corpus animæ humanæ esse tributum; quia ex
 duabus contexta partibus; una immortalī & cœlesti quæ
 imperat, puta ratione: altera caduca & irrationali. priori
 igitur caput pro domicilio esse assignatum, globosæ figu-
 ræ: alteri reliquum corpus sub capite recta productum.

Ad eundem text. 54. in solutione instantiæ Epicuri
 contra Platonem: Οὐκ ἔστιν ἄρα τὸ μέλι, καὶ ὁ μέλι βεῖ γλυ-
 κὸν. καὶ ὁ γλυκὺ ἐστὶ, deest, ἀλλὰ, ante reduplicativam;
 Sic ἀλλὰ καὶ ὁ γλυκὺ. sequitur ἴστο ἢ ἀδιανόητον. immo,
 ἐκ ἀδιανόητον. Deest negativa.

Ad text. 56. Ποία οὖν ἁρμονία ὁ θυμὸς, ἢ ἡ ἑπιθυμία ἢ
 ἡ αἰσθησις, ἢ τὰ λοιπὰ. πότερον Λύδιος, ἢ Φρύγιος ἢ Ἰά-
 σπιος, ἢ τις ἄλλη: corruptus locus in voce Ἰάσπιος. A-
 pud Aristotelem lib. 8. de Republica cap. 5. triplex harmo-
 niæ genus distinguitur: Lydium, Doricum, Phrygium.
 In commentario de Musica, qui Plutarcho adscribitur, his
 speciebus additur mixolydia & Ἰὰς, Ἰονία. uude adver-
 bium Ἰὰς, in musicis usurpatum. Scholiastes Æschyli in
 Persis: Ἀύλοισ ἀυλοῖς μαριανδουνοῖς κερῶν Ἰὰς. Putavi olim
 legi debere ἡγνί, ab Hyagni, antiquo Tibicine, &
 modorum inventore: cujus meminit auctor citati libri de
 Musica, & Apulejus lib. 1. Floridorum: Hyagnis in canendo
 manus discapedinavit: primus duas tibias uno spiritu anima-
 vit &c. At enimvero cum & Asium harmoniæ genus apud
 antiquos laudatum fuisse, constet eodem Apulejo auctore; ve-
 rissimilius mihi videtur scripsisse Philoponum ἢ Ἀσί. ver-

ba Apuleji adscribam: Tibicen quidam fuit Antigenidas, omnis
vocalæ melleus modulator, & idem omnimodis peritus modifi-
cator: seu tu velles Æolium simplex, seu Asium varium, seu
Lydium querulum, seu Phrygium religiosum, seu Dorium
bellicosum.

CAPUT X.

*Loca alia ejusdem Philoponi emendata e commen-
tariis in lib. 2. de Anima.*

HÆc saltuatim & strictim attingimus hisce in
miscellaneis, pauca e multis. cuncta enim per-
sequi alterius operæ est. Ad text. 15. explicans
quomodo altrix potestas sine aliis esse possit, non
autem vice versa aliæ sine illa in mortalibus, hæc habet:
Ἐπὶ μὲν τοῖς τῶν θνητῶν, διὰ τοῦτο θνητὰ· εἶναι δύναντον τὴν
κρείττονα &c. lege ἀδύνατον. subdit: ἐπεὶ γὰρ θνητὸν ἐστὶ καὶ
δέεσθαι εἰς ῥοῆς. credo omnes videre unam esse vocem εἰσροῆς,
influxus. In iis quæ deinceps sequuntur, integræ dictio-
nes exciderunt. Ἐπειδὴ καὶ ἀπορρεῖ, ἀνάγκη πάντως τῆς
θρηπτικῆς δυνάμεως τῆς προσυφαινέσης ἀντὶ τῆς ἀπορρέουσας
ἐν τῷ σώματι, ἵνα φυλάτῃται. post ἀπορρέουσα ἴσθι, lege,
εἰσρέουσαν ὑγρὸν. & mox, τὰ σώματι, expuncta præposi-
tione ἐν. Ad text. 44. Εἰπὼν ὅτι τὸν εἰονεὶ ἀπαθῆ ὑπὸ τὸ
ὅμοιον, mendose, pro, ὅτι τὸ ὅμοιον ἀπαθῆς ὑπὸ τῷ ὁμοίῳ.
Ad text. sequentem: Ποιητικὸν δὲ καὶ ἀπαθῆς τὸ τρέφον. scri-
be, τὸ τρεφόμενον.

Ad hæc verba *Aristot.* eodem textu, πότερον δὲ ἐστὶν ἡ τρο-
φή &c. quo pacto alimentum simile corpori, aut dissimi-
le intelligi debeat, explicans, Medicos citat: Τροφῆς
γὰρ, οἱ ἰατροὶ φασὶ, τὸ τρέφον τροφή. Sententia est Hip-
pocrati-

procratis ex lib. de Alimento, sed mutila; sic autem sup-
plenda est, & locus hic Philoponi: Τροφῆς γὰρ, οἱ ἰα-
τροὶ φασί, τὸ ἰστέον ἴστω τροφή, καὶ οἶον τροφή, καὶ τὸ μέλ-
λον τροφή.

Ibid. ad text. 88. de instrumentis vocalibus agens, τὸν
Φάρυγγα in masculino genere *laryngem*, hoc est, *arteria
aspera caput* significare docet; in feminino *fauces*: spatium
scilicet quod a radice linguæ usque ad laryngem & œso-
phagum patet. Φάρυγξ ὅτε μὲν δηλονῶς λέγεται, σημαίνει
τὴν κυρίως Φάρυγγα. αὐτὴ δὲ ἔστιν ἡ ἔχανία ἢ μετὰ τὴν τῆς
γλώττης ρίζαν. scribe; ἄχανία a verbo χαίνω. idem Philo-
ponus supra, de eadem re loquens: Ἔστι γὰρ τὸ μὲν ἄχα-
νὲς τῆς σόματις τῆ μεχερὶ τῆ ρίζης τῆς γλώττης Φάρυγξ. Profun-
dum scilicet illud, in quo gulæ & asperæ arteriæ extrema
concurrant. Ita quidem *Philoponus* duplicem hujus vocabu-
li significationem distinguit: perquam grammaticè. alioqui
promiscue usurpari in feminino etiam genere, modo pro
faucibus, modo pro larynge, apud *Galenum* & alios bonos
auctores observare est. De laryngis autem constitutione sic
eodem loco: Ἔστι δὲ ὁ Φάρυγξ τὸ ἔχalon τῆς τραχείας ἀρτη-
ρίας, ὅπερ ὑπὸ τῶν τριῶν χόνδρων περιέχεται. τὰς ἀρυται-
νοειδῆς καλουμένους, καὶ τῆς θυροειδῆς, καὶ τῆς ἀνώνομος. i. Est au-
tem *pharynx*, seu *larinx* extremitas *arteria aspera*, quæ tribus
cartilaginibus constat: ea quæ *arytanoides*, hoc est, *gutturio
similis*; & quæ *scuti formam* refert, ob id *thyroides* dicta; tum
ea, quæ *nomine caret*. Quæ est igitur hæc laryngis cartilago
ἀνώνομος? quam recentiores *Anatomici* κρικκοειδῆ. *annu-
larem* vocant: contra veterum auctoritatem atque ipsius
Galenii, qui & ipse in libro *de dissectione vocalium instrumen-
torum* cap. 4. nullum ei cartilagini nomen potuisse inve-
niri tradit, quod nulli earum rerum, quæ in hoc mundo
existunt, assimilari possit; tamen postremæ incumbens
basim κρικκοειδῆ efficit.

Eodem in lib. ad text. 101. τῆς ἀοράτης notionem tra-
dens;

dens; & ejus quod dicitur καὶ σέρεσιν ὄρατόν, ut tenebræ, & quæ obscuritate parum a tenebris differunt. Καὶ τῶ λίαν αἰμύδες (inquit,) ἢ ἐγγίζον τῆ σέρησει (supple ὅψις ἀντιλαμβάνεται κατὰ συμβεβηκός) οἷον λέγομεν εἶναι τὸ γλυκὺ φῶς. turpe est mendum pro λυκόφως, crepusculum.

Ad lib. 3. de Anima cap. 6. in προθεωρίᾳ. quantam unius elementi jactura fraudem parum attentis facere possit, locus hic Philoponi ostendet. εἰπεὶ δὲ εἶπε πῶς νοεῖ ὁ νῦν ἔσρον ζητεῖ λοιπὸν πῶς νοεῖ τὸ ἀδιάαιρετον μέγεθος. ὅπερ ἦν δεύτερον σημαίνοντα τῶ ἀδιαίρετον· τῆτο δὲ τρίτον ἐστὶ. τὸ γὰρ μέγεθος τρίτον ἐστὶ. Agit ibi Philosophus de indivisibilium intellectione; in quorum classe secundum locum tribuit magnitudini, prout est quoddam totum, & simul intellectu comprehenditur. Τῆσο δὲ τρίτον, supple, ἀδιάαιρετον. *Istud autem individuum tertium est.* Ita ad verbum nullo sensu mendose igitur τρίτον pro τριπλὸν, *trinum*, quod scilicet tribus modis usurpatur. Sequitur: Τὸ γὰρ τρίτον ἐστὶ. idem mendum est, & sequentia indicant: Καὶ ὅλον γὰρ ἐστὶ καὶ μέρη ἔχει, καὶ συνιδέμενόν ἐστὶ. scribe igitur τριπλὸν: trina est magnitudo: nam & quoddam est totum: & partes habet plures: & composita est. Quæ esse trina, modi tres cognoscendi arguunt; quippe eadem magnitudo, ut totum est quoddam, ab intellectu simul & absque tempore cognoscitur, nempe in instanti. Ut autem partes habet, ab intellectu etiam cognoscitur, sed non in uno instanti temporis, verum pluribus, unaquæque scilicet pars post aliam, seorsim indivisibiliter: ut denique ex partibus conflata, non amplius mente, sed cogitatione, quam διάνοισιν Græci vocant, usurpatur. Atque hæc in transcurso ex Philopono attigisse sufficiat. larga quidem in hujus & aliorum interpretum Græcorum commentariis errorum leges est, messis multa, sed operarii pauci. Satisque mirari non possum, nemini Criticorum nostrorum, qui in bonorum auctorum libris emendandis totam

ætatem contriverunt, venisse unquam in mentem ut aliquam operam Græcis philosophis darent, *Platoni, Aristoteli*, eorumque interpretibus Græcis, quibus nihil doctius, nihil eruditius esse potest. In primis autem *Josephum Scaligerum* miror, tanta ingenii capacitate virum, & inexhausta literarum omnium cupiditate, quam tam prolixè poëtis Latinis operam dedisset, negasse Philosophis non minus eruditione omni florentibus. Utinam aliquis tandem exoriatur philosophiæ vindex, qui hanc e situ & tenebris, in quibus pridem jacet, in pristinum splendorem referat: verum hujus boni vix spes hoc tempore, quo (quicquid harum tenebrarum adoratores garriant) nullum unquam veris studiis, candori, probitati, bonæ menti magis importunum, adversum, inimicum existit.

CAPUT XI.

Aristotelis locus difficilis ex libro de Animalium motione expenditur.

Primum, de qua re agat philosophus præmittendum est. De *motu animalium* disputans hoc principium ponit: ad omnem motum aliquo opus esse corpore stabili, extra illud quod movendum est, cui movens insistat. Hoc autem principium esse verum, docet exemplo eorum, qui navigia & cymbas movent. Nam si quis extra navigium stans in terra conto ad malum impacto atque affixo, nitatur contra, si virium satis habeat, plane navem propellit: si autem in navigio ipso constitutus, idem tentet, frustra ejus operæ sit: nunquam enim pote-

poterit movere. Non si Tityus aut Boreas spirent &c. verba quibus id dicit *Philosophus* & quæ negotium faciunt hæc sunt: μαρτύριον ὅτι λέτε τὸ ἀπορέμενον διὰ τὴν πᾶσι τὸ πλοῖον μὲν ἔσωθεν, ἀνὰ τὴν ὠρῆν ἢ τὴν κοιλίαν ἢ τὸν ἴσον, ἢ τι ἄλλο προσβάλλων μόριον, κινεῖ ῥαδίως. εἰ δὲ ἐν αὐτῷ τις ἂν τῷ πλοίῳ, τῆτο πειρᾶται πράττειν, εἴτε ἂν κινήσειεν, οὐτ' ἂν ὁ Τίτυος, οὐθ' ὁ βορέας πνέωσιν ἔσωθεν ἐκ τοῦ πλοίου, εἰ ἴσχοι τις πνέων ἢ τρέπον τῆτον, ὅνπερ οἱ γραφεῖς ποιῶσιν. ἐξ αὐτῆς γὰρ τὸ πνεῦμα ἀφιέντα γράφουσιν. Quod igitur in hoc verborum contextu negotium facit, verba hæc sunt, Οὐτ' ἂν ὁ Τίτυος, οὐθ' ὁ βορέας πνέωσιν, Neque si Tityus & Boreas spirent &c. videtur enim plurale istud πνέωσιν regi ab his duobus Τίτυος, βορέας, tanquam duo sint venti. Hoc autem absurdum dictum est, neque verisimile *Aristotelem* dixisse: tamen si parum in exemplis veritatem curant philosophi: sed tamen non acquiescit animus meus, ut credam *Aristotelem*, *Tityum* gigantem ex fabulis notum, pro vento, vel in exemplum sumpsisse. Apage. vidit hanc difficultatem *Niphus*, celebris inter recentiores Peripateticus, in commentario ad hunc locum: & pro Τίτυος, rescribit, εὐρεῖ, nomen venti, qui ab ortu hiemali flat, auctore *Aristotele* lib. 2. *Meteor.* cap. 6. verum, cum omnes libri in voce Τίτυος conveniant, majoris audaciæ arbitror hanc expungere, & longe hujus animi frustra est *Niphus*. In *Scholiis Michaëlis Ephesi* ad hunc locum reperio hæc verba: Οὐτε ἂν ὁ Τίτυος ἢ ὁ κινῶν. Et mox de ventre Borea: Οὐτε ὁ βορέας ἦν ἐν αὐτῷ πλοίῳ, καὶ ἐπνεῖ ἀπ' αὐτῆς, ἐκίνησεν ἂν αὐτό. Ex quibus verbis hunc locum supplere licet, nempe hoc modo: εἴτε ἂν κινήσειεν, εἴτε ἂν ὁ Τίτυος ἢ ὁ κινῶν: in iis etiam quæ sequuntur supplendo vox εὐρεῖ, sic: εἴτε ὁ βορέας καὶ εὐρεῖ πνέωσιν ἔσωθεν. Interim ex hoc loco *Aristotelis* observari velim morem veterum pictorum, qui in navibus ac velificatione pingenda, ventos humana figura in ipsa nave, ex aliqua ejus parte, puta, puppe, inflatis buccis spirantes,

tes, ac vela inflantes effingebant. Quod sane hæc verba significant: Ἐξ αὐτῶν γὰρ (supple πλοῖς) τὸ πνεῦμα ἀφιέντα γράφουσιν. ubi & ἀφιέντας, pro ἀφιέντα legendum esse in numero plurali, ex dictis planum est. Observanda etiam Aristotelis venustas & elegantia, qui dum naturæ leges in motibus animalium explanat: interea data occasione memoratum pictorum illius temporis morem notet, incitiam redarguat.

CAPUT XII.

Latini interpretis lapsus in quodam Aristotelis loco ostenditur. Verbi ψύχεσθαι notio minus vulgata indicatur. in eodem error Hermolai Barbari. Platonis & Galeni loca explicantur.

Non esse versionibus fidendum, sed auctores ipsos sua lingua esse legendos præfens animadvertio palam faciet. Aristotelis verba hæc sunt, in libro, de Memoria & Reminiscencia, de causis oblivionis: Διὸ καὶ τοῖς μὲν ἐν κινήσει πολλῇ διὰ τὸ πάθος, ἢ δὲ ἡλικίαν ἔσθιν, ἢ γίνεσθαι μνήμη καθάπερ ἂν εἰς ὕδωρ ῥέον ἐμπιπτούσης τῆς κινήσεως καὶ τῆς σφραγίδος τοῖς δὲ διὰ τὸ ψύχεσθαι καθάπερ παλαιὰ τῶν οἰκοδομημάτων, καὶ διὰ σκληρότητα τῆς δεχομένου τὸ πάθος, ἢ ἐγγίγεται ὁ τύπος. Quæ sic vetus interpret Latine expressit: Unde & aliis quidem qui in motu multo, aut propter passionem, aut propter ætatem sunt, non fit memoria: tanquam utique in aquam fluentem incidente motu & sigillo. Alii autem propterea quod frigida sunt, sicut antiqua ædificiorum, & propter duritiem ejus, quod impressionem suscipit, non ingignitur figura. Ex qua versione liquet hunc interpretem ver-

verbum ψύχεσθαι accepisse communi notione, hoc est, pro refrigerari: cum eo loco significet *arescere & exsiccari*; quod plane indicant sequentia verba: καὶ θόπερ παλαιὰ τῶν οἰκοδομημάτων, *more veterum ædificiorum*. Quis enim dicat refrigerari ædificia temporis progressu & vetustate; ob eamque causam vitium facere, & ruinosam atque caduca effici? Sane non dicuntur frigescere, nisi quæ prius calida fuerunt, non igitur in ædificia ulla convenit refrigeratio; quæ omnia sunt suapte natura frigida, utpote ex lapidibus, lignis & aliis rebus frigidis constantia. Verum eadem vetustate exsiccari paulatim consumpto humore cum lapidum, tum eorum, quibus lapides & cæmenta inter se junguntur, gypso videlicet & calce certum est: unde eorum compages laxari contingit, quæque prius solida erant & densa, laxa atque ad dissolutionem prona efficiuntur. Quemadmodum & Themistius in *Paraphrasi* ad eum locum satis evidenter insinuat: Ἐοικεν γὰρ ἐν τοῖς γέφυραις ἡ κερδία τὸ πρῶτον αἰθνηκόν, τοῖς παλαιοῖς τῶν οἰκοδομημάτων. ὅσπερ γὰρ ἰσχυρίζεται ψυχρὴν, καὶ τὰς ἐν αὐτῇ, τῶν πραγμάτων ἀπαλείφει τύπας. ὡς ἐκεῖνα τῶν ἡλεικμένων πτερον, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ γερραμμένα ζῶα. ubi notanda hæc ἰσχυρίζεται ψυχρὴν, *propemodo in partes minutas secatur præ siccitate immodica & fatiscit*. Male igitur & Hermolaus Barbarus in versione: *Laxatur & quasi corrumpitur algore*. Quis cor sedem totius caloris, vel in decrepitis tam frigidum dicat, ut gelu rumpatur? At prævalente siccitate & humoris defectu, magis esse imbecillum, & laxum, & dissolutioni obnoxium constat.

Nec vero mirum videri debet, verbum, ψύχω, significationem habere aliquando siccitatis, cum θεγμός, *calidus* interdum significet *humidum*: ut apud Platonem in *tertio de Republica*, ubi poëticas fabulas de inferorum pœnis explodit e civitate; ne ejusmodi narrationes eorum animos, qui civium custodiæ destinantur, metu debilitent; Ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ τῶν φυλάκων φοβούμεθα μὴ ἐκ τῆς τοιαύτης φρί-

φρί-

Φρίκη; θερμότεροι καὶ μαλακώτεροι τῶ δέοντι γένωνται ἡμῖν.
 Ad verbum: *Nos vero timemus pro custodibus, ne ex ejusmodi horrore calidiores & molliores quam par est, nobis reddantur.* Quid calidiores? Itane caloris magnitudo fortitudini obstat? Nihil minus: sed humiditas potius, quæ calorem obtundit, & caloris inopiam fere sequitur. Ex his & quendam Galeni locum in lib. *quod Animi mores sequantur temperamentum corporis*, explicare licet. In quo scilicet dicit Hippocratis, non medicinæ parentis, sed alterius filios olim fatuitatis nomine a Comicis irrisos διὰ τὴν ἀμετρον θερμὴν, ob immodicum calorem, ut vulgo interpretantur: ego vero θερμὴν eo loco humiditatem significare ajo; quæ ubi modum in temperamento excedit, amentes homines & fatuos reddit: ut diserte ibi Galenus pronuntiat. Postremo Hesychius, Grammaticorum doctissimus, ψύχειν, exponit ἀνεμῶ ἐξηραίνειν.

C A P U T XIII.

Locus Aristotelis ex historiis animalium de costarum numero, & Lygniis vulgo male acceptis emendatur.

IN primo *historiarum* cap. 15. de artubus corporis humani, & membris quæ sunt in conspectu tradens, hæc de costis habet: Κοινὸν δὲ τῶ ἀνὰ καὶ κατὰ πλευρὰ ἐπιπέρωθεν ὀκτώ. καὶ γὰρ Λυγίων τῶν καλεμένων ἐπὶ ἀπολόρων ἕθνος πρὸ ἀξιοπίστον ἀκηχάμω i. *Communes autem partis superioris inferiorisque costæ utrinque octonæ. Nam de hominibus gentis Turdulorum, quos septenis costis ferunt creari, nullius idonei auctoris testimonio constat.* Ita vertit Theodorus Gaza: & quos Aristoteles

M

teles

teles Δυγνίης vocat, *Turdulos* reddit, & gentem esse dicit, quid secutus, nescio: ut enim ait *Scaliger* in *commentario* ad hunc locum, neque cum turdo quicquam est *Lygnio* commercii. *Plinius* quidem neque *Lygniorum*, ubi de costis agit, facit mentionem; aut cum de *Turdulis* populis in tertio bis: in quarto etiam bis tradat, costarum meminit. Sed nec *Strabo*, *Celius* lib. 2. *Antiquarum Lect.* non *Lygnios*, sed *Ligures* legit ex *Pollace* scilicet, cujus hæc verba sunt: Διγύς ἐπὶ ἅπλω δόρυς ἢ ἐῖσις ἢ καλῶνται. Omnes, quod miror, ex hoc loco Δυγνίης ἐπὶ ἅπλω δόρυς legunt, & exscribunt, atque etiam *Mercurialis* lib. 2. *Variar. Lectio- num* cap. 10. neque porro *Hofmannus* aliter lib. 1. de *Thrace* cap. 2. nisi quod vidit esse mendum in his: Πλωροῖ ἐκα- πύρωθεν ὀκτώ. recte enim ἐπὶ ἅ, legendum censet, verum non minus mirum de tali viro, eadem opera non vidisse mendose de *Lygniis* scriptam esse ἐπὶ ἅπλω δόρυς. Tum vitiosam lectionem explicare aggressus *Septilateres* (ita enim Græcam dictionem, ἐπὶ ἅπλω δόρυς, vertit) dictos a corporis robore interpretatur. *Ligures*, inquit *Cicero*, montani, duri atque agrestes. tanquam Διγύα: scripserit *Aristoteles*. Atqui si septem utrinque homini costæ, ut volumus scripserit *Aristotelem*, utque ipse emendat *Hofmannus*: & *Lygnii* isti item ἐπὶ ἅπλω δόρυς, quid in eo mirum est, ut propterea *Aristoteles* fidem eorum, qui huic genti septem costas tribuerent, suspectam haberet? Non ergo *Lygnii*, quæcumque ea gens censerit debeat; ἐπὶ ἅπλω δόρυς, sed ὀκτώπλω δόρυς. Et ita legendum eo loco *Aristotelis*, nullus dubito. Est enim transpositio numerorum: ὀκτώ, pro ἐπὶ ἅ: & ἐπὶ ἅ, pro ὀκτώ: in voce ἐπὶ ἅπλω δόρυς: vera enim lectio est, τῶν κα- καλωμένων ὀκτώπλω δόρυς.

CAPUT XIV.

Menda deterfa e problematis Aristotelis. Hesiodi & Plinii loca expenduntur. Hallucinatio Apolloniensis in ejus problematis expositione.

¶ Dem Aristoteles sect. 4. problem. 26. hanc questionem proponit: Διὰ τί ἐν τῷ θέρει οἱ μὲν ἄνδρες ἤτιον δύναται ἀφροδισιάζειν· αἱ δὲ γυναῖκες μᾶλλον, καθάπερ καὶ ὁ ποιητὴς λέγει ἐπὶ τῷ σκολύμῳ,

μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφανρότατοι δέ τε ἄνδρες.

Versus est Hesiodi e Poëmate, ἔργα καὶ ἡμέραι. verum quod hunc citat Aristoteles ἐπὶ τῷ σκολύμῳ, ut quo hæc citatio pertineat, intelligatur, totum Hesiodi locum adscribere operæ pretium est:

Ἡ μὲν δὲ σκόλυμός τ' ἄνθει, καὶ ἠχέτα τέτιξ
 Δενδρέω ἐφεζόμεν' λιγυρὴν καλαχεύτ' ἀοιδὴν
 Πυκνὸν ὑπὸ πτερόγων, θέρει καμάλωδε ὄρη,
 Τῆμ' πιόταται τ' αἶγες, καὶ οἶν' ἄρι,
 μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφανρότατοι δέ τε ἄνδρες
 εἰσὶν, ἐπεὶ κεφαλὴν καὶ γούναλα Σείρι' ἄζει,
 Ἀναλέ' δέ τε χροῶς ὑπὸ κάμωι. ἀλλὰ ποτ' ἤδη
 Ἐἴη πετραίη τε σκιή, καὶ βύβλιον οἶνον,
 Μᾶζα τ' ἀμολγαίη &c.

Statim igitur ex his versibus apparet, inde sumptum esse istud problema, eo quod Hesiodus dicat mulieres, quo tempore Scolymus floret, (genus scilicet illud cardui, quod *cinnara* dicitur, nos vulgari nostro idiomate, *artichaux*, vocamus. Ita enim video viros harum rerum peritos Scolymum interpretari) mulieres, inquam, veneris esse appetentes & salaces; viros autem ignavos & imbecilles: cu-

jus rei causam ibi sciscitatur *Aristoteles* & docet. Verum locutio negotium facit ἐπὶ τῷ σκολύμῳ, in vel super *scolymo*, non admodum bono sensu. cum nec Græci nec Latini ita loquantur. Itaque non defuere, qui tres has dictiones prorsus expungendas censerent: ut corruptas; ac substituerent pro his, ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος λέγει. quam lectionem notatam a *Sylburgio* ex vetere manuscripto testatur *Septalius*: cui & *Theodori Gaze* versio attestatur. Sed hæc superflue dicuntur; & si quid ejusmodi observatum est in manuscriptis, glossema esse putandum est, ab ora libri translatum in textum, ut non raro accidit. Verisimilius *Aristotelem* in hoc loco citando mentionem fecisse *Scolymi*, tanquam signi ad designandum anni tempus quo æstus maximus est: cum scilicet *Scolymus* floret: Quippe & *Plinius* eo modo citat libro & capite 22. ubi de *Scolymi* radice: *Urinam ciere precipue traditur; sanare lichenas & lepras ex aceto: venetrem stimulare in vino Hesiodo & Alcaeo testibus, qui florente ea cicadas acerrimi cantus esse, & mulieres libidinis avidissimas, virosque in coitum pigerrimos scripsere, veluti providentia natura, hoc alimento tunc valentissimo.* Quo etiam spectat antiqua versio Latina ejus loci ἐπὶ τῷ κολύμῳ: quam cum non intellexeret interpres, qui *Hesiodum* non legerat, *coluxum* vertit, ceu vera lectio esset κόλαξ. Ut videre est in commentario *Aponensis* ad librum *problematum*, qui putida illa versione utebatur. Unde bonus ille vir multa de circulis sphaeræ ἀπροσδιονύσως philosophatur: Tum non minus ridicule aliam affert lectionem *columno*: quo nomine quandam regionem calidam significari autumat. Strenue etiam hic nugatus ex aporia *Hartungus*, quem sequitur *Septalius* qui mendosam lectionem, sed integræ propiorum, alio & graviore quidem errore cumulat, pro κολύμῳ legens κολύβῳ. At multo magis, inquit, mihi probatur sententia *Hartungi* 2. cap. 1. & 4. *decuria*, qui censuit legendum ἐν κολύβῳ reposito scilicet ε. pro μ. quæ litera ob caracte-

racte-

raçteris similitudinem in vetustis libris manuscriptis sæpe confundi solent. Intelligi autem voluit hoc nomine Hesiodum in villa rustica (sic enim κόλυβον Hesychius interpretatur ἔπαυλι) id est, in 2. lib. qui est de agricultura. Tanquam Hesiodus suum poëma partitus sit in duos libros; & posteriorem κόλυβον hoc est, Villam inscripserit. o acumen! Sed nimis diu nugis recensendis immoror. vera lectio est: ὅταν ἀνδρῆ σκολύμω. ex qua partim transpositis, partim interpolatis quibusdam literis nobis existit hæc: ἐπὶ τῷ σκολύμω, facile enim ex ἀνδρῆ præpositionem ἐπὶ, ex adverbio ὅταν, articulum τῷ in auferendi casu expreslerunt male seduli librarii, retracto scilicet eo, & post præpositionem collocato.

CAPUT XV.

Minus vulgata hujus nominis ἀνδρωπῶ notio ex Platone observata.

V Ideor observasse apud Platonem, nomen ἀνδρωπῶ, quod hominem sonat, & naturam sive, ut loquuntur, humanam speciem significat, solitum fuisse usurpari de personis admodum vilibus & contemptis, ut de publico ministro judicum capitalium, quem Græci δήμιον, Latini carnificem vocant. In dialogo igitur, qui inscribitur Phædon sive de Anima, ubi Socratis extrema narrantur, & quidem ita graphice, ut necesse sit lectorem, qui ferreus non sit moveri, immo vero (quod de se M. Tullius, & Casar Scaliger, quoties eum locum legerent, testantur) illacrymare: Ibi, inquam, sexies nomen ἀνδρωπῶ de ministro illo usurpatur. Primum quidem ne ignoretur, de quo homine loquatur, ὁ τῶν ἑνδεκά ὑπηρέτης undecim

decim virorum minister vocatur: exinde semper ὁ ἄνθρωπος. Ipse Socrates hunc parati veneni, atque horæ fatalis se admonentem cum lacrymis: Ὡς ἄσει, ἔφη, ὁ ἄνθρωπος, καὶ παρὰ πάντα μοι χρόνον προσήει καὶ διελέγετο ἐνίοτε. i. *Quam civilis homo, & quidem per omne tempus ad me accedebat interdum & colloquebatur.* Et paulo post: Καὶ ἐνεγκάτω τίς τὸ φάρμακον, εἰ τέτριπται, εἰ δὲ μή, τριψάτω ὁ ἄνθρωπος. Rursus: Ἰδὼν δὲ ὁ Σωκράτης τὸν ἄνθρωπον. Item: Ἀλλ' ὡσπερ εἰώθει ταυρηδὸν ὑποβλέψας πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Sed & infra: Οὕτω γὰρ ἐκέλευσεν ὁ ἄνθρωπος. Postremo in fine dialogi: Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔξεκάλυψεν αὐτόν. Ceterum de honestis vix unquam Græci ἄνθρωπον usurpant, potius ἄνδρα. Idem observasse Romanos propemodum constat. Certe apud Terentium Heaut. Act. 5. scen. 3. sic uxor in jurgio compellat virum:

Profecto nisi caues tu, homo, aliquid gnato conficies mali.

Ad quæ verba Jo. Calphurnius in scholio, cum contemptu, inquit, & stomacho pronuntiandum. sic in epistolis, Symmachus lib. 6. epist. 55. Heri (inquit) per hominem meum scripsi, hoc est, amanuensum. Hinc est fortasse quod in Evangelio Pilatus Christum dominam virgis cæsum & ridicule amictum purpura, ac spinis coronatum Judæis ostendens, hominem, per contumeliam scilicet, appellat; Joan. 19. vers. 5. Ἐξήλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔξω, φορῶν τὸ ἀκάνθινον σέφακον, καὶ τὸ πορφυρῶν ἱμάτιον καὶ λέγει αὐτοῖς (supple Πιλάτου) Ἴδε ὁ ἄνθρωπος. Ecce homo. ut nullum esset genus contumeliæ in verbis aut factis, quod non Christus servator pro hominis salute perferret.

CAPUT XVI.

*Antiquis licitum fuisse abjicere recens editos partus,
quos alere nollent. vel certe abortivo conceptus
nondum animatos perdere.*

QUOD licitum fuerit, ostendo pluribus locis
auctorum veterum: primum Terentii Heau-
ton. ubi senex uxorem increpat, quod filiam
præter ipsius mandatum sustulisset: cum e-
nim mulier dixisset,

*Meministin' me esse gravidam, & mihi te maximo opere
dicere,*

Si puellam parerem, nolle tolli.

Paulo post factum improbens senex, quod scilicet mulie-
ri exponendam potius tradidisset, quam interficeret, ita
loquitur,

— Id quidem ego, etsi tu neges, scio,

*Te inscientem atque imprudentem dicere ac facere o-
mnia:*

*Tot peccata in hac re ostendis. Nam jam primum si
meum*

Imperium exsequi voluisses, interemptam oportuit.

Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitæ dare.

Idem in *Heeyra* act. & scen. 3. Mulier de puero, conti-
nuo (inquit) exponetur. Hinc etiam illud in *Andria*,
servi nequissimi de herili filio, qui filium ex amica geni-
tum decreverat tollere:

Audireque eorum est opera pretium audaciam.

Nam inceptio est amentium, haud amantium:

Quicquid peperisset, decreverunt tollere.

Ex quo patet, liberum cuivis hoc fuisse, tollere editum in-

lucem vel interficere. quem videlicet præ inopia alere non posset: aut qua alia causa rebus suis haud commodum censeret. Ut Lyctum quendam prægnanti uxori præcipientem inducit Ovidius lib. 9. *Metam.*

*Quæ voyeam duo sunt, minimo ut relevere dolore,
Utque marem parias, onerosior altera fors est,
Et vires fortuna negat, quod abominor: ergo
Edita forte tuo fuerit si femina partu
(Invitus mando, pietas ignosce) necetur.*

Nota interim causam magis communem iis prolem interficiendi, si facultates non suppeterent ad liberaliter educandum: ne scilicet jam grandes distrahere a se paupertas cogeret. quod iste se abominari ait: in filia potissimum, quia tales fere inopia coactæ corpore quæstum faciebant. Ita enim & citato loco *Heaut.* senex ad uxorem, quæ filiam exponere maluisset, quam occidere:

*Quam bene vero abs te prospectum est! quid voluisti?
cogita:*

Nempe anui illi prodita abs te filia est planissime

Per te, vel uti quæstum faceret, vel uti veniret patam.

Plutarchus in libro de amore prolis: Οἱ μὲν γὰρ πένητες ἔτρέφουσι τέκνα, φοβούμενοι μὴ χειρὸν ἢ προσήκει τραφέντα δουλοπρεπῆ καὶ ἀπαίδευτα, καὶ τὸ καλῶν πάντων ἐνδεῶ γένηται. Nam pauperes quidem liberos non alant, timentes ne deterius, quam par est, educati, servilem in modum eruditionis atque omnium honestarum rerum expertes vivant. Hæc fuit humanitas, hæc pietas illorum temporum. His adde ejusdem Plutarchi observationem lib. 5. de Placit. Philosophorum cap. 18. Καθολικώτατον δὲ, μηδένα εὐλῆσαι τὰ ἐκλάμψια τρέφειν, neminem editam octavo mense prolem alendam putare. Ut spurios igitur exponebant eo tempore natos, quod parum utique ab interficiendo abest: nisi quod fortuna interdum subveniebat; per eum quidem qui exponit, non stat, quo minus id quod expositum est, pereat.

eat. Necari autem solitos parentum arbitrio, citata *Terenii* & *Ovidii* loca evidenter probant. Quid igitur, dicet aliquis, si cui conjugato avaro liberos omnes statim ab ortu extinguere placeret? Sane tantam fuisse scelerum licentiam incredibile est. An igitur clanculum exponebant, quod publice vetitum esset? An exponendi necessitatem magistratui profitebantur, & potestatem id faciendi accipiebant: si causa exponendi justa videretur? Non licitum fuisse, & qui facerent, clam & furtim fecisse *Autolyçi* exemplo apparet in *Suida collectaneis*: Ἀὐτόλυκος ἀρεοπαγίτης ἕτερος ἦν. καὶ τὰς οἰκείας ἐκλιθέμενος ἐν τοῖς χαρωνικοῖς ἐάλω. καὶ κατέφηφισαν ὅ ἀνδρῶν οἱ δικασταί. Probabilius igitur non fuisse id permisum apud politiores gentes, ut *Græcos*, atque in primis *Athenienses*, nisi si quid imperfectum & natura orbatum natum esset. Cum autem definitum liberorum numerum esse oporteret, ne quorum fecunditas modum excederet, in ipsis primordiis foetum nondum sensu aut vita praeditum extinguere medicamentis non nefas putabant. Ita *Aristoteles* quidem sciscit in septimo *de Republica* cap. 16. Et ante illum *Plato* in quinto *de legibus*, ἐπιχέσεις γενέσεως, οἷς ἂν εὐρεῖς εἶη γένεσις, inhibere generationem, quibus nimium procedit, permittit. Minus enim inhumanum censebant medicamentis inhibere generationem, aut inchoatum nec dum viventem foetum extinguere, quam natum perdere. *Plinius* lib. 29. cap. 4. ubi de *Phalangiis*: Tertium (inquit) genus est eodem phalangii nomine araneus lanuginosus, grandissimo capite. quo dissecto inveniri dicuntur intus vermiculi duo, adalligatique mulieribus cervina pelle, ante solis ortum, prestare ne concipiant, ut *Cacilius* in commentariis reliquit. vis ea annua est: quam solum ex omni atocio dixisse fas sit, quoniam aliquarum fecunditas plena liberis tali venia indiget. Haecenus *Plinius*, satis declarans se factum non probare, cui non nisi certo casu venia detur. Et sane, ut mire *Tertullianus* ait in *Apolo-*

getico, festinatio est homicidii, prohibere non nasci. Quod lumine naturæ secutus Medicinæ Parens in *Jusjurando*, nemini mulieri *περὸν φθόρον*, hoc est, *abortivum* se datum jurat.

CAPUT XVII.

Suppletur locus Aristotelis mutilus e Meteorologicis, de Geographicis veterum tabulis. Alexandri Aphrodisei perplexitas in eo loco.

St is locus in 2. *μετεωρολογικῶν* cap. 5. his verbis conceptus in omnibus editis libris: *Διὸ καὶ γελοῖως γράφουσι τῶν τὰς περιόδους τῆς γῆς· γράφουσι γὰρ κυκλοσέη τὴν οἰκουμένην· τὸτο δὲ ἔστιν ἀδύνατον κατὰ τε τὰ φαιόμενα, καὶ κατὰ τὸν λόγον· ὅ, τε γὰρ λόγῳ δεικνύσι, ὅτι ἂν πλάτῃ μὲν ὄρισαι τὸ δὲ κύκλῳ συνάπτειν ἐνδέχεται διὰ τὴν κλίσιν. ἔ γὰρ ὑπερβάλλει τὰ καύματα, καὶ τὸ ψυχῃ καὶ μῆκῃ, ἀλλ' ἂν πλάτῃ. ὡς εἰ μήπου κωλύει θαλάττης πλῆθῃ, ἅπαν εἶναι παρεύσιμον. Quapropter & ridicule describunt nunc circuitus terre, faciunt enim eam, que habitatur, terram globosam. hoc autem fieri non potest; sive ea que apparent, sive rationem spectamus. Nam & ratio ostendit, quod in latum sit terminata. In orbem vero & spherice connecti potest ob temperiem. Non enim immoderati sunt aestus, aut frigora secundum longitudinem, sed solum secundum latitudinem. Itaque nisi maris vastitas prohiberet, totum secundum longitudinem spatium circuiti posset. Quod nemo advertit, neque ipse Alexander Aphrodiseus, huic particulæ τὸ δὲ κύκλῳ συνάπτειν ἐνδέχεται διὰ τὴν κλίσιν, aliquid deesse eorum, quæ præcedunt & sequuntur, verborum series & contextus indicat. Nam de*

terra

terræ habitabilis spatium agit, in longum & latum, & geographicarum tabularum auctores reprehendit, qui undique circulariter habitatum describebant terram tam in latum, quam in longum, tanquam orbem etiam, qua in latum patet, absolveret. Hoc enim significant verba hæc: γραφοῦσι κυκλοεργῆ τὴν οἰκουμένην. Nam κυκλοεργῆ ibi idem valet quod σφαιρικῆν, globosam, orbicularem. Horum igitur jocularium errorem hinc coarguit *Philosophus*, quod non viderent, habitatum spatium, qua in latum patet, necessario esse terminatum, hinc frigoris inclementia juxta arcticum polum: inde, plagæ adustæ nimio ardore, quo fit ut orbis sic procedendo in latum, absolvi nullo modo possit. In longum vero, quin globus absolvatur, nihil impedit; cum per totum circuitum habitatæ regionis eadem prope modum temperies vigeat, neque æstus aut frigora humanorum corporum patientiam excedant. Unde & totus ita procedendo orbis percurri posset, nisi maris (inquit) puta Atlantici, amplitudo obstaret. Sine dubio igitur reponenda est vox μῆκος, quæ intercidit: & sic legendum Τὸ δὲ μῆκος κύκλω συνάπτειν ἐνδέχεται διὰ τὴν κρᾶσιν. i. *Longitudinem vero circulo connectere atque aptare licet ob temperiem.* Hoc est: orbis secundum longitudinem absolvi potest. Alioqui verba *Aristotelis* non cohærent: si enim ridicule istî habitabili sphericam affingunt figuram: quomodo postea subdit: Τὸ κύκλω συνάπτειν ἐνδέχεται. *Circulariter eandem posse habitabilem connecti?* Sane hæc pugnant, quia istud τὸ κύκλω, tam de latitudine, quam de longitudine accipi potest, si quidem spherica est terra. Solum hoc discrimen quod, Τὸ κύκλω ἔπι πλάτους ὄρισται, hoc est, *superficies rotunda secundum latitudinem terminata est*: non autem κατὰ μῆκος in longum, sed συνάπτειν ἐνδέχεται. *Alexander* autem istud, τὸ δὲ κύκλω de sola longitudine vult intelligi: recte quidem intelligens; sed præter vim & significationem verborum. Τὸ δὲ κύκλω

πῦτο (inquit) ὁ ἔστι καὶ τὸ ἀπὸ ἀναβολῆς ἐπι' δύσιν, ἢ μῆ-
 κθ, minus plane, ut dixi, & ex naturali verborum signi-
 ficatione. Ceterum antequam hinc discedimus, supplen-
 dus nobis defectus in commentario *Alexandri*, quo loco,
 quid sit πλάτος Geographis, definit: Τὸ πλάτος λέγων τὸ
 ἀπὸ ἑτέρου διάστημα. Scribe, τὸ ἀπὸ ἑτέρου πόλου εἰς ἑ-
 τέρον διάστημα. *Latitudo est intervallum ab uno polo ad al-*
terum.

CAPUT XVIII.

*Quod falso Averrois quadam Avempace præcepto-
 ri suo tribuat, quæ sunt Philoponi. Quo tempo-
 re Philoponus vixerit; quo item Averrois &
 Avempace?*

Proponit *Averrois* dubitationem valde acu-
 tam contra sententiam *Aristotelis* de motu gra-
 vium & levium in vacuo: nempe hic nega-
 vit moveri omnino posse horum corporum
 ullum in spatio inani, quod nulla sit ratio
 Ἐμελαξὺ in vacuo & pleno spatio. τὸ μελαξὺ appellat spa-
 tium illud in quo aliquid movetur. quod aut plenum aëre, ut
 nunc est, aut vacuum cogitari potest. constat igitur nul-
 lam esse proportionem vacui spatii, ad plenum quocumque
 quantumvis subtili corpore: inter corpus enim & vacuita-
 tem, sive negationem corporis nulla esse potest proportio:
 igitur neque penetrationis & transitus in utroque. cum i-
 gitur in eo medio quod est plenus & magis resistit faciliore
 & celeriore esse motum; in eo quod rarius & subtilius, diffi-
 ciliorem & tardiozem esse rationi consentaneum sit, conse-
 quens est, in vacuo quod nullo modo resistit, tanto faciliore
 esse

esse & celeriore motum, ut nulla sit proportio celeritatis ejus motus, qui in eo fit, ad velocitatem motus in pleno spatio: & cum ut motus ad motum se habet, ita sit ratio temporis ad tempus: nulla quoque erit proportio temporis, quo aliquid movetur in vacuo, ad tempus quo in pleno. Ergo non in tempore, sed in momento fiet motus in vacuo spatio. Hæc quidem ratio est *Aristotelis*, qua probat non dari motum in vacuo.

Avempace autem sic hujus rationis vim eludebat: aliud esse loqui de tarditate, quæ accidit motui gravium & levium ex impedimento & resistantia medii: aliud de ipso motu secundum se. Ratio igitur *Aristotelis* bene ostendit, nullam fore motus naturalis retardationem, ei corpori quod in vacuo moveatur, at non, quod nullus esset motus: quia sublato impedimento, quod a medio affertur nihilo secius remanebit motus is, qui naturaliter corpori convenit. cum is motus naturam & modum corporis sequatur, non autem ejus spatii, in quo fit motus. Hæc igitur objectio *Avempace* tam acuta *Averroi* visa est, ut quia sic dubitavit, hunc præ aliis omnibus philosophis perspicacis & profundi ingenii fuisse judicet. Locus, in quo hoc dicit *Averrois* est in digressionem ad lib. 4. *Naturalis Auscult.* textu 71. *Avempace* igitur fecit dubitare in hoc sermone in duobus locis. unus eorum est, in quo dicit quod proportio motus ad motum, non est sicut proportio spissitudinis medii, ad spissitudinem medii. Secundus autem est, quod isti motus sunt impediti ex medio, & non naturales. Et nullus pervenit ante ipsum ad has questiones: & ideo profundus erat iste, super alios. Enimvero oblatam acuto & capitali Hispano sponte hanc difficultatem facile equidem credo. At non possum non diligentiam *Averrois* desiderare, qui in manibus haberet *Philoponi* commentarios; in quibus eandem dubitationem propositam videre potuit, nempe in *Parecbasi* ad eundem locum *Aristotelis*. Quod ut omnibus planum fiat, *Philopo-*

ni ipsius verba ad eam rem pertinentia subjungam: *Εἰ τοῦ-
 νυν δύο μὲν αἰτίαι ἔμῃ ἰσοταχῶς πάντα κινεῖσθαι τὰ κινούμενα,
 ἢ τε διαφορὰ τῶν δυνάμεων, ἢ ἡ διαφορὰ τῶν φερομένων, ἢ δὲ ἑτέ-
 ρα ποιητικὴ αἰτία ἔσται· ἔγὰρ ἂν ἄλλω ἐπινοήσεται τις. εἰ ἄρα
 ὑπεξαιρεθῆ τὸ ἐμποδίζον, μένει ἔδεν ἢ τὸν ἢ ἐν τοῖς κινουμένοις
 τῆς ἀνίστα κινήσεως αἰτία, ποιητικὴ ἔσται. ἔγὰρ δὴ ἡ βαρύτης ἐν
 χέσει ἄλλω τὸ εἶναι ἔχθ. ποιότης γὰρ ἔστιν αὐτὴ καθ' αὐτὴν ὑπάρ-
 χουσα τοῖς σώμασιν. ἐπεὶ δὲ ἡ βαρύτης τὸ ποιητικόν ἔστιν αἰτίον ἢ
 ἐπὶ τὸ κάτω κινήσεως, ὡς καὶ αὐτὴ δοκεῖ (Ἀριστοτέλει) ὄντι καὶ
 διαστήματι δι' ἃ ἐνεχθεῖν τὸ κινούμενον, λέγω δὲ τῆς κενῆ, ὕψους
 ἢ καὶ ποιητικῆς αἰτίας τῆς κινήσεως διαφορᾶς, καὶ μηδενὸς ὄντι τῆ
 ἐμποδίζοντι, ἀνάγκη πᾶσα ἀνίστον γενέσθαι καὶ τὴν διὰ κενῆ
 κίνησιν. i. Si igitur dua sunt caussa quamobrem non equali omnia
 velocitate moveantur, una quidem differentia eorum, per que
 motus agitur; altera autem ipsorum diversitas mobilium: ha-
 rum utique caussarum, altera erit efficiens, cum alia ne cogita-
 tione quidem fungi possit. Quapropter eo remoto quod impedi-
 bat, manet nihilominus illa in iis que moventur, caussa efficiens
 motus. Sane enim gravitas non est sita in habitudine ad al-
 liud: cum sit qualitas ipsa per se corporibus tributa. Quo-
 niam igitur gravitas caussa est efficiens motus hujus qui deor-
 sum tendit, quemadmodum ἔ Aristoteli placet, posito in-
 tervallo qua aliquid moveatur, eoque vacuo, posita etiam
 caussa efficiente motus diversi; simul remoto eo quod impe-
 dit, necesse est omnino fieri motum inaequalem per vacuum.
 His quidem probat Philoponus fore inaequalem in vacuo
 corporum motum necessario, prout gravitate diffe-
 runt: non autem ut Aristoteles statuit, aequalem. ac
 proinde in vacuo dari motum. Sed & infra in eadem di-
 gressione expresse idem quod Avempace dicit: Καὶ ἔτι εἰ
 τὸ σῶμα, δι' ἃ κινεῖσθαι τὰ διὰ τῆς σώματι κινούμενα,
 ἐμποδιστικόν ἔστι τῶν φερομένων, ἔστι δηλονότι ὁ χρόνος, ὅς
 δαπανᾶται ἐν ἐκάστη κινήσει κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐνυπαρ-
 χουσῶν ῥοπῶν ἐν τοῖς σώμασι, καὶ μὴ δὲ τὸ ἐμποδίζον. &c.
 Et*

Et præterea si corpus, per quod moventur, quæ per corpora moventur, habet vim impediendi ea quæ feruntur: nimirum quoddam est temporis, quod in unoquoque motu impeditur secundum inditam corporibus propensionum rationem, etiam si nihil extrinsecus impediat. Non absimilia & apud *Simplicium* videre est. Vixit autem *Philoponus* ducentesimo & tricesimo tertio anno post *Diocletianum*, ipsomet teste in *Scholiis* ad eundem lib. 4. *Naturalis Auscult.* nempe circa ætatem *Tiberii* 11. qui *Constantinus* dictus est, vel etiam *Mauricii*: hoc est, Christi anno 576. circiter. *Philoponi* verba apponam: Φαιδρὸ γὰρ ἐνεσηκέναι ἄν καὶ ἐνιαυτὸν, καὶ μῆνα, καὶ ἡμέραν ἐνιαυτὸν, *Διοκλητιανῶς* ἔτϞ, τλγ' μῆνα, παχών. ἡμέραν, δέκαττω. Est autem *Pachon* nomen proprium mensis apud *Ægyptios*, qui *Novembri* apud nos respondet. Fuit enim *Philoponus* genere *Ægyptius* *Alexandria* civitate oriundus. Proinde multo eo inferior fuit *Averrois*, qui *Cordubæ* natus in *Hispania* anno Christi, 1140. vel, ut aliis placet, 1153. floruit tempore *Frederici* primi Imperatoris. Quippe *Aegidius Romanus*, *Quodlibeto* 9. testatur se vidisse duos filios *Averrois* in aula Imperatoris *Frederici Barbarussæ*, circiter annum 1160. Fuit autem *Avenpace*, *Avenrois* præceptor.

CAPUT XIX.

Plinii locus de veterum in auspiciis observandis
superstitione illustratur. Terentii item locus.

Erba hujus hæc sunt lib. 2. cap. 7. Divus Augu-
stus lævum prodidit sibi calceum præpostere indu-
ctum, quo die seditione militari prope afflictus est.
Quid est calceum præpostere induci? est læ-
vum calceum dextro pedi, dextrum sinistro aptari, ostendo
alio Suetonii loco in ejusdem Augusti vita: ubi de hujus su-
perstitione in ejusmodi observationibus: *Auspicia* (inquit)
quædam, & omnia pro certissimis observabat. Si mane sibi
calceum perperam, ac sinister pro dextero induceretur, ut di-
rum. Hoc Plato ἔμπαλιν ὑποδείδειν vocat in *Theateto*, quo
loco quemadmodum falsæ opiniones gignantur, expli-
cat, hasque notionum cujus rei in memoria permuta-
tione fieri docet: Λείπεται τοίνυν τὰ ψευδῆ δοξάζσαι &c.
Et paulo post eorum, qui præpostere calceantur, exemplo
utitur sic: Καὶ μὴ ἰκανῶς ὀρθῶν ἀμφῶ, προθυμηθῶ τὸ ὀ-
κειῶν ἐκατέρῃ σημεῖον ἀποδῆς τῆ ὀικεία ὄψει, ἐμβιβάζσας προσ-
εμύσαι εἰς τὸ ἐαυτῆς ἴχνος, ἵνα γένηται ἀναγνώρισις εἴτα
τέτων ἀπολυχῶν, καὶ ὡς περ οἱ ἔμπαλιν ὑποδέμενοι, παραλ-
λάξαι, προσβάλω τὴν ἐκατέρου ὄψιν πρὸς τὸ ἀλλότριον ση-
μεῖον. Ex quibus verbis intelligi potest, id quoque Græ-
cis observatum fuisse & religiosum, ne calceum lævum
dextro pedi aut dextrum lævo præpostere inducerent. Li-
bet Terentii & alium illustrare locum ex *Phormione*, quo-
dam more inhibendi atque retrahendi aliquo prope-
rantes:

*Ubi in gynaceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:
Pone apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo
Quam-*

Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intro ad heram accedere.

Hunc modum apprehendendi pallio, quos avertere ab incepto itinere vellent, fuisse observatum & usitatum ad Græcos, doceo ex Platone, a quo sumpsit Terentius: Hæc sunt Platonis verba, in primo πολιτειῶν sive de Republica, initio: Καὶ δὴ ἐν πόρῳθεν ἡμᾶς δικάδε ὠρμημένους Πολέμαρχος ὁ Κεφάλης, ἐκέλευσε δραμόνῳ τὸν παῖδα περιμεῖναι κελεύσαι. Καί μιν ὀπίθεν ὁ πᾶς λαβόμενος τῆ ἱματίου, κελεύει ὑμᾶς (ἔφη) Πολέμαρχος περιμεῖναι. i. Confpicatus igitur procul nos domum revertentes Polemarchus Cephalii filius, jussit puerum currentem jubere nos suis verbis manere; ac puer, cum pone me pallio apprehendisset; jubet vos (inquit) Polemarchus manere.

C A P U T XX.

Quædam passim apud Maronem notata.

Ecloga quæ inscribitur Alexis:

Tantum inter densas, umbrosa cacumina,
fagos

Affidue veniebat: ibi hæc incondita solus
Montibus & silvis studio jactabat inani.

præ animi ægritudine quosdam inanimata etiam alloqui, cælum, terras, montes, silvas, notat M. Tullius in 3. Tuscul. Quæst. ubi de montibus variis, quos dolor in hominibus efficit: Sunt autem alii, quos in luctu cum ipsa solitudine loqui sæpe delectat, ut illa apud Ennium nutrix:

Cupido cepit miseram nunc me, proloqui

Cælo atque terra Medea miserias.

Plutarchus lib. αὐτολεξίας hunc affectum in amantibus;

N

tibus, ad eorum loquacitatem refert: Οὐλοῦν καὶ τοῖς ἐρωτικοῖς ἢ πλείστη διαλέξει περὶ λόγους μνήμην τινὰ τῶν ἐρωμένων ἀναδιδόντας· οἱ γὰρ καὶ μὴ πρὸς ἀνθρώπους, πρὸς αἴψυχα περὶ αἰσίων διαλέγονται, i. Sic & amatoribus plurima est circa sermones occupatio, qui ipsis earum, quas amant, memoriam revocant: utpote qui, si homines absint, cum inanimatis loquantur.

Thestylis & rapido fessis messoribus æstu

Allia, serpyllumque herbas contundit olentes.

Alliatum intelligit, quod *Moretum* ipse vocat in poematio ita inscripto: si tamen hujus auctor *Virgilius*: de qua re vidē *Scaligerum* in *Catalecta*. ubi & de *alliato* plura eruditissime disserit. Sed quorsum *messoribus æstu fessis allia & olentes herbe*? hoc plane est, quod dicitur, oleum flammæ addere. Ad refovendum eorum stomachum, ac nativum calorem externo dissolutum atque debilitatum hoc fomento revocandum.

Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

& infra in eadem ecloga:

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

et alio loco:

— *Quid tum, si fuscus Amyntas?*

Et nigra viola sunt, & vaccinia nigra.

Servius, *Violas* interpretatur. falso: cum *Virgilius* versu modo citato a *violis* distinguat: *Vergilius Marcellus* commentariis in *Dioscoridem*, *iridis* florem nomine *Vaccinii* intelligit: *Fuchsius*, *mora agrestia*, quæ ἑάτινα Græci vocant: & ambo frustra. *Franciscus Massarias* *Fuchsum* sequitur, & *mora agrestia* esse putat. *Nicolaus* autem *Leonicenus*, *Vaccinium*, *Ligustri* esse *acinos* censet. *Brodæus* pariter lib. 4. *Miscell.* cap. 18. Ego (inquit) *Vaccinia ligustri baccas* expono, hoc sensu: *albi ligustrorum flores cadunt: at eorum bacca nigra colliguntur, ad aucupia nempe, & inducendos colores.* Sed & *Bontius* in lib. 2. *Garcia ab Orta*, cap. 1. de

de Plantis quibusdam Indicis: *Vaccinia enim* (inquit) *sunt bacca ligustri*. Sed hæc conjectura: uti & eorum, qui *mora agrestia* exponunt, aliena omnino a sensu poëtæ cense-ri debet, qui *Vaccinium* inter flores haud obscure ponit hoc versu;

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

Quamobrem sine dubitatione in eorum sententiam de-scendo, qui *Vaccinium* & *hyacinthum* idem putant. Ita *Hermolaus Barbarus*, qui de *Hysgino* loquens, idem quod *Vac-tinium* & *hyacinthum* esse docet: quem *Ruellius Dioscoridis* in-terpres, *Matthiolus* commentator, *Adrianus Turnebus*, & *Philander* in *Vitruvii* cap. 4. lib. 7. sequuntur. *Turnebus* versum hunc *Theocriti* producit:

Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐντί, καὶ αἱ γράπιδά δάκινθ' ὄ.

quem sic *Maro* Latine vertit:

Et nigra viola sunt & vaccinia nigra.

Idem demonstrat *Matthiolus* ex *Nothis Dioscoridis*, in quibus legitur *hyacinthum* Romanis *Vaccinium* fuisse nuncupatum: *Ῥωμαῖοι Βάκκισμ*, mendose pro *βακκίνισμ*. Notandum in-super, quod *Turnebus* lib. 30. *Advers.* cap. 14. advertit, in eo versu, *Alba ligustra cadunt*; usurpari *plantam* pro *flore*. Hunc florem *Virgilius*, ut nullam ad usum expetitum & inutilem, sponte ait cadere. veruntamen invenio apud *Dioscoridem* genus unguenti, quod ex floribus ligustri pa-rabatur; & medicis in usu erat; dictum *κύπερον*. Nam *κύπερον* Græcis sonat *ligustrum*. Hujus meminit lib. 1. *Τὸ δὲ σκευαζόμενον ἐξ αὐτῆς (κύπερον) χρίσμα κύπερινον θερ-μαντικὸν γίνεσθαι, ἢ μαλακτικόν.* & peculiari capite modum ejus conficiendi edocet cui titulus: *Περὶ κύπερινου σύψευς ἢ σκευασίας ἐλαίῃς*. Non ergo verum est *cadere alba ligu-stra*, sed & ipsa a Medicis leguntur. Dicendum est hæc dici in persona pastoris amantis, & ad puerum, cui gene-ri hominum non alia indicatura flores cogniti aut expeti-ti; nisi voluptatis.

In eadem ecloga:

— Pallas quas condidit arces

Ipsa colat. —

Non frustra hoc eruditissimus poëta, sed ex Theologia veterum. *Aristides Orat. in Minervam*: Τὰς ἢ ἀκροπόλεις θεῖλον ἀυτῆ δικαίως, ἀμα γὰρ σύμβολον τῆς γενέσεως· ἀμα ἢ ὡσπερ τοῖς βασιλεῦσι κὲ ἡγεμόσι τεμένη κὲ χώροις θεῖρουσιν, ἔτω τῆ τῆ παντὸς ἡγησαμένη θεῖ τὰ ἐπικαιρότατα θεῖλον.

i. Arces quoque ipsi merito consecrarunt homines, partim in signum ortus, partim quod sicut regibus & principibus loca certa definitaque excipi solent; sic illi, que universo præest, Dea, munitissima quaque dicarunt. Haud absimilia his habet Phornutus in libro de Diis, cap. de Minerva. Ἰδρυται δὲ ἐν ταῖς ἀκροπόλεσι. &c. Ergo Symbolum procreationis Minervæ arces posuerunt, quod e Jovis capite nata feratur. Minerva enim nihil aliud, quam cogitatio & scientia Dei. *Statius lib. 2. Thebaidos*,

Diva ferox, magni decus ingeniumque parentis.

Sed & mens homini in capite, quod est arx totius corporis. Per arces igitur hic animi virtutes & scientiæ intelligi debent: sicut per silvas corporis voluptates, quæ in materia originem habent. Idem enim nomen, ὕλη, materiam & silvam significat. Ut sectam Epicuri agnoscamus, quam hic & aliis passim locis exprimit *Maro*. Notum est Epicurum in una voluptate hominis bonum posuisse, industriam omnem in scientiis quærendis damnasse. Hoc innuit his verbis:

— Pallas quas condidit arces

Ipsa colat; nobis placeant ante omnia silva.

Unde subdit mox,

Torva leana lupum sequitur, lupus ipse capellam,

Florentem cytisum sequitur lasciva capella:

Te Corydon, o Alexi; trahit sua quemque voluptas.

Respexit autem ad versum citatum a Platone in *Phædro*,

Ως

Ὡς λύκοι ἄρνα φιλεῖσ', ὡς παῖδα φιλεῖσιν ἐρασαί.

Ut lupi agnum amant, sic puerum amatores.

Trahit autem voluptas metaphorice, ut Philosophi dicunt. Themistius Paraphrasi in primum de Anima: Πᾶν γὰρ τὸ ὀρεκλὸν ἀτεχνῶς ἔλκοντι καὶ σύροντι προσέοικε τὴν δύναμιν τὴν ὀρεκτικὴν. Quicquid enim desideratur, plane est simile trahenti ac ducenti appetitum. Eodem spectant hæc:

*O Corydon Corydon quæ te dementia cepit?
Semiputata tibi &c.*

item:

*Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus,
Viminibus &c.*

quibus poëta ipse Corydonis inertiam & desidiam increpat, monetque ut aliquid utile agat, & sic amorem pellat, qui ex nimio otio provenire solet.

Ex sexta ecloga. inscribitur hæc ecloga: *Silenus*, quod *Silenum* in ea inducat de rerum principiis & mundi ortu philosophantem ex sententia *Epicuri*. quod statim his versibus indicat:

*Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina, terrarumque animæque marisque fuissent,
Et liquidi simul ignis.*

Nam per *semina* intelligit *atomos*; per *inane*, spatium corpore vacans, quæ duo *Epicurus* a *Democrito* accepta pro omnium rerum principiis statuebat. Est autem tota hæc ecloga nihil aliud, nisi perpetua irrisio sectæ *Epicureæ*, sed obliqua & per figuras, ut poëtis mos. Nam primum *Silenum* facit hujus doctorem, eumque ebrium & crapula distentum, auditores; *Chomin* & *Mnasyllum* pueros, *Faunos* præterea & *Satyros* & *feras*, Ἀγροίικες τινὰς, καὶ αἰπόλους τὰς πολλὰς, σκιεθελικὰς ἀνθρώπους, id est: *Agrestes* quospiam & *caprarios* plerosque, *homines saltationi deditos*: uno verbo, *ridicula* & *monstrosa numina*, ut *Lucia-*

mus loquitur in *concilio Deorum*. Præterea pauca de *atonis & inani*, ac mundi ex his constitutione exorsus, statim ad fabulas transit, de Pyrrhæ lapidibus, de absurda & nefanda Pasiphaes venere, & aliis adhuc magis prodigiosis & frivolis. Quo sane acerrimi ingenii poëta innuere voluit, minime alienam esse a fabulis poëtarum, *Epicuri* opinionem de rerum principiis, neque vendibilem nisi tali auditorio, quale ibi describitur. Ita expedio quæstionem, quam de hac fabularum interpositione motam fuisse refert *Servius*. *Quæstio est (inquit) hoc loco: Nam relictis prudentibus rebus de mundi origine subito ad fabulas transiit fecit*. Sic autem solvit dubitationem: *sed dicimus aut exprimere eum voluisse sectam Epicuri, qui rebus seriis inserit semper voluptates: aut fabulis plenis admirationis puerorum corda mulceri*. Vera autem solutio est, quam posui. Nam quæ ipse in opinionibus & disciplinis magnificat, non viles, neque ridiculas personas, sed graves & illustres ac venerandas dicere facit; ut in sexto *Æneidos*, Anchisem *Æneæ* patrem inter beatos *Elysi* nemoris choros *Platonica* hæc:

*Principio cælum & terras camposque liquentes
Lucentemque globum Luna: Titaniaque astra
Spiritus intus alit &c.*

Neque obstat, quod in fine sexti illius libri, Anchises filium & Sibyllam prosequens emittit porta eburna, qua scilicet *falsa ad cælum mittunt insomnia manes*, ut ipse exponit. unde *Servius*: *Vult autem (inquit) falsa esse omnia, qua dixit*. Quæ *Servii* expositio stare non potest. sequeretur enim & illa omnia, quæ huic fabulæ interponuntur de Romanæ urbis exordio, & gestis Regum atque illustrium ducum ejus gentis, tum de Augusti ipsius majestate, falsa esse: quo nihil absonum magis, & alienum a consilio poëta. Non igitur omnia falsa vult videri quæ ibi narrantur; sed solum, quæ de *Æneæ* cum Sibylla descensu ad inferos, & suppliciis mortuorum.

CAPUT XXI.

*Locus quidam Maronis de Tartaro emendatus: al-
ter de limo apud inferos notatus.*

Æc ibi de Tartaro Maro:

— Tum Tartarus ipse

*Bis patet in præcep̄ tantum, tenditque sub auras,
Quantus ad æthereum cœli suspectus Olym-
pum.*

Hic genus antiquum terræ Titania pubes

Fulmine dejecti fundo volvuntur in imo.

Quid sit cœli suspectus ad Olympum, non intelligo: neque quorsum hæc distinctio cœli ab Olympo; quæ nomina promiscue usurpari apud poëtas notum est: aut si aliquando distinguuntur, utique in loco & cum ratione id fit: qualis in præsentī nulla apparet. Absurda igitur hæc lectio censerī debet. vera, ut conjicio; est: *terra suspectus*. hoc sensu: tanta est subtus terram Tartari profunditas; quantus est terræ suspectus ad Olympum: hoc est: a superficie terræ. Ostendo verbis Apollodori, de eodem Tartaro, unde Maro sumpsit, lib. 1. τόπος ᾗ ἔστ' (ταίριαρ) ἐρεβώδης ἐστὶν ἐν ἄδ'α, τοσῶτον ἀπὸ γῆς ἔχων διάστημα, ὅσον ἀπ' ἕραν ἄν γῆ. Quod enim Apollodorus dixit, ὅσον ἀπ' ἕραν ἄν γῆ, supple διάστημα ἔχει. Virgilius vertit: *quantus est suspectus terræ ad Olympum*: hoc est, intervallum. Quo sensu & *suspectum* idem usurpat in 9. ejusdem operis:

Turris erat vasto suspectu.

Id est, vasto intervallo ab imo turris ad fastigium. In sequenti autem versu contrario errore, peccatum est:

Hic genus antiquum terræ Titania pubes.

Scribendum enim *cœli*. Titanes Cœli & Terræ filii, apud

eundem *Apollodorum*. Duorum proinde nominum transpositione laborans locus sic restituetur. Nec tamen absurdum sit, si quis receptam lectionem tueri velit, *suspectum cæli* significare ibi totum aëris intervallum atque intercapedinem a terræ superficie usque ad ætherem: utpote per quem, ut τὸ μελαξὺ visionis, datur remotissima quæque, atque adeo cœlestia suspicere.

De limo autem apud inferos, cum legimus,

*Tandem trans fluvium incolumes vatemque virumque,
Informi limo, glaucaque exponit in ulva.*

non est putandum gratis hæc scripsisse poëtam, neque aliquo spectasse. Certe *Plato* in *Phadone*, in descriptione inferorum inter alia fœda & tristia mentionem facit luti: a quo *limus* non multum differens: nempe hic humidior; lutum crassius. Sic igitur *Plato* ibi, ubi de fluviis subterraneis: Πολὺ δὲ πῦρ ἢ πυρὸς μεγάλης ποταμῶν, πολλοὶ δὲ ὕγρῃ πηλῶν, ἢ καθαρῶν, ἢ βορβορωδεῶν. i. Item perennium fluminum sub terra incredibiles magnitudines, aquarum tum calidarum, tum frigidarum; plurimumque ignem, & ignis ingentes amnes: multos quoque lutulenti humoris, partim purioris, partim sordidioris. Quod ergo *Plato* humidum lutum dixit, *Virgilius* informem limum vertit. Porro de hoc luto sive limo, quid significet, legantur *Platonici*, qui altius *Platonis* dicta scrutantur, quando constat, non posse hæc ad literam accipi; maxime autem *Proclus* in primo *commentariorum* ad *Timæum*, ubi de *Atlantis* submersione sententiam exponit, & quid sit ibi ἀφάνισις, quid apud *Orpheum* καλαταστάρωσις; Quæ apud eum legant studiosi, si cui id curæ. Mihi sufficit in præsens indicasse, unde hæc *Maio* sumpserit; cujus poësim inexhaustum esse antiquæ eruditionis & philosophiæ penu, pridem magni viri observarunt.

CAPUT XXII.

Veterum opinio, perire animas eorum qui naufragio, aut aliter aquis submersi interirent. loca de his pugnantia expenduntur.

Hoc modo excusant Maronem, qui in primo *aeneid.* Heroem suum in mari periclitantem metu magno perculsum ingemere, & se complorare facit:

*Exemplo Aeneae solvuntur frigore membra;
Ingemit &c.*

Quod idem & in Achille fecit *Homerus*, quem pariter *Iliad.* φ. genus id mortis abominantem inducit. Quorum imitatione *Ovid.* in *elegiis de Ponto*:

Demite naufragium, mors mihi munus erit:

Servius ad eum locum rationem hujus pavoris hanc reddit: *Ingemit, non propter mortem: sequitur enim: O terque quaterque beati, sed propter mortis genus. grave est enim, secundum Homerum, perire naufragio: quia anima ignea est, & extingui videtur in mari, id est, elemento contrario: ut: Igneus est ollis vigor. Extingui igitur funditus animas in aquis pereuntium putabant.* Hujus stultæ opinionis meminit *Synesius* in *epistola quarta*, cujus initium, *Δύσαντες ἐκ βενδιδείας.* *Homeri* etiam versum affert in eam sententiam,

Αἴας δ' ἔξαπόλωλεν, ἐπεὶ πῖεν ἀλμυρὸν ὕδωρ.

Ajax interiit, postquam bibit salsam aquam.

Τὸν ἐν θαλάττῃ (inquit) θάνατον ἀκριβέστατην ἀπώλειαν εἶναι πειθόμενοι. ἃ δὲνα γὰρ ἄλλον ἔξαπολωλέναι φησὶν, ἀλλ' ἕκαστος ἀποθνήσκων, αἰδὸς δε βεβήκει. i. Mortem mari planissimum esse interitum statuens. Nullum enim alium interiisse ait; sed unusquisque obiens, descendit ad orcum. Aliam con-

jecturam addit : Ταῦτ' ἄρα καὶ ἐν δύοῖν νεκυταῖν ὁ μιν γὰρ Αἴας
 ἔδαμοδ' τοῦ δράμαος εἰσενηνέλαι, ὡς τ' ψυχῆς ἐκ ἔσης ἐν
 ἄδ. i. Proinde in duabus mortuorum recensioibus, Ajax
 nusquam in fabula introductus est : quasi animus ejus in Orco
 non esset. Verum, quod ad opinionem attinet, multis vi-
 sum esse, animæ naturam esse igneam & interitui obno-
 xiam, apparet ex placitis philosophorum apud Plutarchum,
 & apud Aristotelem in primo de anima. Nam & Heracliti
 sententia hæc fertur : Ψυχῆσι θάνατος, ὕδωρ γενέσθαι. &c.
 Mors animarum, aquam fieri. Quod autem Servius juxta
 hanc opinionem ait, Æneam eo loco induci gementem, quod
 animæ suæ timeret, ne totus in mari interiret, jurare au-
 sim, ne per somnium quidem Maroni in mentem venisse ;
 cum iis, quæ in operis serie apud eum leguntur, e directo
 pugnet. Quippe in sexto ejus operis, Palinurum, qui
 dormiens deciderat in mare & suffocatus fuerat, Æneas
 alloquitur, hoc est, animam ejus nondum sedibus mor-
 tuorum receptam, quod inhumatum ejus corpus jaceret.
 Ibidemque alios plures mari item submersos ab Ænea co-
 gnosci facit :

Cernit ibi mæstos & mortis honore carentes

Leucaspim, & Lycia ductorem classis Orontem :

Quos simul a Troja ventosa per aquora vectos

Obruit auster, aqua involvens navemque virosque.

Male etiam exponit, quod in eodem libro legitur ;

Ingens est ollis vigor & cælestis origo

Seminibus.

Putans significari igneam animæ naturam, cum hæc ver-
 ba ad tenue & æthereum animæ vehiculum pertineant,
 ut alii etiam observarunt. Vera ratio est, quia, qui sic
 peribant, honore sepulcri carebant, & quamdiu inhu-
 matum corpus jaceret, animam non recipi in numerum
 mortuorum, neque requiescere arbitrabantur. Quemad-
 modum & Maronis ipsius eodem loco, & innumeris aliis
 poeta-

poëtarum locis ostendi potest. Qui in eo secuti sunt *Homerum*; apud quem in *Odyss. ε.* Ulysses in pari periculo lamentatur, non quia animam extinguere putet naufragio, sed quod sic morientes diu inhumati jacerent, & quod genus id mortis inglorium censeatur:

Τρις μάκαρες Δαναοὶ ἔτεράκις &c.

& paulo post,

Ὡς δὴ ἔγωγ' Ἰφελον θανέειν.

tum causam reddit, quare vellet cum aliis Trojanis perisse apud Trojam:

Τῷ κ' ἔλαχον κτερέων, καὶ μευ κλέος ἦγον Ἀχαιοί.

Tunc sortitus essem exsequias, & meam gloriam Achæi celebrassent. Ex his enim Maronis superiora, ut profecta, sic exponi debent.

Quod autem *Synesius Homerum* in eam sententiam trahit ob hunc versum:

Αἴας δ' ἔξαπόλωλεν ἐπεὶ πῖεν ἄλμυρον ὕδωρ.

Et verbum ἔξαπόλωλεν ibi perfectum hominis interitum, animæ videlicet cum corpore extinctionem interpretatur, multis modis peccat. Primum falsum est *Homerum* ita scripsisse. In nostris quidem libris hunc versum ita scriptum reperio;

Ὡς ὁ μὲν ἐνθ' ἀπόλωλεν, ἐπεὶ πῖεν ἄλμυρον ὕδωρ.

Supple Αἴας, cujus ibi naufragium & mors describitur; nempe in quarto *Odyssæa*. Adeant Studiosi hunc locum. Quod etiam argumentum subjungit, propterea in mortuorum recensione utriusque νεκρίας, nullum fieri Ajacis illius mentionem, facile ex dictis solvitur. Nam quia inhumatorum animas in mortuorum sedem recipi non putabant, merito *Homerus* in mortuorum nomenclatura apud Inferos Ajacem illum, ut in mari extinctum & inhumatum præterit.

Non igitur extinguere & perire animam sic consumptorum putabant, sed in aqua errare, donec humati essent; immo

immo fuerunt, qui nunquam in inferos descendere, sed perpetuo errare arbitrarentur: in quorum sententia *Propertius*, de Marcelli Octaviae sororis Augusti filii obitu, quem Bajanis aquis submersum interiisse constat, sic libro 4. cecinit:

*At nunc invisa magno cum crimine Baje,
Quis Deus in vestra constitit hostis aqua?
His pressus Stygias vultum demisit in undas,
Errat & in vestro spiritus iste lacu.*

Qui cum legitime humatus atque etiam magnifice, ut par est, sepultus fuisset; nihilominus, quod aquis suffocatus interiisset, *spiritum* ejus sive *animam* per lacum Bajanum errare dicit Poëta eruditissimus. *Achilles Tattus* in *Leucippes & Clitophontis Amoris*: λέγασσι ὅτι τὰς ἐν ὕδασι ψυχὰς ἀνηρημένους (scribe ἀνηρημένων) μηδὲ εἰς ἄδης καταβαίνειν ὅλως· ἀλλ' αὐτῶ περὶ τὸ ὕδωρ ἔχειν τὴν πλάνην. i. Ajunt autem animas eorum, qui in aqua pereunt, omnino in Plutonis domum non descendere, sed ibi circa eam aquam vagari atque oberrare. Quomodo igitur hæc consistere possunt, ut pereuntium in aqua animæ extinguantur simul, & in eadem aqua errent?

CAPUT XXIII.

Liquidum plasma quid sit apud Persium? dissentientes Turnebi & Casauboni explanationes. Cantantium in theatris, & recitantium mos. de vocis formatione loca Aristotelis & Quintiliani; item Theophrasti de tibicinio: & alia ad eam rem pertinentia.

Persius ineptam procerum Romanorum ambitionem, qui versibus pangendis & publice recitandis plausum captabant, sic Satyra prima false irridet:

*Scilicet hæc populo pexusque togaque recenti,
Et natalitia tandem cum Sardoniche albus
Sede sedens celsa, liquido cum plasmate guttur
Mobile colluerit, patrans fractus oculo.*

ibi Turnebus, liquidum plasma mollem & teneram vocem, fictamque ad ostentationem exponit: Quam interpretationem, quæ est ejus eruditio, præcipuorum locis auctororum confirmat. Sed, pace tanti Viri dicam, non mihi persuadet, & potius Casaubono assentior, qui liquorem vel certe forbitiunculam interpretatur, quo recitatores fauces colluere solebant ad leniendam vocem vel certe reficiendam, ubi raucescere inciperet. Ad quod significandum non potuit Persius verba invenire aptiora, & quæ magis proprie rem exprimant. Idque in usu fuisse ibi Casaubonus idoneis etiam argumentis probat: quibus addere licet hunc Suetonii locum de Nerone: *Ibidem sapius & per complures cantavit dies, sumpto etiam ad reficiendam vocem brevi tempore, impatiens secreti a balneis in theatrum transit, mediaque in orchestra frequente populo epulatus, si paulum subbibisset, a-*
liquid

*Liquid se suffertitiniturum Græco sermone promisit. Ubi verbum subbibere, [cui apud Græcos respondeat, pridem idem Turnebus lib. 27. Advers. cap. 18. & post eum Casaubonus Animadv. ad 1. Athen. cap. 22. docuerunt. nempe huic ὑποπίνειν vel ὑποβρέχειν.] de hac leniendæ medicamento arteriæ consuetudine intelligi debet. In quo joculariter plane lapsus Aristoteles deprehenditur; qui in *problemate* 3. sect. 27. hunc morem forbendi aut subbibendi, in theatris observatum histrionibus, pavori eorum & trepidationi tribuit: eo quod metus sanguine introrsum compulso sitim excitet, non modo in spectaculis; sed etiam in præliis. verba quibus id dicit, hæc sunt: Ο ἢ φόβος ὅτι διψηκὸν, καὶ οἱ ἐν ταῖς τροπαῖς δηλῶσιν. ἔδαμῃ γὰρ ἔγω διψῶσι καὶ οἱ ἀγωνιῶντες σφόδρα. διὸ καὶ διακλύζονται καὶ ἐπιβροφῶσι καθάπερ Παρμένων ὁ ὑποκρίτης. ἢ τέτοις μὲν ἐκβῆσι δίψη, ἀλλὰ ξηρότης πεφευγότες αἵματι. ὅθεν καὶ ὠχροί; σημεῖον ἧ τὸ μὴ πίνειν πολὺ, ἀλλὰ καὶ ἐροχθίσαι.*

*i. Metum enim sitim posse afferre constat militum argumento; qui superati fugam rapuerint: nunquam enim tantam sitim patiuntur, quemadmodum & qui publice dicturi trepidant. quamobrem fauces colluunt, & paulum quid sorbillant, ut Parmeno histrio solebat. Aut ejusmodi homines non sitis, sed siccitas sanguinis fuga vexat: unde etiam pallefcunt. Hujus indicium; quod non multum bibunt, sed & guttur colluisse, iis satis est. Hunc igitur morem gutturis medicamento leniendi ac vocis eliquandæ, ut ejusdem Persii voce utar, non vidisse Aristotelem mirum est. Sed reliqua exsequamur. Quod igitur Turnebus vocabulum *plasma* eo loco Persii ad vocis formationem transfert, præter ejus mentem arbitror. Quod tamen vocem πλάττειν Græci dixerint, Latini *formari* & *singi*, locus Aristotelis lib. 4. histor. cap. 9. indicat: Ἡ δὲ ἧ ὠπταὶ καὶ ἀηδῶν, νεοτλὸν προδιδάσκειν ὡς ἔχ' ὁμοίως φύσει τῆς διαλέκτου ἑσθῆς καὶ τῆς Φωνῆς, ἀλλ' ἐνδεχόμενον πλάττειν; Et jam visa est lusciniæ, pullum ex-
ercens*

ercens. tanquam non perinde natura sit sermo & vox; sed hæc possit formari. Fabius lib. XI. cap. 3. de vocis vitiiis agens: Sunt enim (inquit) multa vitia, de quibus dixi, cum in quadam primi libri parte puerorum ora formarem. De cantu etiam tiliarum Theophrastus id verbum usurpat lib. 4. περὶ φυτῶν. Quo loco veteres usque ad Antigenidem ἀυλεῖν ἀπλάτως solitos, hoc est indistincte & immodulate notat: Πρὸ Ἀντιγενίδος μὲν ὅταν ἤυλεν ἀπλάτως. et paulo post: ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν πλάσιν μετέβησαν, ἢ τομὴ μετεκινήθη, supple καλάμων. Aliter calami cæpere incidi, postquam varietas accessit, supple modulatus: ita enim Plinius vertit, & post eum Theodorus. Atqui contrarium hujus vocabuli usum habemus apud Fabium lib. I. cap. 19. nempe pro gravio- re sono & simplici, quod est oppositum varietati: Nec verba in faucibus patietur audiri, nec oris inanitate resonare: nec quod minime sermoni puro conveniat, simplicem vocis natu- ram pleniore quodam sono circumlinire: quod Græci κατα- πεπλασμένον dicunt. Sic appellatur cantus tiliarum: quæ præ- clusis, quibus clarescunt, foraminibus, recto modo exitu, gra- viorem spiritum reddunt. Fit autem artificiosa hæc soni va- rietas in tibia, opera & vario impulsu digitorum, quæ- dam aliis apertis foramina obturantium, quod κερκινῶν δακτύλος Antiphanes dixit citato versu apud Athenæum lib. 15.

Ἀυλητικῶς δὲ κερκινῶν τὰς δακτύλους.

hoc est, disparare ac divaricare digitos, quo pacto pedes suos cancri, dum gradiuntur. Apulejus, discapedinare ma- nus dixit, in primo Floridorum. Ante Hyagnim nihil aliud plerique callebant, quam, ut Virgilianus opilio seu bub- sequa,

Stridenti miserum stipula disperdere carmen.

Quod si quis videbatur paulo largius in arte promovisse; ei quo- que tamen mos fuit una tibia, velut una tuba, personare. Pri- mus Hyagnis in canendo manus discapedinavit. Est etiam

καρκινοῦν verbum in agricultura usitatum, & de stirpium radicibus usurpatur; cum expandi in terra atque explicari incipiunt, *Theopraſto* auctore: Ὅταν ὁ σῖτος ῥιζωθῆ, καὶ τῆς γῆς κεκαρκινῶσαι φασί. Refert *Suidas* in *Collectaneis*.

CAPUT XXIV.

De quibusdam locutionibus poëticis: pectus ferreum, vox ferrea, mens alba, columna pro monte; & alia ejusmodi.

PAssim apud *Homerum* legere est, de invicto animi robore & constantia,
 — σιδῆρειον νύ τοι ἦτορ.
 Certe *ferreum tibi est cor*. idque alii poëtæ secuti sunt, atque etiam profæ orationis auctores, ut *Cicero* in *Lalio* seu de *Amicitia*: *Quis tam esset ferreus, qui eam vitam ferre posset*. Tam multa exempla occurrunt, & tam vulgo id notum est, ut ineptus sit, qui velit in re manifesta diligentiam suam ostendere. Id modo observatione in his dignum visum est mihi, quod veteres illi ferrum pro idea & exemplo indomitæ virtutis, & potentia ad agendum efficacissimæ quocumque in genere posuerunt. Itaque *Homerus* non veritus est ignem *ferreum* dicere, quo tamen nihil minus *ferreum* esse constat, si substantiam ejus spectamus, quæ summe est tenuis, rara, & ad instar ætheris liquida & pellucens: unde *Maro* hunc liquidum in *Eclogis* vocat. Patet hoc versu *Iliad* ψ.

Ἐν δὲ πυρὸς μέν ῥ' ἦκε σιδῆρειον.

Pindarus vero eodem sensu ignem *σερεῶν* dixit *Ode Olymp. IO.* ὑπὸ σερεῶ πυρὶ πλαγαῖς τε σεδάρε. Solido igne, rigido,

do, duro. Sed & *Maro*, *ferream vocem*, quæ nihil aliud est, nisi ictus & impressio aëris. Sic *ferreus Hercules* olim visebatur. *Plinius* lib. 34. cap. 44. Est in eadem urbe (Thebis) & *ferreus Hercules*, quem fecit *Alcon* laborum Dei patientia inductus.

Plato autem in secundo de Republica pro ferreo, adamantinum dixit: Οὐδεὶς ἂν γένοιτο ὡς δόξειεν, ἕτως ἀδαμάντινον, ὡς ἂν μείνειεν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ. Unde *Adamantius*, opinor, cognomen *Origeni* inditum ab incredibili in studiis labore & patientia.

Apud eundem *Pindarum* λευκάς φρένας hoc est, *albam mentem* reperio in malum partem pro stolidam & indoctam, Ode 4. Pyth.

Πεύθομαι γὰρ μιν Περίαν ἄθεριν
Λευκαῖς πειθήσαντα φρεσίν.

Scholias ad hunc locum: Λευκάς εἶπε φρένας, κατὰ τὸ ἐναντίον τῆ παρ' Ομήρω μελαίνας, ἃς ἐκεῖν ἀπὸ τῶν ἐν εἴδει διαφανομένων υδάτων κατὰ μεταφορὰν ὠνόμασι. Nempe hujus epitheti ratio hinc ducta est, quod sicut aquæ parum profundæ pellucidæ & albæ apparent, profundæ autem opacæ & nigræ: sic mens alba dicitur, quæ non habet nisi superficiem, neque alte in rerum occultam veritatem cogitatione descendit. qualem *Democritus* in epistola ad *Hippocratem* νῦν ἀκρόπλοον dixit. quæ summa tantum rerum & in superficie posita attingit. Possset etiam intelligi in qua nullum adhuc impressum cognitionis vestigium; & est tanquam tabula aut charta, in qua nondum quicquam scriptum est. Qua similitudine utitur *Philosophus* in 3. de anima. Sed & ipse *Pindarus* citata Ode τῷ Olymp.

Πόδι φρενὸς ἐμαῖς γέγραπται.

Idem *Pindarus* in versibus quos de *Ætna* fecit, citatis a *Gellio* & *Macrobio*, columnam pro monte posuit:

Κίων δ' ἔρανία, συνέχει

Ο

Ni-

ΝιΦόρεος ἀίτνα, πάνετες,
Χιόν & ὄξειας τιθήνα.

Et in *Cæsaris Scaligeri* censuram ea caussa incurrit, cujus hæc sunt verba lib. 5. *Poëtices* cap. 4. *Quis sine risu (sapientem intelligo) cæli columnam, montem dicat?* Ceu flagitium esset, Poëtam aliquid præter exactam philosophandi normam audere, & ubique hæc poëtica ad vivum, quod ajunt, unguem refecari debeant. Quod ergo dicit, neminem sapientem sic loqui, ut *montem cæli columnam* vocet, ad rem non pertinet, sed an quisquam aliorum magni nominis poëtarum sic locutus sit. Atqui reperio *Æschylum* in *Promotheo* hoc ipsum dixisse de Atlante.

Ὅυ δῆτ' ἐπέι με κ̄ κασιγνήτε τύχαι
Τείρεσ' Ἀτλαντ̄, ὅς πρὸς ἑσπερίης τόπος
Ἔστηκε κίων, ἔρανε τε κ̄ χθονὸς
Ὡμοις ἐρείδων ἄχθ̄ ἔκ' ἐυάγκαλον.

Latine sic :

Non sane, quando me cognati fortuna
Affligunt, Atlantis, qui juxta plagas Hesperias
Stat columna, cæli & terræ humeris sustinens
Onus haud portatu facile.

Sane si recte de eo monte dixit Virgilius

— Cælum qui vertice fulcit.

Non video cur non possit eadem licentia poëtica dici columna; cum præsertim *Carullus*, in *Galliambo*, montes, *columnina* appellet;

Ego vitam agam sub altis Phrygia columinibus.

Ita enim *columnina* ibi malim interpretari, quam arbores, ut *Turnebus*, *Advers.* lib. 29. cap. 20.

CAPUT XXV.

Locus Terentii expensus & scrupulus ex eo sublatus.

*H*ic Bacchidem meretricem *Hecyra* act. 5. scen. 1. sic loquentem inducit,

Ego pol quoque etiam timida sum, cum venit mihi in mentem, quæ sim,

Ne nomen mihi quæstus obstet apud te: nam mores facile tutor.

In his verbis scrupulus; quomodo quæ se meretricem fateatur, & quæstum corpore faceret, *mores facile tutari* dicat. Sic demum hic scrupulus potest. mores non tam ex vivendi genere & statu præsentis alicujus, quam ex animi affectione & proposito æstimari debent: nam multis, quominus suo arbitrio vivant, fortuna obstat. In primis vero egestas plerisque feminis, quibus forma & ætas suppetit, ne sint pudicæ. Idque quædam apud eundem *Terentium* in *Andria* significat his verbis:

Mi Pamphile, hujus formam atque ætatem vides:

Nec clam te est, quam illi utraque res nunc utiles

Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem sient.

Ita quidem legunt viri docti *nunc utiles*. sed aliam lectionem boni codices habent; quam *Donatus* agnoscit & tenet, nempe *inutiles*, tametsi & *utiles* legi fatetur. utroque modo legatur, idem sensus est. nempe id significat parum prodesse mulieribus formam & ætatis florem ad tutandam pudicitiam, quibus non sit præsidium domi: hoc est obesse potius. Addit autem & ad rem tuendam; quia adolescentulæ non admodum rebus domesticis administrandis incumbunt, sed voluptatibus potius,

O 2

tius,

tius. Quid igitur si eadem sit formosa & egens? Idem Terentius in eadem fabula:

*Interea mulier quædam abhinc triennium
Ex Andro commigravit huc viciniæ,
Inopia & cognatorum negligentia
Coacta, egregia forma, atque ætate integra.*

Hac igitur necessitate multas ad quæstum prolabi constat; idque indicant meretriculæ ibidem: Critoni enim interroganti

Quid vos? quo pacto hic? sat' ne recte?

respondet Mysis:

Nosne? sic

Ut quimus, ajunt; quando, ut volumus, non licet.

Quod igitur quædam sint bono ingenio meretrices & meliore fortuna dignæ, testatur etiam *Aristanetus epistol. 12.* ubi Euemerum quendam sic ad Leucippum scribentem inducit, de suæ amicæ moribus: *Ἐφύδομαι τοῖς τρέποις εὖ μάλα συμπρέπει τῇ μορφῇ. Ἐταίρας μὲν γὰρ ἡ Πυθίας εἰληχε εἶον ἀπλότητα δὲ σύμφυλον ἔχει, καὶ ἀμεμπτον ἡδὲ ἀπαντα τὴ τάξεως βελτίω ἔχει· καὶ ἀνὸν με μάλιστα ἤρηκε τῷ ἀκάκῳ.* Moribus quoque ejus delector, qui apprime forma congruunt. Nam Pythias quidem meretricis sortita est vitam: verum tamen ingenio est simplici, & inculpatis moribus. omnia habet meliora vitæ instituto: tum me in primis probitate sua fuci & malitia experte cepit. Eodem pertinent, quæ habet *Ludovicus Vives*, vir conjugatus quidem, sed tamen, ut ex scriptis ejus colligo, sanctiore vita, quam presbyteri multi & episcopi, scriptum reliquit in libro, *de Officio Mariti*: Inter has (inquit) meretrices non desunt, quæ probiore sunt ingenio & studioso magis honestatis: quæque ad flagitium fortassis impelluntur, nulla quidem necessitate (neque enim malefaciendi necessitas potest esse ulla) sed certe specie

specie necessitatis aliqua ; qua si carerent , non pauca illarum vitam honestius instituerent . Quæ sint autem probi & honesti ingenii signa in meretrice ibidem Bacchis ista ostendit : cum nihil ad fidem faciendam sanctius se habere dicit iusjurando . Hoc enim se piam & reverentem Deorum indicat ; præterea cum se Pamphilum post nuptias segregatum habuisse sancte affirmat : quo se iustitiæ amantem & legibus subjectam declarat . Cum igitur non paucas tali ingenio præditas meretrices esse constet , non mirum videri debet , quod Christus in *Euangelio* denuntiet sacerdotibus & Pharisæis , fore ut publicani & meretrices eos præcedant in regno Dei ; non omnes quidem , sed qui ex his naturali ingenii probitate & fide magis capaces veri inveniuntur . Non mirum item , si quidam non socordes viri atque etiam principes , ex impurato illo grege quasdam liberali forma & moribus non dubitarunt sibi matrimonio conglutinare , parum curantes stultam multorum verecundiam & superstitionem , qui ab his , ut pestilentibus & deploratæ atque insanabilis nequitiae veterno corruptis abhorrent . Ita censeo : ab eiusmodi mulierum commercio ab ineunte ætate semper alienus & abhorrens , si quis unquam .

Sententia Pindari, quadam, & altera Simonidis, ab Horatio expressa.

Quod *Horatius* Od. 1. *Carminum* alium alio delectari studio inductione ostendit, se autem Lyricæ Poëseos amore flagrare, nec posse abstrahi, hanc illi mentem a *Pindaro* injectam, ipsius *Pindari* verbis, quæ *Sextus Empiricus* citat in primo *Pyrrhon. Hypotheseon* ad 2. modum ἐποχῆς, probare visum est, quando hoc ab aliis observatum non memini;

Ἀελλοπόδων μὲν τιν' εὐφραίνουσιν ἵππων τιμαὶ καὶ σέ-
φανοι,

Τὰς δ' ἐν πολυχρύσοις θαλάμοις βιωαί.

Τέρεται δὲ καὶ τις ἐπ' οἶδμα ἄλιον ναὶ θοῶ σῶν δια-
σείβων.

Hæc tantum ex *Pindaro*, *Empiricus* quæ fufius persecutum Lyricorum hunc principem haud dubito. *Horatius* autem sumpto hinc argumento, quod *Pindarus* dixit quosdam gaudere velocium equorum honoribus & coronis, hoc modo expressit :

*Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse juvat, metaque fervidis
Evitata rotis, palmaque nobilis,
Terrarum dominos evehit ad Deos.*

cetera quæ ibi persequitur *Horatius*, pariter a *Pindaro* expressa pateret, si carmen totum exstaret. Idem *Horatius* lib. 3. hanc sententiam e *Græcis* mutuatus videtur :

*Est & fideli tuta silentio
Merces.*

nempe ex *Simonide*, cujus verba plane eandem sententiam

com-

complexa *Aristides* in 2. *Platonica*, hunc in modum citat: Καὶ Φανῆ τι καὶ δειλίας· εἰ δὲ ἔβλει, σιωπῆς ἀκίνδυνον γέρας. ὡς τις τῶν Κείων ἔφη ποιητής. Quippe istud *tuta Silentio merces*: plane illis gemellum esse; σιωπῆς ἀκίνδυνον γέρας, nemo non videt.

CAPUT XXVII.

Locus Aristotelis de Thermis naturalibus illustratur.

NUsquam magis *Physicus* est *Aristoteles* quam in volumine *quaestionum naturalium*. Et certe id postulat ratio operis. omnium igitur, quæ ibi proponuntur, causas naturales, quoad ejus fieri potest, reddere conatur. At enimvero eorum quæ vulgi opinione & superstitione constant, vanum est causas e naturæ adytis velle afferre. Quamobrem frustra hunc esse operæ cogor fateri; cum in *problemate* ultimo sect. 24. cur calidæ aquæ naturales variis locis erumpentes, *sacra* antiquis existimarentur, explicare conatur. Διὰ τί (inquit) τὰ θερμὰ ἁστρά, ἱερά; ἢ ὅτι ἀπὸ τῶν ἱερωτάτων γίνονται, θεῖα καὶ κεραύνα. Nempe hanc causam reddit, cur thermæ naturales *sacra* habeantur, quod a sulphure & fulmine calorem suum mutuuntur, quæ res omnium maxime *sacra* existimantur. Sed hoc explicare, est obscurum per obscurius, vel certe per æque ignotum: nam par difficultas; cur *sacrum* sulphur, cur fulmen? Neque video, cur sulphur magis *sacrum* quam auripigmentum, quam bitumen, & alia fossilia, videri debeat. neque fulmen porro, si ejus naturam spectamus, magis inter *sacra* habendum, quam
O 4
aliæ

aliæ aëris impressiones, quæ *μελέωρα* Græcis dicuntur, frivola plane hæc interpretatio est, & Aristotele indigna. Mire tamen hic æstuant interpretes, & cum bene longa disputatione se & lectorem fatigarunt, hunc hoc minus quam antea incertum dimittunt. Mihi simplicius &, nisi fallor, verius rem hanc posse explicari videtur, si dicamus morem fuisse veterum, *sacra* & *divina* appellandi ea, quorum nos causæ laterent, & quæ essent ejusmodi, ut sensus nostros aliqua specie insigni, aut potestate moverent. Ex ignorantia namque admiratio: ex admiratione divinitatis suspicio. Hinc *Θεήλαστον πᾶσι* & Euripidi: cujus causâ esset ignota. Sic mentem humanam *Seneca* epistola 41. *sacram*, immo Deum vocat, quia natura ejus in occulto est. *Prope est a te Deus, tecum est, intus est.* Ita dico, *Lucili, sacer intra nos spiritus sedet, malorum bonorumque observator & custos.* Tum deinceps lucos sacros, antra, aquarum calentium fontes, eadem ratione sacros existimatos declarat, verbis ad ostentationem usque exquisitis & sonantibus: *Si tibi occurrit vetustis arboribus, & solitam altitudinem egressis frequens lucus, & conspectum cæli densitate ramorum aliorum alios protegentium submovens, illa proceritas silvæ, & secretum loci, & admiratio umbræ in aperto tam dense, fidem tibi numinis facit.* Et paulo post: *Magnorum fluminum capita veneramur, subita ex abdito vasti amnis eruptio aras habet, coluntur aquarum calentium fontes, &c.* Magis verisimilis igitur causâ hæc est, cur ex aquæ habitæ sint *sacra*, quod scilicet ignota semper fuerit causâ ejus caloris, qui in iis præter naturam hujus elementi infixus manet; ut pote qui etiamnum naturæ studiosis disputandi materiam præbeat. Ut autem dixi, eorum mos fuit, quorum proprias causâs videre non possent, iis Deum auctorem inscribere & talia *sacra* & *divina* putare. Ceterum libet animi gratia, antequam hinc discedo, subjungere ex *Atheneo*, ea lavacra naturalibus aquis calidis scatentia, non

nōn modo priscis sacra fuisse habita, sed etiam quod Herculi sacra essent, vulgo existimatum fuisse. ita enim libro 12. in disputatione de voluptate: Ἡ δια τί τὰ θεο-
μὰ ληστρὰ τὰ φαινόμενα ἐκ τῆς γῆς πάντα Ἡρακλῆος φασὶν εἶ-
ναι ἱερά;

CAPUT XXVIII.

Vindicatur Virgilius a quorundam censura.

Numanus lib. 9. *Æneid.* sic in Trojanos inve-
hitur:

*Non pudet obsidione iterum valloque teneri,
Bis capti Phryges, & morti pratendere muros:*

& quæ sequuntur. Ibi Critici Maronem accu-
sant, quod *bis captos* dixerit Phrygas, quos *ter* obsessos, &
expugnatos fuisse constet. Nos (inquit Brodeus lib. 4.
Miscell. cap. 7.) *non bis tantum, sed ter captum, excisumque*
Ilium fuisse censemus: primum ab Hercule, deinde ab Ama-
zonibus, postremo a Græcis duce Agamemnone. Unde Theo-
critus in Ara, Τευκρίδα τρίπορθον vocat. Tum pluribus
exemplis ostendit, non debere Poëtarum dicta ad ex-
actam historiæ & veritatis normam exigi: in quibus &
hunc locum profert. Sed profecto *Virgilius* tali defen-
sione, hoc quidem loco, non eget. Ter Trojam ca-
ptam fuisse negari non potest: non tamen *Maro* ibi ma-
le *bis captos Phryges* Numanum istum dicere facit; qui
scilicet non multo antea a Græcis victi sub Agame-
mnone fuissent: quæ altera Trojanorum clades, a prima
quæ sub Hercule accedit, memoratur. Tametsi enim

Τζετζες Trojam primum ab Hercule, deinde ab Amazonibus; tertio ab Agamemnone expugnatam refert: quem Brodeus sequitur; non tamen auctores defuisse putandum est, & fortasse graviores, qui ejusdem civitatis everfionem ab exercitu Græcorum sub Agamemnone, secundam ab illa Herculeâ, quam primam fuisse convenit, dicerent. Primum fcilicet Trojam captam fuisse ab Hercule ob equos Laomedontis: 2. ab Agamemnone inducto in urbem ligneo equo. 3. a Charidemo, cum equo in urbis ingreffu prolapfo, porte occludi non potuiffent. quo ordine triplicem hujus civitatis calamitatem, ut magis vulgatam & certam Plutarchus in præfatione ad vitam Sertorii, in illa in fimilium fortunæ eventuum inductione proponit his verbis: Εἰ ἄλλω δὲ τὸ Ἰλίον ὑφ' Ἡρακλέους διὰ τὰς Λαομέδοντες ἵππους, καὶ ὑπὸ Ἀγαμέμνονος διὰ τὴν ἀρχαίαν προσαγορευθέντων ἵππων, τρίτον δ' ὑπὸ χαριδήμου ταῖς πύλαις ἵππων τινὸς ἐμπέσοντος.

CAPUT XXIX.

Quo sensu Beatus Hieronymus, Ruffinum, Calphurnium lanarium appellet?

Hieronymi verba hæc sunt in *Apologia adversus Ruffinum*: Nam ut tibi sciulus esse videaris, & apud Calphurnianos discipulos doctrina gloriam teneas, totam mihi physicam opponis, &c. rursus in eadem *Apologia*: Nimirum iste est *Sallustianus Calphurnius*. Præterea in epistola quadam ad San-

Sanctum Augustinum: *Misit mihi temeritate solita sua maledicta Calphurnius cognomento lanarius, quæ ad Africam quoque studio ejus didici pervenisse. Quid igitur sibi vult Hieronymus tali Adversarii transnominacione? Erasmus in commentariis hoc explicare conatur, sed longe, meo quidem judicio, a proposito aberrat; Ita subinde (inquit) vocat Ruffinum, ut indoctum & Crassum. Et in comment. epistolæ ad Augustinum: Nisi fallor, sentit Ruffinum, quem ita subinde vocat, velut indoctum & culinæ quam literarum studiosiorem: alludens ad Persianum illud:*

*Continuo Crassum ridet Vulphernius ingens
Et centum Græcos curto centusse licetur.*

quandoquidem in nonnullis Persii codicibus Calphurnium legi pro Vulphurnio. Mox de etymo hujus nominis subdit: *Videtur autem vox conficta a calido furno, ut & cognomentum lanarii a lanionibus, qui carnes vendunt in Macello. Quæ annotatio Erasmi (pace viri tanti dixerim) ridicula est. Quasi vero id nomen per F. & non per P. scribatur. Vetus enim & genuina scriptio est; Calpurnius, unde postea Calphurnius dici cœpit. Nam a Calpo auctore ejus gentis nomen Calphurnii deflexum, vel ex Lucano constare potest, qui id expresse docet in pœmatio ad Pisonem:*

*— Hinc tua Piso
Nobilitas, veterisque citant sublimia Calpi
Nomina, Romanas inter fulgentia gentes.*

Nec minus ridicule Lanarii cognomentum a Lanionibus, contra omnem analogiam deducit. Sed neque verum, quod ibidem dicit, ejus nominis argumento, argui Ruffinum, ut crassum, & culinæ, quam literarum studiosiorem. Immo hunc eloquentem & studiosum fatetur Hieronymus: tantummodo ut malignum, arrogantem, & temerarium

rarium, atque etiam *Origenistam* traducit. Quod eloquentem agnoscat, verba ipsius indicant in eadem *Apologia*, quibus famam repercutit exprobrantis sibi lectionem Ciceronis & aliorum auctorum Ethnicorum, idque occasione somnii, quod *Hieronymus* ipse vulgaverat, in quo accusatum se, ut Ciceronianum, & iudicis supremi sententia pœnas dedisse memorabat. Hoc (inquam) cum ei exprobraret *Ruffinus*, *Hieronymus* hunc ejusdem criminis damnandum esse convincit his verbis: *Unde tanta tibi verborum copia, sententiarum lumen, translationum varietas, homini qui oratoriam vix primis labris in adolescentia degustasti? aut ego fallor, aut tu Ciceronem occulte lectitas.* Quin eidem mox, & flumen eloquentiæ, & ingenii magnitudinem tribuit, hunc in modum scribens: *Et ideo tam disertus es, mihi que lectionis ejus (Ciceronis) crimen intendis, ut solus inter Ecclesiasticos scriptores eloquentiæ flumine glories: licet magis philosophos sequi videaris, spinas Cleanthis, & contorta Chrysippi, non ex arte quam nescis: sed de ingenii magnitudine.* Rursus in ejusdem apologiæ decursu, multis interjectis, sic de quadam *Ruffini* epistola loquitur: *Ex quo apparet te illam epistolam, aut pluribus diebus scripsisse, ut stili ipsius elegantia probat: aut si tumultuaria dictio est, nimium te esse negligentem, qui cum extemporalis talis sis, meditatus deterior fueris.* At hunc imperitiæ arguit *Hieronymus*. Quid mirum? in responsione scilicet, cum se ab adversario docto & eloquente in multis reprehensum doleret. omnino igitur de *Calphurnio Lanario* in iis *Hieronymi* locis fugit ratio *Erasinum*. superest, ut, quid conjecturæ mihi in mentem venerit, dicam. Reperio apud *Plutarchum* in *vita Sertorii* quendam fuisse *Calphurnium*, cognomento *Lanarium*, Syllanis temporibus; ex eorum numero, qui Syllæ partes sequebantur. Hunc autem insidiis, quas *Julio Salinatori* struxit, & capitali perfidia innotuisse. Nam cum *Julius Serto-*

Serto-

Sertorii, qui post Marianæ factionis cladem in Hispaniam se receperat, jussu, Pyrenes claustra armis teneret, Anniumque unum e Syllæ ducibus aditu prohiberet; nec vi aperta præsidio de jici posset, *Calpurnius*, qui in Annii exercitu erat, ut credere par est, sese esse transfugam mentitus, in Julii castra irrepsit, atque ibi amicitia prætextu fallens capta occasione hominem insidiis necavit. Καλ-
 περνίς δέ τιν' ἐπίκλησιν Δαναρίς, δολοφονήσαντ' τὸν Γέ-
 λιον, ἢ τῶν στρατιωτῶν τὰ ἄκρα τῆς Πυρήνης ἐκλιπόντων, ὑ-
 περβαλῶν Ἀννίου, ἐπήει χειρὶ μεγάλη τὰς ἐμποδῶν ἀνιστάς.
 Nihil ergo absurdi sit putare *Hieronimum Calpurnii* istius
 nomine abusum, ad significandum proditorem, ac perfidi-
 diam in se *Ruffini* oblique designandam: quod hunc non mi-
 nori scelere sibi insidiatum crederet. Qui si non ferro caput
 suum petiisset; certe famam vita ipsa cariorem, lingua &
 scriptis maledicentissimis, quantum in se erat, op-
 pressisset.

CAPUT XXX.

Plutarchi locus insignis emendatur & explicatur.

IN libello, qui inscriptus est: Εἰ καλῶς εἰρηῆαι
 τὸ λάθε βιώσας; quæ sententia est *Epicuri*, &
 fertur in primis, commendantis otium & vitæ
 latebras iis, qui bene vivere volunt; locum repe-
 rio insignem, sed cujus sententiam frustra ex editionibus
 quisquam consequi studeat, nedum ex *Amioti* nostri ver-
 sione, qui corruptum esse hunc non vidit: Δοκῶ δὲ ἐγὼ
 καὶ τὸ ζῆν αὐτὸ, καὶ ὅλως τὸ φῆναι καὶ μελαρχεῖν ἀνθρώπων
 γενέσεως, εἰς γνῶσιν ὑπὸ θεῶν δοθῆναι. ἐστὶ δὲ ἀδηλ. καὶ ἀ-
 γνω-

γνωστῶ ἐν τῷ παντὶ πολλῶ, καὶ κατὰ μικρὰ καὶ σποράδην
 φερόμεν. ὅταν δὲ γένηται συνερχόμεν ἅψῃ καὶ λαμβάνων
 μέγεθ, ἐκλάμπει καὶ καθίσταται δῆλ. ὅς ἀδήλ, καὶ φα-
 νερός ἐξ ἀφανῆς. ἔ γὰρ εἰς εἰσίαν ὁδὸς ἡ γνώσις, ὡς ἐνίοι λέ-
 γουσιν, ἀλλ' εἰσίας εἰς γνώσιν. ἔ γὰρ ποιεῖ τῶν γινομένων ἕκα-
 στον, ἀλλὰ δείκνυσιν, ὡς περ εἰδὲ ἡ φθορὰ ἔ ὄν, ἄριστος εἰς
 τὸ μῆδ' ἐσιν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ ἀδελον ἀπαγωγὴ τῆ δια-
 λυθέν. Ut ergo emendationis, quam affero, ratio omni-
 bus constet, prius aperiendum est *Plutarchi* consilium in
 hoc libello. Nempe hoc illi propositum est, refellere dogma
 istud Epicuri, atque ostendere, non oportere in occulto
 delitescere, nisi qui more Epicuri vivere instituat, nem-
 pe inter ganeas, & scædarum voluptatum ministeria. Quan-
 quam neque ipsum Epicurum latebrarum patientem fuisse
 scriptorum ejus multitudo indicat: Ceterum societatis
 humanæ interesse bonos viros non ignorari, multis claro-
 rum virorum exemplis declarat: deinde etiam documentis
 e natura promptis. cujus potestas in iis, quæ antea late-
 bant in lucem & notitiam protrahendis maxime versetur:
 nihil enim aliud esse gigni aliquid, quam absconditum e
 latebris educi, atque ita ab aliis multis, quibus confusum est,
 discerni, ut cognosci possit. Ex hac sententiæ *Plutarchi* de-
 claratione, ad verborum ejus emendationem me confero.
 Δοκῶ δὲ ἐγὼ καὶ τὸ ζῆν αὐτὸ, καὶ τὸ ὄλωσ τὸ φῆναι καὶ μεταχεῖν
 ἀνθρώπων γενέσεως, εἰς γνώσιν ὑπὸ θεῶ δοθῆναι. Hoc pri-
 mum sane leve mendum tollo, ἀνθρώπων pro ἀνθρώπω:
 sed non contemnendum, cum sensum obscuret: nam plane
 ἀνθρώπω legendum: est enim dativus, qui regitur a sequen-
 ti verbo δοθῆναι. *Amiotus* ita accepit, quasi vellet *Plutar-
 chus* a Deo concessum esse hominibus ortum, ut ipse ab iis
 cognoscatur. Quæ interpretatio plane est aliena a mente
Plutarchi. Et ex iis, quæ sequuntur intelligi potest: sta-
 tim enim subdit *Plutarchus*, Ἔσι δὲ ἀδελ. καὶ σποράδην
 φερό-

φερόμεν. Quæ etiam absurde *Amiotus* de Deo accipit: cum de homine nondum genito intelligi debeant, vel potius de hominis principiis, quæ antequam homo gignatur, sparsim aliis confusa in universo feruntur; quo fit ut homo in illo statu sit ἀδηλ. & ἄγνωσ. quia in rerum πανσπερμία ad minima redactus, aliorumque diffimilium confusione obscurus & latens. Cum vero illa principia, sive atomi, homœomeriæ, sive particulæ elementorum, ab illa perplexitate atque disgregatione in unum colliguntur, tunc homo apparere incipit, & in evidentiam adducitur. Mox subjungit: Οὐ γὰρ εἰς ἐσίαν ὁδὸς ἢ γνῶσις, ὡς ἔνιοι λέγουσιν, ἀλλ' ἐσίαι εἰς γνῶσιν. ad verbum: Non enim cognitio, via est ad essentiam, ut quidam dicunt: sed essentia ad cognitionem. Quis hoc intelligat? subest igitur mendum, nempe in voce γνῶσις. pro qua citra dubitationem, rescribo, Γένεσις ἔ γὰρ εἰς ἐσίαν. ἔδὸς ἢ γένεσις. sensus est: generatio non est via, sive motus ad essentiam, sed ad cognitionem. Ratio evidens: non enim rerum essentia ipsæ cum prius non essent, esse incipiunt, & in ortum dantur, sed prius subsistentes in suis causis, in apertum proferuntur, hoc est: ex obscuris evidentes & conspicuæ redduntur. Hoc autem *Plutarchus* ita diserit in sententia veterum naturæ interpretum, qui nihil aliud generationem esse statuebant, præter quorundam inter se mixtionem: corruptionem nihil aliud, nisi mixtorum: separationem. Ita enim *Empedocles* apud *Aristotelem* lib. 4. *Metaphys.* sciscit,

— Φύσις ἔθενός ἐστιν,
 Ἀλλὰ μόνον μίξις τε διάλλαξις τε μιγέντων
 ἔστι, φύσις δὲ ἐπὶ τοῖς δ' ὀνομάζεται ἀνθρώποισι.

Sed & *Hippocrates* in primo *περὶ διαίτης*, si ejus libri auctor

stor Hippocrates : Ὅτι δ' ἂν διαλέγωμαι , τὸ γενέσθαι ,
 καὶ τὸ ἀπολέσθαι τῶν πολλῶν ἕνεκεν ἐρμηνεύσω . ταῦτα ἢ καὶ
 ξυμμίσγεσθαι καὶ διακρίνεσθαι δηλῶ . & paulo post : γενέ-
 σθαι , ξυμμιγῆναι , τῷτο . i . *Quid vero dicam , generari
 & perire ; vulgi gratia interpretabor . Hæc autem commif-
 ceri & discerni ajo significare . Generari idem est , quod com-
 misceri .* Supra autem dixerat : Ἀπόλλυται μὲν γὰρ ἐδὲν
 ἀπάντων χρημάτων , ἐδὲ γίνεται , ὅ , τι μὴ καὶ πρόδεν ἦν .
 ξυμμισγόμενα ἢ καὶ διακρινόμενα ἀλλοιοῦνται ; & ποχ : νο-
 μίζεται ἢ παρὰ τῶν ἀνθρώπων , τὸ μὲν δὲ ἄδρα ἐς Φῶς ἀνέξ-
 δέν γενέσθαι . i . *Existimant homines illud quod ex orco (hoc
 est e naturæ sinu & latibulis) in lucem auctum est , generari .*
 Hæc non potui , quin adscriberem : utpote quibus &
Plutarchi sententia mirum in modum declaratur , & emen-
 datio nostra confirmatur .

C A P U T XXXI.

Platonis locus ex Phædone explicatur.

N eo pulcherrimo dialogo , Plato Cebetem
 audita quapiam Socratis dubitatione , de
 quæstione inter Philosophos agitari soli-
 ta , an liceat homini aliquando seipsum
 interficere , sic interlocuentem inducit :
 Καὶ ὁ Κέβης ἠρέμα ἐπιγελῶσας , ἰτῶ ζεύς , ἔφη , τῆ αὐτῆ
 φωνῆ ἐπιπών . quæ verba *Ficinus* ita reddit : *Tunc Cebes
 subridens : Ittio Juppiter , inquit , sua ipsius lingua loquens .*
 Quod cur ita verterit , fateor me nescire . Nam si Græcam
 dictionem ἰτῶ Latinis literis expressam exhibere volebat ,
itto , non *ittio* , scriptum oportuit . Præterea majusculam
 lite-

literam I initio ponit, tanquam esset nomen proprium, unum scilicet e Jovis nominibus. Ex quo suspicio sane datur, hunc, quid ἴτω ibi significet; ignorasse; multo-
 queminus intellexisse, quo sensu ea locutio usurpari sole-
 ret. Hoc igitur explicare haud abs re fuerit, ἴτω Ζεὺς, locutio est significans *Thebana* lingua, *sciat Juppiter*. Nam ἴτω, Thebani dicebant, pro ἴσω, a verbo ἴσκει *scio*. Ita igitur & Cebetem, qui Thebanus erat, *Plato* inducit loquentem. Solebant autem ea locutione uti in iis, quæ admodum dubia, & difficilia ad explicandum viderentur: ut eo loco *Cebes*. Nam dixerat *Socrates* de *Philolai* sententia, qua ille pronuntiabat, nemini licere seipsum interimere; mirum hoc videri posse, si cum, ut sunt res humanæ, quibusdam melius sit mori quam vivere, non liceat his sibi-
 met prodesse, hoc est mortem sibi consequi. hoc ergo addubitantem audiens *Cebes*, & rei difficultatem intelli-
 gens, tum objectionis acumine non indelectatus, ac subridens sua lingua dicit: ἴτω Ζεὺς *sciat Juppiter!* quasi diceret, videri id tam incertum, quod proponit *Socrates*, ut hujus quid sit verum, hominum nullus, invenire aut decernere possit: utpote quod soli Deo notum sit. Quod hic sit sensus hujus locutionis *Thebanis* usitatæ, ostendo alio loco *Platonis* in *epistola* 7. ad *Dionis Propinquos*, ubi de *Dionysii junioris Syracusarum tyranni* gloriatione, qui se jactabat de summis & primis naturæ veritatem comprehendis-
 se, tametsi de iis semel audiisset: immo vero de tantis rebus scripsisse: εἰ μὲν οὖν (inquit) ἐκ τῆς μᾶς συνστάσεως τῶτο γέγονε, τάχα ἂν εἴη γέγονε δὲ οὖν ὅπως, ἴτω Ζεὺς; Φησὶν δὲ Ὀνησιαῖος. ubi *Marsilius Ficinus* verba hæc; ἴτω Ζεὺς, vertit: *proh Juppiter!* putans *Thebanorum* lingua, ἴτω, esse interjectionem. Sic autem is locus Latine exprimi potest. *Verum si ex uno colloquio id factum est; (supple: summa rerum principia si ita intelligentia est complexus, ut alios plane posset docere) fortassis id non sit né-*

gandum. Quomodo autem fieri potuerit, viderit Juppiter. Qui posterior Platonis locus indicat & aliis Græcis fuisse in ore hanc formulam: Eandem habemus apud Aristophanem, in fabula Ἀχαρνῆς; ubi Thebanum inducit mercatorem sic loquentem: Ἰτῶ Ἡρακλῆς, pro Ἰσω. Item post, Nicarcho Sycophantæ interroganti, cujus eæ merces essent, idem Boeotius mercator respondet,

Τῶ δ' ἐμά,

Θεῖσθευ, Ἰτῶ Ζεὺς.

mea sunt, Thebis advecta, norit Juppiter: quod ibi idem valet, ac: Deum testor..

FINIS LIBRI III.

PETRI

PETRI PETITI,
PHILOSOPHI & MEDICI,
MISCELLANEARUM
OBSERVATIONUM
LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

Ciceronis & Luciani de variis Philosophorum opinionibus censura expenditur. qualis in Philosophia extiterit M. Tullius? De Romanorum illius ætatis ingenio & studiis, Cæsaris Scaligeri & Mureti iudicium.

Nota sunt τὸ ἐν αἰγίοις Augustini verba de Cicerone in libris confessionum: Perveneram in librum cujusdam Ciceronis, cujus linguam mirantur omnes, pectus non ita. Quibus verbis patrum ille cordatissimus indicat, multis tum persuasum fuisse M. Tullium meliorem esse oratorem, quam philosophum. Credo etiam (quæ fuit ejus gravitas) ita etiam de se ipsum Ciceronem sensisse, ac præ se tulisse

tulisfe, ut multis in aliarum disciplinarum atque artium cognitione, nedum philosophiæ, se inferiorem haberi æquo animo pateretur, unam modo sibi eloquentiæ laudem vindicaret. Noverat enim, non esse datum eidem homini in pluribus excellere. Quod hæc fuerit mens Ciceronis, indicant verba hæc in præfatione librorum de Officiis. Ibi filium sic alloquitur; *Sed tamen nostra legens, non multum a Peripateticis dissidentia (quoniam utrique & Socratici & Peripatetici esse volumus) de rebus ipsis utere tuo iudicio: nihil enim impedio. Orationem autem Latinam profecto legendis nostris efficies pleniorum. nec vero hoc arroganter dictum existimari velim. Nam philosophandi scientiam concedens multis, quod est oratoris proprium, apte, distincte, ornateque disere, quoniam in eo studio etatem consumpsi, si id mihi assumo, videor id meo jure quodammodo vindicare.* Ita ibi de se præfatur Tullius, more magnorum virorum & fiduciam magnarum rerum habentium. Nam levia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. Libet enim hæc Cornelii Celsi verba, quibus Hippocratis errorem suum de futuris capitis humani agnoscentis generositatem laudat, hoc loco usurpare. Quam enim Cicero hic philosophiæ scientia aliis concedenda magnanimitatem ostendit, eam in proprio errore agnoscendo atque emendando, sat scio, præstitisset, si aut ipse eum errorem videre potuisset, aut aliquem, qui sibi demonstraret, habuisset. Quapropter non linguam modo Ciceronis, ut multi, sed & pectus laudo, ac bonam mentem & sapientiam omni laude cumulati, & nunquam satis laudati viri amplector ac veneror. Quod præfari visum est, ne quis hanc disputationem, quam in verbis ejus habiturus sum, a me hoc consilio susceptam putet, ut quippiam ejus gloriæ vel in philosophicis detraham. Quod tamen si facerem, in philosophicis, inquam, virorum doctissimorum & ei amicissimorum exemplo tueri possem, nempe *Julii Caesaris Scaligeri,*

vi, qui passim in *Exercitationibus*, *Ciceronis* in philosophia errores notat: *M. Anton. Mureti* in libris *Var. Lectionum*: *M. Antonii Majoragii*, cujus libri sex *Antiparadoxon* exstant, quibus ejusdem, in *Paradoxis* peccata in Philosophiam & dialecticam libere ac sine venia exagitat. Quod eos recto consilio fecisse arbitror, ne quis nimius *Ciceronis* amator verborum elegantia deceptus eosdem errores auctoritate ejus tueatur. nihil enim nobis veritate carius aut antiquius esse debet. Et de his haec nunc propositum aggredior.

Exstat sententia haec *Ciceronis* in praefatione libri primi de *Natura Deorum*, his verbis: *Res enim nulla est, de qua tantopere non solum indocti, sed etiam docti dissentiant. Quorum opiniones cum tam variae sint, tamque inter se dissidentes, alterum fieri profecto potest, ut earum nulla: alterum certe non potest, ut plus una vera sit.* In hoc igitur mihi est negotium, quod negat fieri posse, ut earum opinionum plus una vera sit & tamen fieri posse omnino censeat, atque affirmative pronuntiat, ut nulla earum vera sit. Primum etenim palam est, istud fieri posse, aut fieri non posse, utrumque in eadem quaestione & circa unam eandemque rem, de qua aliquid affirmatur aut negatur, spectandum esse. Alioqui de diversis, diversas esse opiniones simul veras nihil absurdi est, puta ignem calidum esse & animam immortalem: Hoc posito sic considero: in logicis haec propositiones idem valent, sive ut loquuntur, *aequipollent: non possibile esse; impossibile esse.* tum huic, *impossibile est, ista, necesse est non esse.* Quare & haec aequivalent: fieri non potest, ut plus una opinione vera sit; necesse est non esse duas opiniones veras; necesse est, unam tantum opinionem esse veram. Ex his sic disputo. cum palam sit, necesse esse circa eandem rem, unam tantum opinionem esse veram, quod & ipse *Tullius* fatetur, & per se manifestum est; hujus alia ratio afferri non potest, praeter hanc, quia una alteram necessario excludit. Quare au-

tem excludit? profecto quia illi pugnat contradictorie: velut ens non enti, & non ens enti. quod genus oppositionis *Aristoteles* in lib. de Interpretatione ἀντιφασιν vocat: Latini contradictionem. Ceterum quæ sic inter se pugnant, seque mutuo excludunt: horum si unum verum, necesse est alterum esse falsum, & vicissim, si unum falsum, alterum esse verum. Non ergo fieri potest, quod *Cicero* ait, ut nulla earum opinionum vera sit. Quippe ex iis, quas ubi recenset, multas esse pugnantēs ἀντιφασιν patet ex ipsius verbis: *Velut*, (inquit) *in hac questione plerique (quod maxime verisimile est, & quo omnes duce natura vehimur) Deos esse dixerunt: dubitare se Protagoras: nullos esse omnino Diagoras Melius & Theodorus Cyrenaicus putaverunt.* Ponamus igitur hanc esse falsam ut est, quæ nullos esse Deos dicit: qui fieri potest, ut non sit vera illi opposita & pugnans: est aliquis Deus?

Nam quod *Cicero* iis, qui nullos esse Deos dicunt, opponit, eos qui Deos in plurali esse affirmant, hoc nihil in præsens refert: Nam ponimus esse falsam, ut est, quæ nullos esse Deos sciscitatu quo posito nemo non videt sequi necessario, ut hæc quæ contradictorie opposita est, sit vera: aliquis est Deus. ut enim *Aristoteles* probat in tertio *Metaphysicorum*, contradictorie oppositorum, nihil medium est: Ἀλλὰ μὴν ἑδὲ μεταξὺ ἀντιφάσεως ἐνδέχεται εἶναι ἑέν. ἀλλ' ἀνάγκη, ἢ φάναι ἢ ἀποφάναι ἐν καθ' ἑν ὁτιοῦν. Denique (ut quæ ibi ad hujus rei demonstrationem affert philosophus, omittam; neque enim præsentis instituti est hæc disputatio) adeo menti omni se lex hæc contradicentium adjungit approbatque, ut qui in ea re ambigat, insanus, & amens merito judicetur. Hoc enim negare nihil aliud est, quam vim destruere animi humani, & lumen rationis omne extinguere.

Sed & in iis quæ sequuntur subest contradictio: *Quod vero maxime vera, causamque continet, est, utrum nihil agant, nihil*

nihil moliantur, ab omni curatione & administratione rerum vacent: an contra ab his et a principio omnia facta, & constituta sint, & ad infinitum tempus regantur, atque moveantur, in primisque magna dissensio est. Et paulo post; Sunt enim philosophi, & fuerunt, qui omnino nullam habere censerent humanarum rerum procuracionem Deos. Hæc una est pars contradictionis: altera in his quæ infra ibidem sequuntur: Sunt autem alii philosophi, & hi quidem magni & nobiles, qui Deorum mente, atque ratione omnem mundum administrari & regi censeant. Manifesta igitur apparet & in hac divisione contradictio: Datur providentia: non datur providentia, ac proinde harum alterutram posueris esse falsam, necesse est alteram ei oppositam esse veram. Falsum igitur, quod ait Cicero fieri posse, ut nulla earum opinionum sit vera. Simili hallucinatione lapsus est philosophorum hostis & insectator Lucianus in *Hermotimo*, sive de *Sectis*, & pariter arbitratus fieri posse, ut omnes philosophi mentiantur. Demonstrationem, qua sibi effectum putavit, adscribere placet: Ita enim melius Sophistæ istius, & perditæ nebulonis vanitas patebit. Latine autem, ut vertit interpres, adscribam: Sit, inquit, nobis certus aliquis numerus ex composito constitutus, nempe viginti. Jam si quis viginti fabas in manum sumeret, & ea clausa decem quospiam homines interrogaret, quotnam fabas in manu sua conclusas haberet: illi autem ducti conjectura, hic quidem septem, ille triginta, alter vero decem aut quindecim, prorsusque alius alium numerum divinaret: possibile enim est aliquem forte fortuna verum dicere; sed & hoc possibile, ut omnes ex æquo alius alium numerum dicat, falsum tamen & a quo longe lateque absit certus ille numerus, adeo ut nullus ex illis dicat virum in manu sua habere viginti fabas. Nos jam ostendimus, quasdam esse philosophorum opiniones sine medio inter se pugnantibus & prorsus contradictorias, quarum alterutram esse veram necesse est. Iste oppido sophisticè & inscite, ita arguit, ac si nulla in his omnino esse posset contradi-

ctio, sicut nulla est contradictio inter diversas numeri species, quas in exemplum ibi adducit. Sane in ea hypothesi fateor fieri posse, ut nemo eorum qui interrogantur, numerum fabarum manu contentum, nempe viginti, divinet. At si idem sic alios interrogaret, quem in manu numerum habeo, estne par, an impar? primus an compositus? ibi nemo non videt, necesse, quisquis respondeat, aut veram aut falsam responsionem dare.

Nos vero non dicimus omnes philosophorum opiniones, inter se comparatas, sic se habere, ut sit necesse aliquam ex his esse veram. Id enim iis tantum convenire censemus, quæ contradictorie opponuntur. Multæ autem sic se habent, ut numeri species diversæ. Tales arbitror veterum opiniones de summo hominis bono, quid sit videlicet quod hominem beatum reddat: tum quæ hæctenus propositæ sunt de causa, quæ facit ferrum moveri ad magnetem. Non solum enim fieri potest? ut harum nulla sit vera; sed plane ita esse certo scio. Ad eundem modum harum opinionum de hominis fine ultimo & summo bono, quarum alia voluptatem corporis ejusmodi esse sciscit: alia indolentiam; alia opes; alia honores; alia virtutem; nullam esse veram certum est. Solus enim Deus homini cognitus, bonum ejus est summum & finis ultimus. At si ita quærat, omnesne homines fieri beati expectant, an prorsus nemo felix esse velit; ubi quæcumque responsio existat, aut falsam esse aut veram necesse est. Sicut duarum opinionum de anima humana, quarum una immortalem asserit, altera mortalem, necesse est alteram esse veram aut falsam; utraque ut sit falsa, fieri non potest. Difficile esse fateor utra sit vera, ita persuadere ratione in hac caligine humana, ut nullus amplius sit ambi-
gendi locus: sed tamen oportere alterutram esse veram non ambigitur. Ita namque cogit ἀντιφάσεως ἀξίωμα,
contradictionis lex & necessitas: ut Simplicius in comment.

ad

ad primum *Natur. auscultationis* loquitur. Cujus vis etiam apparet in omni legitima & adæquata divisione. hujus enim necesse est aliquam partem esse veram. Unde interdum divisio adhibetur in scientiis ad aliquam declarationem ejus, quod aliunde manifestum est per se; aut aliunde compertum, ut apud *Aristotelem*, cum multis aliis locis, tum in quarto libro, citatæ tractationis; ubi hanc divisionem instituit: *Σχεδὸν γὰρ τέτταρά ἐστιν, ἧν ἀνάγκη τὸν τόπον ἐν τῷ εἶναι· ἢ γὰρ μορφῆ, ἢ ὕλη, ἢ διάστημα· τὸ ματαξὺ τῶν ἐσχάτων, ἢ τὰ ἐσχατα, &c.* i. *Quatuor enim forte sunt, quorum necesse est unum aliquod esse locum: aut enim forma est, aut materia, aut spatium aliquod medium inter extrema &c.* Ex qua quidem divisione, quam ad propositum sufficientem & adæquatam censet, quid horum sit locus, ceterorum omnium remotione declarat. Hujusmodi syllogismum ἐκ πλειόνων διαιρετικὸν dixere, *Simplicio* teste in *commentario* ad hunc locum: *Ὅτι ἡ τῶτο ἐστίν, (supple τὸ πέρας ἢ περιέχοντ &c.) ἐφεξῆς καὶ ἐκ διαιρέσεως πειράται δεικνύναι, καὶ χρῆται τῷ ἐκ πλειόνων λεγομένῳ διαιρετικῷ ὄντι τοιάτῳ. ἢ τοι τὸ α'. ἢ τὸ β'. ἢ τὸ γ'. ἢ τὸ δ'. &c.* Non enim divisio ex se probat, quod ignotum est, ut neque inductio, sed quod aliunde notum est, aut per se manifestum, id exhibet & quasi oculis usurpandum manibusque palpandum subjicit. Est enim per se notum, duarum contradictionis partium oportere alterutram esse veram. Hanc igitur necessitatem ostendit divisio, ut in hoc syllogismo disjunctivo: quo *Aristoteles* utitur, initio capituli 2. lib. 1. *Physic.* *Necesse est aut unum esse principium, aut plura: sed non est unum: ergo plura.* Quæ eadem necessitas apparet in his disjunctivis; necesse est, aut omnino nullum esse Deum; aut esse aliquem Deum, qui sit causa & principium omnium rerum. Item: necesse est unum esse Deum, aut plures: Deum consulere rebus humanis: aut nullam esse providentiam. Atque hac dispu-

tatione sic *M. Tullium* erroris in proposita sententia convictum constrictumque tenemus, ut non sit defensionis aut provocationis locus. Non tamen continuo ausim cum *Scaligero* ob aliqua ejusmodi peccata pronuntiare univ-
 sum Romanum forum philosophiæ esse ignarum. viderit ipse. & *Muretus* qui lib. 6. *Var. Lect.* cap. 1. non absimili censura omnes veteris reipublicæ Romanæ proceres, tanquam sexagenarios de ponte dejecit: *Beati autem illi* (inquit) *& opulenti, & omnium gentium victores Romani, in petendis honoribus, & in prensandis civibus, & in exteris nationibus verbo componendis, re compilandis occupati, philosophandi curam servis aut libertis suis & Græculis esurientibus relinquebant. Ipsi quod ab avaritia, quod ab ambitione, quod a voluptatibus reliquum erat temporis, ejus si partem aliquam aut ad audiendum Græcum quempiam philosophum, aut ad aliquem de philosophia libellum vel legendum vel scribendum contulissent, jam se ad eruditionis culmen pervenisse, jam victam a se & profligatam jacere Græciam somniabant. Tametsi & Maro sapiens vates, Quiritibus suis, ceterarum omnium disciplinarum atque artium gloriam abjudicare videtur, unam relinquere politicæ laudem, ac dominandi fastum, his scilicet versibus:*

Excudent alii spirantia mollius æra,

Credo equidem, & vivos ducent de marmore vultus:

Orabunt causas melius, cœlique meatus

Describent radio, & surgentia sidera dicent.

Tu regere imperio populos Romane memento,

(Hæ tibi erunt artes) pacique imponere morem,

Parcere subjectis & debellare superbos.

Verum hæc non tantum in me valent, ut non semper *M. Tullium* in philosophorum illustrium numero habendum censeam; tametsi ad *Platonis* & *Aristotelis*, eorumque, qui pressius eorum imperatorum vestigia secuti sunt, & ei soli curæ incubuerunt, summam haud quaquam adspirat.

spirat. Verum homini Romanum morem ambiendis & gerendis honoribus sequenti, publicisque negotiis assidue occupato, non levis gloria est, ad eam philosophiæ peritiam, quam in libris ejus videmus, processisse: tot & tantas philosophorum quæstiones, & mente consequi & oratione explicare potuisse. In quibusdam lapsus est, fateor: & quis non? At in multis egregium præstat philosophum. Maxime, ubi stultas vulgi de Diis opiniones, in divinis illis de *Natura Deorum* libris explodit: Epicureos de principiis rerum & hominis bono delirantes castigat: Stoicos fatali necessitati cuncta alligantes in ordinem cogit. Quibus disceptationibus optime de philosophia meritum esse nemo non fateatur.

CAPUT II.

Alius Ciceronis locus, de sapientum otio, & vulgi vita occupata accuratius consideratur.

Libet alium ejusdem locum proponere atque expendere, in quo nec Musas satis propitias habuisse videri potest. Cum scilicet in primo de *Officiis* libro, comparans officia, quæ ex hominum communitate ducuntur, cum iis quæ ex cognitione, haud obscure actionem, secretis studiorum præfert. Cum (inquit) *omnis honestas manet a partibus quatuor, quarum una sit cognitionis, altera communitatis, tertia magnanimitatis, quarta moderationis: hæc in diligendo officio sæpe inter se comparentur, necesse est. Placet igitur aptiora esse natura, ea officia, quæ ex communitate, quam ea quæ ex cognitione ducantur. Item paulo infra: Quibus rebus intelligitur, studii officiique scientiæ præponenda*

ponenda esse officia justitiæ, quæ pertinent ad hominum utilitatem, quæ nihil homini debet esse antiquius. Rursus: ita sit, ut vincat cognitionis studium, consociatio hominum atque communitas. In fine disputationis hunc epilogum sive conclusionem ponit: Ergo omne officium, quod ad conjunctionem hominum, & ad societatem tuendam valet, anteponendum est illi officio, quod cognitione & scientia continetur. Hæc de opinione & judicio Ciceronis.

Nunc rationes, quibus id se effecisse putavit, quantum potero breviter & dilucide exponam, prima quidem est ejusmodi: si quis omnium, quæ ad victum cultumque corporis, attinent, copia affluat; omnia quæ corpori nocere possunt, procul habeat, prospera & constanti valetudine utatur, in summa denique corporis & animi tranquillitate constituatur, ita, ut omni hominum commercio & consuetudine careat, non eam vitam putet vitalem; & malit mori, quam in tali solitudine ætatem vivere. Alteram rationem ducit a natura sapientiæ, quam Græci σοφίαν vocant, & a prudentia distinguunt. Hæc vero cum definiatur rerum divinarum, atque humanarum scientia, Deorum & hominum inter se societatem atque communitatem contineat, necesse est. Porro hæc eadem sapientia, omnium maxima virtutum censetur: ergo & quod ab ea communitate hominum & Deorum officium ducitur, id maximum est.

Tertia ratio ab ipsius contemplationis natura ducitur, quam esse mancã ait quodammodo, & inchoatã, si nulla actio rerum consequatur. tum sic interrogat: *Quis est tam cupidus in perspicienda, cognoscendaque rerum natura, ut, si ei tractanti contemplantique res cognitione dignissimas, subito sit allatum periculum, discrimenque patriæ, cui subvenire opitularique possit, non illa omnia relinquat, atque abjiciat, etiamsi dinumerare se stellas, aut metiri mundi magnitudinem posse arbitretur?*

Quarta

Quarta & postrema ratio est a iudicio & consuetudine sapientum, qui secreta studiorum & solum veritatis investigationem atque contemplationem professi, non tamen omnino ab augendis hominum utilitatibus & commodis recesserunt. Immo ita se compararunt, ut prodesse possent, partim erudiendo alios voce, ut Thebanum Epaminondam Lysis Pythagoreus, Syracusium Dionem Plato; Periclem Anaxagoras: Alcibiadem Socrates, tum alii alios; partim monumentis literarum de moribus, de legibus, ac regendarum civitatum scientia editis. Ex quibus & hoc consequens & tanquam corollarium elicit, *Melius esse eloqui copiose, modo prudenter; quam vel acutissime sine eloquentia cogitare. Quod cogitatio in se ipsa veritur, eloquentia vero complectitur eos, quibuscum communitate juncti sumus.*

Hactenus Tullii sententiam de duplici generæ vitæ, & argumenta, quibus civile & negotiosum philosophico anteponit, exposui, consequens est, ut alia, quæ me deterrent, quo minus ei opinioni subscribam, explicare pergam. Primum igitur moveor auctoritate summorum philosophorum, quos aliter sentire & decernere video: scilicet hominis finem & summam perfectionem in rerum optimarum cognitione esse situm. Non sunt autem optima, quæ in civili administratione versantur, sed ad optima ducunt, nempe adminicula & opportunitates extrinsecus subministrando, quibus homines per politicas virtutes, justitiæ & temperantiæ cultum, ad verum humanæ naturæ bonum perveniant. Alioqui homo quid optimum esset in universo. At multa esse constat supra hominem: nempe Deum & Deo priora. Aliorum omnium quæ sunt infra, ut si optimum; non tamen secundum hæc societatis officia, quæ tumultu ac perturbatione plena esse videmus; sed qua ad diviniora contemplatione assurgit: quod proprium philosophorum. Quamobrem sola hæc
opera-

operatio nos Deo conjungit, ceteræ omnes ab eo segregant: digna proinde, quæ aliarum omnium scopus & finis habeatur. Denique quanto divina humanis excellunt, tanto mens & contemplatio veritatis ceteris vitæ officiis & muneribus præstant. Possem multa in hanc sententiam Platonis & aliorum loca proferre; sed brevitatis causa unius Aristotelis omnium principis testimonio contentus ero. Hæc sunt ejus verba in 6. Moral. ad Nicom. Ἀτοπον γὰρ, εἴ τις τὴν ἐπιστήμην πολιτικὴν, ἢ τὴν φρόνησιν σπασδαίοτατον διεταί εἶναι, εἰ μὴ τὸ ἀριστον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀνθρώπος ἐστίν. ἱ. Absurdum enim est, si quis scientiam civilem, aut prudentiam honestissimam esse existimat: nisi quis optimum omnium quæ in mundo sunt, hominem dicat. Hanc vero exceptionem idem paulo post removet: εἰ δὲ ὅτι βέλτιστον ἀνθρώπου τῶν ἄλλων ζώων, εἰδὲν διαφέρει· καὶ γὰρ ἀνθρώπος ἄλλα πολὺ θεϊότερα τὴν φύσιν εἶναι (Φανερόν) τὰ φανερώτατά γε, ἔξ ὧν ὁ κόσμος συνέστηκεν &c. ἱ. Quod si hominem ceterorum animalium optimum esse dixerint, id nihil refert: quandoquidem homine alia natura sunt longe diviniora, ut ea, quæ sunt manifestissima, ex quibus mundus constitutus est. Qui igitur unisapientiæ vacat & contemplationi divinorum, is si dignitatem operationis spectamus, & vitæ modum, judice Aristotele, supra eos est, qui humana tantum curant; ad civitates moderandas, atque tuendas curam omnem studiumque convertunt; iis denique muneribus obeundis omnem ætatem conterunt.

Hæc autem a Platone pridem tractata & profligata quaestio est, cum multis locis, tum divinitus in Gorgia, si-ve de Rhetorica, contra istos civilis potentiae admiratores. Sed & in Apologia, in Phædro: ubi numine afflatus de philosophi studio & occupatione hunc in modum vaticinatur; Διὸ δὲ δικαίως μόνη πλεῖστα ἢ ἔφίλοσοφος διάνοια, πρὸς γὰρ ἐκείνοις αἰεὶ ἐστὶ μνήμη κατὰ δύναμιν, πρὸς οἷσπερ ὁ θεὸς ὦν, θεὸς ἐστὶ. Τοῖς δὲ δὴ τοιέτοις ἀνὴρ ὑπομνήμασιν ὀρ-
θῶς

θῶς χρώμενθ, τελέες αἰεί τελετάς τελέμενθ, τέλεθ ὄν-
 τως μόνθ γίγνεσθαι. Ξησόμενθ δὲ τῶν ἀνθρωπίνων σπυ-
 δασμάτων, καὶ πρὸς τῷ θεῷ γιγνόμενθ, νεθετεῖται μὲν
 ὑπὸ τῶν πολλῶν, ὡς παρακινῶν, ἐνθουσιάζων δὲ λέληθε τὰς
 πολλὰς. i. Quapropter sola philosophi cogitatio merito recupe-
 rat alas. Nam illis semper, quantum fieri potest, memoria in-
 heret, quibus Deus inherens, divinus est. Talibus autem com-
 mentationibus qui recte utitur, perfectisque semper mysteriis
 imbuitur, perfectus re vera solus evadit. Ab humanis autem stu-
 diis segregatus, divinoque inherens, carpitur a multitudine,
 quasi delirans & parum mentis compos, sed ipsum Deo plenum
 esse populum latet. Qui ergo ab humanis se negotiis sapien-
 tiæ more sequestrat, ut ei tantum vacet; non modo non
 δημαγωγῶν ullis dignitate cedit, sed etiam longe iis vi-
 tæ gradu & conditione excellit: ac si verum fateri volu-
 mus, tanquam Deus quidam inter homines versatur. Sed
 jam rationes illas M. Tullii, quibus negotiosam vitam, phi-
 losophico otio potiolem contendit, pressius considerare
 operæ pretium est.

Ad primum fateor neminem, quantumvis sapientem &
 rerum omnium affluentem copiis, sic in solitudine vive-
 re posse, ut hominem nunquam videat: fateor: inquam,
 sed non ea causa est, quam ponit Cicero, quia melior sit
 societas, eaque officia quæ ad societatem pertinent, con-
 templatione; sed quia humana imbecillitas non patitur
 quenquam uni semper officio & operationi esse intentum.
 Ita Aristoteles lib. 9. Moral. ad Nicom. cap. 9. hanc im-
 patientiam puræ & perpetuæ solitudinis explicat: μονώτη
 μὲν ἐν χαλεπὸς ὁ εἶθ. ἔράδιον γὰρ καὶ αὐτὸν ἐνεργεῖν συν-
 εχῶς μεθ' ἑτέρων δὲ καὶ πρὸς ἄλλους ῥᾶιον. i. Homini solitario
 difficilis vita est: quippe operari per se assidue haud facile: cum
 aliis vero & ad alios facilius. Et lib. 10. Mor. ad Nicom.
 cap. 4. Οὐδεὶς συνεχῶς ἡδεταί, ἢ κάμνει πάντα γὰρ τὰ ἀν-
 θρώπεια ἀδυνατεῖ συνεχῶς ἐνεργεῖν. Unde porro hæc sit
 diffi-

difficultas, idem declarat in primo *Rhetorica* his verbis: Μεταβολή πάντων γλυκὺ τὸ γὰρ αὐτὸ αἰεὶ, ὑπερβολὴν ποιεῖ τῆς καθεσώσης ἕξεως. *Mutatio omnium jucunda est: idem enim semper, facit exsuperantiam constituti habitus.* Quod sic intelligo: operatio perficit naturam, unaquæque secundum habitum quendam illi proprium, & in certo genere: qua perfectione inducta atque habitu completo, operatio ex jucunda fit molesta, quia superflua naturæ in eo genere, utpote jam secundum eum habitum completæ & satiata. sed aliam operationem quærit, per quam in alio genere perficiatur. Hujus causam rursus dat divinus vir in 6. *Eudemiorum* capite ult. quem & locum adscribere placet: Οὐκ αἰεὶ δὲ εἶδεν ἡδὺ τὸ αὐτὸ, διὰ τὸ μὴ ἀπλῆν εἶναι ἡμῶν τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐνεῖναι τι καὶ ἕτερον, καθὸ φθαρτῆ· ὡς εἴ τι θάτερον πρότι, τῷτο τῆ ἕτερα φύσει παρὰ φύσιν· ὅταν δὲ ἰσάζη, ἕτε λυπηρὸν δοκεῖ, ἕτ' ἡδὺ τὸ πραττόμενον. ἐπεὶ εἰ ἕτ' ἡ φύσις ἀπλῆ εἴη, αἰεὶ ἡ αὐτὴ προᾶξις ἡδίστη ἔσαι. διὸ ὁ θεὸς αἰεὶ μίαν καὶ ἀπλῆν χαίρει ἡδονήν. i. *Jam vero nihil idem nobis semper est jucundum, quia simplex non est nostra natura: Sed inest in ea etiam aliquid alterum ac dispar, ex quo intereat, necesse est. Itaque si quid agat altera pars, hoc alteri natura, præter naturam est. Cum vero exæquata sunt ambæ partes, neque molestum quod agitur, neque jucundum videtur. Nam si cujus natura simplex sit, eadem actio semper erit jucundissima. Itaque semper una & simplici Deus voluptate potitur.* Hæc igitur loca philosophorum principis aut non viderat *M. Tullius*, aut tunc non in memoria habebat, aut certe dissimulavit, quod suam causam ageret. Est autem in eo argumento paralogismus a non causa tanquam causa. Quod enim nemo solus semper esse potest, licet sapientissimus, nullaque re necessaria indigens: sed alios homines requirit, hoc non inde fit, quia societatis officia sint meliora & præstantiora, quam contemplationis, ut ponit *Cicero* sed ob causam modo explicatam, puta naturæ nostræ infirmitatem.

Ad

Ad alterum argumentum, quod a sapientiæ finitione ducitur, nego, si sapientia sit maxima virtutum: sequi id officium esse maximum, quod a communitate ducatur. *Quia*, inquit, *in rerum divinarum & humanarum scientia continetur Deorum & hominum communitas, & societas inter ipsos.* Quid tum? An quia in ordine & contemplatione universi, hominum societatis fontes, ac civitatum regendarum principia videt sapiens, eaque est cognitio maxima: ideo maximum regere civitates & populi negotia tractare? Et hujusmodi administratio ejus scientiæ & contemplationis fructus & opus præcipuum finisque ultimus dicetur? certe non sequitur. non enim princeps hæc scientia & maxime divina per se ad hæc humana refertur, sed contra ad ipsam reliquæ artes, disciplinæ, inventa, humana denique omnia tanquam ad finem referuntur. Finis autem sapientiæ & fructus uberimus, contemplatio ipsa & possessio veritatis: quo nihil beatius, nihil divinius neque apud Deum, neque apud homines esse potest. Cum ergo cujusque scientia & officii dignitas commendatioque a fine ducatur: ab una rerum contemplatione, sapientiæ dignitatem esse repetendam liquet. Ex quo efficitur, quicquid extra eam est contemplationem, nempe omne illud officium, quod ab hominum societate ducitur, multum infra sapientiæ fastigium subsistere, neque ad ejus splendorem & excellentiam ullo modo aspirare.

Urget Cicero, estque tertium ejus argumentum, cognitionem contemplationemque naturæ esse mancā quodammodo, atque inchoatam sine actione & negotio publico: sed frustra. Quod enim hujus tanquam indicium adducit, parum ad rem pertinet, quia hoc quid valeat, non intelligit. Nemo est tam cupidus perspicendiæ rerum naturæ, qui non in discrimine patriæ, cui subvenire possit, illa omnia abjiciat. fateor. Sed non fit, quia melior actio, & cognitioni anteponenda, ut putat, sed

Q. quia

quia nulla cuiquam, nisi salva republica, cum studiis ratio, aut contemplatio esse potest. Non modo igitur in patriæ periculo sapiens, sed & litis contestandæ causa; & pecuniæ, qua opus habet, recipiendæ, & corporis curandi, relinquet musæum. Ex quo nihil aliud sequitur, nisi quædam officia magis esse homini necessaria, quam sit contemplatio veri & naturæ cognitio: non autem quod simpliciter meliora, & digniora censerentur. Non enim quod magis necessarium, id etiam dignitate antefrat: immo contra usu venit, ut maxime necessariis minus honoris habeatur. Postremum argumentum est ab instituto & consuetudine sapientum, qui voce aut scriptis, quam indepti erant, scientiam, ac sua inventa in disciplinis ad alios manare voluerunt, ac suam cognitionem ad publicam utilitatem contulerunt. Sed non videt *Cicero*, quod aliis erudiendis sapientes se accommodant, eadem ratione fieri, qua locupletes facile non habentibus aliquid de opibus suis impertiunt: non quia hunc finem in divitiis cumulandis habuerunt, aut ea causa possident, ut aliis largiantur (nam sibi primum ad vitæ usus & commoditates eas expetunt) sed quia magnis opibus id consequens, ut qui abundat, de eo quod ipsi abundat, partem egentibus libenter impertiat, ob hoc ipsum, quia bonus est, & ex pura benignitate. Sic in dogmate Peripateticorum, separatæ mentes sive intelligentiæ movent cœlestia corpora, non quia tali munere aut motu egent, aut ipsarum in tali officio perfectio & felicitas consistat, sed quia est quid earum contemplationi, & excellenti bonitati consequens.

Non minus falsum est, quod inde ceu corollarii vice elicit, melius esse copiose eloqui, modo prudenter, quam vel acutissime sine eloquentia cogitare, si res in se spectetur. Quod enim ait acutissime cogitare, de eo potissimum intelligi debet, qui altissima scientiarum & vul-

go inaccessa scrutatur & cogitat. In his enim contemplandis maxime ingenii vigor & acumen apparet. Prudenter autem cogitare de eo, qui probabilia quidem, sed vulgi captum non excedentia copiose oratorum more in foro aut curia disferit. Nec dubium quin hæc sit mens *Ciceronis*: dum secreta sapientis studia & cogitationes, cum hominis in republica occupati sollicitudine & negotio comparat. Quorum unum ad sapientiæ professionem, alterum ad vitam civilem attinet. Si igitur, ut dixi; res in se spectatur, ut par est veritatem quærenti, nihil vanius hoc *Ciceronis* iudicio reperietur. Ecquis enim adeo cæcus ambitione & amens, ut non videat longe esse melius simpliciter, rectas de Deo & providentia opiniones habere, immo vero & naturæ vim atque operâ, ordinemque universi & causas contemplari; pro ea facultate, quæ homini data est, quæ in iis videt, quocunque sermone explicare: quam de alicujus civitatis administratione, de vectigalibus, de annona, de militia, & judiciis de bello & pace prudenter & eloquenter apud populum dicere: tametsi istud altero multo esse reipublicæ utilius, non dubitatur? valde, inquam, cæcum ambitione esse oportet, qui humana ista & caduca divinis & æternis, in studiis præferat. Patet autem vitium subesse ei orationi, cum melius dicit copiose eloqui, modo prudenter, quam acutissime sine eloquentia disputare. Si enim melius intelligit, quod est multitudini magis accommodatum, concedi potest: Si quod in se est præstantius & pulchrius, hoc sensu plane falsum censemus. Velut quod ibidem addit, eloquentiam solitaria & tacita cogitatione esse meliorem, quod cogitatio in se vertitur; eloquentia alios quibus conjuncti sumus, complectitur. Immo id maxime divinum inest cogitationi, quod vertitur in se & consistit; hoc certum nobilitatis ejus argumentum, quod alia non respicit: quippe in quo ipsamet hominis perfectio, supre-

numque bonum ab alio omni absolutum consistit. Sola igitur simplici & tacita contemplatione accedunt homines ad Deum, & beati efficiuntur, non eloquentia, quam nemo unquam propter se expetivit; sed propter aliud melius eloquentia. Nimis profecto hic orator est *Marcus Tullius*, & magis quid populo esset plausibile, quam quid vero magis consentaneum curavit.

Sed cum proposuisset disputare de *Officiis*, putavit ad rem pertinere, si omnia humana ad societatem vitamque in communi degendam referret: vel etiam causam suam agebat, qui se totum eloquentiæ, & negotio publico dederat. fuit quidem libertatis & reipublicæ amans, sed ambitiosissimus, ideoque, ut alii omnes oratores, populi mancipium, in vulgi opinione & honoribus, hominis bonum constituens. Multa de *Officiis* præclare ab eo scripta sunt: nullum tamen tam sanctum officium esse constat, cui non ambitionis causa deesse posset: nullum vinculum, quod non abrumperet, si aliquod inde sibi ad honores tendenti obstaculum aut moram obiectum iri arbitraretur, ut cuivis conjectare licet, ex iis quæ de *Cæcilio* scribit in prima *epistolarum ad Atticum*: quo loco in excusationem læsæ amicitia, verba hæc affert *Euripidis*; θεῶν γὰρ ἀγαθὸν ἡ τιμὴ, quibus honor bonum divinum esse dicitur, et quidvis ea causa molienti ignoscendum censet. Plane idem sentiens, quod *Cæsar* aliis ejusdem poëtæ versibus, quos Latine a se conversos in ore habebat: *Nam si violandum est &c.*

Verumtamen ut fuit doctus & excellenti ingenio præditus, ea interdum loquitur, ex quibus potius dissimulasse in tempore veritatem, quam ignorasse intelligatur. Quippe earum disputationum, quas de *finibus* inscripsit, lib. 5. universam illam regendarum civitatum prudentiam & affines illi virtutes aperte a sapientum studiis & consideratione distinguit, atque infra constituit his verbis: *Actionum autem genera plura, ut obscurentur etiam minora,*

majo-

majoribus. Maxime autem sunt primum, ut mihi quidem videtur, & iis quorum nunc in ratione versamur, consideratio, cognitioque rerum coelestium, & earum, quas a natura occultatas & latentes indagare ratio potest: deinde Rerump. administratio aut administrandi sciendique prudens, temperata, fortis, & justa ratio, reliquaque virtutes & actiones virtutibus congruentes. Sed in primis, quæ ad Atticum singularem amicum in epistola 24. libri 2. scribit, meliora hunc vidisse iis, quæ se-
 ctatus esset, ac popularium suorum exemplo, & consuetudinis torrente abreptum fuisse ostendunt: ubi postquam nonnulla de hominum judiciis, & famæ apud posteros cura, tum iis quæ Romæ agerentur dixit: hæc ex adytis cordis profert: Sed quid ego hæc, quæ cupio deponere, & toto animo, atque omni cura φιλοσοφείν? Sic, inquam, in animo. Sic vellem ab initio. Nunc vero quoniam, quæ putavi esse præclara, expertus sum quam essent inania, cum omnibus Musis rationem habere cogito. Eiusdem stomachi hæc, in alia ad eundem Atticum epistola libro quarto: Ego hic pascor bibliotheca Fausti: fortasse tu putabas his rebus Puteolanis & Lucrinensibus (nempe ostris & aliis piscibus) ne hæc quidem desunt. Sed mehercule, ut a ceteris oblectationibus deseror & voluptatibus propter Remp. sic literis sustentor & recreor: maloque in illa tua sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis, sedere, quam in istorum sella curuli. Quæ & alia magni illius viri in eandem sententiam, tam ab ejus instituto & genere vivendi abhorrentia, cum considero, testimonium veritatis ubique occupantis principatum, ut Tertullianus ait, de Præscript. adversus Hæretic. agnosco libens. tanta est enim ejus vis & potestas, ut homines vel invitos interdum ad sui confessionem adigat. Quod cum alii graves auctores, tum Polybius lib. 13. acute perspexit, & memorabili hac sententia expressit, quam ut mire his consentaneam, subjungere visum est: Καί μοι δοκεῖ μέγιστον θεῶν τοῖς ἀνθρώποις ἢ φύσις ἀποδείξαι τὴν ἀλή-

θειαν, και μεγαλυ αυτη προθειναι δυναμιν. παντων γεν
 αυλην καταγωνιζομενων, ενιοτε και πασαν των πιθανολητων
 μελα τω ψευδους ταπτομενων, εκδιδ' οπως αυλη δι αυλης εις τας
 ψυχας εισδυλαι των ανθρωπων, και ποτε μη παραχημα
 δεικνυσι την αυλης δυναμιν, ποτε δε πολυν χρονον επισκοπειθει-
 σα, τελει αυλη δι αυλης επικρατει και καταγωνιζειαι το ψευ-
 δος. hoc est, Equidem existimo naturam mortalibus verita-
 tem constituisse Deam maximam, maximamque illi vim attri-
 buisse. Nam hac cum ab omnibus oppugnetur, atque adeo
 omnes nonnunquam verisimiles conjectura a mendacio stent;
 ipsa per se nescio quomodo in animos hominum se insinuat; &
 modo repente illam suam vim exferit; modo tenebris obtecta
 longo tempore, ad extremum suapte vi ipsa vincit, obtinetque,
 & de mendacio triumphat.

CAPUT III.

*Alius Ciceronis locus, de Catonis morte spon-
 tanea ex eodem libro primo Officiorum. quid sit
 gravitas de hominis ingenio usurpata?*

Ed & quæ idem disputat de consilio, quod
 Cato Uticæ cepit abrumpendæ vitæ, & ad
 exitum invitis omnibus perduxit, in eodem
 libro de Officiis, quam popularem fecutus
 sit philosophandi modum, perspicue demon-
 strant. Notus est in hac parte veterum furor, si quid iis
 accidisset gravius, quam ferendum videretur, ut iustas
 se habere evitæ excedendi causas putarent. Nam hoc in-
 ter præcipua virtutis specimina ponebant, si se manu ipsi
 in libertatem assererent. Quod ευλογον θεαγωγην voca-
 bant, de qua re libellus extat inter Plotini Enneadas.

In primis Romani tale facinus honestum, & generosi animi argumentum censebant: unde apud *Horatium* *Catonis nobile letum*. Multa & *Seneca*, *Lucanus*, *Valerius*, *Plinius junior*, *Tacitus* in eandem sententiam habent. Hanc igitur & *Cicero* opinionem vulgi secutus sic *Catonis* factum defendit: *Atque hac differentia naturarum tantam habet vim, ut nonnunquam sibi ipsi alius consciscere debeat, alius in eadem causa non debeat. Num enim alia in causa M. Cato fuit, alia ceteri, qui se in Africa Cesari tradiderunt? Atque ceteris forsitan vitio datum esset, si se interemissent, propterea quod eorum vita levior & mores fuerant faciliores: Catoni autem cum incredibilem tribuisset natura gravitatem, eamque ipse perpetua constantia roborasset, semperque in proposito, susceptoque consilio permansisset, moriendum potius, quam tyranni vultus adspiciendus fuit.* Hoc igitur est quod nunc considerandum censemus, num scilicet gravitas morem eum in humanis actionibus differentiam constituat, ut quod uni nefas est, id alii in eadem causa, ob hanc naturæ & morum gravitatem facere liceat.

Principio quid *gravitatis* nomine intelligi debeat, nosse convenit, non modo susceptæ disputationis causa, sed & eruditionis, ne nos vocabuli, quod in bonorum auctorum, qui purissime Latine locuti sunt, monumentis frequenter occurrit, significatio lateat. ut etiam intelligatur, quid iidem auctores velint, cum maxime propriam Romanæ genti gravitatem asserunt. Ut cum *Cicero* ipse sic de populo Romano in *orat. pro Sextio* loquitur: *Primum in ea civitate nati, unde orta mihi gravitas & magnitudo animi videtur.* Item *Plinius* lib. 23. cap. 1. ubi vinorum genera distinguit *Nos (inquit) in ista Romana gravitate, artiumque liberalium appetentia, non ut Medici, sed, ut iudices salutis humane, diligenter distinguemus.* Rursus lib. 29. cap. 1. *Solam hanc artium Græcarum (medicinam) nondum exercet Romana gravitas in tanto fructu* Quid est igitur

tur *gravitas*? quantum ex literis colligere possum, *Gravitas* habitus est mentis, qua quis neque facile opinioni cuiquam assentitur, neque item ab ea, quam semel veram judicavit, facile se nisi fortiori ratione & manifestis rebus deduci patitur. ostendo ex *Cicerone* lib. 1. de *Natura Deorum* non longe ab initio: *Quid tam temerarium, tamque indignum sapientis gravitate, atque constantia, quam aut falsum sentire, aut quod non satis explorate perceptum sit, & cognitum, sine ulla dubitatione defendere?* Apparet etiam manifestissime hoc exemplo gravitatis *Lacedæmoniorum*, quod narrat *Cornelius Nepos* in *vita Pausaniæ*: quem cum *Argilius* proditoris detulisset, ejusque literas ad *Perfarum* regem protulisset; non prius tamen *Ephori* quicquam in eum exsequi sustinuerunt, quam ipsum *Pausaniam* adversus se testem haberent: *Non est prætereunda gravitas Lacedæmoniorum hoc loco: nam ne hujus (Argilii) quidem indicio impulsus sunt, ut Pausaniam comprehenderent: neque prius vim adhibendam putaverunt, quam se ipse indicasset.*

Contra qui levibus momentis ad assentiendum impelluntur, facileque in hanc vel illam partem flectuntur, *leves* dicuntur. Qualem in veteribus *Gallis* (si credere fas est) animorum habitum *Cæsar* notat, lib. 4. de *bello Gallico*, his verbis: *His de rebus Cæsar certior factus, & infirmitatem Gallorum veritus, quod sunt in consiliis capiendis mobiles, & novis plerunque rebus student, nihil his committendum existimavit. Est autem hoc Gallicæ consuetudinis; ut, & viatores etiam invito consistere cogant: &, quod quisque eorum de quaque re audierit, aut cognoverit, querant, & mercatores in oppidis vulgus circumfistat; quibus ex regionibus veniant, quasque res ibi cognoverint, pronuntiare cogant. His rumoribus atque auditionibus permoti, de summis sæpe rebus consilia ineunt: quorum eos e vestigio pœnitere necesse est, cum incertis rumoribus serviant, & plerique ad voluntatem eorum*

rum ficta respondeant. Hujusmodi sunt fere omnes juvenili ætate, mobili animo ad omnem impressionem, quos Plato in *Theateto* haud certum tenere cursum, sed varias in partes velut ἀνερμάτιστα πλοῖα male saburrata naves impetu ferri dicit: Quo Flaccus respiciens, ad eum modum parum se ullius dogmatis aut sectæ tenacem fatetur:

Quo me cumque rapit tempestas, deseror hospes.

Tali igitur ingenio præditos, *leves* Latinus sermo appellat; *graves* autem, qui contrario modo se habent, stabiles in opinionibus & propositi tenaces. Sumpta est autem vox per translationem ab ea, quæ est in corporibus, gravitate, qua deorsum subsident, & in loco insistant. Quo enim graviora sunt, eo magis in loco permanent, ac difficilior inde educuntur: leviora autem corpora facile moventibus cedunt, & si levissima sunt, sponte evolant.

Ceterum, non, si quis ægre cuiquam orationi assentitur, aut difficulter a sententia deducitur, continuo hunc virum gravem dixeris: nam multis, ne rebus manifestis assensum præbeant, ingenii tarditas & hebetudo obstat; ne sententiam mutant, pertinacia & naturæ torvitas quædam & rigor inflexibilis; quod genus Græci ἀνθάδεις & ἰδιογνώμονας, vel etiam ἀμαθεῖς, nos *pertinaces* & *indociles* vocamus. quem mentis habitum nemo laudaverit. Nos gravitatem animi virtutem, vel præcipuam censemus; nulla quidem magis philosophum decet; nulla tam animum veritati amicum reddit & conciliat; ab errore præservat. Ad hanc gravitatem pertinere arbitror illud notum *Epicharmi*, μέμνασο ἀπιστεῖν, ἀρθεῖα ταῦτα τῶν φρενῶν. quo artus sapientiæ statuit non credere: temere scilicet & sine valida ratione. Est igitur gravis, non quisquis difficulter credit, sed qui ex prudentia, quia scit verum a falso discernere, & in unoquoque rationes omnes & momenta acute expendit, solum id sequitur, quod magis ratione confirmatum, & veritati congruens videtur.

tur. Ejusmodi fuit Socratis gravitas, talis omnium, qui jure sapientes dicuntur.

His ita ut par est, constitutis, nego ex gravitate fecisse Catonem, cum se interfecit, ne Cæsarem victorem & dominum videret, si hoc facinus contra rationem. si quidem nulla, ut probavimus, gravitas esse potest, nisi quam ratio moderatur. Atqui certissimum est recte philosophanti, nullam, uno Dei mandato excepto, cuiquam idoneam dari posse sui interimendi causam: quam autem M. Tullius Catonem habuisse dicit, hanc futilem & ridiculam fuisse ostendo. negat ei gravitati & constantiæ animi quæ in Catone fuit, consentaneum fuisse, sub regno Cæsaris vivere, potius igitur illi mortem fuisse oppetendam, quam vultum tyranni aspiciendum censet, neque aliam præterea qua id probet rationem tam atrocis facti affert. Atqui decebat philosophum, aliquam hujus causam proferre, qua intelligeretur ex vera gravitate, & certo consilio id profectum; non autem (quod *Augustinus* lib. 1. de Civit. Dei cap. 23. existimat) invidia, ne hoc etiam ad Cæsaris gloriam accederet, pepercisse Catoni; aut pudore servitutis. Nunc solius, ac, ut jam docebo, falsæ gravitatis specie objecta lectorem destituit.

Moriendum, inquit, *potius Catoni fuit, quam vultus aspiciendus tyranni.* quid ita? quia incredibilem natura ei gravitatem dederat; cumque supra omnes mortales gravis & constans esset, huic persistere in proposito necesse fuit, & mori potius, quam sententiam mutare. Semper enim tyrannidi adversatus fuerat, ejus causa Cæsari bellum indixerat, libertatem omni ope defenderat: igitur tyrannum nullo modo ferre debuit: proinde aut debellandus fuisset tyrannus, quod fieri posse desperabat; aut quod in proclivi erat, anima relinquenda, ne vivendo, indigna videre & pati cogeretur. Hæc, nisi fallor, *Ciceronis* sententia est in hac defensione Catonis. cujus unicum fundamentum esse

esse liquet, quod Cato in proposito manens, vitam sub principatu Cæsaris retinere non debuit. Hoc autem quis falso a *Cicerone* accipi non videt? Nempe id semper fuit propositum Catonis Reipublicæ consulere, libertatem tueri, tyrannidi obstare, remove eam & impedire, quantum scilicet in ipso esset. Quippe hoc in primis prudentiæ & gravitatis, non plus neque aliter prodesse velle, quam licet. Majora viribus, & quæ fieri non possunt, affectare, levitatis, & temeritatis. Hoc si animo erat Cato, quid, quæso, tyrannis obstabat, quo minus in eo proposito maneret, hoc est, libertatem communem & jus æquale probaret, violentiam & oppressionem improbaret, atque odio haberet, oppresserat Cæsar armis Rempublicam: fortunæ hæc vis, non culpa Catonis. Ceterum nihil in animos fortuna juris habet, neque si quis viribus & fortunæ succumbit, continuo propositum mutat. Potuit Cato idem manere sub Cæsare, qui incolumi Republica olim fuerat, hoc est, libertatis amans, potentiæ non legitimæ hostis, meliorum rerum suasor, ubi opus esset, dehortator pejorum: uno verbo rigidæ illius virtutis, quam probabat, asseclator & vindex. Alioqui virtus fortunæ obnoxia esset, & libidinis alienæ ac vitiorum mancipium. Quod philosophi negant, in primis Stoici, quos Cato in philosophia maxime probabat. His placuit *omnes sapientes liberos esse, stultos omnes, servos*, quem locum copiose in *Paradoxis Cicero* ex Stoicorum sententia tractat: quo loco hanc thesim ponit: *nisi sapientem, liberum esse neminem.* & probat, quia libertas est potestas vivendi ut velis: id autem ei soli esse concessum, cujus omnia consilia, resque omnes, quas gerit, ab ipso proficiscuntur, eodemque referuntur, nec est ulla res, quæ plus apud eum polleat, quam ipsius voluntas, atque iudicium. Cui definitioni congruit divisio illa rerum, quæ in nobis, & quæ extra nos, apud *Epictetum*. Nam ut ibi dicitur, quæ in nobis

bis

bis sunt, natura ἐλεύθερα, ἀκόλυτα, ἀπαρεμπόδινα,
hoc est, libera sunt, neque impediri aut prohiberi ullo mo-
do possunt.

Quid ni igitur potuisset hoc modo liber esse Cato, sub
quocumque dominatu Cæsaris, si sapiens fuit, ut volunt?
Nisi forte putamus Socratem non fuisse liberum sub tri-
ginta tyrannis, qui tempore illo civitatem Atheniensium
durissima servitute premebant. Quorum violentam do-
minationem & injustitiam, cum vir ille sapientissimus
summopere, ut par est, improbaret; non tamen ut
eam fugeret, sibi manus ipse violentas attulit, ac ne civi-
tate quidem excedere voluit. Nam potuisset, ut antea
Pythagoras, & alii complures, proficisci in exilium,
ne patriæ calamitatem videret. Sed illa fortuita ad se per-
tinere non putabat: quo statu rerum, qua fortuna ute-
rentur Athenienses, non esse in se situm intelligebat:
vellet depellere tyrannos, civitatem servitute oppressam
liberare, si posset, cum id facultatem suam excedere vi-
deret, quo potuit solitusque fuit modo, cives doctri-
na & præceptis sapientiæ adjuvare non distitit, atque ita
idem vitæ propositum, atque institutum sequens, dignam
philosopho & viro magno constantiam & gravitatem præ-
stitit. non aliter enim sub tyrannis vixit, ac in civitate li-
bera vixerat: eandem animi invicti magnitudinem ac li-
bertatem ostendit, suoque exemplo probavit posse om-
nia mutari, uno excepto sapientis animo. Quale animi
invicti robur *Horatius* admirans, præclare his versibus
expressit:

Iustum & tenacem propositi virum

Non civium ardor prava jubentium,

Non vultus instantis tyranni

Mente quaiit solida: neque auster

Dux inquieti turbidus Adriæ,

Nec fulminantis magna Jovis manus.

Si fractus illabatur orbis,

Impavidum ferient ruinae.

Quod igitur inter vina & amores juvenum comeffabundus poëta vidit, quomodo Catonem fugit, tam cordatum virum, tam gravem, tam severum? An non hoc monstri simile, hominem philosophiæ deditum, & præceptis sapientiæ plenum, usque adeo veræ rationis, sui que oblivisci, ut, quia Cæsar viveret, sibi esse moriendum putaret. Triginta tyrannos Socrates ferre potuit; Cato unum non poterit? Idem Socrates apud *Platonem* in *Phadone* quenquam se vita exigere, priusquam inevitabilem Deus necessitatem imposuerit, nefas iudicat; Cato hujus doctrinæ, quæ verissima est, minime ignarus; qui millies fortasse eum *dialogum* legerat, ea ipsa nocte, qua se interemit, relegerat, nihilo minus ira atque indignatione victus, immani se vulnere macerat, viscera propriis manibus spargit & dissipat, non lacrymis amicorum non filii, non domesticorum ploratu ullo & lamentationibus movetur; non philosophorum quos secum habebat, Apollónidis Stoici, & Demetrii Peripatetici, qui, ut verisimile est, eadem illa, quæ modo exposui, vel etiam meliora, suggerebant, ac vehementer eum a tali incepto dehortabantur, ullis disputationibus cedit: *Cicero* (quod magis mirum videatur) *Platonis* summus admirator, qui alicubi, ait malle se cum *Platone* errare, quam cum aliis vera sentire, traditam a *Platone* veritatem deserit, & potius, quam Catonem, heroem suum (ita enim in *epistolis ad Atticum* vocat) peccasse fateatur, atrocissimum omnium facinus contra philosophorum potiorum decreta, immo contra naturæ primam legem propalam defendit. Quod igitur male defendat, ex dictis patet: nunc quod heic Catonis factum probat, ut alibi suppresso Catonis nomine improbat atque vituperet, videre operæ pretium est. Sic idem in præfat.

lib.

lib. 2. de Divin. Dabunt igitur mihi veniam mei cives, vel gratiam potius habebunt, quod cum esse in unius potestate respubl. nequeat ego me abdididi, neque deserui neque affixi: neque ita gessi, quasi homini aut temporibus iratus: neque ita porro aut adulatus, aut admiratus sum fortunam alterius, ut me mea pœniteret: id enim ipsum a Platone philosophiaque didiceram, naturales esse conversiones quasdam rerum publicarum &c. Nimirum his verbis, nisi admodum fallor, Catonem, qui id non viderit & se afflixerit, inscitiae & temeritatis taxat.

CAPUT IV.

Ejusdem M. Tullii problema, de paucitate oratorum excellentium, nullum esse ostenditur.

Hoc etiam quod, eidem Ciceroni visum est dignum consideratione, ab ipso autem proponitur & explicatur in primo de Oratore, de oratorum paucitate & frequentia expendere placet. Sic autem difficultatem proponit: *Ac mihi quidem saepenumero in summos homines, ac summis ingeniis praeditos intuenti, querendum esse visum est, quid esset, cur plures in omnibus artibus, quam in dicendo admirabiles existissent?* Quibus verbis hoc statim pro explorato ac rato accipit, pauciores multo in dicendi arte illustres viros semper fuisse, quam in aliis disciplinis. Mihi vero (pace viri tanti dicere liceat) non modo non manifestum id; sed etiam falsum videtur; neque illa, quam ibi habet, inductio, virorum artibus variis florentium, mihi quicquam certi ostendit, quia neminem eorum, quos in aliis facultatibus excelluisse dicit, nominat; sed sola disciplinarum atque artium genera percensens, politicam, phi-
loso-

lofophiam, mathesim, musicam, grammaticam, dicendi artem; in singulis plures fuisse magnos, quam in eloquentia sumit, tum velut id plane esset compertum, ad causæ investigationem procedit.

Ceterum decuit aliquot utrinque illustres viros in medium adducere: una quidem ex parte, qui aliis artibus; ex altera, qui in dicendo maxime insignes & præstantes fuissent. Tunc demum si multi in unoquoque aliarum disciplinarum atque artium genere egregii reperirentur; perpauca in dicendo excellentes indicari possent, plane constaret problema, & locus disputationi esset. Nunc rem confuse & generaliter proponens, magnam nobis dubitandi occasionem reliquit, an satis vere quæstio sit posita, metuoque ut tota hæc disputatio alioqui elegantissima, ad nihilum redeat. Ad rem igitur ut veniam, ac ut difficultas intelligatur, sic considerandum est, nempe in unoquoque artium genere atque facultate tres quasi gradus distingui debere: unum quidem eorum, qui obscuri & vulgares, quorum largus ubique proventus & fœtura: alterum quos claros & nobiles recte dixeris, qui se humo sustulere, nomen in aliqua arte consecuti sunt: tertium eorum, qui consummatæ virtutis & in fastigio positæ. In primo gradu multitudo, ut dixi, ingens vulgarium ingeniorum & obscurorum: in secundo non tanta est quidem frequentia, sed tamen neque horum est paucitas: solo in gradu tertio summa ubique raritas, eorum scilicet qui apicem in aliquo genere & culmen attingere potuerunt; nec solum in artibus & disciplinis, sed etiam in aliis rerum differentiis. nam & homines perfectæ boni, aut summe mali pauci reperiuntur, pauci statura ingentes aut admodum pusilli, eademque ratio est, celeritatis & tarditatis: pulchritudinis & deformitatis, albedinis & nigredinis, omnium denique, quæ sunt in unoquoque genere extrema; juxta illud *Platonis in Phædone*:

Εἰ γὰρ πρὸς μετὰ τέχνης ἐχρῆτο, ὡσπερ ἔχει, ἕτως ἀν' ἡγήσαι-
 το· τὰς μὲν χρῆστας καὶ πονηρὰς σφόδρα, ὀλίγας εἶναι ἐκατέρως,
 τὰς δὲ μελαζὺν, πλείους. & paulo post: περὶ τῆς σφόδρα μι-
 κρῶν καὶ μεγάλων, οἷοι τί σπανιώτερον εἶναι, ἢ μέγαν ἢ σφό-
 δρα σμικρὸν δὲ ξυρεῖν ἀνθρώπον, ἢ κύνα, ἢ ἄλλο ὅτιον, ἢ αὐ-
 ταχύν, ἢ βραδύν ἢ καλόν, ἢ αἰσχρὸν, ἢ λευκόν, ἢ μέλανα; ἢ
 ἕκ ἢ θῆσαι, ὅτι τῶν τοιούτων τὰ μὲν ἄκρα τῶν ἐσχάτων, σπά-
 νια καὶ ὀλίγα. τὰ δὲ μελαζὺν, ἀφθονα καὶ πολλά; i. Si enim
*ex arte uti (hominibus) studeret, utique rem ipsam ita, ut
 habet, se habere arbitraretur, videlicet homines vehementer
 bonos aut malos per paucos esse, medios vero plurimos. Quem-
 admodum in rebus contingit valde aut parvis aut magnis. Antu
 arbitraris quicquam esse rarius; quam valde magnum, aut
 valde parvum reperire hominem vel canem, vel quodvis aliud?
 atque rursus celerrimum & tardissimum; pulcherrimum, tur-
 pissimum; albissimum, nigerrimum? An ignoras in his omni-
 bus extremorum summa rara quidem & pauca esse, media ve-
 ro frequentia atque multa? Jam ergo ex hoc Platonis loco,
 Ciceronis quaestio non consistit, si hoc æque per omnia ge-
 nera obtinet, ubicumque magis ex & minus reperitur,
 ut τὰ ἄκρα τῶν ἐσχάτων hoc est extremorum summa rara &
 pauca existant.*

Quidni enim & in iis quas Cicero ibidem adducit arti-
 bus, imperatoria sive politica, philosophia, mathesi,
 grammatica, poëtica?

Enimvero cum summa ubique esse rara in confesso sit;
 cum, inquam, commune hoc sit omnium, ut dixi, artium;
 si tamen hoc in dicendi arte eximium existimavit, quod
 pauciores adhuc in ea, quam in aliis excellere possint, de-
 buit omnino id exemplis declarare, si nobis persuasum
 voluit; plures, inquam, summos fuisse in poëtica, in
 philosophia, in mathematicis & aliis disciplinis, quam
 in eloquentia. Ac de poëtis quidem cum in eo genere ex-
 cellentium minorem semper fuisse copiam, quam in aliis
 arti-

artibus fateatur, tamen pauciores multo exstitisse oratores statuit: *Vere mihi* (inquit) *hoc videor esse dicturus, ex omnibus iis, qui in harum artium studiis liberalissimis sint doctrinisque versati, minimam copiam poetarum egregiorum exstitisse: atque in hoc ipso numero, in quo perraro exoritur aliquis excellens, si diligenter & ex nostrorum, & ex Græcorum copia comparare voles, multo tamen pauciores oratores, quam poetae boni reperientur.* Hic duo habemus: unum quidem pauciores fuisse in poetica egregios, quam in aliis artibus: alterum pauciores adhuc oratores bonos, quam poetas exstitisse. Quod ad prius attinet, concedi potest: alterum non item. neque enim ejusmodi, in quo nemini ulla difficultas aut dubitatio esse possit. Profecto aliquid a *Cicerone* allatum oportuit, quod id nobis planum ac perspicuum fieret. Quid si nego pauciores bonos oratores, quam poetas fuisse? Age, *Marce Tulli*: quem mihi ex universa Græcorum poetarum multitudine dabis, qui cum *Homero* comparari possit? omnium quidem iudicio unus hic principatum & culmen hujus artis semper tenuit. Nulla hic doctis controversia est, omnes in eam sententiam pedibus vadunt, quam *Vellejus Paterculus* his verbis pronuntiavit: *Clarissimum Homeri illuxit ingenium, sine exemplo maximum: qui magnitudine operum & fulgore carminum, solus appellari poeta meruit.* Eadem *Maronis* apud Romanos præstantia est, qui omnes & priores in ea gente & sequentes, sua luce obruit. Qui igitur pauciores poetis oratores summi, si unus tantum apud Græcos *Homerus*, unus apud Latinos *Virgilius*?

Sed fortasse *Cicero* diceret egregios se poetas appellare, non qui egregii, ut *Homerus* aut *Maro*, in ipso fastigio positi, & ceterorum omnium principes; sed claritatem simpliciter & nomen carmine adeptos. si ita est, & oratores egregios pariter accipi oportebit, qui vere clari & celebres fuerunt: quo pacto non pauciores, ut *Cicero* autumat, claros oratores, sed plures fuisse, quam poetas re-

R

riemus.

riemus. Si negaret Cicero, producerem illi suum librum de *claris oratoribus*, quo in libro non paucos, cum e Græcia, tum e Romana nobilitate insignes & claros oratores ipse enumerat: proferam & quæ idem in *Tuscul. Quaestionum* præfatione habet: *Oratorem celeriter complexi sumus, nec eum primo eruditum, aptum tamen ad dicendum, post autem eruditum. Nam Galbam, Africanum, Lælium, doctos fuisse memoria traditum est: studiosum autem eum, qui hos ætate anteibat, Catonem: post vero Lepidum, Carbonem, Gracchos: deinde ita magnos nostram ad ætatem, ut non multum, aut nihil omnino Græcis cederetur. Apud Græcos vero quot eloquentia celebres viri exstiterint, longum sit enumerando persequi. Non enim si nemo horum, certe pauci, ad summam Demosthenis pervenerunt, non multi clari & illustres fuerunt. Quid de philosophis dicam; non & in his, ut Plato dicit, thyrsigeri multi, pauci Bacchi, hoc est, veri sapientiæ mystæ & ejus spiritu afflati reperiuntur? Quippe & varios eorum ordines & gradus videre est. Quidam solum nomen habent, ut Sophistæ omnes, gloriolæ studiosi, veritatis hostes, stultarum opinionum auctores: errorum impudentes patroni, meris verborum præstigiis vulgo illudentes, & falsa specie philosophiam mentientes: quales olim Gorgias Leon-
tinus, Prodicus Chius, Protagoras Abderites, Hippias Eleus, Euthydemus, & alii complures: Socratis & Platonis ævo, non pauci & nostra ætate, & patrum memoria famosi exstiterunt: Alii philosophi quidem, sed sine nomine: quorum ingens turba; clari & celebres alii, sed crudæ & imperfectæ eruditionis, ut qui prima philosophiæ fundamenta jecerunt; Thales, Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, Xenophanes, Zeno Eleates, Leucippus, Democritus, & ceteri prope omnes Socrate antiquiores: Alii denique inusitata ingenii felicitate & industria, longe aliorum omnium captum & metam egressi, non sine providentia geniti, qui ipsum naturæ humanæ apicem & rationis*

nor-

normam ultimam attingerent: philosophiæ habitum certum & formam imponerent: quos denique reliqui mortales veros philosophandi magistros & duces sequerentur. In hoc igitur supremo ordine plures philosophos, quam primi nominis oratores dicemus? Non ipse Cicero dixerit: duo tantum eximii & incomparabiles philosophi, *Plato & Aristoteles*. ita enim lib. I. *Tuscul. quest.* testatur his verbis: *Aristoteles longe omnibus (Platonem semper excipio) præstans & ingenio & diligentia*. Non enim simpliciter omnibus, sed longe hoc est magno intervallo præstare dicit: ex quo intelligamus, hos duos esse eximios & principes, cum quibus alii ne comparari quidem possint.

Possẽm multa hic de eorum virorum excellentia dicere; sed nolo elogiis exscribendis discendi avidos lectores morari: solum dicam, omnes qui quidem habent bonam mentem, & iudicio valent; huic *Ciceronis* iudicio de summis illis magistris semper stetisse, ac pari studio utrumque amplexos: tametsi quidam in *Platonis* admirationem, alii in *Aristotelis* magis propensi: ceterum omnes in eo consentiunt, aliorum quibus nomen philosophia dedit, neminem ad horum duorum gloriam aspirasse: qui hos non admirantur, elephantum corio circumtecti sunt. *Julius Cæsar Scaliger* quidem utrique se amicum fatetur; magis tamen *Aristoteli*. *Utriusque sum equidem* (inquit *com.* ad lib. I. de *Plantis*.) *sed ita ut si in opinione hominum, si qua est super illorum oraculis controversia, si sit alter deserendus, sciam quid facturus sim*. Alter enim est natura lingua: alter altera natura, sed eloquentissima. Idem in *Exercitatione* centesima nonagesima quarta: tres humanæ laudis gradus proponens, in singulis unum tantum præcipuum agnoscit: *Dua sunt* (inquit) *aquila sola in natura rerum, altera bellicæ laudis, altera literaria: illa potentia, hæc sapientia: Cæsar & Aristoteles*. *Unicus pœtica sirenophœnix Virgilius*. Ita is de supremo fastigio, atque insectibili eminentia.

In iisdem autem *exercitationibus*: locum non memini, paulo magis laudis literariæ pomœria dilatans, quatuor omnino scientiarum omnium ac totius sapientiæ humanæ lumina adorat: *Hippocratem, Platonem, Aristotelem, Galenum.*

Quod de poëtis & philosophis dixi, ad eundem modum se habere, in aliis disciplinis, in arte civitatum regendarum, in militia ostendere possem: sed hæc satis arbitror ad redarguendam *Ciceroniani* problematis vanitatem. constat enim ex dictis, lege naturæ multos quocumque in genere claros quidem & nobiles semper; summos, fortasse unum aut alterum in singulis disciplinis; utique perpaucos, ut quod ad præstantiam & raritatem attinet, non sit assignare discrimen, quo dicendi professio ab aliis differat.

C A P U T V.

Alius Ciceronis locus, in quo libellum duodecim tabularum, cum philosophorum bibliothecis comparat.

Non possum mihi temperare, quin & hic insigne illud Romanæ vanitatis argumentum referam, cum idem *M. Tullius* in eodem libro primo *de Oratore*, leges decemvirales, quas *duodecim tabularum* vocant, cum philosophorum bibliothecis comparat, & eum libellum, sanctissimis philosophiæ adytis & sanctuariis omnibus præfert. Tanti est esse oratorem, eumque Romanum. verba *Ciceronis* hæc sunt: *Fremant omnes licet: dicam quod sentio: bibliothecas me hercule omnium philosophorum unus mihi vide-*

videtur duodecim tabularum libellus, si quis legum fontes, & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate superare. Quo dicto (tanti viri pace liceat dixisse) haud scio an quicquam temerarium magis & insanum effutiri possit. Quapropter hoc egregium in primis Romanæ, ut dixi, arrogantia & vanitatis monumentum censeo. Neque enim inscitia arguerim M. Tullium, aut negligentia in evolvendis philosophorum libris, qui Platonem sine dubio legerat, Aristotelem, Theophrastum, Zenonem, Chrysippum: & alios complures, quorum passim in suis philosophicis libris opiniones refert atque considerat. Sed cæcum patriæ ac gentis amorem, tum innatam genti ambitionem vincendi omnes alias nationes non modo armis, sed etiam ingenio & cultu omni ingenuarum artium. Sed & invidiam adversus Græcos potius accusaverim. nempe illi dolebat populum victorem gentium & Orbis dominum Græcis ulla laude videri inferiorem, quos homines potentia & legibus suis subditos tenebant, eos habere loquendi, & sapiendi magistros. Cujus ambitionis & cæci amoris, invidiæque voces testes passim jactat: ut cum in primo Tuscul. questionum, ita loquitur: *Sed meum judicium semper fuit, omnia nostros aut invenisse per se sapientius, quam Græcos; aut accepta ab illis, fecisse meliora, quæ quidem digna statuissent, in quibus elaborarent.*

Quinetiam in primo de Finibus Latinæ linguæ ubertatem & copiam Græcæ opulentia non modo componere, sed etiam præferre non dubitat: *Ita sentio & sæpe disserui, Latinam linguam non modo non inopem, ut vulgo putarent, sed locupletiores etiam esse, quam Græcam.* Si ita est, cur ad eas res, quas a Græcis accipit, Latine explicandas, nova vocabula procudere cogitur? cur linguam Latinam se augere confitetur in libro de Fato: *Quia pertinet ad mores, quos non Græci vocant; nos eam partem philosophiæ de moribus appellare solemus. Sed decet augmentem linguam Latinam*
nomi-

nominare moralem? Cur *Lucretius* eruditissimus Vates haud multo eo antiquior, de patrii sermonis egestate conqueritur:

*Nec me animi fallit Grajorum obscura reperta
Difficile illustrare Latinis versibus esse:
Multa novis verbis praesertim cum sit agendum,
Propter egestatem linguae, & rerum novitatem.*

Verum hæc *Ciceronis* in patriæ linguæ opibus prædicandis vanitas, pridem ab aliis animadversa ac strenue, ut par erat, confutata est, modo hanc decemviralium legum cum philosophorum bibliothecis comparationem expendere liceat; tum, ut latius pateat disceptatio, an ea sit universæ Romanorum jurisprudentiæ dignitas atque utilitas, quæ non modo omnibus philosophorum antiquorum scriptis opponi, sed etiam præferri mereatur.

Primum quæ maxime in jure civili & XII. Tabulis miranda *Ciceroni* videantur, verbis ipsius exponere operæ pretium est: Plurima est, inquit, & in ipso jure civili, & in Pontificum libris, & in XII. tabulis antiquitatis effigies, & quod verborum prisca vetustas cognoscitur, & actionum genera quadam majorum consuetudinem, vitamque declarant: sive quis civilem scientiam contempletur, quam *Scævola* non putat oratoris esse propriam, sed cujusdam ex alio genere prudentiæ, totam hanc descriptis omnibus civitatis utilitatibus, ac partibus, XII. tabulis contineri videbit: sive quem ista præpotens & gloriosa philosophia delectat (dicam audacimus) hosce habet fontes omnium disputationum suarum, qui jure civili & legibus continentur. Ex his enim dignitatem maxime expetendam videmus, cum verus, justus, atque honestus labor honoribus, præmiis, atque splendore decoratur: vitia autem hominum, atque fraudes damnis, ignominiiis, vinculis, verberibus, exsiliis, morte multantur: & docemur non infinitis, concertationumque plenius disputationibus, sed auctoritate, nutuque legum domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, nostra tueri, ab alienis

alienis mentes, oculos, manus, abstinere. Hæc ibi Cicero, ob quæ libellum eum *XII. tabularum* omnium philosophorum bibliothecis anteponendum iudicat.

Ego vero vehementer admiror, si Cicero putavit, quod sit ad multitudinem in æquali mutuorum officiorum communione atque societate tenendam maxime accommodatum, id simpliciter esse optimum & summopere expetendum in rebus humanis; tum si quid in iis *XII. tabulis*, rationi & naturæ hominis magis congruens & id aliunde quam a philosophia fluxisse.

At enim vero eorum, quæ in iis tabulis proponuntur atque sancuntur, pleraque omnia, quam sint futilia & ridicula, eorum respectu, quæ nobis philosophorum clarissimi de Deo, de origine mundi, & naturæ legibus, de natura hominis, de providentia, de animæ immortalitate, de virtute, de vitiis, de summo hominis bono discussa atque explicata reliquerunt, eum libellum & philosophorum disputationes legenti planum esse potest. Quid enim in illo decemvirali scripto videmus, nisi humile, plebejum, in postrema mortalitatis fæce ac tenebris depressum; tametsi necessarium? Quid autem inde haurimus, nisi hæc solennia veterum pragmaticorum, & rabularum; *In jus vocationem, vadimonia, antistationes, vagulationes, de pactis, de adducendo in jus adversario, ac dando iumento, si morbus avitasque vitium escit, de vindiciis sumendis, de finibus regundis, de familia eriscunda, de aquaductibus & stillicidiis*, de aliis adhuc magis contemptis, ad quæ nemo paulo altiore ingenio præditus non statim nauseet: Cicero quidem ipse propalam, in primo *de legibus*, ab se ut indigna viro erudito, & prorsus contemnenda repudiat. *Quid tam exiguum (inquit) quam est munus hoc eorum qui consuluntur? quanquam est populo necessarium? Nec vero eos, qui ei muneri præfuerunt, universi juris expertes fuisse existimo, sed hoc, civile quod vocant, eatenus exercuerunt, quoad populo*

prestare voluerunt. Illud autem incognitum minus est in usu, minusque necessarium. Quamobrem quo me vocas? aut quid hortaris? ut libellos consciam de stillicidiorum, & de parietum jure? aut ut stipulationum & judiciorum formulas componam? Quæ & conscripta sunt a multis diligenter, & sunt humiliora, quam illa, quæ a vobis expectari puto.

Qui locus Ciceronis indicat elogium illud, de excellentia libelli duodecim tabularum supra philosophorum bibliothecas, non aliter ab eo fuisse prolatum, nisi ut personæ, quam ibi inducit loquentem, ferviret, ut iis solenne, qui dialogos scribunt. Nam cum in iis, perinde ut in comœdiis, discrimina inducant personarum, necesse est unicuique, quod, & prout ingenio ejus, moribus & institutis congruit, id assignare. Quod plane ibi Cicero sequitur. Nam Crassum oratorem hæc dicere facit, coram Scavola, qui jurisprudentiam amplexus fuerat, ut studiis ejus gratificaretur, quemadmodum ex sequenti Antonii responsione apparet. Quare non est putandum, Ciceronem tam temerarias voces ex propria sententia jactasse. Verumtamen, quia nonnullos video, ex iis, qui jurisprudentiæ nomen dederunt, sive ut eam aliis tradant, ut qui se *jurisconsultos*, & recentiore vocabulo *antecessores* appellant: sive ut de jure respondeant, & causas agant, ut qui *advocati* & *causidici* dicuntur, sive ut de iis, quæ in controversiam veniunt, cum auctoritate sententiam pronuntient; ut qui judiciis præsent; has veteris jurisprudentiæ reliquias, nec non *pandectas* suas, & *Codicem*, & *rubricas* usque adeo magnificere, ut iis summorum philosophorum libros & bibliothecas ne comparandas quidem putent, eorum qui se totos altiorum rerum investigationi, atque contemplationi dedunt, prope modum misereantur; omisso Cicerone, qui de philosophis bene sensit: cum iis agam legulejis, & rabulis, ac nisi bonam mentem penitus exuerunt, virtutem ejurarunt, ad proprii erroris confessionem adigam.

Quid

Quid habent jurisconsulti in suis studiis venerandum, & liberali homine dignum (neque enim habere multa ejusmodi nego) quod non aut philosophis acceptum ferri debeat, aut longe infra philosophiæ propositum subsistat? an quisquam eorum adeo est meliorum literarum expertus, usque adeo ἀμωσθη, ut ignoret a philosophiæ fontibus deductos in hominum societatem ac publicam administrationem jurisprudentiæ rivus? veterum legislatorum maxime laudatos, aut philosophos fuisse, aut a philosophis optima quæque mutuatos. Ita namque de *Zaleuco* & *Charonda* proditum accepimus, a *Pythagora* sanctuariis artem regendarum civitatum, & jura prompsisse: & expressis verbis *Seneca* testatur epistola 90. *Zaleuci* (inquit) *Charondaque* leges laudantur: hi non in foro, nec in consultorum atrio, sed in *Pythagora* tacito illo, sanctoque secessu didicerunt jura, qua florenti tunc *Sicilia*, & per *Italiam* *Græcia* ponerent. idem tradit *Laertius* in *Pythagora*; hunc scilicet Πολλὰς κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἀπεργάσασθαι καλῶστε καὶ ἀγαθὸς ἀνδρας, αἱτὰς καὶ Ζάλευκον, καὶ Χαρίδαν τὰς νομοθέτας. Multos fecisse, ut boni præstantesque viri essent, in hisque *Zaleucum* & *Charondam* legislatores. His & *Jamblichus* attestatur in *vita Pythagora*, iisque, quos commemoravi legum inventoribus a *Pythagora* eruditus, alios adjungit, *Timaratum*, *Theætetum*, *Helicaonem*, *Aristotelem* & *Phytium*; hos quidem *Rheginorum* legumlatores, alios partim *Siculos*, partim *Locrenses*. Adde *Zamolxim* ex eadem *Pythagora* familia (nam ejus servus fuisse dicitur) legislatoris nomen & divinos honores apud *Getas* adeptum.

His antiquior *Solon* leges *Athenis* constituit, aut ipse philosophus, certe in sapientum illius ævi numero habitus, vel philosophis conversatus, quos ubique terrarum sequebatur, exilio verius, quam peregrinationibus susceptis. Certe *Thaletis*, qui tum disciplinarum omnium & sapientiæ culmen tenebat, visendi studio *Miletum* usque

profectus fuisse dicitur; quem scilicet, in legibus componendis adiutorem & socium haberet. Sed & alium *Thaletem* *Lycurgo* leges Spartanis dare meditati affuisse *Plutarchus* in *Lycurgo*, & in *Agide & Cleomene* tradit. & ipsum philosophi nomine dignum, si verum est, quod idem ait, hunc, mores populi fidibus & carmine salubri solitum componere; atque ita *Lycurgo* viam ad subigendos *Lacedæmoniorum* animos muniisse. *Strabo* autem lib. 10. hunc *Thaletem* *μουσικὸν καὶ νομοθετικὸν* hoc est *Musicum & legum conditorem* appellat, ut ab altero distinguat. Et quid hac veterum legislatorum enumeratione exemplisve opus, cum manifestum sit; leges, si recte instituendæ sunt, non aliunde, quam a naturæ principiis, & officiorum profunda contemplatione esse ducendas: quemadmodum *Cicero* ipse copiose differit in præfatione librorum *de legibus*. Ut enim *Demosthenes* in orat. *contra Aristocratem* dicit, leges sunt *τέλει τῆς πόλεως* mores civitatis, hoc est, idea & norma morum, qui si probi sunt, leges recte esse positas oportet: si pravi, contra: bene autem mores se habent, qui ad honestum egregie compositi; quod philosophiæ esse munus in confesso est.

Quod autem ad illa attinet, jura, quibus forenses controversiæ deciduntur, aut delicta certis pœnis coercentur, quæque magis ad usum societatis accommodata sunt, hæc fateor magis Jurisconsultorum sunt; quam philosophorum: verum, ut dixi, has artes sapientiæ professio infra suam dignitatem esse decrevit, quæ altioribus occupata ad hæc infima descendere abnuat, nec potest. Neque enim animus sursum simul, & deorsum esse quit. Satis est, si istis minoribus principia tradat, si lumen demittat, si veris notionibus hominum mentes necessariis occupatas desuper, ceu radiis quibusdam illustret, & tanquam habenis regat. Ex quo ipso intelligi potest, quantum philosophica eruditio præstet legislationi. Profecto quan-

to est melius, homines bonos efficere, quam nocentes punire. Nam philosophia, quomodo homines bene vivere possint, docet, suisque præceptis atque exhortationibus corrigit & bonos reddit: leges, omiſſa doctrina, nihilque explicantes severe improbos coercent: in quo quidem auctoritas apparet, & potestas vitæ & necis arbitra, nulla sapientia:

Quasitor Minos urnam movet, ille nocentum

Conciliumque vocat, vitasque & crimina discit,

Hoc, inquam, potentia, non sapientia, neque honorandum, nisi a sapientia fluxisset, atque, ut dixi, ab ipsa desuper regeretur. Scite & graviter Plato, Dionysio Syracusarum tyranno interroganti, quid censeret de officio judicis, quo ille gloriabatur, respondit: *Μόριόν τι μικρόν ἔστι πολιτικῶν τὸ δικάζειν ὀρθῶς. ἀκεραῖς γὰρ εἰκόασι τοῖς τὰ διεργωγῶθα ἰμάτια ἀνοφαίνουσι.* i. Particula quadam est politices recte judicandi munus. Similes enim sunt judices sartoribus, qui laceratas vestes resarciunt. Et leges ἐνικα τῶν ἀσυλλογιστῶν τῶν χρησίμων, propter eos, qui quod expedit ratione assequi non possunt, positas fuisse notat Porphyrius lib. 1. *περὶ ἀποχῆς ἐμφύχων.* Sed de his plura differimus in nostris libris, de natura ingenii humani, causis, differentiis, prosperitatibus. De cognitione autem veteris consuetudinis populi Romani, quam dat libellus decemviralis & aliorum jurisconsultorum, tum aditu ad honores gerendos & civilem potentiam, quem legum peritia aperit, fateor equidem; sed hæc consideratio parum apud eos valet, qui rerum dignitatem ex ipsarum natura, non ex vulgi & quorundam hominum opinionibus & proposito æstimant. Sane enim universa illa juris historia plebejis ingenii magnificum quiddam esse videtur, nobilibus & claris ne comparari quidem digna cum iis, quæ ex philosophorum libris hauriuntur. vulgi autem honores, & publica munia & auctoritas, fasces, lictores, tribunalia, nihil aliud quam

quam

quam insignia ejus virtutis & sapientiæ, quæ est penes veros philosophos, a quibus ut dixi, hæc bona ad alios homines descendunt.

CAPUT VI.

Excusatio eorum, quæ in Ciceronis dictis animadvertimus, & Tullianæ divinitatis ex aliis locis assertio.

Tque hæc in auctoris incomparabilis scriptis animadvertisse sufficiat, quod equidem non feci, quo quicquam de infinita opinione, quam meritissime omnes de ejus ingenio & eloquentia habent, detraham, sed ut omnes intelligant, nullum esse auctorem tam magnum, qui cum judicio legi non debeat. Ceterum meminerimus, adorandum semper *Ciceronem*. Qui si sententiæ lapsus est, hujus vel ut orator causæ suæ inserviens, vel ut homo in aliis occupatissimus, facile veniam, vel ab severissimis, impetrat. Et sunt apud eum quædam plane divina, quæ ab ipso sine numinis afflatu dici non potuerunt. Quale istud est de vera religione, veroque Dei cultu lib. 2. de *Divinatione*: *Nec vero (id enim diligenter intelligi volo) superstitione tollenda religio tollitur. Nam & majorum instituta tueri, sacris caremoniisque retinendis, sapientis est: & esse præstantem aliquam æternamque naturam, & eam suspiciendam admirandamque hominum generi, pulchritudo mundi, ordoque rerum cœlestium cogit confiteri. Quamobrem, ut religio propaganda etiam est, sic superstitionis stirpes omnes elidende sunt. Divina, inquam, verba, si sententiam in genere & simpliciter spectamus, non in persona Ciceronis. Re vera enim*

majo-

majorum instituta, & sacra tuenda sunt, eorum scilicet, quos Deus veræ pietatis magistros humano generi dedit. Hi erant tempore *Ciceronis*, prophetæ sancti Hebræorum Romanis ignoti; Christianis, qui non multo post tempore exorti sunt, præter prophetas, Apostoli, a quibus ad nos transmissa veræ pietatis & legitimi Dei cultus regula. Nec minus utilis hæc sententia, cum superstitionis stirpes omnes elidendas censet. Quod utinam, qui Christianæ rei præfunt, sequerentur, & *Ciceroni* auscultantes, omnem superstitioni materiam atque occasionem auferrent: non enim propterea minus integra & sancta esset religio, sed contra magis, deterfa vanarum observationum ac rituum rubigine exsplendesceret. Eodem pertinet, quod ibidem non Deos, sed præstantem aliquam æternamque naturam humano generi suspiciendam ac colendam proponit, hujusque cognoscendæ nobis facultatem ex inspecta ornatus mundi, ordinisque rerum cœlestium tributam fatetur: hanc enim viam cognitionis sequentes, quam & *Apostolus* in 1. ad *Romanos* agnoscit, non plures profecto, sed unum Deum, omnium rerum auctorem & principium cogimur fateri.

Sed omnium, quæ sunt excellenter dicta a *Cicerone*, hoc divinissimum judico, quod in epilogo exstat libri primi *Tuscul. questionum*. Sic enim pulcherrimam de contemnenda morte disputationem claudit: *Non enim temere, nec fortuito sati, & creati sumus: sed profecto fuit quædam vis, quæ generi consuleret humano: nec id gigneret aut aleret, quod, cum exantlavisset omnes labores, incideret in mortis malum sempiternum: portum potius paratum nobis & perfugium putemus, quo utinam velis passis pervehi liceat: sin restantibus ventis rejiciemur, tamen eodem paulo tardius referamur, necesse est.* Hæc ibi *Cicero*, ut dixi, divinitus. Quæ est enim, quæso, illa vis quæ consuluit generi humano, ipsumque præservat a mortis malo sempiterno, nisi *Christus & Christi*

sti

sti gratia? Hujus etenim unius beneficio omnes liberamur a morte, in quam omnes quidem necessario incidimus, sed non sempiternam, qui cum vindice & liberatore nostro resurrecturi sumus.

An igitur Cicero fore vidit, ut Deus homo fieret, moreretur pro hominibus, resurgeret a morte, omnes sibi fide conjunctos hoc pacto liberaret? Sane hæc non vidit distincte, sed spiritu Dei instinctum ea chartis mandasse ajo, quæ in illa ipsa solis Christianis cognita mysteria inciderent, neque aliter, nisi de Christi beneficio, intelligi possent: ut nulla esset gens, ad quam non aliquis veritatis radius perveniret. Nam & apud Platonem & Aristotelem capitalia ingenia, similes sententias reperio a cælo deductas. Nec igitur Ciceronem lucis ejusdem supernæ expertem esse decuit, cujus in gente Romana clarissimum citra controversiam illuxit ingenium.

C A P U T VII.

*Defenditur Socrates ab improba Lactantii calumnia,
& de ejus jusjurando.*

Socratem jurare solitum per canem, notum est ex Platone, in Apologia, in Phadone, in Phadro, in octavo de Republica & aliis locis. per anserem etiam jurasse notat Porphyrius lib. 4. *περὶ ἀποχῆς* &c. Sed & per lapidem, beatus Augustinus initio libri primi de Vera Religione. Quod ipse pertinuisse putat ad redarguendam vanitatem idola colentium, quibus melius quodvis animal, immo opus naturæ vel inanimatum, esse constet. Lactantius autem lib.

lib. 3. *de falsa Sapientia* cap. 20. *Socratem* eo nomine acerbè increpat, & hoc fecisse ad religionem cavillandam interpretatur: *Verum idem (Socrates) per canem & anserem dejerabat. O hominem scurram (ut ait Zeno Epicureus) ineptum, perditum, desperatum, si cavillari voluit religionem: dementem, si hoc serio fecit, ut animal turpissimum pro Deo haberet! Quis jam superstitiones Ægyptiorum audeat reprehendere, quas Socrates Athenis auctoritate confirmavit sua?* Hæc ibi *Lactantius*, petulanter in philosophiæ parentem invectus, quod ejus verborum in ea jusjurandi formula sensum non perspiceret. Tanquam enim nihil aliud sub iis verbis lateret, & cuncta ejus philosophi dicta ad literam sumenda essent, ad calumniandum cæco furore prorumpit, homo Christianus quidem, & quod scripta indicant, non ineruditus alioqui, neque infacundus, ipso etiam proposito verendus, sed, quod ex pluribus librorum ejus locis constat, universæ philosophiæ ignarus. Quotusquisque enim ignorat, morem tunc sapientum fuisse, ut sanctiora dogmata ænigmatis velarent. Qui mos usque ad *Aristotelem* obtinuit, qui primus philosophiam docuit humano ore loqui, tametsi & ipse obscurus, orationis brevitate, quam ubique affectat.

Quid igitur *Socrates* sibi voluit hæc jurandi formula tam insolenti? *Porphyrus* citato opere *περὶ ἀποχῆς*, lib. 3. duplicem proponit interpretationem; quæ tamen ad unam eandemque redit. Quippe multo ante *Socratem*, jurasse *Rhadamantum per canem*, refert, ac *Cretensibus* item lege sancita auctorem fuisse, ut non modo per canem, sed etiam per alia omnia promiscue animalia jurarent. *Σωκράτης δὲ καὶ ὤμνουν κατ' ἀνθρώπων (ζώων:) καὶ ἔτι πρὸ αὐτῶν Πάδαμανθους. & paulo post: Κρησὶ δὲ νόμος ἦν Πάδαμάνθου, ὅρκον ἐπάγειν πᾶντα τὰ ζῶα. ἔδὲ Σωκράτης τὸν κύνα, καὶ τὸν χῆνα ὁμνῶν ἐπαιζει, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῶ Διὸς*

Διὸς καὶ δίκαιον παῖδα ποιεῖτο τὸν ἕρκον. ἔδ' ἔ παίζων ὁμοδελ-
 λος αὐτῷ ἔλεγεν τὰς κύνες· ἀνίπτεται δὲ καὶ ὁ μύθ' ὅ, ὡς
 ὁμόφυχά ἐστιν ἡμῖν, καὶ χόλω μὲν θεῶν μελαβαλεῖν δεῖ ἀνθρώ-
 πων εἰς ζῶα· μελαβαλόντας ἢ λοιπὸν ἐλεεῖσθαι καὶ φιλεῖσθαι.
*id est: Socrates autem & ipse juravit per animalia: sed & an-
 te illum Rhadamanthus. item: Lex erat Rhadamanthi apud
 Cretenses, qua jubebantur dejerare per omnia animalia. Ne-
 que Socrates canem & anserem jurans ludebat, sed jusjuran-
 dum ex filii Jovis & justī præsripto concipiebat, neque item lu-
 dens idem cycnos conservos suos dicebat. fabula quoque ejusdem
 nobis animæ consortes esse alias animantes indicat: Deorum au-
 tem ira ex hominibus in belluas fuisse conversas; neque propter
 ea non amari ab iis, & misericordiam consequi. Quibus lo-
 cis doctissimus philosophorum (ita Augustinus appellat)
 hac jusjurandi formula usum Socratem censeset, cum san-
 ctissimi legislatoris Rhadamanthi auctoritate, quem Jo-
 vis filium credebant, tum, ut μετεμψυχώσεως mysterium
 hoc pacto popularibus insinuaret. Ita igitur Porphyrius.*

Alii autem existimarunt, placuisse hoc jusjurandum So-
 crati atque usurpatum, hoc consilio, ut cum absurdum
 videretur jurare *per canem*, aut quid aliud animalis, hoc
 modo populares a jurando deterreret, ac non esse omnino
 jurandum obiter insinuaret. Parum etenim reverens pu-
 tabat Deum interponi sermonibus nostris, sed & super-
 fluum, cum sufficiat, quod volumus, simpliciter affir-
 mare aut negare. Ita Appollonius Tyaneus apud Philostrat-
 um.

Beatus autem Augustinus, ut jam memini, inductum
 a Socrate id jusjurandi genus contra stultum idolorum cul-
 tum censuit, ea ratione, quam citati libri *de vera Religione*
 initio explicat, quem locum subjungere operæ pretium
 est: *Socrates autem audacior ceteris fuisse perhibetur jurando
 per canem quemlibet, & lapidem quemlibet, & quicquid ju-
 raturo esset in promptu; & quasi ad manum occurrisset. Credo intelli-*

intelli-

intelligebat qualiacumque opera natura, quæ administrante divina providentia gignerentur, multo quam hominum & quorumlibet opificum esse meliora, & ideo divinis honoribus digniora, quam ea, quæ in templis colebantur. Non quod vere lapis & canis essent colenda sapientibus, sed ut hoc modo intelligerent, qui possent, tanta superstitione demersos esse homines; ut emergentibus hic esset tam turpis demonstrandus gradus, ad quem vivere si puderet, viderent, quanto magis pudendum esset, in turpiore consistere. Simul & illos qui mundum istum visibilem, summum Deum esse opinabantur, admonebat turpitudinis suæ: docens esse consequens ut quilibet lapis, tanquam summi Dei particula jure coleretur. Quod si execrarentur, mutarent sententiam, & unum Deum colerent, quem solum supra mentes nostras esse, & a quo omnem animam & totum istum mundum fabricatum esse constaret. Acute sane hæc a summo Ecclesiæ doctore excogitata jusjurandi illius interpretatio, & Socrati perhonorifica, si eam mentem habuit, quod non puto. Credo enim & hunc, & Apollonium, atque ipsum Porphyrium in eo jusjurando aberrasse a scopo.

Principio non iis concedo istud, quod pro vero sumere videntur, Socratem indifferenter per omnia animalia jurasse. Sicut nec certum, quod Alexander ab Alexandro tradit, per quercum & platanum itidem dicta firmasse. Semper enim per canem jurare hunc invenio apud Platonem: etiam apud rerum capitalium judices; in Apologia, qua inducitur a Platone pro se loquens, serio utique, si unquam alias, quippe in periculo capitis; quod maxime notandum, adversus eos, qui familiari ironia usum tali jusjurando putant. Neque enim tam importunus Socrates esse potuit, aut tam perditus, ut in capitis judicio joculari illi liberet. Quin nec illi omnem canem fuisse in jusjurando, nedum cuncta naturæ opera, ut putat Augustinus, articulus indicat ἢ τὸν κύνα, per hunc canem. An igitur & per anserem?

S

rem?

rem? Affirmat *Porphyrius*, alii itidem. ego me apud *Platonem* non memini legere. De *lapide* quidem, quod per hujusmodi naturam non juraverit, constare debet. Quis enim veterum scriptorum id prodidit, & unde hoc habuit *Augustinus*? Fuit quidem Romanorum propria hæc jurandi forma, non Græcorum. nec simpliciter autem *lapidem*, sed *Jovem lapidem* jurabant, *Polybio* teste, lib. 3. ubi de fœdere, quod Romani cum Carthaginensibus firmarunt: Τὸν ἵερὸν ὀμνύειν ἔδει τοῖσιν. ἐπὶ μὲν τῶν πρώτων συνθηκῶν, Καρχηδονίης μὲν τὰς θεούς, τὰς παλαιάς· Ῥωμαίους δὲ Δία λίθον καλᾶτι παλαιὸν ἔθ' &c. i. Jusjurandum autem hujusmodi dare oportebat. In primo fœdere Carthaginenses Deos patrios jurarunt: Romani autem *Jovem lapidem* ex vetere quadam consuetudine. Idem *Livius*, & alii Romanarum rerum scriptores testantur. Tum *Phavorinus* apud *Gellium* lib. 1. cap. 21. *Jovem lapidem*, inquit, (quod sanctissimum jusjurandum est habitum) paratus sum ego jurare, &c. Hujus & mentio apud *Ciceronem*, in quadam ad *Trebatium* epistola lib. 7. *Lilius Gyraldus* in *Syntagmate de Diis*, postquam *Jovem Lapidem*, & *Lapideum* inter *Jovis* cognomina retulit, nec Græcis id nomen in *Dei* illius cultu ignotum fuisse prope modum existimare videtur, quod Atheniensibus mos esset ad lapidem quendam sistere, quos adigerent sacramento: ut notat *Harpocratio* ex *Demosthene* κατὰ Κόνων· Τῶν τε παρόντων καθ' ἐνὰ ἡμῶν ἔτωσι, καὶ πρὸς τὸν λίθον ἄγοντες, καὶ ἵεροκῆντες. Sed hic mos nihil ad *Jovem lapidem*. Aliud est juraturos adduci ad certum lapidem; aliud per lapidem jurare.

Quam etiam afferunt rationem, ea non magnopere urget. nimirum (inquit *Porphyrius*) lex fuit *Rhadamanthi*, qua jubebantur *Cretenses* jurare per omnia animalia: Esto. quid hoc ad *Socratem*: qui Atheniensis, & philosophus. At metempsychosim credidit, eandemque naturam esse animæ in belluis atque in nobis censuit. Non ne-

go. sed argumentum nimis probat; nam si ob fidem mempsychoseos, non per *unum* tantum *hunc canem*, sed per quemlibet, & quodvis animal jurare debuit. nunc per *canem* tantum. Quo ipso & superior *Augustini* interpretatio exploditur, tametsi acuta & pia. sed videndum est, ut sit vera & *Socrati* conveniens. Non enim tam stolidi fuerunt, aut Athenienses aut quivis alius populus gentium, ut simulacra sua atque illas materias, ex quibus fiebant, Deos putarent. sed eos, quorum effigies & simulacra habere volebant. Quare hæc interpretatio ad rem non pertinet. Nec minus falsum, quod addit tale jusjurandum valuisse etiam ad eos confutandos, qui mundum hunc visibilem, summum Deum putarent. ceu necesse sit, qui mundum Deum crederent, continuo & eundem summum in ordine Deorum putare. Nam & *Plato* (ut alios omittam idem sentientes) divina anima præditum mundum, eoque Deum credidit: nec tamen summum, sed genitum ab alio, quem *δημιουργόν* & *πατέρας* vocat in *Timæo*, primam scilicet mentem, ut docent interpretes. Falsum quoque, si mundus sit Deus, sequi, ut quilibet lapis sit colendus homini, qui & ipse mundi pars est, & quidem potior. Cur autem una particula alteram deteriorem colat? non est honor neque cultus, nisi adversus præstantiorem. Homo autem sine comparatione melior est lapide, & aliis caducis. Verum & astra & elementa, ut majorem vim divinitatis habentia, nostris honoribus non indigna censebant.

Cum virorum tantorum conjecturæ non satisfaciant, videndum est, quid de hoc jusjurando, quod auditu adeo absurdum & sapiente indignum videtur, probabilius afferri possit. non enim temere ea jurandi formula abusum *Socratem* putandum est. Proponam & ipse conjecturam meam: sic existimo, *canis* nomine in eo jusjurando, intellexisse *Socratem*, dæmonem illum, quem ducem & custodem

a pueritia sibi appositum fuisse, non semel fatetur. Qui Dæmon non potuit melius, quam *canis* typo adumbrari. Nam custodiebat *Socratem*, huic perpetuo, tanquam satelles, excubabat. Quale officium hominibus præbent canes. Est enim *canis*, animal custodiae domus natum. Prætereagenius iste *Socraticus*, si quid *Socrates* minus ipsi utile & expediens facturum esset, ab incæpto eum retrahabat; quid potius facere deberet, indicabat. Quod ipsum & mire respondens ei operæ, quam præstant canes dominis. cum enim externos allatrant, quid aliud quam insuetos a familiaribus & amicis discernunt, atque hujus herum admonent? si quis familiaris accedat, silent. *Plato* in secundo de *Republica*: Οἴδα γὰρ πρὸς τῶν γενναίων κυνῶν, ὅτι τῆτο φύσει αὐτῶν τὸ ἦθ' ἔστι πρὸς μὲν τὰς συνήθειας τε καὶ γνωρίμας, ὡς οἶον τε πραοτάτας εἶναι. πρὸς δὲ τὰς ἀγνωστας τέναιτιον. i. Nosti enim generosi canis hunc a natura morem esse, ut adversus familiares & notos mitissimus sit, contra vero adversus ignotos.

Sed & quiddam in canibus philosophicæ indolis inesse *Plato* ibidem advertit: quo etiam *Socrates* respexisse non immerito judicetur. Quod scilicet canis ignotos nihil mali ab iis passus allatrat, hoc ipso quod ignoti sint. Ὅν μὲν ἀν' ἴδη ἀγνωστας, χαλεπαίνει, ἔδεν δὲ κακὸν προσπεπονηθῶς. ὅν ἀν' γνώριμον ἀσπάζεται, καὶ μὴδὲν πώποτε ὑπ' αὐτῶν ἀγαθὸν πεπύονθοι. i. Quem enim ignotum viderit, graviter fert, etsi nihil mali ab eo sit perpeffus: noto autem blanditur, quamvis nihil boni ab eo susceperit. & paulo post: Ἡ, ἦν δ' ἐγὼ, ὅψιν ἔδεν ἄλλω φίλω καὶ ἔχθραν διακρίνει ἢ τῶ τὴν μὲν καταμαθεῖν, τὴν δ' ἀγνοῆσαι. καίτοι πῶς ἐκ ἀν' φιλομαθῆς εἶη, συνέσει τε καὶ ἀγνοία, ὀριζόμενον τότε οἰκεῖον καὶ τὸ ἀλλότριον; & μοχ: ἀλλὰ μὲντοι εἶπὸν ἐγὼ, τό γε φιλομαθῆς καὶ φιλόσοφον ταυλόν. i. Quoniam aspectum nulla re alia amicum & inimicum discernit, quam quod hunc quidem novit, illum autem ignorat. Nonne igitur merito cupidum dis-
discen-

discendi & studiosum dicatur illud, quod cognitione & ignorantia domesticum ab extraneo discernit? Porro discendi studiosus & philosophus idem. Videtur autem Plato ad hanc considerationem inductus ab Aegyptiis Theologis, inter quos versatus fuerat. Quippe his Mercurium, facie etiam canina, ob hanc animalis indolem, cultum fuisse refert Plutarchus de Iside & Osiride: Οὐ γὰρ τὸν κύνα κυρίως Ἐρμῆν λέγουσι, ἀλλὰ ἔστι ζῷον τό φυλακτικόν, καὶ ἀγρυπνον καὶ τὸ φιλόσοφον φύσει καὶ ἀγνοία τὸ φίλον καὶ ἐχθρὸν ἐπιζῶντος, ἢ φησὶν ὁ Πλάτων, τῷ λογισιάτῳ τῶν θεῶν καθιερωσιν. Quidni igitur Socrates vim illam in homine divinam, qua philosophamur, verum a falso distinguimus, scientiam amplectimur, ignorantiam fugimus, jurando per canem innuisse credamus. Ut non quemlibet canem, sed hunc animæ nostræ, hoc est rationem tali imagine intelligamus.

Nam & canum odora vis non male profecto rationi humanæ comparetur: canes quidem ea vi, hoc est narium sagacitate odorantes vestigia ferarum, earum cubilia & loca deprehendunt: nos autem ratione pariter ex quibusdam vestigiis & signis veritatem in occulto latentem indagamus,

Κυνὸς Δακτύλιος ὡς τις ἔνθεν ἔσσις.

Et hoc quam Socratis proposito congruens, qui nihil docebat; neque enim se aliquid scire putabat, sed solum investigabat, quid in omni re magis veritati consentaneum esset, hanc eruere ac proferre in lucem studebat; quodam obstetricandi officio apud aliorum animos se fungi professus; neque aliud promittebat. Canem autem Ilithyia, hoc est, Dea, quæ partibus præest, Argivorum more solitum immolari, Socratis ipsius testimonio tradit Plutarchus in questionibus Romanis: Ὅσπερ ἂν οἱ Ἕλληνες τῇ Ἐκάτῃ καὶ τῇ γενειτῇ κύνα Ῥωμαῖοι θύουσιν, ὑπερ τῶν οἰκογενῶν. Ἀργεῖος δὲ Σωκράτης φησὶ τῇ ἐπιθνήσκοντι κύνα θύειν διὰ τὴν βασάνην τῆς λοχίας. Quemadmodum Græci Hecate & genitali ca-

nem Romani, pro eorum, qui domi nascuntur salute immolant. & Socrates Argivos ait, cane pariter Lucina facere, ob facilitatem partus ejus animalis.

Nec vero absurdum sit, putare eadem canis imagine & contestatione, designatum a Socrate munus ac provinciam sibi a Deo demandatam incessendi improbos, appetendi ac prosterndi inexorabili violentia rationum, tanquam latratu. unde & postea Cynicis eum vigorem reprehensionis professis nomen inditum fuit. Non enim in sectæ ejus contumeliam inventam hanc illis appellationem crediderim, sed ab illo proposito, cum se ipsi canes eo sensu appellare non dubitarent. Quo sane arbitror spectasse librum *περὶ τῆς κυνῆς*, a Laertio memoratum inter scripta Antisthenis, cui id nomen primo, postea & sectatoribus ejus inditum. Ex titulo enim, quid in libro ageretur, facile intelligi potest. Quid autem aliud, nisi hujus nominis interpretationem, qua causa sibi impositum? Et quis dubitat, quin de eo Socratis jusjurando ibi in primis differeret, qui ejus auditor fuisset, & ab ipso, ut verisimile est, formulæ ejus dejerandi rationem accepisset?

Nec est, quod quisquam miretur Socratem animalis satis vulgo contempti nomen sibi, aut Dæmoni suo, atque instituto imposuisse. Hæc Socratis ratio, hic modus fuit; non e splendidis, & magnis, sed communibus, protritibus & vulgo notis, similitudines atque argumenta doctrinæ arcessere: cumque alii fere omnes hac Maronis præfatione uti soleant:

— Si parva licet componere magnis,
sicuit Socrati, si præfari vellet; hoc modo convertere:

— Si magna licet componere parvis.

Ita enim in apologia civitatem Atheniensium magno cuidam & generoso equo, sed pigriori; se, calcaribus, queis Deus ad illum excitandum uteretur, comparat. *Ἐὰν γὰρ με ἀποκλείητε, & ῥαδίως ἄλλον τοιοῦτον εὐρήσετε ἀτεχνῶς* (εἰ καὶ

καὶ γελοϊότερον εἰπεῖν) προσκείμενον τῇ πόλει ὑπὸ τῆς θεᾶς, ὡσπερ ἵππῳ μεγάλῳ μὲν καὶ γενναίῳ, ὑπὸ μεγέθους ἕνω-
 θεσέρεω, καὶ θεομένῳ ἐγείρεσθαι ὑπὸ μύωπος τινος. i. Si e-
 nim me interfeceritis, haud facile alium talem reperietis, vere
 quidem, (etsi forte id dictu ridiculum est) civitati vestrae a
 Deo adhibitum, velut cuiquam magno & generoso equo, sed
 mole ipsa pigriori atque calcaribus excitari indigenti. Hæc mea
 super hoc philosophiæ parentis jusjurando, conjectura
 est; de quo, si quis meliora reperit, sequatur.

C A P U T VIII.

*Quid sit impinguari locustam apud Salomonem
 in Ecclesiaste? Panis odium in valde decrepitis
 mortis propinqua signum.*

Quod Socrates de libro Heracliti obscurissimo
 dixit, huic esse opus Delio natatore, pari jure
 affirmari potest de Ecclesiaste Salomonis. Adeo
 enim plerisque in locis sensum involvit, ut,
 qui hæc tam inenodabilia expedire studeat,
 morbo animi potius, quam judicio, hujusmodi laborem
 suscipere videatur. Quia tamen in egregiis incæptis vel
 conatus laudari solet, &, ut proverbio dicitur, in ma-
 gnis voluisse sat est: quando, inquam, pedum visa est
 via, cum aliis hic insanire haud pudebit. Salomonis verba
 hæc sunt de supremo vitæ tempore & exitu: *Florebit amygdalus,
 impinguabitur locusta, & dissipabitur capparitis: quoniam
 ibit homo in domum aternitatis suæ.* Hæc tria sunt æ-
 nigmata: primum de canitie exponunt, quæ amygdali
 flore adumbretur: alii de mandendi impotentia. Cum enim
 decrepiti senes dentibus careant, nullum solidum cibum,

nedum *amygdalum* ore comminuere atque conficere possunt. Tertium quod est *capparis dissipatio*, *appetentiæ* in ultima ætate *extinctionem* interpretantur. utrumque probabili satis conjectura. In secundo autem, de *locusta bona habitudine & mole*, nemo mihi, ne ipse quidem *Hieronymus* vir doctissimus satisfacit. verba, quæ ad rem pertinent, adscribere placet: *Per metaphoram* (inquit) *etiam nunc de membris hominis Ecclesiastæ sermo est: quod cum senectus advenerit, capillus incanuerit, tumuerint pedes, libido refrixerit, & homo morte fuerit dissolutus, tunc revertetur in terram suam, & in domum aternitatis suæ.* Idem rursus, de *locusta*, quam Hebræi *chagab* vocant, voce ambigua, sic: *Indicat senum crura tumentia, & podagra tumoribus pragravata. Non quod omnibus senibus hoc fiat, sed quod plerumque accidat, συενοδοχικῶς, a parte, id quod totum est, appelletur.*

Hieronymum alii fere omnes sequuntur, præter *Valesium*, medicum inter recentiores non incelebrem, qui in libro de *Sacra philosophia* aliam affert interpretationem: quam item subjungere visum est, ut judicet lector: *De marina locusta intelligi debet: ea est in animalibus ostracodermis, hoc est testacea crusta tectis. Senibus ob siccitatem siccatur, durescitque cutis, ac prouide locustis conferuntur. Perindeque est, dicere impinguabitur locusta, ac si diceret, crescet callosa durities in cute, quasi locusta crusta fiat.* Neutri accedo. non *Hieronymo*, *pedum senilium tumorem* interpretanti, quod multos senes eo morbo affligi contingat: atqui & multos nondum senes eo prehendi constat. Pueris enim exceptis, quos *Hippocrates* in *Aphorismis* *πυλαγγεῖν* negat, ceteras ætates, ubi causa in corpore subest, infestat. Præterea quot alia incommoda non minus gravia senectutem premunt? quæ ergo ratio est, cur ceteris prætermiſſis una *podagra* memoretur? Tum *Hieronymus* non videt, non de morbis loqui *Salomonem*, qui sæpius quidem senectutem

tem, quam alias ætates infestant, tamen abesse possunt, sed de incommodis, quæ necessario & inevitabiliter morti proximos, & silicernia ipsa comitantur; quod genus est, oculorum caligo, surditas, inermes gingivæ, stomachi marcor & appetitus prostratio, & alia id genus, quæ nemo eorum, quos senectus ad mortem ducit, vitare potest, quia fatali naturæ prolapsu ac sorte mortalium trahuntur. Postremo, quid *locustæ* cum *pedum* tumore? vellem mihi hujus analogiæ ac similitudinis rationem explicari.

Sed neque assentior *Valesio* ibi nitorem *locustæ* in cutis ficcioris callosæ argumentum trahenti. Quæ tanta, cutis humanæ durities esse potest, ut sit comparanda cum munimento eorum aquatilium, quæ quod *cutem* instar *testæ* solidam habent, Græcis *ὄσσανόδεσμα* dicuntur. Scio animam apud *Platonem* corpori concreto alligatam dici, haud aliter, atque ostrea suæ est testæ affixa. Sed non ibi est similitudo, quod testæ proprium, in ariditate & duritia terrestri, sed in adhæsu animæ ad corpus caducum, ut non minus carni alligata intelligatur. Præterea vix *locustæ* nomen sine additione positum de alia, nisi de terrestri intelligitur: si de marina erat sermo, epithetum additum oportuit. Quam porro insolens, improbum & portentosum dicendi genus, *pinguem fieri locustam*, ut intelligatur *humanam cutem siccare*, ac *nimia siccitate dure scire in callum*. An qui sic loqui instituat, hominem esse, aut velle intelligi credamus, ac non potius abuti oratione & nugari?

Quid est igitur ibi *impinguari locustam*? vera expositio petenda a maleficio ejus insecti, cum agminatim in aliquam regionem se convertit: atque agris incumbit. Segetes enim irremediabiliter vastat, ac messium spem prorsus omnem intercipit; ex quo incessit famem non multo post consequi, hominesque frugum inopia tabescere,

cum tunc *locustæ* pabuli ubertate gliscant multum, ac mole augeantur. Hinc lux *Salomoni*. Nam cum senes eo imbecillitatis processerunt, ut ne panem quidem, maxime familiare homini alimentum, usurpare possint, sed ipsum cum aliis cibis averfentur; tunc profecto iis, eorumque respectu *locustæ impinguari* dici possunt. Perinde enim cerealis alimenti ope ac subsidio carent, ac si plane locustarum exercitus agros vastasset: parum quippe interest, quod ad corporis refectionem attinet, aliquis pane omnino careat, an habens, uti non possit.

Quod hæc recta sit *Salomonici* ænigmatis interpretatio, alius ejusdem in *proverbiis* locus indicat cap. 22. *Dicit piger, leo est foris, in medio platearum occidendus sum.* in eum, qui præ socordia & mollitie sic tecto excedere metuit, ac si foris viæ omnes leonibus infestæ essent. Non absimiles & apud exteros scriptores figuræ occurrunt. De panis odio, in iis, quos longa ætas metæ admovit, constat experientia; meminique me legere in vita monachi illius clari, quem sua lingua Itali *Fra Polo* vocant, hunc lento morbo deficientem paulo ante obitum tale odium panis percepisse, ut ne aspectum quidem ejus ferre posset. Quo signo, ut mentis ad ultimum compos, se morti proximum ipse intellexisse dicitur. Nec immerito. nam quem admodum homo benevalens, nullo libentius cibo, cum esurit, vescitur, quam pane, hujusque folius alimenti consuetudo nunquam offendit, quo esse familiarissimum homini intelligitur; sic corpore in contrarium ei, qui secundum naturam, statum prolapsa, atque alienato, necesse est eum cibum, qui naturæ incolumi sit gratissimus, prostratæ fieri odiosissimum. Quem extremum in senes decrepito virium defectum hoc *pinguescentis locustæ* ænigmate adumbratum a *Salomone* putamus.

CAPUT IX.

Animadversa quædam in Maronis Eclogis, de cicadarum & ruminantium ingenio.

Unt qui *Maronem* nunquam, nisi rebus prolatis in manus sumunt, ut versuum modulamine, picturis verborum atque elegantia fictionum vacuum mentem pascant: itaque non mirum est, si nihil expiscantur. Atqui multa eximia in carmine ejus passim occurrunt, quæ nisi exercitatus lector & attentus deprehendat, ut cum in 2. *Ecloga* cicadarum hunc in modum mentionem facit:

*At mecum raucis, tua dum vestigia lustro,
Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.*

Et in 3. *Georgic.*

Et cantu querulæ rumpent arbusta cicada.

Non enim temere *cicadas* inter *arbusta* canere facit, sed naturæ earum bestiolarum, ut aliorum animalium, peritus, hanc obiter indicat: nam calore iis opus est, & quidem non languido, ut cum cantum edant, sed qualem Sol propior & meridianus reddit: unde *sub ardenti Sole* dicit: sed si locus, in quo sunt, opacus esset arboribus, nec sub Solemeridiano & ardenti canere possent, quia densitas ramorum radios facile excludit, nec solum calorem temperat, sed etiam frigus inducit. Itaque inter *arbusta* eas constituit. Est enim *arbustum* rei rusticæ auctoribus, locus arboribus confitus vitis maritandæ causâ, ita ut arbores invicem distent non minore intervallo, quam pedum quadraginta, ne propius assitæ densiorem umbram efficiant. *Columel. de Arboribus* cap. 16. *Arbustum* (inquit) *inter quadragenos pedes dispositum esse convenit: sic enim & ipsæ*
arbores

arbores, & appositæ vites melius convalescent, fructumque meliorem dabunt. Segetes etiam quæ in eo erunt, minus umbra laborabunt. Hoc sensu ajo Maronem usurpasse arbustum iis locis. Quod autem cicada hujusmodi locis gaudeant, quæ neque arboribus prorsus carent, neque multis & frequentibus opacentur, expresse Aristoteles notat lib. 5. *historiarum* cap. 30. Οὐ γίνονται ἢ τέτλιγες, ὅπερ δένδρα μὴ ἔσι. διὸ καὶ ἐν Κυρήνῃ ἔ γίνονται ἐν τῷ πεδίῳ. πρὸ δὲ τὴν πόλιν πολλοί. μάλιθα δὲ ἔ ἐλαῖαι, ὅτι ἔ γίνονται πολύσκιοι. ἐν γὰρ τοῖς ψυχροῖς ἔ γίνονται τέτλιγες. διὸ ἔ δὲ ἐν τοῖς εὐσείοις ἄλσεσιν. i. Nasci non possunt cicada, ubi arbores desunt: quocirca apud Cyrenas, nulla in campo sunt, cum circa oppidum ipsum multa proveniant. oleas maxime amant, ut minus umbrosas. loca enim frigidiora aspernantur: quamobrem in opacis nemoribus esse nequeunt. Quibus verbis ne nasci quidem in umbrosis locis cicadas dicit: Eustathius autem in comment. ad Dionysii περιήγησιν nasci quidem, sed non esse vocales, ut apud Locros eos, qui Ozolæ dicti sunt: apud Epizephyrios, qui agrum Rhegiensem incolunt, vocales esse: sola loci conditione, quæ dicta est, discrimen faciente. Ἰδίον δὲ τῷ τόπῳ τέτλι, ὅτι οἱ μὲν ἐν τῇ τῶν Λοκρῶν τέτων (ἐπιζεφυρίων) περὶ αἶψα τέτλιγες φθέγγονται, οἱ δὲ ἄλλοι ἀφωνοεῖσιν. αἴτιον δὲ τῷ συμπλώματι τέτλι λέγεσθαι, ὅτι ἐπὶ θάτερα μὲν ὀλόσκιον, φασὶ, τὸ χωρίον ἔσθιν, ὥστε ψυχρὰς καὶ ἐνδράσας ὄντας τοὺς τέτλιγας μὴ ἔχειν διατέλλειν τὰς ὑμένας καὶ ἦχον ποιεῖν. τοῖς δὲ ἐν τῇ περὶ αἶψα τέτλιξι, διὰ τὸ ἠλιάζεσθαι, ξηροῦς καὶ κεραιώδεις εἶναι τὰς ὑμένας, ὥστε ἐυφυῶς ἐκπέμπεσθαι τὸν φθόγγον. i. Hujus loci proprium est, quod cicada in ulteriore horum Locrorum regione canora sunt, alia vero muta. causa hujus eventus censetur: quia totus ad alteram partem locus umbrosus est, quo fit, ut cicada frigidæ & rorulentas membranas diducere non possint ad sonum edendum. Quæ autem ultra versus occasum sunt, cum siccas & corneas habeant membranas, plenam resonandi facultatem nanciscuntur. Ex his igitur Maronis

ronis, in indicando obiter in his versibus *cicadarum* ingenio, dexteritas intelligi potest.

Non minor ejusdem, in perspiciendis animalium naturis atque innuendis, dexteritas apparet in sexta *Ecloga*, his versibus:

Ab! virgo infelix, tu nunc in montibus erras:

Ille latus niveum molli fultus hyacintho,

Ilice sub nigra pallentes ruminat herbas.

De Pasiphae Minois uxore & tauro, quem adamasse ad coitum usque dicitur, hæc canit: cur autem hunc taurum *latus molli fultum hyacintho ruminare* dicat, nemo requirit; neque aliud quisquam in iis verbis, nisi animalis decumbentis situm cogitat. ceterum peritissimus historiæ animalium vates, ad istorum, quæ ruminant, quandam proprietatem respexit, ab *Aristotele* notatam in nono *historiarum* capite ultimo his verbis: Πάντα δὲ καὶ αὐκείμενα μηρυκάζουσι μάλλον. *Jacent potissimum, cum ruminant omnia.* Non quia nunquam stantia ruminant, sed quia magis & sæpius jacentia, ut natura intelligatur. Ita igitur *Cæsar Scaliger* in *commentario* ad hunc locum *Aristotelis*: Et dixit μάλλον, quia etiam stantia: adeo ut bos etiam ad plaustrum vinctus decumbat, ut ruminet: licet non semper. Hanc indolem ajo *Maronem* eruditus, in tauro illo, quem *ruminantem* describit, contemplandum dedisse. Quamobrem autem ea animalia se humi ad pabulum ruminandum componant, *Fabricius ab Aquapendente* solers operum naturæ indagator, & mysteriorum eopta declarat, in eo libro quem *de ventriculorum varietate* composuit: cujus verba, quia animadversionem nostram confirmant, lucem Latinorum poetarum principi non mediocrem afferunt, tum (quo nihil erectis ingeniis jucundius) naturæ in captandis ad quodvis officii genus, in ordine etiam bestiarum opportunitatibus sollicitudinem, & providentiam demonstrant, subjungere visum est: *Ultimo hoc loco*
qua-

queritur a quibusdam, cur animalia plerumque jacendo ad ruminandum sese accommodent, cum tamen eodem modo, quo cibum in os ingesserunt, eundem quoque revertere posse videantur? dicendum esse arbitror, quod natura hunc motum ruminationis, qui a corpore gravi contra suam naturam, fieri sursum apparet, evitare, ejusque violentiam utcunque moderari voluerit; id quod magis jacendo, quam stando non incommode prestare poterat. Hoc enim modo cibus longe cum minori difficultate ascendere cogitur, nec tam alte in os compulsus trahitur: quam facilitatem adhuc non parum ipse decubitus, quo semper in alterum latus animalia decumbunt, adjuvare videtur. Sic enim via, per quam cibus sursum reverteritur, declivior & commodior fit, & longe minori cum labore & conatu cibus in os propellitur, quam si stando vel incedendo ruminationo perageretur.

CAPUT X.

Ejusdem in pastoralis pedi descriptione cura apprimē bucolico carmini congruens, tum alia obiter animadversa.

Ocus exstat in 5. Ecloga:

At tu sume pedum (quod, me cum sepe rogaret

Non tulit Antigenes, & erat tum dignus amari)

Formosum paribus nodis atque are, Menalca.

Et in re tam tenui Maronis ingenium & eruditio elucet: Nam & Theophrastus in primo de Historiis Plantarum, laudatam olim in arboribus nodorum paritatem & æqualem inter se distantiam testatur: Εἰς δὲ (inquit) τῶν μὲν ἄ-
ταρτοι,

τακτοί, καὶ ὡς ἔτυχεν, οἱ ὄζοι τῷ δὲ τελαγμένοι, καὶ τῷ διαση-
μαλί καὶ τῷ πλήθει, καθάπερ εἰρηλαί. διὸ καὶ ἀξιολογώτατα
ταῦτα καλεῖται, supple δένδρα. i. *Quibusdam nodi inordinati
utque forte evenit: quibusdam ordinati, tam intervallo, quam
numero, ut dictum est. Ob id eas (arbores) egregias vocant.*
*Quod autem nodis ἔρε formosum dicit, an eadem dictum
sit figura, qua alibi, pateris libamus ἔρε auro, pro pateris
aureis; ut nodi erei intelligantur clavi, eo, quod nodos re-
praesentent, ambigi potest. Nam & scipiones æreis cla-
vis distingui solitos, clavæ nomen indicat. Athenæus lib. xi.
cap. 12. Ἐμφαίνεσθαι γὰρ, ὡς τῶν ἡλῶν ἐμπεπερονημένων κα-
θάπερ ἐπὶ τῶν ῥοπάλων. quo loco & artem illam clavos in
sceptris & clavis figendi ἐμπαισικὴν vocat. Tale Achillis
sceptrum describit Homerus in 1. Iliad.*

Ὡς Φάλο χωόμενῳ, ποδὶ δὲ σκῆπτρον ἐάλῃ γαίῃ
Χυσείοις ἡλοισι πεπαρμένον.

Sed cum hæc clavorum æreorum in pedo distinctio sum-
ptuosior videatur, quam pastorum simplicitati convenit,
naturales ligni nodos malim interpretari, æs autem imam
baculi partem in sibynis hastis Græci ἔριαχον & σαυρωλή-
ρα vocant.

In eadem ecloga :

*Pocula bina novo spumantia lacte quotannis,
Craterasque duos statuam, &c.*

Spumantia dicit pocula, quæ sunt liquore plena & redundan-
tia, non autem, quæ spumam in summo habent. locutio
fatis frequens apud poëtas, atque ipsum Maronem: ita
enim & in 2. *Georgic.*

———— *Spumat plenis vindemia labris.*

& in primo magni operis :

———— *Ille impiger hausit*

Spumantem pateram ἔρε pleno se proluit auro.

ubi *spumantem* ipse exponit plenam. Hoc sensu & Græci
ἀφρωδες interdum usurpant. unde quidam *Aphorismum*
Hippo-

Hippocratis 13. sect. 5. hoc modo accipiebant: Ὁ κόσσι αἷμα ἀφρώδες ἀναπύσσι, τέλεισιν ἐκ τῆς πνεύμονος ἢ τοιαύτη ἀναγωγὴ γίνεσθαι. i. Qui sanguinem spumofum exspuunt, his e pulmone is sanguis educitur. Galenus in comment. Καὶ τινὲς γε τὴν δέξησιν αὐτῆς ποιέμενοι, πλῆθ' ἔνδεικνύσαι φασὶ τὸνομα. καὶ διὰ τῆτο ἀπὸ τῆς κυρίως μελενῆνεχθαι. i. Nonnulli in hujus expositione, id nominis (ἀφρώδες) ajunt multitudinem indicare: atque ita translatum esse a propria significatione. Hanc quidem expositionem non probat Galenus, & ibi refellit, sed tamen ex ipsa intelligitur, id quod dixi, spumans spumofumque idem interdum Græcis significare, quod abundans & plenum.

CAPUT XI.

Virgilii & Theophrasti loca, de malo medica, comparantur; videri Theophrasti codicem in ejus arboris descriptione mutilum: suppletur ex Athenæo. de mali medici usu olim ad emendandum oris factorem apud Medos.

Medicæ arboris descriptio hujusmodi exstat apud Maronem in 2. Georgic.

Media fert tristes succos, tardumque saporem

Felicis mali: quo non præsentius ullum,

Pocula si quando sævæ infecere noverca,
 Miscueruntque herbas, & non innoxia verba,
 Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
 Ipsa ingens arbor faciemque simillima lauro:
 Et si non alium late jactaret odorem,

Laurus

Laurus erat : folia haud ullis labentia ventis :

Flos apprimè tenax : animas & olentia Medi

Ora fovent illo, & senibus medicantur anhelis.

In qua descriptione folia ejus, lauri folijs comparat: Theophrastus autem lib. & capite 4. de historia plantarum, eandem arborem describens, similia hujus folia esse dicit foliis ἀνδράχνης, vel, ut emendat Matthiolus, ἀδράχνης, quod est nomen arboris unedoni similis: cum ἀνδράχνη, herbam significet, quam nos portulacam vocamus. Sumpta autem a Plinio est hæc emendatio: qui eo nomine Græcos reprehendit lib. 13. cap. 22. *Adrachen omnes fere Græci portulacæ nomine interpretantur; cum illa sit herba, & andrachne vocetur unius literæ diversitate. Ceterum Adrachne est silvestris arbor &c.* Ita igitur Theophrastus de Medica arbore: Ἡ τε μηδία χώρα καὶ Περσίς, ἄλλα τε ἔχει πλείω, καὶ τὸ μῆλον τὸ μηδικόν, καὶ τὸ Περσικόν καλέμενον. ἔχει δὲ τὸ δένδρον τῆτο φύλλον μὲν ὅμοιον καὶ χεδόν, ἴσον τῷ τῆς ἀνδράχνης. ἀκάνθας δὲ οἷας ἀπιϑ, ἢ ὀξύκανθϑ. λείας δὲ καὶ ὀξείας σφόδρα καὶ ἰχυράς· τὸ δὲ μῆλον ἐκπέσει μὲν, ἔυοσμεν δὲ πᾶν. καὶ αὐτὸ τὸ φύλλον τῶ δένδρου, κᾶν εἰς ἱμάτια τεθῆ τις τὸ μῆλον ἀκοπα διαλήρει. χρήσιμον δὲ, ἐπειδὴν τύχη πεπωκώς τις φάρμακον, ἢ πρὸς σῶμα εὐωδίαν. εἰ γὰρ τις ἐψήσας ἐν τῷ ζωμῷ ἢ ἐν ἄλλῳ τινί, τὸ ἔσωθεν τῶ μῆλις ἐκπίεση εἰς τὸ σῶμα καὶ καὶ ἀροφήσῃ, ποιεῖ τὴν ὄσμην ἡδεῖαν. i. *Media provincia & Persis, cum alia plura, tum malum, quam Medicam & Persicam vocant. Habet autem hæc arbor folium simile & pene æquale, atque andrachne (Gaza portulacam perperam vertit:) aculeos quales prunus, aut spina acuta, sed laves, sed admodum acutos, & validos. Pomum ejus non manditur, sed odore præcellit, nec non & folium arboris odoratissimum est. Et si inter vestes pomum ponatur, inoffensas conservat. Utile & cum medicinam mortiferam quis biberit, vel ad oris suavem olentiam: quippe si quis interna pomi in jure aut aliquo humore concocta in os expresserit, digesseritque, suavem halitum reddet,*

T

det,

det. Ad hunc modum de forma arboris, & pomi usu *Theophrastus*. A quo mutuatum, quæ de eadem dicit, *Maronem*, utriusque loci collatio indicat. Nisi quod *Virgilius*, *lauri* foliis; *Theophrastus*, *andraches* arboris, folia ejus comparat. Quod quanquam in re discrimen non facit, si folia utraque arbor, laurus, inquam, & andrachne similia habeat; non mihi tamen verisimile fit, *Maronem lauri* in hac descriptione mentionem facturum fuisse, nisi apud *Theophrastum* legisset. Ex quo non immerito aliquis suspicetur, mutilum esse hunc *Theophrasti* locum, & quædam contextui verba deesse.

Hæc igitur cum mihi primum suspicio objecta esset, postea *Athenai* opus *Δειπνοσοφισῶν* legens, inveni hunc ipsum *Theophrasti* locum plenius & integre expressum libro 3. cap. 7. hunc in modum: Ἡ δὲ Μηδία χώρα, καὶ ἡ Περσις ἄλλα ἔχει πλείω, καὶ τὸ μῆλον τὸ Περσικόν, ἢ Μηδικόν καλέμενον. ἔχει δὲ τὸ δένδρον τῆτο φύλλον μὲν ὅμοιον καὶ σχεδὸν ἴσον τῷ τῆ δάφνης, ἀνδράχνης, καρύσας.. Cetera eadem; nisi quod ubi de usu pomi adversus venena, addit quædam, quæ non habentur in nostris *Theophrasti* editionibus: Χρήσιμον δὲ ἐπειδὴν καὶ τύχη τις πεπωκὼς θανάσιμον φάρμακον· δοθὲν γὰρ ἐν οἴνῳ, διακόπτει τὴν κοιλίαν, καὶ θεάγει τὸ φάρμακον. Quod ergo melior hæc sit lectio hujus loci *Theophrasti*, quam nobis *Athenaus* exhibuit; quippe integra, locus hic *Maronis* indicat. Sed & nostram suspicionem de mutilis *Theophrasti* exemplaribus, vanam non fuisse indidem apparet.

Quod ad *graveolentia Medorum ora* attinet; nihil hujus expressum habemus hoc quidem loco, apud *Theophrastum*; neque ex ejus verbis sequitur. Nam citra hoc vitium, potest aliquis velle bonum spiritus odorem quopiam medicamento sibi conciliare deliciarum causa. Sed tamen verisimile, nec sine auctoritate a *Marone* dictum ex *Plinii* verbis, lib. 13. cap. 1. ubi de unguentorum inventionem differit:

Persa-

Persarum (inquit) esse debet gentis unguentum. Illi madent eo, & arcessita commendatione ingluvie natum virus extinguunt. Quibus enim corpus ab ingluvie virosum; quanto magis os graveolens ob eandem causam.

C A P U T XII.

Servii Grammatici *supinitas in verbis Plinii citandis, pudendus ejusdem error de leonum natura.*

DOctus ille *Virgilii* interpres hunc versum explicans libri 3.

Et *juncti currum domina subiere leones*, fabulam de Hippomene & Atalanta recitat, quæ omnibus nota est. Sed quod ad rem pertinet, de eorum scilicet metamorphosi in leones, ipsius verbis subjungere visum est. *Hippomenes* (inquit) potitus victoria: inluco matris Deum, amoris impatientia, cum victa concubuit. Unde irata Dea in leones, eos convertit: & suo currui subjugavit: & præcepit ne secum unquam leones coirent. Nam & *Plinius* in naturali historia dicit leonem cum parda, & pardum cum leæna concumbere. Quibus verbis non solum rem falsissimam pro vera affert, sed etiam a *Plinio* proditam mentitur. Neque enim quisquam aliud ex hoc *Servii* loco in animum inducat, nisi *Plinium* putasse ac scriptis prodidisse leones inter se non coire. Quod tantum abest, ut illi in mentem venerit, ut contra, leonem comperto ex odore leænæ adulterio prorumpere in ultionem dicat. Ac primum, quod leones ex leone concipiuntur, expresse initio capitis illius 16. lib. 8. de Leonibus tradit: *Leoni* (inquit) præcipua generositas, tunc cum colla armosque vestiunt jubæ. Id enim ætate contingit e leone conceptis.

T 2

Quos

Quos vero pardi generavere, semper insigni hoc carent: simili modo femina. Ibi clare e leone conceptos ab aliis pardi coitu genitis distinguit. Infra autem paulo post, quod de Leænæ adulterio dictum est, his verbis confirmat: Odore pardi coitum sentit in adultera leo, totaque vi consurgit in pœnam.

CAPUT XIII.

De fictionibus poëtarum, quales esse debeant? Servii de iis monitum. De miserando Laocoontis & filiorum ejus interitu fictio explicatur.

Nullam esse poësim sine fictione, & Socrates apud Platonem in Phædone sciscit, & Aristoteles in Poëtica confirmat. Sed non quævis fictio fabulæ ad poëtæ institutum facit, sed quæ erudita est, & aliquid scitu dignum tegit, aut ad veritatem alludit. Hac fine præscriptoque, fingat sane poëta, & miraculis lectorum mentes detineat. nebulas autem Helicone ne legat, neve in eam amentiam prolabatur, ut putet sibi quidvis fingere & garrere licitum esse, aut pueriles nœnias & anilia deliramenta in Musarum sacra-ria introducere. Nam, ut Horatius in Arte ait,

Aut prodesse volunt, aut delectare poeta.
inanes igitur fabulas nihil prodesse palam est, sed neque delectare possunt. Quæ enim voluptas ex meris nugis capi potest? nisi forte aniculis & pueris, qui nondum ære lavantur. cordatis quidem viris nihil placere potest, nisi quod aut plane sit verum, aut ad verum ducat. Tales sunt fabulæ sapientum; tales & magnorum poëtarum, quæ ideo figuræ potius & simulacra veritatis, quam mendacia dici debent. Hæc quo-

quoque summi theologi *Augustini* sententia est, in libro *de quæst. Evangelic.* cap. ultimo, quem sequitur *Thomas* in 3. part. quæst. 55. artic. 4. *Augustini* verba hæc sunt: Non omne, quod fingimus, mendacium est, sed quando illud fingimus, quod nihil significat, tunc est mendacium. Cum autem fictio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis. Alioqui omnia, quæ a sapientibus, & sanctis viris, vel etiam ab ipso domino figurate dicta sunt, mendacia deputabuntur.

Atque hoc quidem *Augustinus* more suo acute & sapienter. Verum quia pauci illud, quod sub fabulis latet, verum deprehendere possunt, ideo vulgo creditur nihil aliud poëtas, quam aurium voluptati studere, eorum opera epulas esse otiosorum. At enimvero *Servius* in 3. *Aeneidos*, fictionem illam hastilium e Polydori cadavere germinantium detortam esse ab historia Romana ostendit. Traxit (inquit) hoc de historia Romana: nam Romulus captato augurio hastam de *Aventino* monte in palatium jecit: quæ fixa fronduit, & arborem fecit. Tum hoc salubre dat præceptum de fictionibus poëticis: Vituperabile enim est, poetam aliquid fingere, quod penitus a veritate discedat. Sed & huic sententiæ subscribit *Tzetzes*, commentario in *Hesiodum*, ubi fabulam omnem legitimi poëmatis, quæque poëtam constituat, oportere esse allegoricam docet. Ita ut tribus modis quos ibidem tradit, exponi possit: nempe σοιχειρωματικῶς, Ἰουχνῶς, ῥηθογενῶς καὶ πραγµατικῶς. primi modi exemplum ponit, cum *Vesta* exponitur esse terra; *Vulcanus*, ignis: alterius modi, si quis apud *Hesiodum* ignem, quem *Prometheus* *Jovi* furatus dicitur, vitam esse intellectualem dicat. Tertii, cum hanc ipsam fabulam de ignis inventionem accipimus.

Istud igitur & *Maronem* omnis poëticæ laudis regulam, secutum reperiet, quisquis satis ingenii & eruditionis habebit, ad profunda ejus scrutanda: cujus exemplum in-

signe, sed nulli animadversum subjungere visum est ex 2.
Æneid. ubi de morte Laocoontis & filiorum, quos a duobus serpentibus correptos, eorumque morsibus pereuntes inducit. Fabula autem est ejusmodi. Cum Trojani Sinonis fraude inducti, immane illud equi simulacrum in urbem illaturi viderentur, quod Sinon illud ex voto Minervæ sacrum diceret, Laocoon Neptuni sacerdos sorte ductus suspicās fraudem, machinæ illi hastam intorquet, statimque duo angues ingentes a Tenedo, & exercitu Græcorum per medium mare allabi cernuntur, qui terræ appulsi Laocoonem invadunt, cum duobus filiis & misere necant. Hinc ad Minervæ arcem & delubrum fuga se proripiunt, inibique sub pedibus Dæ, clypei que orbe protecti servantur. Noti sunt versus quibus id poëta exponit. Tametsi vero *Servius* re vera hoc Laocoonti accidisse ex *Euphoriōne* refert: quod piaculum contraxisset, coeundo cum uxore ante simulacrum numinis, verisimilius tamen est, a *Marone* hoc totum fuisse inventum, ac pro machina inductum, qua dignum vindice nodum explicaret, quomodo videlicet ausi sint Trojani tam enormem & concavam simulacri compagem transferre in urbem: Sane enim fidem omnem superat, nihil eos suspicatos mali latere sub tanta mole, uno Laocoonte excepto. Non saltem tam opportune monenti auscultare. Nec minus incredibile, sacerdotem ad aras solennes sacrificantem, in tanto hominum, ut par est credere, conventu corripī a serpentibus, neminem ex eo numero existere, qui Sacerdoti in tali necessitate suppetias ferat, vel certe qui ulciscatur, per mediam turbam sacrilegas bestias sine impune ad Minervæ asylum confugere. Jam quod de piaculo addunt, tam fabulosum credi debet, quam quod iidem poëtæ ajunt, Hippomenem & Atalantam uxorem ira numinum in leones conversos, in quorum templo concubuissent: quomodo igitur postea clandestinum facinus, inter virum & uxorem

rem

rem transactum in hominum notitiam pervenire potuit? Ab aliquo Deorum revelante? tanto igitur magis fabulosum.

Hoc ergo posito, quod verisimilius, ficta esse hæc, quæ ibi de Laocoonte narrantur, *Maronis* in eo figmento eruditionem & ingenium, ab historiis Græcorum arcessentis argumenta, ostendere operæ pretium est. Principio quærendum censeo, quamobrem hos serpentes sive angues a Tenedo proficisci faciat? Deinde cur patrato facinore, ad Minervæ asylum confugere? Hæc silentio præterita a viris doctis, tanquam nihil habentia consideratione dignum, & temere inducta equidem miror: quæ quanto consilio in hunc modum composuerit poëtarum princeps, explicare hoc loco institui. Nosse igitur convenit ex historia illa belli Trojani, Minervam pro Græcis contra Trojanos stetisse. Ita enim poëtarum omnium monumentis, qui ejus belli mentionem fecerunt, proditum est. Quod & Nasonis confirmat versiculus in elegiis:

Æqua Venus Teucris: Pallas in qua fuit.

Constat etiam ex eadem historia, *Palladium*, hoc est, ejusdem Deæ simulacrum *Διοπαῆδες*, quod Trojæ in arce asservabatur, a Græcis furto sublatum fuisse, Diomede scilicet & Ulysse, *summæ castis custodibus arcis*, ut ibidem dicitur. Notandum insuper, effigiem istam Asiatici imperii pignus, tunc fuisse in exercitu Græcorum ad Tenedum insulam. Postremo, quod his consequens est, favisse Minervam Græcorum artibus, atque illi strophæ, quæ hic narratur. Quid enim aliud Minerva est, nisi vis mentis & solertia Græcorum propria? Ex his jam ad eorum, quæ proposui, explicationem venio.

Duo angues a Tenedo veniunt ad Laocoontem, quia duplex fuit Minervæ simulacrum: unum in arce majus & conspicuum omnibus: alterum breve & reconditum:

quod *Palladium* dictum est, imperii pignus. Auctor *Ser-
vius* ad hunc versum :

Sub pedibusque Dea clypei que sub orbe teguntur.

Dea. scilicet majoris simulacri, quod a cunctis videtur, nam
quod colitur & breve est, latet, sicut *Palladium* fuerat. lego,
nam quod colitur & latet, breve est, sicut *Palladium* erat. Cum
ergo istud breve, quod erat sanctius, & a cælo demissum
credebatur, tunc, ut dictum est, penes Græcos ad Tene-
dum insulam in insidiis subsidentes, esset; merito angues
illi *Minervæ* sacri ex ea insula procedunt ad sacrilegum
perdendum, quippe a *Dea* immissi. Nam erepto *Palladio*,
quod erat pignus imperii & urbis sanctissimum, conse-
quens fuit, ut *Dea* ipsa cujus erat ea effigies, ab urbe, ut
mox subvertenda, una cum aliis *Deis* migraret. Ita enim
veteres credebant, & *Maro* factum sub *Trojæ* cladem ex-
presse notat :

Excessere omnes adytis arisque relictis

DI, quibus imperium hoc steterat. —

igitur & utrumque draconem, nempe & qui *Palladio* assi-
debat; & qui simulacro majori, indidem commigrare
necesse fuit; & quo, nisi ubi *Palladium*? Iidem vero
mox ad illam *Deæ* injuriam ulciscendam remeant: ne
facinus in votivo, ut ferebatur, equi simulacro commis-
sum, impunitum maneret, quod ut *Trojanis* magis per-
suasum esset, oppresso nocente, ad alterum *Deæ* simula-
crum majus in arce relictum, confugiunt: inde scilicet
denuo excessuri; alioqui non potuissent *Trojani* id divi-
nitus & *Minervæ* ira factum resciscere, hocque modo in
eam amentiam induci, ut talem machinam in urbem ipsi
transferrent. Clarum id ex his *Maronis* versibus :

At gemini lapsu delubra ad summa dracones

Effugiunt, seseque petunt Tritonidis arcem:

Sub pedibusque Dea, clypei que sub orbe teguntur.

Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis

*Insinuat pavor : & scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt ; sacrum qui cuspide robur
Laferit : & tergo sceleratam intorserit hastam.
Ducendum ad sedes simulacrum , orandaque Divæ
Numina conclamant. —*

His fatis explicatum arbitror consilium poëtæ in ea fictio-
ne , nunc de eruditione : nam explicandum superest ,
quare dracones potissimum in Laocoontem mittantur.
Ajo id sumptum esse ex historiarum monumentis. Nam
Athenis in arce , ubi erat templum & simulacrum Miner-
væ , *draconem* illi sacrum publice olim educatum fuisse ex
Plutarcho discimus, in *vita Themistoclis* ; ubi de oraculo agit,
quo Atheniensibus murum ligneum , quo se ab hostium in-
vasione defenderent , a Jove concessum fuisse Apollo edi-
xerat. Nam cum alii aliter interpretarentur , eorum sen-
tentiam probans Themistocles , qui *ligneum murum* naves
esse dicebant , ambiguitatem in oraculi verbis ceteris in-
superabilem solus sustulit , sed cum populo persuadere non
posset ut naves conscenderet , ad religionem & familiares
politicis artes se convertit. cum enim eo ipso tempore ,
quo hæc agitabantur , æditui renuntiarent , non comparere
draconem illum Minervæ sacrum , intactas , ut illi appone-
bantur , ciborum primitias reperiri , arrepta occasione ,
Themistocles Deam ad mare relicta urbe dixit migrasse ,
populoque innuere , ut sequatur. *Plutarchi* verba , si quis
requirit , hæc sunt : Ἐνθα δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπορῶν τοῖς ἀν-
δρωπῆνοῖς λογισμοῖς προσάγει τὸ πλῆθ' ὅτι , ὡσπερ ἐν τρα-
γωδίᾳ , μηχανὴν ἄρα , σημεῖα δαιμόνια καὶ χρησμούς ἐπέηγεν
αὐλοῖς . σημεῖον ἰδὲ λαμβάνων τὸ τῷ δράκοντι ὅτι , ὡς ἀφανῆς
ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἐκ τῆς σήκας δοκεῖ γενέσθαι . καὶ τὰς καθ' ἡ-
μέραν αὐτῷ προσιδεμένας ἀπαρχὰς εὐρίσκοντες ἀψάυσης οἱ ἱε-
ρεῖς θύγγελον εἰς τὰς πολλὰς , Θεμιστοκλῆς λόγον δίδόντι ,
ὡς ἀπολέλοιπε τὴν πόλιν ἡ θεὸς , ὑψηλὴ πρὸς τὴν θάλατταν
αὐλοῖς . Ex quo loco habemus , & *draconem* Athenis edu-
ca tum ,

eatum, Minervæ sacrum, & Dea ab urbe digressa, non comparuisse. Sed & in Deæ simulacro draconem juxta ad ejus pedes sculptum fuisse tradit *Pausanias* in *Atticis*: Τὸ δὲ ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ὁρθόν ἐστιν ἐν χιῶνι ποδίρει, καὶ οἱ κατὰ τὸ στήθον ἢ κεφαλὴν μεδύσης, ἐλέφαντι ἔστιν ἐμπεποιημένη, καὶ Νίκη τε ὅσον ἰεσάρων πηχῶν. ἐν δὲ τῇ χειρὶ δόρυ ἔχει, καὶ οἱ πρὸς ποσὶν ἄσπις τε κεῖται, καὶ πλησίον τῆς δόρυ ἔχει, δράκων ἐστίν. i. *Minerva signum recto statu est, cum tunica talari: & victoria cubitorum fere quatuor. manu hastam tenet: jacet ad pedes scutum: ad imam hastam draco. Quæ postrema Pausania verba pulchre his Maronis quadrant, lucemque afferunt:*

Sub pedibusque Dea, clypeiue sub orbe teguntur.

Hæc sunt igitur, quæ e Græcorum historiis in hanc *Maronis* scenam, ex parte translata videri possint: certe ad eam historiam respexisse poëtam eruditissimum putandum est, cum hos Minervæ injuriarum ultores *dracones* in hanc scenam induceret; primum quidem ab urbe digressos una cum domina, deinde ad sacrilegi supplicium remeantes.

CAPUT XIV.

*Loca duo Maronis obscura e sexto Æneidos expla-
nantur.*

Æpe mihi librum magni operis sextum legen-
ti dubitatio ex his versibus incessit, quibus
divinus poëta beatum in Elysio campo de-
gentium otium & felicitatem describit :

*Conspicit ecce alios dextra, lavaque per herbam
Vescentes, letumque choro Pæana canentes
Inter odoratum lauri nemus, unde superne
Plurimus Eridani per silvam volvitur amnis.*

Primum quidem, cur vita functos *vescentes* inducat, qui corpore caduco exuti, aut prorsus nullum corpus habent, aut tenuissimum & æthereum: proinde nec alimento opus habent refici, utpote dissolutioni haud amplius obnoxii. Deinde quid sibi velit, cum ex umbraculis laurei nemoris superne, hoc est, ad convexum terræ, quod mortalibus in habitationem cessit, amnem influere Eridanum sive Padum fingit. Absit enim ut temere a tanto viro in hunc modum composita credamus, qui totum Phœbum habuit in pectore, neque minus doctis, quam numerosis & elaboratis versibus fluit. Placuit aliorum, ut sit, scitari commentarios, & annotationes, sed in iis, quod mihi satisfaceret, non inveni. Tanto igitur impensius censui investigandum, si quid apud antiquos, vel etiam apud me scrutanti ac multum consideranti occurreret, quo plenam horum versuum sensum in lucem proferrem. Tandem incidi in huuc locum *Platonis* in 2. *de Republ.* *Μισαίτη δὲ τῶν νεανικώτερα τάχα θά, καὶ υἱὸς αὐτῆ, παρὰ θεῶν διδάσκει τοῖς δικαίοις. εἰς Ἄδου γὰρ ἀγαγόντες τῷ λόγῳ, καὶ καλακλί-
ναίτες,*

θαντες, καὶ συμπόσιον ἄστων καλασκευάσαντες, ἐσεφανωμέ-
 νες ποιῶσι, τὸν ἀπαντα χρόνον ἤδη διάγειν μεθύοντας, ἠγνστά-
 μενοι κάλλισον ἀρετῆς μίθρον μέθω αἰώνιον. i. *Museus* item,
 atque ejus filius excellentiora etiam bona justis ab ipsis Diis tribui
 voluerunt. Apud inferos enim agentes, ipsosque in sanctorum
 convivii collocantes, coronatos faciunt magna semper voluptate
 ebrios vivere, existimantes pulcherrimum virtutis premium,
 æternam ebrietatem. Quod cum legerem, venit illico in
 mentem, hunc esse locum, ad quem respiciens Maro, vir-
 tute excellentes viros ac justos, post obitum in campo E-
 lysio sub umbris immortalium nemorum, ac virenti in her-
 ba vescentes inducit, imitatione *Musei*, qui iisdem apud
 inferos convivium apparat, itidem in gramine discum-
 bentibus. Nam apud est Platoni καὶ ακλίναντες, id *Vir-
 gilio* hæc:

— *Dextra lavaque per herbam*

Vescentes —

istudque *Vescentes*, respondet his: συμπόσιον καλασκευάσαν-
 τες. Addit *Plato* ἐσεφανωμένους ποιῶσιν: *Maro* autem:

Omibus his nivea cinguntur tempora vitta.

Quod autem sequitur de æterna ebrietate, exprimendum
 non censuit prudentissimus vates, severioris linguæ sibi
 conscius, quæ in plane cœlesti & divina mentis affectio-
 ne exprimenda, nomen ebrietatis non ferret. Ceterum
Ficinus hanc locutionem ab *Orpheo* sumptam notat, &
 congruere his prophetæ verbis: *inebriabor ab ubertate do-
 mus tua.* Sed Latinis non licet esse tam disertis.

Nunc de Eridano: cujus caput atque originem in
 nemore Elysio & lauri nemore & ea regione, in qua for-
 tium virorum, vatum piorum, atque aliorum virtute præ-
 stantium felices animæ epulis divinis satiantur, ubi & *Mu-
 seus* ipse musicis choris Pæana concinentium præest: cur,
 inquam, hujus potissimum fluvii mentionem facit? Multa
 hæc *Servius* agitat: ideo ab inferis deduci Eridanum, quia
 de

de Apennini parte oritur, quæ spectat inferum mare, & tendit usque ad superum. Item Eridanum κατ' ἐξοχὴν positum pro quocunque fluvio, nihilque aliud innui, nisi omnes fluvios e terræ cavernis sursum erumpere, quemadmodum & in 4. *Georgic.* in fabula Aristæi scriptum est. Sed non attingit ad mentem poëtæ, neque satisfacit. manet enim quæstio; quare de lauri nemore, medioque e cœtu epulantium & cantantium, Eridani originem deducat, potius quam alia ex parte? Ego Eridanum proprie usurpatum censeo, ut nomen sonat; figuram autem hunc & typum, *Maronem* proprii ingenii & virtutis poëticæ & sapientiæ statuissè, more Poëtarum, quibus dona in se Deorum prædicare haud negatum. Quippe *Mantuam*, *Virgili* patriam, ad eum amnem esse sitam, notum est. E lauri igitur nemore odorato, hoc est, Apollinis pleniore afflatu, venam suam deducit; quo sane & *Paana canentium chori*, & *Musæi* inter eos præfidentis mentio spectat. Ab Elysiis autem secessu; propter Metempsychosim, qua animas ab inferis denuo ad corpora reverti Pythagorei censuerunt, quos *Maro* in ea inferorum pictura sequitur. Quin mihi seriem verborum attentius contemplanti, videtur *Maro* innuere, *Musæi* animam in se translata; cum *Musæum* ante omnes Sibylla interrogat de Anchise:

Quos circumfusos sic est affata Sibylla

Musæum ante omnes: medium nam plurima turba

Hunc habet, atque humeris exstantem suspicit altis.

At hoc, inquires, non est explicare auctores sed somniare. Quidni? cum & *Maro* nihil aliud hic, quam somnium, sed eruditum profiteatur; his verbis:

Sunt gemina Somni portæ. —

His igitur missis ad alia transeamus.

CAPUT XV.

Verba Aristotelis, de natura hominis, in sensum contrarium detorta a Scaligero. eorundem vera expositio.

Iul. Caesar Scaliger, vir magnus, in *Exercit.* 250. cui titulus est, *an omnia propter hominem facta sint?* quod ipse affirmat, & accurata disputatione probare conatur, *Aristotelis* locum quendam pro hac opinione in medium adducit, ex lib. I. *Metaphysic.* Sed adeo præter mentem *Aristotelis*, ut fatis mirari non possim, hominem acutum, quodque ex illis *Exercitationibus* apparet, in libris & doctrina *Aristotelis* non perfunctorie versatum, sic potuisse de magistri verbis errare. Πολλαχῆ γὰρ ἡ φύσις δὲ τῶν ἀνθρώπων ἐστίν. Hæc verba ita accipit, ceu his naturam homini esse subjectam & ejus ancillam *Aristoteles* diceret. Quæ proinde audaciora censet. Sic autem loquitur: *Sed & audacioribus verbis utitur in primo divinæ philosophiæ. Ancillari enim homini servam naturam, scripsit;* tum verba allata citat. Qui quantum a proposito *Aristotelis* hac quidem interpretatione aberret, librum inspicienti, ac totum locum consideranti patebit. Postquam enim *Aristoteles* bene longa disputatione ostendit sapientiam, hoc est, *metaphysicam*, non esse ad usus communis vitæ & officia comparatam, sed ad nobiliores, & solam mentis contemplationem (nihil enim aliud agit in proœmio) hinc sequi ait, ut sola hæc scientia, libera & sui juris censeatur, utpote quæ sola omnium non propter aliud, sed sui ipsius gratia quærat, sicut liber homo dicitur, qui sui ipsius & non alterius gratia. Ex quo etiam infert, merito videri posse

posse, hujusmodi scientiam non esse humanam possessionem, quod tanta libertas & sublimitas humanæ conditionis modum excedat; Quippe hominum naturam multis modis servam esse constat. Integrum locum adscribam: Ὁσπερ ἄνθρωπος, φαρμὸν, ἐλευθερὸν ὁ αὐτῷ ἕνεκα, καὶ μὴ ἄλλως, ἔτι καὶ αὐτῇ μόνῃ ἐλευθερὰ ἔσα τῶν ὀπισημῶν μόνῃ γὰρ αὐτῇ αὐτῆς ἕνεκὲν ἐστὶ. διὸ καὶ δικαίως ἀντὶ τῆς ἀνθρωπίνης νομίζουσι αὐτῆς ἢ κλησίν. πολλαχῆ γὰρ ἡ φύσις δέλη τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ. i. *Quemadmodum dicimus, liber homo, qui sui ipsius, & non alterius gratia est, ita & hæc sola scientiarum libera est; si quidem sola hæc sui ipsius gratia est. Quare merito non humana ejus possessio putabitur: natura etenim hominum in plerisque serva est.*

Ipsa igitur disputationis series, detorta hæc a Scaligero in contrarium plane sensum, ostendit, neque orationis structuram & syntaxim percepisse. Nam nomen hoc φύσις, de natura ipsa rerum, ac universo accipit; istud autem ἀνθρώπων cum hoc δέλη connectit: cum philosophus φύσιν ἀνθρώπων, *hominum naturam* ibi intelligat: quam multis modis servam esse experientia docet. Cui enim parti hujus Mundi homo non servit? primum proprio corpori, & ventri, qui, ut Plinius alicubi dicit, *instat ut creditor, & sapius de die appellat. Hujus gratia præcipue avaritia expetitur: huic luxuria conditur: navigatur ad Phasim: huic profundi vada exquiruntur.* Ita Plinius lib. 26. cap. 8. cui consonum hoc Seneca: *Homo precarii spiritus, alimenta metuens sua.* recte: nam ex his frequentiores causæ morborum. Quid? non & homini altra dominantur? non cœli mutationes & tempestates? Quin ne vilissima quidem animalium homo in potestate habet. Pomponatius Tractat. de Reactione sect. 2. cap. 8. *Cum (inquit) homo cunctis animalibus dominetur, cuncta fere animalia ipsi dominantur: in tantum quod neque a muscis, neque culicibus, cimicibus, pulicibus, pediculis, lendinibus & hujusmodi generis se potest defendere. Immo au-*
divi

divi a medico fide digno, habuisse in cura quendam, qui quasi mortuus est ex ingressu pulicis in aurem. Neque abs re arbitror, de hac hominis sorte obnoxia in hoc Mundo, audire etiam auctorem libri, qui inscriptus est *Religio Medici*, tametsi nimia confidentia in multis labentem, & præcipitis judicii. Sed tamen, quæ in sect. 37. de hac vita dicit, non præteribo: *Nunquam me moriturum* (supple naturali exitu & spontaneo) *si diabolus persuadere posset, ne isti quidem momento superessem: vulgarem hunc existendi modum, clientelam istam Solis & elementorum, tam humilem, tam vilem existimo, ut hoc ne hominem quidem esse judicem, saltem hoc modo minime vivi, prout humana natura dignum est.*

Naturam autem ipsam rerum parentem, quis hominis servam dicat? cujus homo opificium, velut alia, quæ Mundo continentur. certe enim *natura* nihil aliud est, quam vis ipsa Dei cuncta ordine certo ducentis ab ortu ad finem, atque moderantis. At homo & plantis & animalibus multis & aliis innumeris, Sole etiam & astris utitur? Quid tum? Et Rege subjecti utuntur. Quid enim bono Rege utilius? Ergo Rex servus subjectorum. Si, unde bona proveniunt, is eorum, quibus benefacit, servus est, sequetur & Deum ipsum optimum maximum hominis esse servum. omnium enim is bonorum atque utilitatum causa homini auctorque existit. Et male igitur *Aristotelis* verba *Scaliger* accepit, nec recte de natura sensit, cum hanc in multis hominis esse *ancillam* censuit. De hac autem quaestione, an omnia hujus Mundi propter hominem facta sint, alias plenius disputamus.

CAPUT XVI.

Volatilium differentia, & in his lapsus Basilii Magni. Quid sint κλεόπτερα animalia apud Aristotelem?

AM dixi interesse studiorum, non solum re-
ctas magnorum virorum opiniones & dicta do-
cta notare, sed etiam errores. *Basilius* inter
Ecclesiæ orientalis proceres, pietatis & do-
ctrinæ admiratione magni cognomen adeptus, in lucu-
lento opere, quod *Hexameron* inscripsit, *Homilia* 8. *Mosis*
verba enarrans de ortu volatiliū, quosdam ait in expli-
candis eorum differentiis usos ὀνομασποιίαις, hoc est, no-
mina invenisse, & fabricasse, quibus eorum animalium
proprietas exprimerent: Ἡδὴ μὲν ἔν τινες ἐπειράθησαν
καὶ ὀνομασποιίαις χρῆσασθαι· ἴν' ὡσπερ διὰ καυλήρων τινῶν ἔ-
κείνην καὶ ξένης ὀνομασίας τὸ ἰδίωμα ἑκάστου γένους ὀπτιγινώ-
σκηται. καὶ τὰ μὲν ὀνόμασαν σχιζόπτερα, ὡς τὰς αἰεῖς· τὰ δὲ
δερμόπτερα, ὡς τὰς νυκτερίδας· τὰ ἰ πτεροπλάγια, ὡς τὰς σφῆκας·
τὰ ἰ κλεόπτερα, ὡς τὰς κανθάρας, καὶ ὅσα ἐν θήκαις τισὶ
καὶ περιβολαῖς γεννηθέντα, περιφραγένοι αὐτοῖς τῶ ἐλύτες
πρὸς τὴν πλῆσιν ἤλευθερώθη. Id est, interprete *Argyropi-*
lo: Jam vero quidam conati sunt, in ipsis & nomina nova fin-
gere, ut insolitis, alienisque nominibus, tanquam quibusdam
injustis notis, propria cujusque generis percipi natura, peculiaris-
que conditio possit. Atque alias *fissipennes* appellarunt, ut *aquilas*;
alias *cutipennes*, ut *vespertiones*: alias *membranipennes*, ut
vespas: alias *vaginipennes*, ut *scarabæos*, & quæcumque tan-
dem in vaginis & tectoriis sive crustis generata, diffracta
prius crusta, ad volatum pennas libere explicant. Hujus ita-
que volatiliū secundum alarum differentias divisionis,

V

cetera

cetera quidem, bene, & ex *Aristotelis* sententia, unde accepit: in voce *κλεόπτερα* non mediocriter hallucinatus videtur, cum putat significari hoc nomine insectorum illud genus, quæ involucris quibusdam concepta & fota ad aliquod tempus, postmodum putamine disrupto evolant: ut de cicadis *Lucretius* memorat, lib. 5.

Folliculos ut nunc teretes astate cicada

Linquunt sponte sua, victum vitamque petentes.

Plane id verba hæc *Basilii* sonant: Ὅσα ἐν θήκαις τισὶ καὶ περιβολαῖς γεννηθέντα περιρραγένη &c. quibus, quæ proprie *κλεόπτερα* dicantur, explicat. At falso & præter mentem *Aristotelis*, qui longe diverso sensu id nomen usurpat. Non enim ab iis folliculis *κλεόπτερα* vult dici, sed ab ἐλύτροις, vaginis, quibus alæ eorum muniuntur: Nam Græcis *κλεόν* vagina est. Unde *Theodorus* eas volucres *vaginpennes* Latine vertit: Ita enim Græcum nomen *κλεόπτερον* sane non infeliciter expressit. Alarum proinde hæc differentia est & proprietas, non loci in quo fit generatio. Quod ipsa divisio *Aristotelis* indicat, qua ex alarum differentiis volucrum differentias venatur lib. 1. cap. 5. primum etenim volucrum genus dividit in *πτερωτά*, qualis aquila & accipiter, quæ scilicet pennis volant: *πτερόν* enim penna est proprie. *Basilius* alia voce *Aristotelica* *σχιζόπτερα* vocat: in *πτερωτά*, membrana sicca volantis exponit *Theodorus*: ut apes & scarabæi: in *δερμόπτερα*, cutaceis alis aërem findentia: quales alas vulpecula & vespertilio habent. Tum porro *πτερωτά* subdividit in ea, quæ simpliciter *πτερωτά*, ut sunt vespæ; & quæ *κλεόπτερα*: dicuntur, quibus scilicet alæ crusta intectæ sunt: ita enim nominis rationem declarat: ἔχει γὰρ ἐν ἐλύτρῳ τὰ πτερά, quo in genere scarabæos ponit: item *μηλολόνας*, genus scarabæi illud, nisi fallor, quod apud nos in *sycomoris* vivit: pueris expetitur, & inter ludicra habitum. Apparet ergo ex his hallucinatum *Basilium* in hac voce *Aristotelica*, ac genere

nere illo volatilium. Sed quis hujusmodi lapsus viris illis sanctis, ad sacra perpetuo intentis, & longe altiorum rerum sibi consciis non facile condonet?

CAPUT XVII.

Ejusdem Basilii locus alter, de cornicum transmigratione, cum Aristotelis & Æliani locis collatus.

ALia igitur quædam ejusdem sancti doctoris, ex eadem *Homilia*, debito illi prius cultu perfunctus & multum veneratus, adnotare pergam. In quibus non errasse quidem illum dico, sed non sentire cum *Aristotele*, in *historia animalium*. Postquam enim volatilium minora est exsecutus, & de apum moribus cellisque sexangulis dixit, transit ad aves gruumque & ciconiarum migrationes, disciplinamque volandi, atque officiorum vices mira facundia exsequitur, in quo id mihi dignum animadversione visum est, quod ciconiis cornices peregrinationum comites, & tanquam satellites adjungit, quas locum non mutare *Aristoteles* lib. 9. *histor. cap. 23.* expressè dicit. *Basilii* verba de gruum profectioe hæc sunt: Δορυφορῶσι δὲ αὐτῶν (πελάργως) αἱ παρ' ἡμῖν κορώναι, καὶ παραπέμπασιν, ἐμοὶ δοκεῖν, καὶ συμμαχίαν τινὰ παρεχόμεναι πρὸς ὄρνιθας πολεμίας. σημεῖον δὲ πρῶτον μὲν τὸ μὴ φαίνεσθαι ὑπὸ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον κορώνων παντόπασιν· ἐπειδ' ὅτι μετὰ τραυμάτων ἐπανερχόμεναι ἐναργῆ τῷ συνασπισμῷ καὶ τῷ ὁπμαχίας τὰ σημεῖα κομίζουσι.

i. Comitantur vero ipsas (Ciconias) satellitum & stipatorum instar, ac deducunt, ut quidem mihi videtur, nostrates cornices; atque iis auxilium adversus inimicas aves ferunt. Hujus vero signum est, primum quidem, quod nulla sub id tempus omnino

apparet cornix. Deinde quod cum vulneribus revertentes, manifesta prestiti auxilii ac pugnae vestigia referunt. Eadem habet Ambrosius lib. 5. Hexameron cap. 16. ubi de hac ciconiarum migratione differit: *Cornices autem* (inquit) *deducunt eas ac dirigunt & velut quibusdam turmis stipatricibus prosequuntur, adeo ut adjumenta quadam bellantibus adversus inimicas aves conferre credantur, & propriis periculis bella aliena suscipere.* Aristoteles autem, ut dixi, cornices earum avium numero, quæ locum mutant, apertissimis verbis eximit eo loco, quem indicavi: Ταῦτα δὲ πάντα (inquit) διαπαντὸς φανερά ἐστιν. ἔτι δὲ τὰ κατὰ πόλεις εἰωθότα μάλιστ' αὖ ζῆν, κόραξ καὶ κορώνη. καὶ γὰρ ταῦτα αἰεὶ φανερά, καὶ ἔμελλε βάλλει τὰς τόπας, ἔδὲ φωλεύει. Scaliger vertit: *Recensenda & iam, quæ in urbibus maxima ex parte vivere consueverunt, cornix & cornix.* Nam hæ semper videntur; neque mutant loca, neque latent. Mira auctorum discordia, nam *Basilus* cornices ciconiis abeuntibus comites ire dicit, quia sub id tempus non apparent: *Aristoteles* semper conspicit: neque locum mutare aut latere. Atqui *Basilus* præter *Ambrosium*, *Isidorum* habet suffragatorem, qui item ciconiarum migrantium socias cornices facit lib. 12. *Originum* cap. 7. *Ælianus* autem ab iis omnibus dissentiens, ciconias gruibus associat: Προσακῶ δὲ τὰς πελαργῶν καὶ αὐτῶν συμφεύγειν ταῖς γεράνοις, καὶ συναποδιδράσκειν τὸν χειμῶνα. Item ciconias audio cum gruibus injurias frigoris fugientes solum verte-re. Tum *Plinius* de hac opera, quam cornices ciconiis peregrinantibus præbent, ne verbum quidem. Quare quod hic *Basilus* de cornicum συνασπισμῶ, & ἐπιμαχίᾳ in ciconiarum expeditionibus memorat, mihi valde est suspectum. Quod nemo non potius *Aristoteli* & *Plinio*, in *historia animalium*; quam aut *Basilio*, aut *Ambrosio*, aut *Isidoro*, & similibus auscultandum judicet.

GRATIAS TIBI DOMINE JESU!

F I N I S.

I N D E X

AUCTORUM ACCURATISSIMUS:

*Qui in hisce Miscellaneorum Observationum
Libris laudantur, illustrantur, emendan-
tur aut notantur.*

Notabit benevolus lector, quod numerus Romanus, li-
brum; barbarus cum commate, libri caput; barba-
rus vero cum puncto, libri paginam denotet.

A.

- A**CHILLES TATIUS *illustratur*: III. 22, 204.
 Aegidius Romanus. III. 18, 191.
 ÆSCHYLUS *illustratur*: II. 17, 135. *seq.* III. 3,
 159. 24, 210.
 ÆLIANUS: I. 19, 59. IV. 17, 308.
 Albertus Magnus: II. 18, 142.
 ALBINUS: III. 3, 158.
 ALCÆUS, *laudatur in loco PLINII*: III. 14, 180.
 & PHRYNICHII. II. 18, 141.
 ALEXANDER APHRODISÆUS *emenda-
tur*: III. 17, 188. *illustratur*:
 II. 15, 124. *notatur*: III. 17,
 186. *seq.*
 Alexander Neapolitanus, *vulgo ab Alexandro cognomina-
tus*: IV. 7, 272. *seq.*
 AMBROSIUS. IV. 17, 308.
 Amiotus Gallicus PLUTARCHI *interpres notatur*: III.
 30, 221. *seqq.*
 AMOS PROPHETA: III. 3, 156.
 ANAXAGORAS *laudatur in locis ARISTOTE-
LIS,*

I N D E X

- LIS & THEMISTII:** III. 6, 164. *seq.* IV. 13, 293. *notatur* II. 18, 149.
ANAXIMANDER: IV. 4, 258.
ANAXIMENES: IV. 4, 258.
ANDROCYDES, *laudatur in loco* **FAMBLI-**
CHI: I. 4, 19.
ANTHOLOGIA: I. 23, 67.
ANTIOCHUS *illustratur:* II. 16, 133.
ANTIPHANES, *ex* **ATHENÆO** *laudatur:*
 III. 23, 107.
ANTISTHENES, *ex* **LAERTIO** *laudatur:* IV.
 7, 278.
APOLLODORUS *illustratur:* III. 21, 199. *seq.*
APOLLONIUS II. 18, 141. *seq.*
APOLLONIUS TYANEUS *ex* **PHILO-**
STRATO *laudatus notatur:* IV. 7, 272. *seq.*
Aponensis notatur: III. 14, 180.
APULEJUS: I. 6, 25. II. 10, 109. 18, 148. III. 9,
 169. 23, 207. *illustratur:* I. 22, 63. *seqq.* III. 2, 153.
Fabricius ab Aquapendente: IV. 9, 285. *seq.*
Argyropylos *interpres* **BASILII MAGNI:** IV. 16,
 305.
ARISTAENETUS: III. 15, 212.
ARISTIDES: III. 26, 215. *illustratur:* III. 20, 196.
seqq.
ARISTOPHANES: I. 9, 33. 21, 62. *seqq.* II. 15,
 123. III. 31, 226.
ARISTOTELES: I. 13, 38. 15, 43. 16, 44. *seq.*
 18, 50. *seq.* 19, 59. 22, 66. 23, 67. II. 8, 102. 11, 112.
 III. 3, 158. 4, 161. 9, 169. 16, 185. 18, 188. *seqq.* 22,
 202. 24, 209. 30, 223. IV. 1, 230. 233. 2, 238. *seq.* 4,
 259. 5, 265. 9, 284. *seq.* 13, 292. 16, 305. *seq.* 17,
 307. *seq.* *Emendatur:* III. 13, 177. *seq.* 14, 279. *Expli-*
catur: I. 11, 34. *seq.* 24, 70, *seqq.* II. 4, 91. *seqq.* 10,
 108.

A U C T O R U M.

108. *seq.* 17, 235. *seq.* III. 5, 162. *seq.* 22, 175. *seq.* 27, 215. *seq.* *Notatur:* II. 1, 75. *seqq.* III. 23, 206. *seq.* *Suppletur:* III. 11, 173. *seqq.* 17, 186. *Vindicatur:* II. 18, 139. *seqq.* IV. 15, 302. *seqq.*
- ASCLEPIADES *ex* GALENO *laudatur:* II. 16, 133.
- ATHENÆUS: I. 11, 34. II. 18, 142. III. 23, 207. 27, 217. IV. 10, 287. 11, 290.
- ATTICUS: III. 3, 158.
- ATTIUS *illustratur:* II. 17, 136.
- AUCTOR, *qui scripsit* ACTA MARTYRUM, *illustratur:* II. 6, 96.
- AUCTOR dithyramborum, *apud* PLUTARCHUM, *illustratur:* II. 17, 135.
- AUCTOR ECCLESIASTICI: III. 18, 189.
- AUCTOR ETYMOLOGICI *illustratur:* II. 6, 96.
- AUCTOR SAPIENTIÆ: I. 13, 36.
- AUGUSTINUS: III. 1, 150. IV. 2, 227. 3, 250. 7, 270. 13, 293. *notatur:* IV. 6, 270. 272. *seqq.*
- AURELIANUS: II. 18, 142.
- AVEMPACE *laudatur in loco* AVERRHUIS: III. 18, 189.
- AVERRHUIS: II. 7, 99. 8, 103. 15, 130. *notatur:* III. 18, 188. *seq.*
- AVICENNA: II. 2, 85. 7, 99.

B.

- H**ermolaus Barbarus, THEMISTII *interpres:* III. 20, 195. *notatur:* III. 6, 164. *seq.* 7, 165. 8, 166. 12, 176.
- BASILIIUS MAGNUS: I. 17, 49. IV. 17, 307. *notatur:* IV. 16, 305.

I N D E X

Reinerus Bontius: III. 20, 194.
 Robertus Boyle: II. 14, 122.
 Joannes Brodæus: III. 20, 194. *notatur*: III. 28, 217. *seq.*
 Thomas Brown: IV. 15, 304.

C.

CÆCILIVS *in loco PLINII laudatur*: III. 16,
 185.
 C. JUL. CÆSAR: IV. 2, 244. 3, 248.
CALLIMACHVS *in loco PLUTARCHI emen-*
datur: I. 2. 8. *seqq.*
 Joannes Calphurnius TERENCEII *scholiastes*: III. 15,
 182.
 Isaacus Casaubonus: III. 23, 205. *seq.*
CATULLVS *illustratur*: II. 17, 134. 136. III. 2,
 155. 24. 210.
 Hieronymus Cardanus: II. 7, 100.
CEBES *ex LAERTIO laudatur*: III. 3, 159. *illustra-*
tur: II. 14, 119.
CELSVS: IV. 1, 228.
CHALCIDIVS: III. 3, 158.
CHRYSIPPVS: II. 1, 84.
DIO CHRYSOSTOMVS *illustratur*: II. 1,
 75. *seqq.*
M. TULLIVS CICERO: I. 2, 10. 7, 28. 9, 33.
 II. 3, 88. *seq.* 16, 132. *seq.* 18, 142. *seq.* III. 1, 151. 2,
 154. 13, 178. 15, 181. 20, 193. IV. 5, 266. 6, 268.
seq. 7, 274. *emendatur*: I. 4, 18. *seqq.* *Illustratur*: III.
 3, 156. *seq.* 24, 208. *notatur*: IV. 1, 227. *seqq.* 2, 235.
seqq. 3, 246. *seqq.* 4, 254. *seqq.* 5, 260. *seqq.* *Suppletur*:
 I. 3, 16. *seq.*
CLEARCHVS: III. 3, 158.
CLEMENS ALEXANDRINVS: I. 1, 2. 2, 10.
 II. 17,

A U C T O R U M.

- II. 17, 137.
Ludovicus Cœlius Rhodiginus: II. 18, 141. III. 13,
 178.
 COLUMELLA: IV. 9, 283.
 CRANTOR: III. 3, 158.
 CRATEUAS *laudatur in loco GALENI*: II. 16,
 131.
 CRITIAS *ex SEXTI EMPIRICI loco laudatur*:
 I. 1, 3.

D.

- D**AMASCIUS *laudatur in loco SIMPLICII*:
 II. 8, 102.
 DEMOCRITUS *apud SIMPLICIUM lauda-*
tur: II. 8, 102. *seq.* III. 24, 209. IV. 4, 258.
 DEMOSTHENES: IV. 5, 266, 7, 274.
 DERCYLLIDES: III. 3, 158.
 DIODORUS SICULUS: I. 2, 12. 4, 20.
 DIONYSIUS HALICARNASSEUS: II.
 4, 93.
 DIOSCORIDES *laudatur in loco GALENI*: II.
 16, 131. 133. *illustratur*: III. 20, 195.
 DONATUS: III. 25, 211.
 DURIS *in loco LAERTII laudatur*: I. 21, 62.

E.

- E**CPHANTUS *laudatur in loco PORPHYRII*:
 I. 6, 25.
 EMPEDOCLES: II. 10, 109. *in locis THEMI-*
STII & ARISTOTELIS laudatur: III. 6, 164.
 30, 223. *emendatur*: I. 23, 66. *seq.* 24, 68. *seqq.*

I N D E X

- ENNIUS *in loco* CICERONIS *laudatur*: III. 20,
193.
EPICHARMUS: IV. 3, 249.
EPICTETUS: IV. 3, 251. *seq.*
EPICURUS *in loco* SIMPLICII *laudatur*: II. 8,
102. *seq.* III. 9, 169.
Erasinus *notatur*: III. 29, 219.
ERASISTRATUS *ex* PLUTARCHO *notatur*:
I. 8, 30.
EUEMERUS *laudatur in loco* EUSEBII: I. 2,
13. *seq.*
EUNAPIUS: I. 24, 68. *emendatur*: II. 5, 94. *seqq.*
6, 69, *seqq.* 7, 97. *seqq.*
EURIPIDES: II. 17, 136. III. 27, 216. *apud* CI-
CERONEM *laudatur*: IV. 2, 244.
EUSEBIUS: I. 2, 13. *seq.* *Illustratur*: I. 24, 71.
EUSTATHIUS: IV. 9, 284.
EUSTRATIUS ARISTOTELIS *Commentator*
notatur: II. 1, 87. *seq.*

F.

- Guilielmus Fabricius Hildanus: II. 14, 122.
GFESTUS *illustratur*: I. 22, 64.
Marsilius Ficinus: II. 1, 77. *notatur*: I. 20, 61. II. 10,
108. III. 31, 224. *seq.*
Leonhardus Fuchsius: III. 20, 194.

G.

- GALENUS: I. 9, 32. 12, 35. 18, 54. *seq.* II. 7,
98. 10, 110. 15, 126. *seqq.* III. 9, 168. 10, 171.
IV. 10, 288. *emendatur*: III. 5, 162. *seq.* *Illustratur*:
II. 16, 131. *seqq.* III. 12, 177. *locus suspectus indicatur*:
I. 17,

AUCTORUM.

I. 17, 48. *seq.* Notatur: I. 16, 44. *seqq.* Suppletur: II. 2, 85. *seqq.* 3, 88. *seqq.*
 Theodorus Gaza: II. 17, 135. III. 14, 180. 23, 207. IV. 16, 306. *notatur:* III. 13, 177. *seq.* IV. 11, 289.
 GELLIUS II. 13, 118. III. 3, 158. 24, 209. IV. 7, 274.
 Matthæus Gradius: II. 2, 99.
 Joannes Georgius Graevius: I. 18, 50. II. 1, 85.
 Franciscus Guyetus *notatur:* I. 9, 32. 18, 50.
 Lilius Gyraldus: IV. 7. 274. *notatur:* I. 2, 14.

H.

HARPOCRATIO: IV. 7, 274. *illustratur:* II. 1, 75.
 Joannes Hartungus *notatur:* III. 14, 180. *seq.*
 PTOLOMÆVS HEPHÆSTIO *ex* PHOTIO *laudatur:* III. 3, 158.
 HERACLITUS *ex* ARISTOTELE *laudatur:* II. 10, 109. *seq.* *apud* CICERONEM: III. 3, 157. CLEMENTEM ALEXANDRINVM: II. 17, 137. GALENVM: II. 16, 131. PLVTARCHVM: III. 2, 155.
 HERODOTUS: II. 10, 109. *seq.*
 HESIODUS *illustratur:* I. 18, 49. *seqq.* 19, 59. II. 1, 83. III. 14, 179. *seq.* IV. 13, 293.
 HESYCHIUS: I. 2, 10. 22, 65. III. 14, 181. *illustratur:* II. 1, 76. 6, 96. *seq.* III. 12, 177.
 HIERONYMUS: I. 5, 21. 23. *illustratur:* III. 29, 218. *seqq.* *Notatur:* II. 1, 49. *seqq.* 2, 152. *seqq.* 3, 156. *seqq.* 4, 159. *seqq.* IV. 8, 282. *seqq.*
 HIPPOCRATES: II. 4, 93. 7, 99. III. 10, 171. 16, 186. 30, 224. IV. 10, 288.
 Casparus Hofmannus: I. 9, 31. *seq.* *Notatur:* 14, 40. *seqq.*
III,

I N D E X

III. 13, 178.
Lucas Holstenius PORPHYRII interpres: I. 5, 21.
 II. 12, 114.
HOMERUS: I. 16, 44. *seqq.* 18, 53. *seqq.* 19, 57. 22,
 65. II. 4, 93. 12, 115. 15, 123. 127. 17, 138. III. 22,
 201. 203. *illustratur:* II. 1, 75. *seqq.* III. 24, 208. *seqq.*
 IV. 10, 287.
HORATIVUS: II. 25, 127. IV. 3, 247. 249. 252.
seq. Illustratur: III. 2, 152. 26, 214. IV. 13, 292. *seq.*
 I.

I N T E R P R E S *vetus ARISTOTELIS notatur:*
 III. 12, 175. *seq.*
ISIDORUS: IV. 17, 308.

J.

J A M B L I C H U S : I. 4, 19. II. 7, 103. IV. 5, 265.
J E S A I A S *PROPHETA:* II. 18, 146. *expli-*
catur: III. 2, 152. *seqq.*
J O B I *Liber.* I. 13, 39.
J O H A N N E S *EVANGELISTA illustratur:* III.
 15, 182.
J U D I C U M *Liber:* III. 2, 153.
Hadrianus Junius EVNAPII interpres notatur: II. 4,
 94. *seq.* 6, 69. *seqq.* 7, 97. *seqq.*
J U S T I N U S *MARTYR:* II. 18, 148.
J U V E N A L I S : II. 2, 154. *seq.*

L.

L A C T A N T I U S *notatur:* II. 11, III. *seqq.* IV. 7,
 270. *seqq.*
L A E R T I U S : I. 2, II. 4, 20. 21, 62. II. 18, 140.
seqq.

A U C T O R U M.

- seqq.* 147. III. 3, 159. IV. 5, 265. 7, 278.
 Dionysius Lambinus: I. 3, 16.
 LAMPRIIDIUS: II. 6, 96.
Johannes Langius notatur: II. 16, 132.
Nicolaus Leonicens: III. 20, 194.
 LEUCIPPUS: IV. 4, 258.
 LIVIUS: IV. 7, 274. *illustratur:* I. 15, 43.
 LONGINUS: III. 3, 158.
 LUCANUS: III. 29, 219. IV. 3, 247. *illustratur:* I.
 7, 28.
 LUCIANUS: II. 9, 105. 13, 118. III. 20, 197.
seq. Illustratur: II. 1, 76. *notatur:* IV. 1, 231. 7, 270. *seqq.*
 LUCILIUS *illustratur:* I. 22, 64.
 LUCRETIUS: IV. 5, 262. 16, 306. *illustratur:* I.
 15, 43. *seq.* II. 17, 135.

M.

- M**ACROBIUS: II. 9, 105. *seq.* III. 3, 157. 24,
 209.
M. Antonius Majoragi: IV. 1, 229.
Paullus Manutius: I. 3, 16.
Virgilius Marcellus: III. 20, 194.
 MARINUS: I. 4, 20.
 MARSYAS *ex HARPOCRATIONE laudatus*
illustratur: II. 1, 77.
Franciscus Massarias: III. 20, 194.
 MATTHÆUS EUANGELISTA: III. 25, 213.
Petrus Andreas Matthiolus: III. 20, 195. IV. 11, 289.
 MAXIMUS TYRIUS *notatur:* I. 19, 56. *seqq.* II.
 17, 138.
 POMPONIUS MELA: I. 2, 15.
Hieronymus Mercurialis: III. 2, 155. 13, 178. *juvatur:* II.
 2, 85.

MI-

I N D E X

- MICHAEL Ephesus *ARISTOTELIS* Scholia-
stes: III. 11, 174.
MOSIS liber *GENESIS*: II. 17, 137.
Rabbi MOSES *illustratur*: II. 2, 85.
M. Antonius Muretus: II. 12, 114. IV. 1, 229. *notatur*:
II. 1, 83. 18, 140. *seqq.* IV. 1, 234.
MUSÆUS *laudatur a PLATONE*: IV. 14, 300.

N.

- NECHEPSOS *in loco GALENI* *laudatur*: II.
15, 129.
CORNELIUS NEPOS: IV. 3, 248.
NIGER *laudatur in loco GALENI*. II. 16, 131.
Augustinus Niphus notatur: III. 11, 174.

O.

- AURELIUS OPILIUS *apud FESTUM*;
illustratur: I. 2, 64.
ORIGENES: I. 13, 39. III. 3, 158.
ORPHEUS: I. 18, 53. II. 9, 104. *seq. apud SIM-*
PLICIUM: IV. 14, 300.
OVIDIUS: II. 16, 132. III. 2, 155. IV. 13, 295.
illustratur: III. 16. 184. 22, 201.

P.

- PAMPHILIUS *ex GALENO* *laudatur*: II. 15,
129. *illustratur*: 16, 131. *seqq.*
PAUSANIAS: IV. 13, 298.
PAULUS APOSTOLUS: I. 13, 38. IV. 6, 269.
Dionysius Petavius THEMISTI *interpres notatur*: II.
10, 106. *seqq.* 13, 117. *seq.*
Samuel Petitus notatur: I. 2, 9.

PER-

AUCTORUM.

- PERSIUS: III. 29, 219. *illustratur*: 23, 205.
 PETRONIUS: III. 2, 155.
 PHAVORINUS: I. 19, 59.
Guilielmus Philander commentator VITRUVII: I. 14, 41. III. 20, 195.
 PHILO Judæus: II. 17, 137.
 JOANNES PHILOPONUS Grammaticus: I. 18, 51. III. 5, 163. 18, 189. *seqq.* *Emendatur*: III. 7, 165. *seq.* 8, 166. *seqq.* 9, 168. *seqq.* 10, 170. *seqq.* *Illustratur*: II. 2, 86. *seqq.* 3, 89. *seq.* 14, 91. *seq.* *Notatur*: I. 20, 60. *vindicatur*: III. 6, 164. *seq.*
 PHORNUTUS: III. 20, 196.
 PHOTIUS: III. 3, 158.
 PHRYNICHUS: II. 18, 141.
Joannes Picus: I. 18, 56.
 PINDARUS *apud PLUTARCHUM* *laudatur*: I. 24, 69. *apud SEXTUM EMPIRICUM*: III. 26, 214. *illustratur*: III. 24, 209. *seqq.*
 PLATO: I. 1, 5. *seqq.* 5, 22. 10, 33. 13, 37. *seq.* 18, 53. II. 3, 90. *seq.* 8, 102. 18, 141. III. 1, 151. 3, 156. 161. 6, 165. 11, 176. *seq.* 16, 185. 20, 196. *seq.* 24, 209. IV. 3, 249. 253. 4, 255. *seqq.* 5, 267. 8, 281. 13, 292. 14, 299. *seq.* *Illustratur*: I. 17, 46. *seqq.* 20, 60. *seqq.* III. 10, 107. *seqq.* 12, 115. *seq.* 15, 122. *seqq.* 17, 138. III. 15, 181. 19, 192. 21, 200. 31, 224. *seqq.* IV. 2, 238. *seq.* 7, 270. *seqq.* *Notatur*: II. 1, 75. *seqq.* 2, 86. *seqq.*
 PLAUTUS: III. 2, 153. 155. *illustratur*: I. 22, 64.
 PLINIUS: I. 1, 1. 2, 15. 19, 56. II. 14, 121. 15, 124. 127. *seqq.* III. 2, 155. 13, 178. IV. 12, 291. *seq.* 15, 303. 17, 308. *emendatur*: I. 7, 26. *seqq.* 17, 48. 21, 61. *seqq.* *Illustratur*: I. 9, 31. *seq.* III. 14, 180. 16, 185. 19, 192. *seq.* 23, 207. 24, 209. IV. 3, 247. 11, 289. *seq.* *Vindicatur*: I. 8, 30.

PLI-

I N D E X

- PLINIUS Junior:** H. 15, 128. *seq.* IV. 3, 247.
PLOTINUS: H. 12, 116. III. 1, 150. IV. 3, 246.
notatur: H. 11, 113.
PLUTARCHUS: I. 4, 20. 8, 30. 9, 32. 13, 36.
seqq. 22, 165. H. 1, 75. *seqq.* 84. 6, 97. 7, 100. 15, 124.
 16, 133. 18, 146. III. 2, 155. 3, 158. 9, 169. 20, 193.
seq. 22, 202. 28, 218. 29, 220. IV. 5, 266. 7, 277.
seq. *Emendatur:* I. 1, 2. *seqq.* 2, 8. *seqq.* 14, 39. *seqq.*
 III. 30, 221. *seqq.* *Illustratur:* I. 17, 47. *seq.* III. 16,
 184. *seq.* IV. 13, 297. *notatur:* I. 18, 53. 24, 69. *seqq.*
Suppletur: I. 6, 24. *seqq.*
POLLUX: III. 13, 178.
POLYBIUS: IV. 2, 245. *seq.* 7, 274.
Petrus Pomponatius: IV. 15, 303.
PORPHYRIUS: I. 6, 24. *seqq.* H. 15, 127. 16,
 133. 18, 141. 143. IV. 5, 267. 7, 270. *seq.* *Emenda-*
tur: H. 12, 114. *seqq.* *Notatur:* IV. 7, 273. *suppletur:*
 I. 5, 20. *seqq.*
POSIDONIUS *apud GALENUM explicatur:* I.
 12, 35.
Johannes Pricæus APVLEII Commentator notatur: I.
 22. 64. *seqq.*
PROCLUS: I. 1, 6. II. 8, 102. *seq.* 17, 138. 18, 147.
seq. III. 3, 138. 21, 200.
PROPERTIUS *illustratur:* III. 22, 204.
PTOLOMÆUS: I. 2, 25. III. 3, 158.

Q.

FABIVS QUINTILIANUS: III. 23, 207.

RE.

AUCTORUM

R.

REGNORUM libri: II. 9, 105.
Johannes Reuchlinus notatur: I. 18, 51. seq.
Conradus Rittershusius: I. 23, 66. seq.
Johannes Ruellius DIOSCORIDIS enarrator: III.
 20, 195.

S.

Claudius Salmasius: II. 16, 133.
SALOMONIS CANTICVM: III. 3, 154.
 ECCLESIASTES: I. 5, 21.
 seq. *Illustratur*: IV. 8, 279. seqq.
 PROVERBIA *illustrantur*:
 II. 17, 137. seq. III. 2, 155. IV. 8, 282.
SANTRA *apud FESTVM illustratur*, I. 22, 64.
Josephus Justus Scaliger: I. 14, 42. II. 7, 99. 9, 105.
 16, 133. III. 20, 194.
Julius Caesar Scaliger: II. 1, 82. 7, 99. seq. 8, 103. III.
 13, 178. 15, 181. IV. 1, 229. 4, 259. 9, 285. *notatur*:
 I. 8, 29. II. 18, 140. seqq. III. 24, 210. IV. 1, 234.
 15, 302. seq.
SCHOLIASTES ÆSCHYLI: III. 9, 169.
 ARISTOPHANIS: I. 21, 62.
illustratur: II. 15, 123.
 HOMERI: II. 18, 141.
 PINDARI *illustratur*: III. 24, 209.
SENECA: IV. 3, 247. 5, 265. 15, 103. *illustratur*:
 III. 27, 216. *suppletur*: I. 1, 4.
Ludovicus Septalius problematum ARISTOTELIS in-
terpres: II. 17, 135. III. 14, 180.
SERVIUS: II. 17, 135. III. 20, 194. *illustratur*:

I N D E X

- I. 2, 15. IV. 13, 293. *seqq.* 14, 301. *notatur*: III. 20, 198. 21, 201. *seq.* IV. 12, 291.
- SEVERUS *carminis de Aetna auctor explicatur*: I. 14, 41. *seq.*
- SEXTUS EMPIRICUS. III. 26, 214. *illustratur*: I. 18, 52. *notatur*: I. 1, 2. *seqq.*
- SIMONIDES *ex ARISTIDE laudatur*: III. 26, 215.
- SIMPLICIUS: II. 18, 143. 145. III. 5, 163. 18, 191. IV. 1, 232. *emendatur*: II. 7, 97. *seqq.* 9, 104. *seq.* *Illustratur*: I. 18, 51. *seqq.* II. 4, 91. *seqq.* *Suppletur*: II. 8, 101. *seqq.*
- SOLINUS: I. 2, 15.
- SOLON *illustratur*: I. 10, 33. *seq.*
- SOTION *in loco PLUTARCHI laudatur*: I. 4, 20.
- STATIUS: III. 20, 196.
- STEPHANUS: I. 2, 15.
Henricus Stephanus: I. 23, 66.
- STRABO: I. 2, 14. *seq.* II. 9, 105. III. 13, 178. IV. 5, 266.
- STRATO LAMPSACENUS *apud SIMPLICIUM laudatur*: II. 8, 102.
- SUETONIUS *illustratur*: III. 19, 192. *seq.* 23, 205. *seq.*
- SUIDAS: II. 16, 132. *illustratur*: III. 16, 185. 33, 208.
Fridericus Sylburgius: III. 14, 180.
- SYMMACHUS: III. 15, 182.
- SYMMACHUS BIBLIORUM *interpres notatur*: III. 2, 154.
- SYNESTUS: II. 13, 117. *notatur*: III. 22, 201. *seqq.*
- SYRACIDES: I. 13, 36.

AUCTORUM.

T.

- T**ACITUS: IV. 3, 247.
TERENTIUS: II. 12, 115. III. 2, 153. *illustratur*: I. 15, 42. *seqq.* III. 15, 182. 16, 183. *seqq.* 19, 192. 23, 211. *seqq.*
TERTULLIANUS: III. 16, 185. *seq.* IV. 2, 245.
THALES: IV. 4, 258.
THEMISTIUS: III. 5, 163. 20, 197. *explicatur*: II. 10, 206. *seqq.* 13, 116. *seqq.*
THEOCRITUS: III. 20, 195. 28, 217.
THEODORUS SAMOTHRAX *ex* PHOTIO *laudatur*: III. 3, 158.
THEOPHRASTUS: III. 23, 207. *seq.* IV. 10, 286. *seqq.* *Illustratur*: II. 15, 125. 16, 131. *seq.* *Suppletur*: IV. 11, 289. *seq.*
THOMAS MAGISTER: III. 3, 159.
THUCYDIDES: I. 13, 37.
TIMON *in loco* LAERTII *laudatur*: I. 21, 62.
ALEXANDER TRALLIANUS: II. 15, 125. 130.
Adrianus Turnebus: I. 3, 16. 7, 26. 22, 66. III. 20, 195. 23, 206. 24, 210. *notatur*: III. 23, 205. *vindicatur*: I. 14, 41. *seqq.*
Jacobus Tufanus: II. 18, 140.
TZETZES: III. 28, 218. IV. 13, 293.

V.

- V**ALERIUS MAXIMUS: IV. 3, 247.
Franciscus Valefius notatur: IV. 8, 280. *seqq.*
VARRO: II. 9, 105.
VELLEJUS PATERCULUS: IV. 4, 257.
Velfius CEBETIS interpres notatur: II. 14, 119. *seqq.*

I N D E X

Petrus Victorius notatur: II. 18, 139. *seqq.* *Vindicatur*: I.
14, 41.

VIRGILIUS: I. 12, 35. II. 17, 135. *seqq.* IV. 1,
234. 5, 267. 7, 278. 12, 291. *emendatur*: III. 21,
199. *seqq.* *Illustratur*: I. 2, 15. 10, 33. 22, 65, II. 15,
123. III. 20, 193. *seqq.* 22, 201. *seqq.* 24, 208. *seqq.* IV.
9, 283. *seqq.* 10, 286. *seqq.* 11, 288. *seqq.* 13, 292. *seqq.*
14, 299. *seqq.* *Vindicatur*: III. 28, 217.

VITRUVIUS *illustratur*: I. 14, 40. *seqq.*
Ludovicus Vives: III. 25, 212.

X.

XENOPHANES: IV. 4, 258.

Z.

ZENO *laudatur in locis* **CHRYSOSTOMI**: II.
1, 76. **HIERONYMI**: III. 3, 161.

F I N I S.

I N D E X

R E R U M E T V E R B O R U M L O C U P L E T I S S I M U S.

A.

- A**fortivo conceptus nondum animatos perdere apud Antiquos licitum fuisse. pag. 183-186.
 Ægyptiorum in exsequiis ritus. 24. seq.
 Alba mens i. e. simplex, quomodo dicitur? 209.
 Alliatum seu moretum. 194.
 Anaxagoras & Empedocles primi causæ efficientis mentionem fecere. 164.
 De Animæ conditione. 149-152.
 De Animæ immortalitate fluctuat Plinius. 128.
 De Animalium motu. 173.
 Animas naufragorum aut aquis submersorum perire an veteres putarint? 201-204.
 Animi ægritudine laborantes etiam inanimata alloquuntur. 193.
 Animi mores non sequuntur temperamentum corporis. 88-91.
 Ἄνθρωπος minus vulgata notione usurpatum. 181. seq.
 Aqua i. e. semen genitale. 154.
 Arces cur Minervæ sacræ? 196.
 De Aristotele iudicium. 259.
 Aristotelis est liber de mundo. 139-148.
 De catalogo & præmiis librorum Aristotelis. ibid.
 Atargate Ascalonitarum Dea. 105.
 X 3 Atheos

I N D E X

<i>Atheos fuisse docetur contra Clementem Alexandrinum.</i>	1-16.
<i>Atheorum quorundam recensio.</i>	ibidem
<i>Averrhois etas.</i>	191.
<i>Avempace etas.</i>	ibid.
<i>Auspices artis suæ exempla discipulis vel vera vel picta asservabant.</i>	27. seq.
<i>Veterum in Auspicis observandis superstitio.</i>	198.
<i>Αὐλοῖς ἄνθρωποι ποῖοι εἰσὶν ?</i>	56. seq.

B.

B <i>Arbarus id est: Hebræus, apud Platonem.</i>	22.
---	-----

C.

C <i>Vr Ruffinus Hieronymo per convitium dicatur esse Calphurnius Lanarius ?</i>	218-221.
<i>Canis in Socratis iusjurando quis sit ?</i>	275 278.
<i>Caput in jecore quotuplex ?</i>	28.
<i>Catonis mors spontanea late examinatur.</i>	246-154.
<i>Causæ efficientis qui primi meminerint ?</i>	164.
<i>Chaos apud veteres quid significet, late explicatur.</i>	49-56.
<i>Cicadarum ingenium.</i>	283-285.
<i>Cicero qualis in Philosophicis exstiterit ?</i>	234. seq.
<i>Ciceronis divina dicta.</i>	268-270.
<i>Cicutæ vires, ejusque apud Athenienses damnatis administranda ratio.</i>	46. seq.
<i>Columna aurea in templo Jovis Triphylîi apud Panchæos, rebus gestis Cæli, Saturni & Jovis inscripta.</i>	14.
	Co-

RERUM & VERBORUM.

Columna pro monte.	209.
Comedere inter Latina verba.	155.
Conceptus nondum animatos abortivo perdere veteribus licitum.	183-186.
Costarum numerus.	177.
Cor primo non habitum in extis.	28.
Cornices an comitentur ciconias peregrinantes.	307. seqq.
Cretenſes per omnia animalia jurant.	274.
Cynici unde ita dicti?	278.

D.

D ecani apud Pamphilum quinam sine?	131-134.
Deorum risus quomodo intelligendus?	138.
Diagoras Melius Atheus.	2. seq.
Dionysii Syracusani Tyranni sepultura.	18.
Duodecim tabularum leges male comparantur Philosophorum bibliothecis a Cicerone.	260-268.

E.

H æcicæ quæ, & quis eorum usus in theatris?	39. seq.
Empedocles novus quis?	116-118.
Empedocles efficientis causæ cum Anaxagora primus meminit.	164.
Epicurum Virgilius oblique deridet.	197. seq.
Epiglottis.	30.
Eridano cur in campis Elysiis ortum assignet Virgilius?	301. seq.
X 4	Eueme-

I N D E X.

<i>Euemerus Atheus, de quo varia & non protrita recensentur.</i>	1-16.
<i>Euripides Atheus.</i>	2. seqq.
<i>Exponere & abjicere recens editos partus apud Antiquos licitum erat.</i>	183-186.
<i>Exsequiales ritus Ægyptiorum.</i>	24. seq.
<i>Extispices sua artis exempla pro discipulis vel vera vel picta aservare soliti.</i>	27. seq.
<i>Extremorum summa esse rarissima docetur.</i>	254-160.

F.

F <i>Ascina in aquatilibus qua dicantur?</i>	66.
<i>Fel Neptuno sacrum.</i>	28.
<i>Ferreum pectus, Ferrea vox unde apud Poëtas dicatur?</i>	208.
<i>Fictiones Poëtarum quales esse debeant?</i>	292. seq.
<i>Finis a scopo differt.</i>	17.
<i>Fissum in extis quid & quotuplex?</i>	28.
<i>Fragilitatis humanæ consideratio parum prodest corruptæ mentis hominibus.</i>	36. seq.

G.

G <i>eneratio quid?</i>	222-224.
<i>De Geographicis tabulis Veterum notanda quedam.</i>	186-188.
<i>Gravitas de hominis ingenio usurpata, quid notet?</i>	247-249.

Haru-

RERUM ET VERBORUM.

H.

H aruspices vera vel picta sua artis exempla pro discipulis asservabant.	27. seq.
An de Herba metallum dici possit?	31. seq.
Herbæ decanis sacrae apud Pamphilum quid sint?	131-134.
Heroa, hoc est, sacella honoris causa viris inclytis olim poneban- tur, quis eorum cineres condebantur.	20.
Hippo Atheus.	2. seqq.
De Hominis natura.	302-304.

I.

I ndes Μῆσαι quid notent apud Platonem?	109.
Ingenia hominum dignoscendi ratio.	42. seq.
Pedum in Insectis multitudo unde?	161.
Intestina mortuorum Ægyptii in fluvium abjiciunt, ut peccato- rum irritamenta in vita.	25.
Ἰθω Ζεὺς Thebanorum proverbium.	224.

J.

J ecur vetustatis patiens	26.
Jupiter Triphylius.	12.
Jusjurandum Socratis diligenter explicatur.	270-279

K.

- K** *αἰνῶν* quid sit? 207.
K *κόρος* id est: *satietas cum radio.* 113.
L *ἄσταντι* iniquum de *Socrate* iudicium *refelliur.* 260-268
L *Laocoontis* ejusque *filiorum* interitus late *explicatur.* 293-299.
Jovem *Lapidem* *jurare* 274.
Non esse *Latendum* *generoso* *animo.* 221. seq.
Larynx. 171.
Leones *revera* *coire* *contra* *Servium* *docetur.* 291.
Leves *quinam* *proprie* *dicantur?* 248.
De *Limo* *apud* *inferos.* 200.
De *Loco* *nonnulla* *philosophatio.* 102. seq.
Locustam *impinguari* *quid* *notet?* 279-282.
Lusum *quendam,* *quem* *Deus* *sibi* *velit* *exhiberi,* *Religionem*
unde *dixerit* *Plato?* 138.

M.

- M** *Agnus* *Medicus* *Logicus.* 97. seq.
M *De* *Malo* *medica* *varia.* 288-291.
Margites *Homeri* *poëma* & *quid* *per* *Margitem* *intelligendum?* 75-83.
 De

RERUM ET VERBORUM.

<i>De Materiae patibilitate.</i>	III-III4.
<i>Medici quidam rationales recensentur.</i>	99. seq.
<i>Meretricem mores facile tutari, qua ratione Terentius dixerit?</i>	211-213.
<i>Metallum an de herba dici possit?</i>	31. seq.
<i>Mola inter κἀκέφ'α.</i>	153.
<i>Molere farinam SS. Literis inter κἀκέφ'α.</i>	152-156.
<i>Mortuos unde Virgilius inducat vescentes?</i>	299. seq.
<i>De Motu animalium.</i>	173.
<i>De Motu gravium & levium.</i>	188-191.
<i>Μῆσα, pro ratione philosophandi.</i>	110.
<i>Μῶσ' ἤναι id est sine praeceptore doctum fieri.</i>	59.

N.

N atura casu an consulto agat?	68-74.
N aturalia unde dicantur magica remedia?	126.
<i>Naufragorum animas an interire statuunt Veteres?</i>	201-204.
<i>Nicanor Atheus.</i>	2. seq.
<i>Nirei Gracorum formosissimi semel tantum Homerus meminit.</i>	44. seq.
<i>De Numeris Pythagoreorum nugæ.</i>	158.

O.

O Sinter obscæna.	155.
<i>De Otio Sapientum contra Ciceronem late disputatur.</i>	235-236.
	Pan-

I N D E X

P.

- P** Anchæos confinxit Eumerus. 12-16.
 Panis odium in decrepitis mortis propinqua signum. 282.
 Pedum multitudo in insectis unde? 161.
 Pedum pastorale. 286. seq.
 Periapta saniores Ethnici contemserunt. 124-130.
 Περιοχή quid sit in divinis? 104.
 Philoponi ætas. 191.
 Cicero Philosophorum bibliothecis Leges duodecim tabularum
 male comparat : 260-268.
 De variis Philosophorum opinionibus Ciceronis & Luciani cen-
 sura expenduntur. 229-234.
 Phryges bis captos recte a Virgilio dici. 217. seq.
 Pisces cur Empedocles vocarit ἐμπύργς; 66. seq.
 Plasmate liquido cantantes in theatris, & recitantes guttur le-
 niebant. 205-208.
 De Platone iudicium. 259.
 Πλάττεσαι, id est, formari dicitur vox. 207.
 De Pori & Peniæ concubitu fabula. 115.
 Porphyrius Salomonem oblique perstringit. 21. seq.
 Προενδημεῖν quid notet? & a quo primum usurpatum? 35. seq.
 Protagoras Abderites Atheus. 2. seqq.
 Ψύχεσαι id est: siccari. 176.
 Pythagoreorum sodalitia in Sicilia florere. 19.

Q.

- Q** Uerquerus morbus quisnam sit? 63.
 Religio

RERUM ET VERBORUM,

R.

- R**eligio cur dicatur Platoni Ludus quidam, quem Deus sibi
velit exhiberi? 138.
Religio machina quaedam theatralis est Tyrannis. 7.
Religione tollenda ipsi Ethnici imprudentes viam veræ pietati
muniverunt. 16.
Retrahendi mos aliquo properantes apud veteres. 193.
Risus acceptio multiplex, deque eo varia. 132-139.
De Romanorum procerum veteris Reip. studiis iudicium C. Sca-
ligeri & Mureti. 234.
Ruminantium ingenium. 285. seq.

S.

- S**acrum quid significet? 215. seq.
Salomonis Ecclesiastes cur ab Hebræis in Canonem libro-
rum sacrorum sit receptus? 23-
Salomo oblique perstrictus a Porphyrio. 21.
Sanguinis vis. 6.
Sapientem & voluptati & sapientiæ per vices inservire posse,
quidam Cynici ajebant. 20. seq.
Scaphismus Persarum supplicium. 96.
Scarabæus. 306.
Scientia philosophiæ finis. 17.
De Scolymis quaedam haud vulgaria. 179. seq.
Scopus a fine differt. 17.
Senile studium. 33. seq.
Sensuum ipsorum cur non fiat sensus? 91. seq.
Septe-

I N D E X

Septenarii dignitas.	158.
De Serpentum ictu stupenda.	119-122.
Serpentum incessus.	161.
Serum pro semine genitali.	155.
Σικελικαί Μῆσαι apud Platonem quanam?	109.
Silentium.	214.
Sofipatra fœmina erudita.	24.
De Socrate iniquum Lactantii iudicium refutatur.	270. seq.
Socrates sculptor hoc nomine.	62.
Socrates statuarius fuit.	9.
Socratis iusjurandum late explicatur.	270-279.
Spumantia pocula, id est, plena.	287.
Spuria in aquatilibus quid sint?	66.
Subbibere, id est, guttur medicamento lenire.	206.

T.

T Hermæ naturales cur sacræ vocentur?	215-217.
Θεσμὸν, id est, humidum.	176.
In Thymaridis nobilis Pythagorei heroum Dionysius Sicilia Tyrannus est illatus.	19.
Timæus obscurissimus Platonis liber.	156.
Τόπ & idem interdum, quod περιχώρη.	104.
De Triphylis haud vulgaria.	12-16.

U.

U rina pro semine genitali.	155.
Vaccini	

RERUM ET VERBORUM.

V.

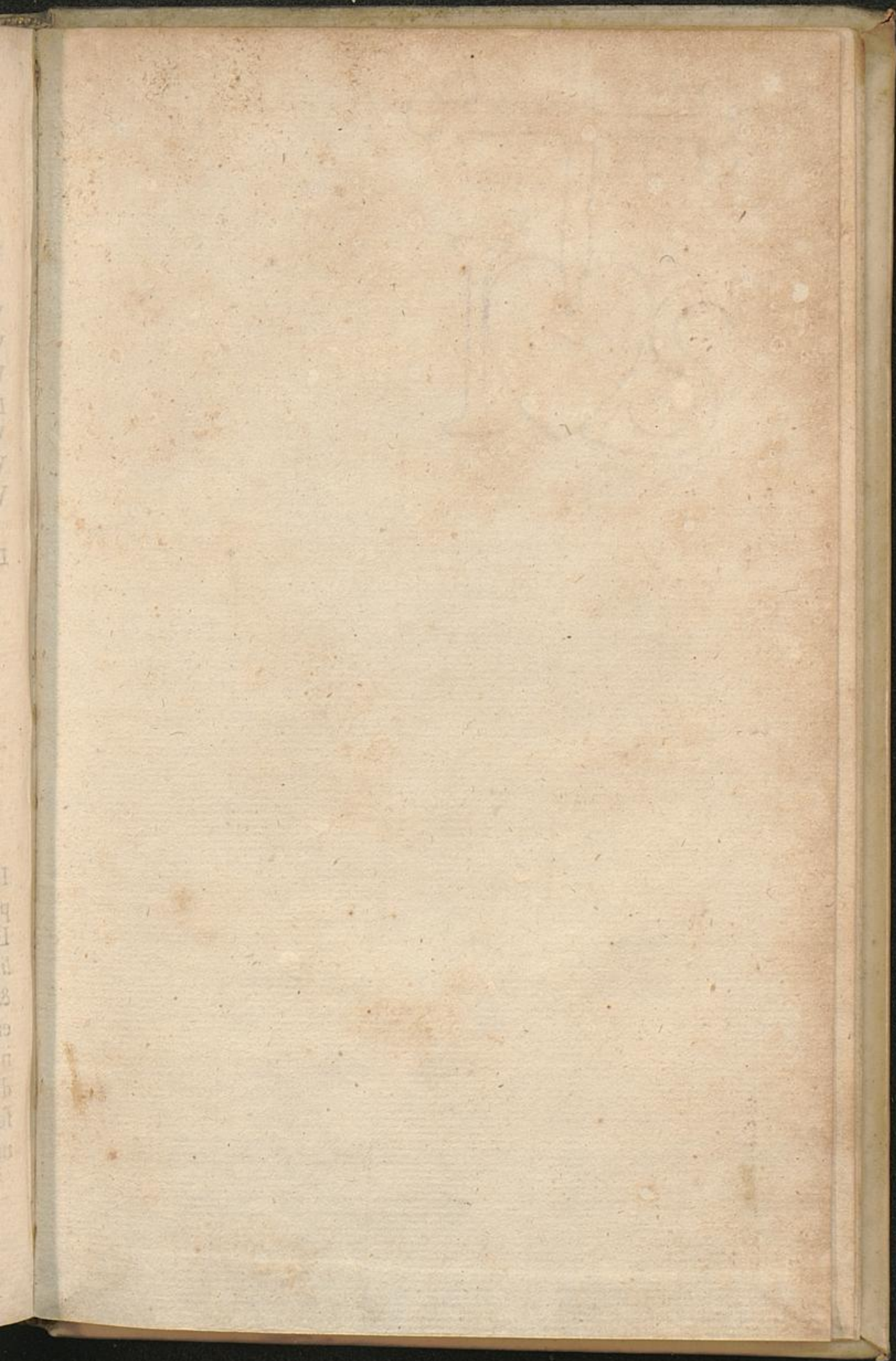
V Accinia quid?	194. seq.
Varietas studiorum.	214.
Veritas.	34. seq.
Vescentes cur inducat Virgilius vita functos?	299. seq.
Veterum audacia in detorquendis aliorum dictis.	83. seq.
De Viperarum morsu stupenda.	122-124.
Volatiliom differentia secundum alas.	305. seq.
Voluptas, trahere quomodo dicatur?	197.
Voluptati sapientiaque posse per vices sapientem inservire, quidam Cynici putabant.	20. seq.
De Vulgi vita occupata late contra Ciceronem disputatur.	235-246.

F I N I S.

Errata Typothetarum.

In Indice capitum lib. IV. cap. XVII. 7° *Æliani* ponatur post 7° & lin. ult. Pag. 1. lin. 2. pro PHILOLOPHI Lege PHILOSOPHI. Pag. 90. lin. 29. pro *inmel-*lit, Lege *impellit*. Pag. 134. lin. 4. Lege CAPUT XVII. & seq. Pag. 139. lin. 3. Lege CAPUT XVIII. Cetera errata quam paucissima, utpote minutias octo novem nullius momenti, præterimus, quæ cum nequaquam erudito lectori officiant, superstitiosum foret illas heic persequi, & crucem figere lectori eas minutias emendationis labore indignas vix correcturo.

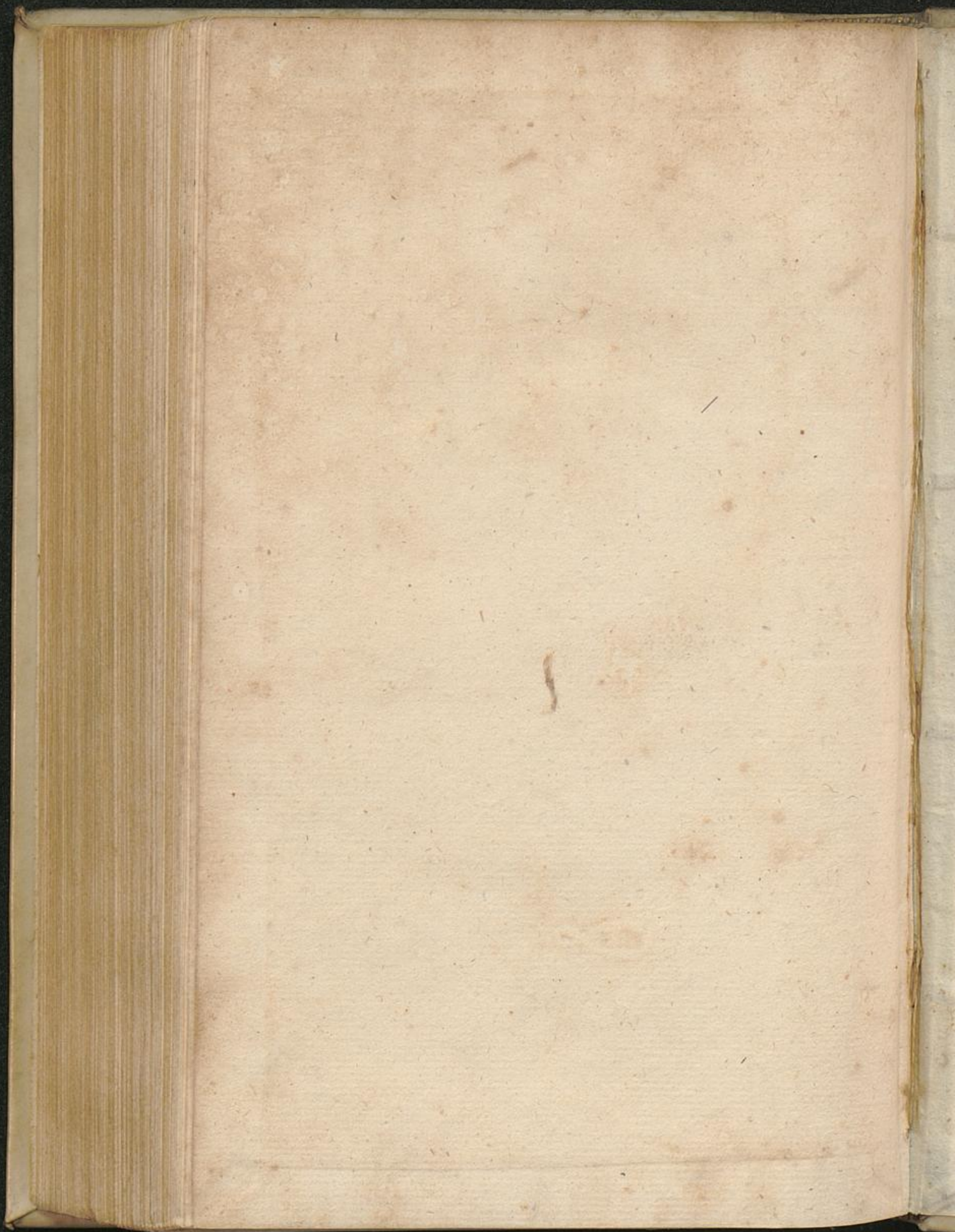

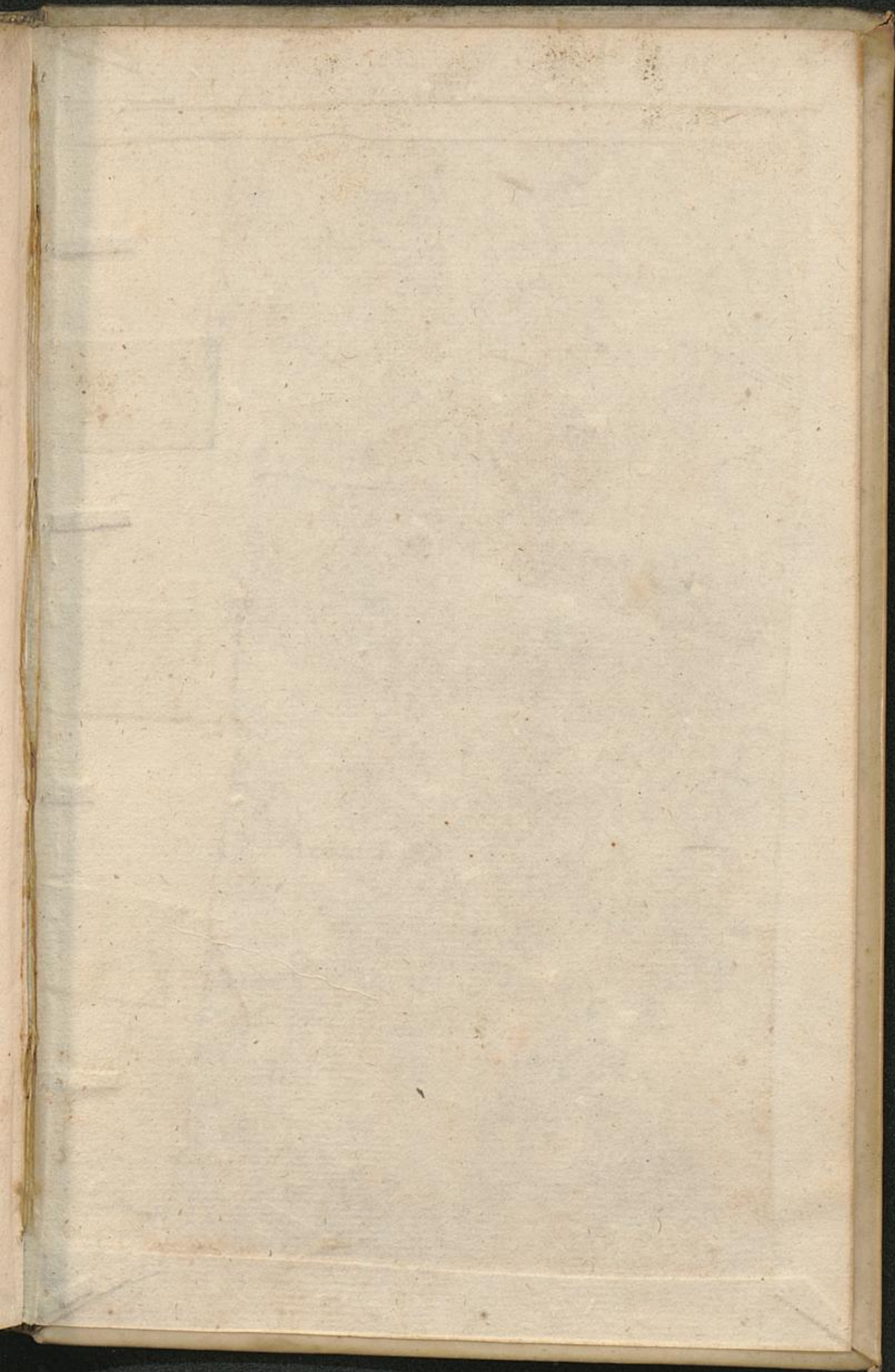

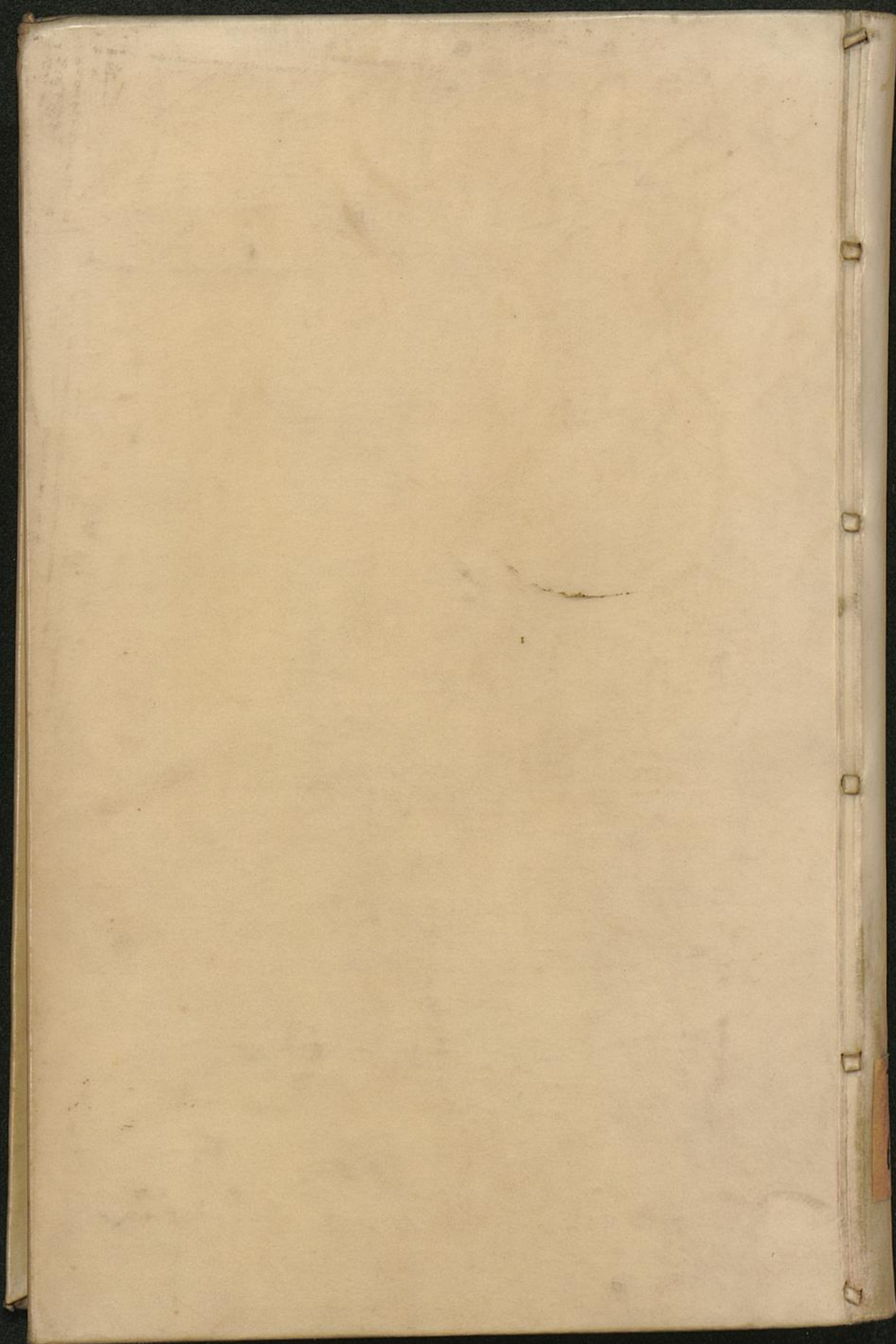

Th
6101